

GOVERNMENT OF INDIA
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY
**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY**

14434

CALL No. 5a2v51/Bau/cal

D.G.A. 79.

~~A 384~~

Vol 102

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIRĪYA SAMHITĀ

14434

EDITED BY

DR. W. CALAND

Extra Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

Sa 2 Vsl
Ban/cal

VOLUME II.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1907.

559

GENERAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No

14434

Date

1.5.1961

Call No

Sa 2251

Bali/cal.

PREFACE.

In preparing the text of this second volume of the Baudhāyana-śrautasūtra the editor has had to cope with many more difficulties than he had to do when preparing the text of the first volume. Indeed, a few months ago I was almost despairing of obtaining sufficient material for this volume. The fact is, that the tradition of these parts of the sūtra, describing for the greater part the rituals, partly obsolete, partly less observed than the darsapūrṇamāsa, agnyādheya and agniṣṭoma, is, throughout India, a very bad one. The MSS. of Bombay, Benares, Gwalior, Dhar and Ujjain are all together more or less corrupt and seem partly to derive from one archetype, in which not only were lost the right arrangement of the materials and the numbering of the praśnas, adhyāyas and khaṇḍikās, but the text of which was also hopelessly corrupt in many a passage. And no complete copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, which would have been of paramount use, seems to be extant. Although Professor Hultsch has taken all possible pains to hunt up more MSS. from Southern India and has set to work two pandits to unearth more material, he has, alas, not succeeded. Professor Bhandarkar of Elphinstone College also was kind enough to provide me with more material, but it was of the same kind: on the whole corrupt from beginning to end.

Nearly despairing, I wrote to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief to the India Office, requesting him to look over, for my sake, once more the Mackenzie Collection of Sanskrit MSS. preserved at the India Office. And he was so fortunate as to light upon one MS. (cp. *infra* the enumeration of the MSS.) containing a wholly independent tradition of the text I stood in need of so much. This MS., too, is far from faultless, but it throws light on many a difficult passage, and, what is the main point, the arrangement of the praśnas seems to be correct in this MS. Before I knew this Mackenzie MS., I had my doubts about which part of the sūtra constituted the so-called uttarā tatiḥ. In the MS. from Benares, where the praśnas are all numbered by a *secunda manus* (cp. my paper "Ueber das rituelle Sūtra des Baudhāyana," p. 12), the praśna coming after the dvādaśāha and gavām ayana, numbered here as the 17th, contains the atirātra, the sautrāmaṇi and the ekādaśinī. In the copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, known to me from the beginning up to the aupānuvākya (consequently giving the first fourteen praśnas complete), is found neither the aśvamedha nor the dvādaśāha and gavām ayana, but immediately after the aupānuvākya comes the ekādaśinī. Now, as the MS. of Bhavasvāmin ends with the words: *iti bhavasvāmikṛte*

kalpativarane tatau dvitīyo 'dhyāyaḥ, and the Mackenzie MS. agrees exactly with this numbering, as it gives the number *dvitīyaḥ* precisely at the end of the passage treated lastly by Bhavasvāmin, there is no doubt at all that the Mackenzie MS. is *right* and that the *uttarā tatiḥ* begins with the *atirātra* and the *immediately following ekādaśinī*. This being the case, the statement of B and Be, that the 17th *praśna* should have contained the *atirātra*, *sautrāmaṇi* and *ekādaśinī* must be false. On account of the fact that the Mackenzie MS. agrees in this respect with Bhavasvāmin and that in other points this MS., of all those known to me, also seems to have preserved the correct order, I have adopted the arrangement of the materials as given by this MS. In consequence of this arrangement, the one adopted previously has been abandoned: thus the numbering of the *praśnas* and partially that of the *adhyāyas* in the text coming after the *gavām ayana* is wholly different from the numbering followed by me in citing passages from Baudhāyana in my above paper on this *sūtra*. But however valuable this Mackenzie MS. may be, it has not cleared up all the *dubia* regarding the arrangement of the materials. There are two more points to be settled. The first is a question analogous to a difficulty in the construction of the text of Vol. I (the place where the *pravargya* had to be put in), viz., the place to be assigned to the *Kāthakasūtra*. In the MSS. from Benares (Be) and Bombay (B) it is numbered as the 18th, in the MS. Haug it is numbered as the 21st. The Mackenzie MS. assigns a place to this *praśna* between the *agnicayana* and the *vājapeya*, without, however, giving a *praśna-number* to it.¹ As the contents of this *praśna* are mentioned neither in the *Dvaidha-* nor in the *Karmāntasūtra*, no further information is to be obtained from these texts. But as it is highly improbable that this *praśna* should have formed part of the *uttarā tatiḥ*, the number 18 assigned to it by Be and B can by no means be right. In accordance with the MS. Haug,² and with the place occupied by this material in the *brāhmaṇa* (viz., at the end of the *Taitt. Brāhm.*) I have inserted it after the *uttarā tatiḥ*. In consequence of this new arrangement the numbers of the following *praśnas* (*Dvaidha*, *Karmānta* and *Prāyaścitta*) will have to be changed accordingly. By doing so I may come into collision with the original numbering, which, it seems, is unknown to us. But this is a point of minor importance.

Another question has also puzzled me greatly. In the *uttarā tatiḥ*, as handed down to us in the Mackenzie MS., two

¹ *Praśna numbers* are not found in the Mack. MS.

² This MS. gives as the number of the *Kāthaka-praśna*: 21; the same MS. numbers the three *Karmānta-praśnas*: 22, 23, 24; and the *Dvaidha-praśnas*: 25, etc. This is obviously an error (cp. my paper on the Baudh. *sūtra*, p. 13, 14). But at any rate this MS. inserts the *Kāthaka* immediately before *Dvaidha* and *Karmānta*.

adhyāyas are found, the contents of which are entirely foreign to a śrautasūtra, viz. the adhyāyas 12 and 13 of praśna 17, treating of the samāvartana, a subject we would expect to be treated rather in the gr̥hyasūtra. Now, the tradition of the gr̥hyasūtra is in this respect not wholly consistent either. Most of the MSS. of the gr̥hyasūtra have in the gr̥hyasūtra proper (second praśna) a chapter commencing thus: *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, and in the so-called paribhāṣā-sūtra a chapter commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, etc. This last part is identical with the long passage found in the Mackenzie MS. of the śrautasūtra and here inserted as adhyāya 12 of the first uttarā tatiḥ praśna. This distribution of the material in the MSS. of the gr̥hyasūtra cannot possibly be right, for obviously the passage *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam* refers to the passage *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, which therefore must have preceded. I possess a very good copy in Grantha writing of the whole gr̥hyasūtra, kindly procured me by Professor Hultsch. In this MS. the long passage commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate* (the passage given by the Mackenzie MS. as forming part of the śrautasūtra) stands where the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam* is inserted by the other MSS. Before the Mackenzie MS. came into my hands I thought this was all right. But not long ago I received one more copy of the gr̥hyasūtra, copied from an original preserved at Madras. This MS. throws some light on this hitherto obscure point. Where the other MSS. (except the one from Madras, designed by me as M) have the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, this MS. reads: *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam; aṣṭa samāvartanasya nātra pāṭhah, kimtu anyatra paṭhitam; atra saṃgrhya vilikhitam atropayogāt*; then comes the text given by Mackenzie as xvii. 12 and 13, and the rest of the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*. Now, as it is impossible that the passage referred to in the opening words *ity uktam samāvartanam* could have followed, it seems highly probable that the treatment of the samāvartana was originally incorporated in the uttarā tatiḥ, and that here the Mackenzie MS. is right too. I possess now another copy of the complete gr̥hyasūtra, which confirms this statement. This MS. gives in the second praśna the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, but in the paribhāṣā the text given by the Mackenzie MS. (as xvii. 12, 13) is not found. It is not improbable that the scribes of our śrautasūtra, finding the treatment of the samāvartana foreign to a śrautasūtra, omitted it and inserted it in a more proper place (the gr̥hyasūtra), disturbing, in doing so, the first praśna of the uttarā tatiḥ. For it is remarkable that none of all the other MSS. of the śrautasūtra give for this praśna (the 17th) any adhyāya- or khaṇḍikā-number; the Mackenzie MS., on the other hand, gives the adhyāya- and khaṇḍikā-numbers, and, in accordance with this

fact, at the close of this *prāśna*, all the *pratikās* of the *adhyāyas* and *khaṇḍikās*, including those of the chapters on *saṃāvartana*. How it occurred to the diasceuaists of the *śrautasūtra* to insert the *saṃāvartana* among the subjects treated in the *śrautasūtra*, I am, however, at a loss to explain.

So this Mackenzie MS. was of the greatest help in constituting the text of Vol. ii. The tradition of the *cayana*, *vājapeya* and *rājasūya* chapters is in this MS. inferior to that of the following chapters. To these, however, it is of the greatest value: entire passages, omitted by all the other MSS., are found *here*, and in many a passage it is easy to prove that only the reading found in M. (Mackenzie) is right, over against the oftentimes unanimous reading of all the other MSS. As no complete copy of the *Vivaraṇa* seems to be available, we are thrown upon our own resources to understand the meaning of this text. Of some use are, of course, the cognate texts of *Āpastamba* and *Hiraṇyakośin*, but, as these are much more real *sūtras* than the text of *Baudhāyana*, and consequently, on the whole, much shorter, the help procured from these texts is rather inefficient. In passages, where new words or unknown expressions occur, I have, therefore, as a rule, adhered to the reading of M. The corruption of the other MSS. is so great, that it is not worth while mentioning all their various readings. So, *e.g.*, in the description of the *vrātyastomas*: here the text of all the MSS., with the exception of M., is one hopeless confusion. It is highly to be regretted, that this Mackenzie MS. is not wholly complete: some final leaves are wanting; consequently the text of the important last chapters of the second *uttarātatiḥprāśna* had to be edited as well as possible after the corrupt MSS. This is all the more to be regretted as they contain the legends of *Parūravas* and *Uśanas*.

After the above remarks, the reader and student of the second volume of *Baudhāyana* will be indulgent to the editor, who thought it better to give a text, however imperfect, rather than postpone its publication *ad calendās græcos*, as, after years of inquiry, no more help seemed to be forthcoming.

After these preliminary remarks, I shall now give a list of the MSS. used in editing Vol. ii.

1. M. being No. xxviii. (new number: 92) of the Mackenzie Collection at the India Office, see Wilson, a descriptive catalogue of the Oriental MSS. collected by Lt.-Col. Mackenzie, Vol. i., p. 6; old palm-leaf MS. in Nandināgari characters, 44 c.m. long, 2½ large, well-written but slightly injured; the pagination is continuous. It contains the following parts:—

(a) *karmāntasūtra*, one leaf numbered 2 and containing *Karm.* i., kh. 3 from: ° *ta deōpo bhavati tamtram tu unto jagatiiti*, close of kh. 5; then on 20 leaves numbered 21-41, the rest of the *Karmānta*, beginning *prāśna* ii., kh. 27, from: ° *bṛhaspatibhyāṃ teā jṣṭam* unto the end of the *Karmānta*.

(b) *śulbasūtra* foll. 42-50 a.

- (c) cayanasūtra foll. 50a-72.
- (d) kāthakasūtra foll. 73-77.
- (e) vājapeya foll. 78-83.
- (f) rājasūya foll. 83-93.
- (g) iṣṭikalpa foll. 94-105.
- (h) aupānuvākya foll. 106-122.
- (i) aśvamedha foll. 123-137.
- (k) dvādaśāha foll. 137-148.
- (l) uttarā tatiḥ (first praśna) foll. 149-168.
- (m) ekāha (sec. praśna) foll. 168-182.

The MS. breaks off after the 10th adhy. of praśna xviii.

2. B. ep. Preface to Vol. i., p. vii.

3. Be (Be 115) ep. ib. p. vii, viii.

4. U, being a nearly complete collection of the Baudh.-sūtras, neatly written on paper in Nāgarī by the same hand. From Ujjain. The avāntaradikṣā is not found in this collection. It contains on 158 leaves (numbered continuously) the contents of Vol. i.; the pravargya comes *after* the agniṣṭoma; it closes with kh. 17. Then come the agnicayana, vājapeya, etc. No praśna numbers are given here and in the following parts, which are all numbered separately; its colophon runs: *śake 1762 bhādrapada kṛṣṇa 2 raviśūsure taddine āṭhavele ity upanūmakagaṇeśabhaṭṭātma-jarāma-candrena likhitaṃ*. Through the kind mediation of Professor Bhandarkar I was allowed the use of this MS.

MSS. containing single parts:—

5. H ep. Preface to Vol. i., p. viii.: cayana, vājapeya, atirātra, aptoryāma, ekādaśini, kāthaka, and santrāmaṇi.

6. F ep. Preface to Vol. i., p. ix. (vājapeya).

7. D, being a collection of various parts of the sūtra found at Dhar, the loan of which was procured to me also by Professor Bhandarkar. Paper, Nāgarī writing, different handwriting. It contains the iṣṭikalpa in a rather good tradition, although badly written; the dvādaśāhapraśna, atirātra, uttarā tatiḥ, very badly written and in the same hopelessly corrupt tradition as the other MSS.

8. Tr, being a copy in Grantha writing on paper from an original in Trichinopoly, pretending to be a complete śrautasūtra (!). It contains: the whole of the text already published in Vol. i.; the pravargya, together with its prāyaścitta and the avāntaradikṣā, precedes the agniṣṭoma. After the agniṣṭoma come: 1. cayana (foll. 225-276); 2. santrāmaṇi (foll. 277-282); 3. vājapeya (foll. 282-297); 4. atirātra (foll. 297-305); 5. aptoryāma (foll. 305-306); 6. the three prāyaścitta praśnas (foll. 306-343). The praśna numbering of this copy is utterly worthless.

9. MS, being the sūtra passages of the cayana as found in the mahāgnisarvasva, in Grantha writing on palmleaves, belonging to the India Office (cp. Burnell, a catalogue of Sanskrit MSS., Part i., p. 27); MSc., the reading presented by the Mahāgnisarvasva commentary itself.

10. Bu, the text of the cayana as given in an appendix after the above mentioned MS. (Burnell 55), comprising the text up to kh. 24, breaking off after the words : *nihanty āpṛhyātmānam upa*.

11. Be 11, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 9: dvādaśāha (without gavām ayana), rājasūya, vājapeya.

12. T. cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 12: rājasūya only. Of the rājasūya MSS. B Be and U agree mostly; on the other hand Be 11 and T go together. M is independent.

13. Be 8, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 10 (here cited as B 4) contains the iṣṭikalpa.

14. Be, a copy of the aupānuvākya prāsna from Benares (Nāgarī, paper) on 14 foll., well-written but containing on the whole the same tradition as B and Be (115).

15. Be, a copy of the kāthakasūtra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 10), paper, Nāgarī, 7 leaves.

16. Be (12), a copy of the atirātra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 12), paper, Nāgarī, 3 leaves.

17. G, an original MS. of the aupānuvākya from Gwalior on paper in Nāgarī, procured on loan by Professor Bhandarkar.

18. T, a copy of the sautrāmaṇi in the collection of Sanskrit MSS. preserved at Tübingen (M. a. i., 317) Nāgarī, paper.

19. MS and MSc, text and commentary of the ekādaśinisūtra contained in the MS. of the Mahāgnisarvasva, cp. supra No. 9.

Other sources, which were of more or less help, are the Vivaraṇa of Bhavasvāmin up to the aupānuvākya, the Vivaraṇa of the atirātra, the aptoryāma and the sautrāmaṇi, and lastly the Prayogasāra of Keśavasvāmin on the contents of which cp. my paper on the Bandh.-sūtra, p. 15.

My thanks are due, for procuring me the use of some of these MSS. and for taking pains in having copied others for me, to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief of the India Office, to Professor Hultsch, to Professor Bhandarkar at Bombay, to Mr. A. Venis at Benares, and to the British Government, which enabled me to collate some of the originals of the above mentioned manuscripts.

W. CALAND.

Utrecht, May 1906.

- उखाः संभरित्यनुपकल्पयते ऽयं च गर्दभं च तयोरेव रश्ने
 मौञ्ज्यौ वा कुशमय्यौ वाभिं च ब्राह्मणसंपन्नां मृदं च भावितां
 करणीयां वल्मीकवपां कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च योक्तमुद-
 कुम्भः हिरण्यमर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अज-
 ५ लोमानि कृष्णाजिनलोमानि वैश्वः सप्तदशः सूनामधि-
 करणीमुखाकृतं कुशलमित्यथामावाक्येन वा हविषेष्टा नचचे
 वायेण शालाः शम्यान्यासे गर्तं खानयति । तद्भावितां मृद-
 मवलेपयति । समां विलेन करोति । तदुपसादयति कृष्णाजिनं
 च पुष्करपर्णं च योक्तमुदकुम्भः हिरण्यमित्यथ विपुवति
 १० स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य वल्मीकवपां निदधाति । तां दक्षिणतो वैश्वो
 गोपायन्नास्ते । ऽथोत्तरः शालाखण्डमयेण स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य
 सिकता निवपति । तं परिमण्डलं खरं करोत्यथैनः सिक-
 ताभिराभ्राग्निं करोति । तं कुशतरुणकैर्दूर्वाद्यन्धिभिरिति
 संग्रच्छाद्याथैनं परिश्रयन्ति । तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति । तदुप-
 १५ सादयत्यर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि
 कृष्णाजिनलोमानि सूनामधिकरणीमुखाकृतं कुशलमित्यथेता-
 वश्चगर्दभावयेण शालां पत्न्यूलितौ तिष्ठतो । ऽन्तर्वेद्यभिं निद-
 धात्युत्तरे वेद्यन्ते रश्ने । परिस्तृणन्ति । दक्षिणत उप-
 विशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाथ गार्हपत्य आख्यं विला-
 २० योत्पूय सुचि चतुर्गृहौतं गृहौलाहवनौथे सावित्राणि जुहो-
 त्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ १ ॥

युञ्जानः प्रथमं मन इति षडृचो ऽनन्तर्हिता देव सवितरि-

।

तृगेधेमं नो देव सवितरिति यजुरेतद्वा वा यजुषा वावस्व-
 त्याहुतिं नवमौः ऊलोपतिष्ठत च्चा स्तोमः समर्धयेत्वा-
 भिमादत्ते देवस्व त्वा सवितुः प्रसव इति चतुर्भिः पर्यायैस्ता-
 मयेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणत आसीनाय ब्रह्मणे प्रथच्छ-
 त्वय रश्नामादत्त इमामगृभ्णचश्नामृतस्येति ' तथाश्चमभि- ५
 दधाति प्रवर्तं वाजिन्नाद्रवेत्येवमेव द्वितीयाः रश्नामादत्ते '
 तथा गर्दभमभिदधाति युञ्जायाः रासभं युवं योगेयोगे तव-
 स्तरमिति दाभ्यामश्वं पूर्वं नयन्ति ' तमनुमन्त्रयते प्रवर्त्तने-
 च्चक्रामन्नसौरित्यन्वञ्चं गर्दभं पूष्णा मयुजा सह पृथिव्याः
 मधस्यादग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वदच्चेहीति ' प्रदक्षिणी वेश्मं कुर्वते ' १०
 वेश्मः पृच्छति पुरुषाः किमच्चेथेत्याग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वदच्चेम
 इतीतरे प्रत्याह्वय वल्मीकवपासुपतिष्ठते ऽग्निं पुरीथ्यम-
 ङ्गिरस्वद्वरिष्याम इत्यथोपातियन्यन्वग्निरुपसामयमस्यदन्वहानि
 प्रथमो जातवेदाः । अतु सूर्यस्य पुरुषा च रश्मीननु द्वावा-
 पृथिवी आततानेत्यथैतेनाश्वेन प्राचा मृदमाक्रमयत्यागत्य १५
 वाव्यध्वन आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमिति दाभ्यामश्वस्य पृष्ठं मर्ह-
 व्यते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी मधस्यमात्मान्तरिचः समुद्रस्ते योनिः ।
 विस्वाय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ पृतन्यत इत्यत्र यं यजमानो
 देष्टि तमश्वस्याधस्यदं ध्यायत्यथैनं प्राञ्चमुत्क्रमयत्युत्क्रामोदक्र-
 मीदिति दाभ्यामथैतं पदाश्रयमङ्गिरस्पृष्टजति ॥ २ ॥ २०

आपो देवीरुपसृज मधुमतौरयच्छाय प्रजाभ्यः । तासाः
 स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पला इत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं

गृहीत्वा दक्षिणे ऽवान्तरग्रहे हिरण्यं निधाय संपरिस्त्रीयाभि-
 जुहोति जिघर्ष्यग्निं मनसा हृतेनेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे
 ऽवान्तरग्रहे हिरण्यं निधाय संपरिस्त्रीयेवाभिजुहोत्या त्वा
 जिघर्षिं वचसा हृतेनेत्यपोद्धृत्य हिरण्यमभिमादाय पदं परि-
 ५ लिखति परि वाजपतिः कविः परि त्वाग्ने पुरं वयं त्वमग्ने
 द्युभिरिति तिसृभिः^१ खनति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमिति दाभ्यामथोत्तरतः पार्श्वतः
 संभाराणां प्रचीनायाणि तृणानि सः स्त्रीर्यं तेषूपरि कृष्णाजिनं
 प्राचीनघौवमुत्तरलोमोपकृणात्यथापां पृष्ठमसीति पुष्करपर्ण-
 १० माहरति^१ तदुपरिष्ठात्कृष्णाजिने निधायार्चयेन् संमृशति शर्म
 च स्यः संवसायामिति दाभ्यामपोद्धृत्य पुष्करपर्णमष्टाभि-
 र्मुदं हरति ॥ ३ ॥

पुरीषो ऽसि विश्वभरा इति^१ तामां चतस्रो गायत्र्यश्च-
 तसस्त्रिष्टुभः^१ स पिण्डं पिण्डं वैवर्चां हरत्यपि वाष्टाभिरेकमेव
 १५ पिण्डं^१ हरत्यथैतमवटं^१ विश्वलोपेन पूरयित्वा द्विरुपसृजति सं
 ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम् । देवानां
 यश्चरति प्राणयेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यमित्यथोपरिष्ठा-
 त्पुष्करपर्णं मुदि निधाय समुक्षित्य कृष्णाजिनस्नान्तान्योक्ते-
 णोपनद्धति सुजातो ज्योतिषा सह शर्मं वक्ष्यमासदः
 १० सुवः । वामो अग्ने विश्वरूपः संव्ययस्तु विभावसो इत्यथैन-

१ Thus only M Bhāv.; अथैनमवटं all the other MSS.

मादाथोपोत्तिष्ठत्युदु^१ तिष्ठ स्वधरोर्ध्वं ऊ पु ण ऊतय इति
 दाभ्यामथैनमाहरति स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्रे चाह-
 विभृत ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमाः शुक्लः प्र मातृभ्यो
 अधि कनिकदद्वा इत्यथैनं गर्दभ आसादयति स्थिरो भव
 वीद्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहन
 इत्यथैनमुपतिष्ठते शिवो भव प्रजाभ्यो मातृषीभ्यस्त्वमङ्गिरः ।
 मा द्यावापृथिवी अभिशूशुचो मान्तरिक्षं मा वनस्पतीनित्यथं
 पूर्वं नयन्ति^१ तमनुमन्त्रयते प्रेतु वाजी कनिकददित्यन्त्रं
 गर्दभं नानदद्रासभः पत्वा । भरक्षग्निं पुरीष्यं मा पाद्यावुषः
 पुरा ॥ रासभो वां कनिकदत्सुयुक्तो वृषणा रये । स वामग्निं १०
 पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः ॥ वृषाग्निं वृषणं भरक्षपां गर्भं
 समुद्रियम् । अग्न आथाहि वीतय इत्यथेमे समौक्षत क्षतं
 सत्यमृतं सत्यमिति^१ प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते^१ वैश्वः पृच्छति
 पुरुषाः किं भरयेत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वङ्गराम इतीतरे प्रत्या-
 ऊरथैनं खर उपावहरन्त्वोषधयः^१ प्रतिगृहीताग्निमेतमोषधयः १५
 प्रतिमोदधमेनमिति दाभ्यामङ्गिरभ्युक्ष्यान्गर्दभावुत्सृजन्त्यपो
 रग्ने अभवहरन्त्वपि वाङ्गिरभ्युक्ष्य भुञ्जते^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥
 अथैनं विसृज्यति वि पाजसा पृथुना शोशुचान इत्य-

१ Thus M Tr U ; उप om. HB Ms. उपेतिष्ठ. Be.

१ उपावहरन्त्व. B Be.

- थैनमद्भिपसृजत्यापो^१ हि एषा मयोभुव इति तिसृभि-
 रनुच्छन्दसमथैनमर्मकपालैः शर्कराभिरवाञ्जनपिष्टाभिरजलोमैः
 कृष्णाजिनलोमैरिति सःसृजति मित्रः सःसृज्य पृथिवीमय-
 क्षाय त्वा सःसृजामीति दाभ्यामथैनः संभरति रुद्राः संसृज्य
 * पृथिवीमिति^१ पिण्डं करोति मखस्य शिरो ऽसीति^१ यज्ञस्य
 पदे स इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यथ तृतीयं मृदो ऽपच्छिद्य
 बीग्नपिण्डान्करोति^१ तेषामेकमुखाकृते प्रयच्छति सःसृष्ट्वां
 वसुभौ रुद्रैरित्यनुमन्त्रयते वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण इन्द्रसे-
 त्यतिशिष्टायै मृदो ऽर्धं प्रयच्छति सिनीवाली रुक्पदेत्यनु-
 १० मन्त्रयते रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन इन्द्रसेति^१ सर्वांमन्ततो
 मृदं प्रयच्छत्युखां करोतु शक्तेत्यनुमन्त्रयत आदित्यास्त्वा
 कृण्वन्तु जागतेन इन्द्रसा विद्ये त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्वा-
 नुष्टुभेन इन्द्रसेत्यथ वै भवति प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वैर्मन्त्रयते
 मियुनत्वाय^१ शुद्धिं करोतीति^१ स यदेव चिह्नरति चिरनु-
 ११ लिखति तेन शुद्धिर्लोकां प्रादेशमाचौमूर्ध्नामपरिमितां तिरश्चीं
 करोत्यथास्यै अङ्गुले वा चतुरङ्गुले वा रास्त्रां पर्यसृत्यदित्यै
 रास्त्रासीत्यथास्त्रा अनुदिशमष्टावश्रीरुचयति^१ रास्त्रासन्धिषु
 चाश्रिसन्धिषु चाष्टौ स्नान्करोति^१ नवाश्रिमभिचरतः कुर्या-
 दिति ब्राह्मणमस्तनां नवमीं करोत्यथास्यै विलं गृह्णात्यदित्यै
 १० विलं गृह्णातु पाङ्केन इन्द्रसेत्यैनां खरे निदधाति कृत्वाय

१ Thus M Be Tr HU (pr.m.), Bhav.; उपावसृजत्य० BU (soc. m.) Ms.

मा महीमुखामित्यान्तादनुवाकस्यैवमेव द्वितीयां करोत्येवं
तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभास्तिष्ठत्य^१ मण्डलेष्टकाः । ॥ ५ ॥

अथ या मृदतिग्रियते तथा प्रवाते प्रतिलेपमुपवातयति^१
तासूपवातासूपकल्पयत एकविंशतिं तृष्णो अश्वस्य शकृत्पि-
ण्डानभिमग्निं पचनमित्यथाश्वशकमादीष्य मुख्यामुखां धूपयति^२
वधवस्त्रा धूपयन्तु गायत्रेण कन्दसेति प्रतिपद्य वरुणस्त्रा
धूपयत्वित्यातोऽन्तरतश्च वाह्यतश्च^३ सुधूपितां कृत्वा निदधा-
त्येवमेव द्वितीयां धूपयत्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभास्-
तिष्ठत्य^४ मण्डलेष्टकाः^५ अयोत्तरेण शालामुखविलम्बिवावटं
खानयत्यदितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती प्रथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि-^{१०}
रस्त्रस्त्रनत्ववटेति^६ तं पचनेनावस्तौर्यं तस्मिन्मुख्यामुखां प्रवृणक्ति
देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः प्रथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि-
रस्त्रदधत्स्व इत्येवमेव द्वितीयां प्रवृणक्त्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च
चर्षभास्तिष्ठत्य^७ मण्डलेष्टकाः प्राचीर्वादीचीर्वायातयत्यथैनाः
पचनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छाद्य मृदावलिप्यति^८ चतुरङ्गुलमनुदिश-^{१२}
मादीपनायातिग्निश्चथोपोषति^९ ॥ ६ ॥

धिषणास्तेति पुरस्ताद् ग्रास्तेति दक्षिणतो वरुचयस्तेति

१ Here and infra some of the MSS. present the fem.: *चर्षभास्ति* (or च चर्षभास्ति); again some of the MSS. om. the first च ।

२ Thus (cp. Vol. I. 269, 8) MUH Be; अभिजिंपति B Ba Tr Ms Keś.

३ Before चतुर° Be B Ba Tr U (sec. m.) Ms ins. ताम् ।

- पश्चाज्जनयस्तेत्युत्तरतो^१ ऽथैनाः परिददाति मिचैतामुखां पचैषा
 मा भेद्येतां ते परिददाम्यभित्त्वा इति^१ ता अह्ना वा रात्र्या
 वा पचन्ते^१ यदि प्रातरुपोषति सायमुपैति यदि सायं प्रात-
 स्नासु पक्तासूपकल्पयते गोपयश्वागापयो धृष्टिमश्वसंदावः
 ५ सतः संदः श्वं खारीः शिखं कृष्णाजिनमित्येतत्समादायाभ्यै-
 त्यभौमां महिना दिवं मिचो बभूव सप्रयाः । उत अवसा
 पृथिवौम् ॥ मिचस्य चर्षणीधृतः श्वो देवस्य मानसिम् । द्युचं
 चित्रश्रवस्तममित्यथ धृष्टिमादाय सुखाया उखाया अङ्गारानु-
 दपति देवस्त्वा सवितोदपत् सुपाणिः सङ्गुरिः । सुवाङ्मृत
 १० शब्देत्यथैनामुच्छ्रयत्युत्तिष्ठ दृहती भवोर्धा तिष्ठ भुवा त्वमि-
 त्यथैनामाशये प्रतिष्ठापयत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आपृणे-
 त्यथैनाः संदः श्वेन परिगृह्य सते ऽवधाय स्वागापयसा-
 च्छणत्ति ॥ ७ ॥

- वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु गायत्रेण कृन्दसेति प्रतिपद्य विधे त्वा
 १५ देवा वैश्वानरा आच्छृन्दन्त्वानुष्टुमेन कृन्दसेत्यातो ऽन्तरतश्च
 बाह्यतश्च^१ स्वाच्छृणां कृत्वा गोपयसाभिविद्यन्दत्येवमेव द्विती-
 यामाच्छृण्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाः स्तिसश्च मण्डले-
 टका^१ अथ यदि विधुर्वा प्रदरो वा जायते ऽश्वच्छृणांनि
 स्वागापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युच्छ्रोत्रमुकेनाभितपति^१ सः हैव
 २० रोहति^१ यद्यु वै सर्वश एव भिद्यत^१ एतान्येव^१ कपालान्य-

वाञ्छनं पिष्ट्वा येषां सृत्रायश्चित्ताय परिश्रेते तथा सः सृष्ट्य
कृत्वा पक्वाञ्च नदिधाति । तामां यदा यमय उपर-
मत्यथेनाः खार्याः समवधाय कृष्णाजिनेनोपरिष्ठात्संश्चा-
द्योत्तरे शालाखण्डे शिष्य आसजति । ता आ काला-
त्परिश्रेते ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे वाद्ययेन पशुना यजते । तस्य तदुप-
कृष्टं भवति यत्पशुना यज्यमाणस्य संयामे हतयोरक्षस्य च वैश्वस्य
च शिरसौ । दौत्यन्त अघमं पचन्ते । दृष्टिं च वसं चोहर-
न्येतत्सर्पशिरौ । ऽथास्त्रेषां पूर्वद्युरेव पाशुवन्धिकी वेदिर्विमिता
भवति । तां परिसौर्व सन्मयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरो-
डाशिकं चिर्यत्रुषा दृष्टौ चतुर्थं । पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति ।
करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादग्नीध्रस्त्रिहरति । यदाग्नीध्रस्त्रिहरत्यथ
चालालस्यावृता चालालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं
निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्याग्नेरावृताग्निं प्रणयत्यग्निवत्युत्तरं परि-
ग्राहं परिगृह्णाद्योयुपित्वा तिर्यक्ष्णं स्फण्डं सन्ध्यां संप्रेषमाह १४
प्रोचणीरामादयेभावर्हिहपसादय सुवः । स्वधितिः । सुचस्य
संमृद्धिं दृष्टौ पृषदाज्यग्रहणौ पत्नीः सन्ध्याज्जेन च दध्ना
चोदेचि प्रतिप्रस्थातः पशुग्रीवाणि विद्वीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं
पाशुवन्धिकं कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता याचत्येकविंशतिं

१ Some of the MSS. ins. च after सुवं and after स्वधिति, some only after सुवं; M om. स्वधिति and has सुवं सुचस्य; cp. Vol I. 112, 7.

मावाग्पर्णशाखां मृत्पिण्डमुदपाचमुत्कुषीष्ट^१ सप्तधा विद्वत्तां
 वल्मीकवपाः संदंष्ट्रमित्येतत्समादाय पशुग्रीवांश्चमयेति^१
 दक्षिणत एतत्पुरुषाग्रिर उपगते ज्येष्ठेतराख्यं प्राचीनावीतं
 कृत्वा सप्तभिर्माषैः पुरुषाग्रिः परिकीर्ष्य चिरपसलेः पर्णशाखया
 १ परिकीर्षति ॥ ६ ॥

अहरहर्नयमानो गामयं पुरुषं जगत् । वैवस्वतो न द्रव्यति
 पञ्चभिर्मानवैर्यम इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्ष्यैव परिकीर्षति
 वैवस्वते विविच्यन्ते यमे राजनि ते जनाः । ये चेह सत्ये-
 नेच्छन्ते य उ चानृतवादिन इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्ष्यैव
 १० परिकीर्षति ते राजन्निह विविच्यन्ते ऽथा यन्ति त्वामुप ।
 देवाः य ये नमस्यन्ति ब्राह्मणाः स्थापयित्यतीत्यथादत्ते दक्षि-
 णेन वल्मीकवपाः सव्येन संदंष्ट्रेण पुरुषाग्रिः^१ प्राणैः प्राणा-
 न्निधायान्नये वल्मीकवपां निदधात्यथैतत्पुरुषाग्रिरो ऽभ्युक्षो-
 त्कुष्य^१ प्रचात्य मृदाभिलिम्बत्यनभिलिम्बन्प्राणानधेतराणि चये-

१ Thus (उत्कुषीष्ट or •चौ) Tr Be H Bu U Bhav. (MS. Burnell),
 Ms and Mac (both the Burnell MS. and the MS. of Tübingen);
 उत्कुषी^१ Bhav. (Cidambara MS.); उत्कुषि^१ B; M उत्कुषी^१ or उत्कुषी^१ ।
 According to the Bhāṣya it is: सुनंयवा ऋषेयका; Mac. : उक्का ऋषेः
 समानयवा दीर्घाकारोत्कुषी भवेदिति गोपालः ।

१ Thus U (pr. m.) Bhav. ; अभ्युक्षोत्कुष्य Tr ; अभ्युक्ष्य Be U (see. m);
 अभ्युक्ष्य B Ms; अभ्यु only M; Bu is corr. and in H this whole
 chapter is missing.

यैव निश्चिष्टन्यभ्युक्त्यैव^१ प्रचाक्ष्य मृदाभिलिम्प्यनभिलिम्पन्तः
प्राणान्येनान्यद्भिः प्रोक्षन्तो^२ निदधाति^३ तान्या काक्षा-
त्परिशरे^४ ॥ १० ॥

अथ पशोः सामिधेनीकल्पः^५ । प्र वो वाजा अभिद्यव इत्ये-
कादश^६ । समास्तासु ऋतवो वर्धयन्त्विति दश^७ । तासां ज्योति-
मतीमपोद्भृत्य नव धाव्यालोके दधात्येव पृथुपाजवत्यौ धाव्ये
दधात्येव युक्त्वा हि देवहृतमानित्येतां दधाति^८ । ताः परा-
चौरनूच्यमानाद्यतुर्विंशतिः संपद्यन्ते^९ । ज्योतिमतीं त्वेवोत्तमा-
मन्वाहाय हिरण्यगर्भः समवर्तताय इत्याधारमाधारयत्येयात
आप्रीणामेव मीमांसा^{१०} । अथ सामिधो भवन्तीति द्वादश^{११} ।
तासां तानूनपातीमपोद्भृत्य नाराग्र^{१२} वसिष्ठानां^{१३} दधात्यपो-

१ Thus only BU (sec. m.); Ms again अभ्युक्त्यैव; thus also Bu with var. २: अभ्युक्त्यैव; अभ्युक्त्यैव M Tr.; Bhav.: कवेय संभाषयति तापयिता प्रचाक्ष्य मृदाभिलिम्पति; as Bhav. has explained उक्त्यैव, supra p. 9, l. 14, by प्रताप्य रोमाणि दग्ध्या perhaps here simply उक्त्यैव without अभि is to be read.

२ Thus M only in accordance with Bhav. (चक्षिः प्रोक्षन्तः पशोः प्रोक्षन्तेन च यथा प्रोक्षन्ते तथा निदधाति); प्रोक्षन्तश्चित्तो Ms. and Msc. (but the commentary runs: चक्षिः प्रोक्षन्तश्चित्तो निदधाति । पशुप्रोक्षन्तेन यथा प्रोक्षन्तानि भवन्ति तथा दक्षिन्तः पशोर्निदधानीति यावत्); प्रोक्षन्तश्चित्तो U; प्रोक्ष दक्षिन्तो Bu Tr B Be; H om. the whole chapter.

३ The last sentence is omitted by M Tr U; is it commented upon by Bhav. and Ms.

४ वसिष्ठानां some of the MSS.

द्वृत्य नाराश्र्मीं तानूनपातीमन्त्रेषां गोचाणामथ पीवो ऽन्ना-
 राचे ऽनु यमिति वपायै यः प्राणतो य आत्मदा इति पशु-
 पुरोडाशस्य प्र वायुमन्त्रा नो नियुङ्गिरिति हविषः^१ इति^२
 नु यदि मिश्रो भवति^३ यद्यु वै सर्ववायव्य^४ एव भवति
 १५ पीवो ऽन्नाः राचे ऽनु यमित्येतासां दे वपायै दे पशुपुरो-
 डाशस्य दे हविषो^५ । य यदि सर्वप्राजापत्य^६ एव भवति
 यः प्राणतो य आत्मदा इत्येतासां दे वपायै दे पशुपुरो-
 डाशस्य^७ दे हविषः^८ । सर्वमन्त्रां पशोः कुर्वन्त्येतानि पशु-
 ग्रीर्षाण्यभिपर्यग्निकृतान्युत्तरे शालाखण्डं शिक्येस्वामजत्यथैत-
 १० त्सर्पगिरि स्तन्धया विद्यथ्य शिक्यपात्रे प्रयथ्याति^९ । तान्या
 कालात्परिगरे^{१०} ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

अथापरपक्षः प्रतिधीयते^१ स उपकल्पयत दृष्टकाद्याग्नि-
 दक्षिणाञ्च^२ यदि रात्रिभृतं चेष्यमाणो भवति^३ यद्यु वै संव-
 त्तरभृतं दीर्घो ऽध्वाजिरिति नाद्रियेत^४ स उपकल्पयत
 १५ औदुम्बरीमुख्यामन्दौ तस्याः प्रादेशमात्राः पादा भवन्त्तरजि-
 मात्राणि ग्रीर्षाण्यनूच्यानि सा मौञ्जीभौ रज्जुभिर्भूता भव-

१ om. B Be U Ms.

२ Thus M, all the other MSS. सर्वो वा०, but cp. xvi. 11 and 19.

३ Thus again only M ; सर्वः प्रा० the other MSS.

४ पशु० fails in some of the MSS.

५ All the MSS. exc. B and Ms insert च before यदि ; but the clause यदि रात्रिभृतं चे० भ० seems to be the protasis of the foregoing स उपक० दृष्ट० ; Mac. : •अग्निदक्षिणाद्योपकल्पयत इति पूर्वोक्तान्वयः ।

त्येकसराभिः फलकाभिस्त्रीणां सृदावलिप्ता^१ षडुद्यामं द्वादशो-
 द्यामं वा मौञ्जः शिक्वां सुञ्जकुलायं कुमुकमाज्यसंयुतं वैक-
 ङ्कतौ च ग्रामीमयीं च समिधौ सप्तौदुम्बरीः समिधस्तिस्रो
 नानावृद्ध्या एकविंशतिनिबन्धः इक्षं^१ प्रज्ञाता आग्निष्टो-
 मिकाः संभारा^१ जुष्टे देवयजने शाला कारिता भवत्येनं^२
 तीर्थादानीय पवयिला बिहविषमग्निदौचणीयामिष्टिं निर्वप-
 त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालमदित्यै घृते चरुं वैश्वानरं द्वादश-
 कपालमिति^१ तस्यै तावन्मुक्षीदन्ति यावन्ति दौचणीयाया^१
 अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संधान्य प्राङेत्य
 भ्रुवामाष्यान्वाव्यस्याख्यां प्रत्यवनीयाव्यस्याख्याः कुवेणोपघात-^{१०}
 मग्निदौचाङ्गतौर्जुहोति ॥ १२ ॥

आकूतिमग्निं प्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजः
 स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजः स्वाहा वाचो विष्टतिमग्निं
 प्रयुजः स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्रये वैश्वानराय स्वाहे-
 त्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाव्यस्य पूर्णाः सुचमौद्वहणं^{११}
 जुहोति विश्वे देवस्य नेतुर्मतो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषु-
 धमि दुधं वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्यैतत्पूर्णपाचमन्तर्वेदि निनय-
 त्यथामेणाहवनीयं पर्याहृत्य यजमानाय प्रयच्छत्यथ मुख्या-

१ Thus MH Bhav.; सृदाभिः B Be U Ms. Msc.

१ Thus M Tr Be Ba U Ms; the other MSS. औद्वहः; but cp. TS.

सुखां याचति ^१ तस्याऽऽग्रहत्पिण्डान्पूतिद्वणानौति संप्रकीर्त्या-
 ज्यसुवं प्रत्यस्याहवनीयस्थानमेवङ्गारेषु प्रवृणक्ति मा सु भित्त्वा
 दूःहस्तेति दाभ्यामथैनां परिददाति भित्तेतामुखां तपैषा मा
 भेद्येतां ते परिददाम्भित्त्वा इत्यथ वै भवति यदि भिद्येत
 ५ तैरेव कपालैः सःसृजेदिति ^१ सा यदि भिद्यत एतान्येव
 कपालान्यवाञ्छनं पिष्ट्वा यैषा मृत्पायश्चित्ताय परिगते तथा
 सःसृज्य कृत्वा पक्वाञ्च निदधात्यथान्यां प्रवृणक्त्यथ वै भव-
 त्यस्वरीषादन्नकामस्यावदध्यादित्यथ वै भवति यं कामयेत
 यजमानं भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहत्यावदध्यादित्यथ
 १० वै भवति यो गतश्रीः स्थान्मथित्वा तस्यावदध्यादित्यथ वै
 भवति यो भृतिकामः स्याद्य उखायै संभवेत्स एव तस्य
 स्यादिति ^१ स य एवैष उखायै संतापाज्जायते तस्मिन्मुञ्च-
 कुलायमवदधाति या ते अग्न्यञ्जस्त्रिणौ तनूरोवधीषु प्रविष्टा
 तां त एतेनावयजे स्याहेत्यथ कुमुकमाज्यसंयुतमवदधाति
 १५ द्रुजः सर्पिरासुतिरित्यथ वैकङ्कतीं च शमीमयीं च समिधा-
 वादधाति परस्मा अधि संवत इति वैकङ्कतीं परमस्याः
 परावत इति शमीमयीमथ शौद त्वं मातुरस्या उपस्य
 इति तिसृभिर्जातमुपतिष्ठते ^१ ऽथ पञ्चौदुस्वरीः समिध
 आदधाति ॥ १३ ॥

^१ भिद्येतैतान्येव U Be Ms, the others (exc. B which is corrupt and Bu, which is incomplete): भिद्यत एतान्येव; cp. supra p. 7, 20.

यदग्ने यानि कानि च यदन्त्युपजिह्विका रात्रिः रात्रिम-
 प्रयावं नामा पृथिव्या याः सेना अभीतरौरित्यथैनं पञ्चर्चन
 रात्रोन्नोपतिष्ठते कृण्व पात्रः प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ तिस्रो
 नानावृक्षाः समिधो ऽभ्यव्यादधाति द॒ष्ट्राभ्यां मलिच्छूनित्या-
 श्वत्यौ^१ ये जनेषु मलिच्छव इति वैकङ्कतीं यो अन्नभ्रमरा-
 तीयादिति अभीमयीमय स॒ग्निं मे ब्रह्मोदेषां बाह्व अति-
 रमित्युत्तमे औदुम्बरौ वाचयन्नेवाभ्यादधात्यत्र कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति^१ मुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 त्यथैतामामन्दीं व्यस्तशिक्षपाशां जघनेनाहवनीयं निदधाति^१
 तस्यामिण्डाभ्यां परिगृह्णोष्यमासादयति ॥ १४ ॥ १०

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीषमग्निः स्त्रे योनौ विभर्त्युवा ।
 तां विद्येदेवेर्चतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्ति-
 त्यामीन उत्तरनिर्वाधः^१ हव्यं प्रतिमुञ्चते दृशानो हव्य
 इत्यथ शिक्षपाशं प्रतिमुञ्चते विश्वा रूपानि प्रतिमुञ्चते कवि-
 र्नाकोषासेति दाभ्यां^१ तृष्णीं कृष्णाजिनमुत्तरमथैनमवेदते^{१५}
 सुपर्णा ऽमि गरुत्मान्निवृत्ते शिरो गायत्रं चतु स्तोम आत्मा
 साम ते तनूर्नामदेव्यं वृहद्रथन्नरे पञ्चौ यज्ञायज्ञियं पुच्छं
 कन्दाश्चक्रानि धिष्णिताः शफा यजूषि नामेत्यथैनमुद्गृह्णाति
 सुपर्णा ऽमि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पतेति^१ पुरस्तादेवास्थैते

दौर्घाः शिष्यपाशाः^१ कारिता भवन्ति^१ सो^१ ऽच^१ वैव^१ सति^१
क्रमते ऽपि वैनमुपोद्यच्छते ॥ १५ ॥

विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा गायत्रं कन्द चारोह
प्रथिवीमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं दिग्म इति चतुर्भिरनु-
५ च्छन्दसं^१ तृतीये चतुर्थमनुवर्तयति^१ न चतुर्थाय प्रकामति^१
नाहवनीयमुपात्येत्याकन्ददित्येतामन्वाहाय दक्षिणमः समभि
पर्यावर्तते ऽग्रे ऽभ्यावर्तिक्षणे अङ्गिरः पुनरुजां सह रथ्येति
चतसृभिरथोदङ् पर्यावृत्य कृष्णाजिनमुन्मुच्य शिष्यपाश-
मुन्मुच्यत उदुत्तमं वरुण पाशमस्त्रादित्यैवमाहरत्या त्वाहार्ध-
१० मये वृहन्नुषमामूर्ध्वा अस्यादिति दाभ्यामेव यं कामयेत
राजन्यः राश्वः स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राश्वमेव भवतीति
ब्राह्मणमथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्यान्तर्वेद्यासादयति सौद तं
मातुरस्या उपस्य इति चतसृभिः सहः साभिरच सुष्टी च
करोति वाचं च यच्छत्येषास्मै व्रतं प्रदास्यन्नक्षपतीयाः समि-
१५ धमभ्यादधाति वा जपति वाक्षपते ऽन्नस्य नो देहीत्यथोख्य-
मुपसमिद्धे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्निति^१ स याव-
त्त्वानो ऽस्मै व्रतं प्रदास्यन्मवत्येवमेवाक्षपतीयाः समिधमभ्या-
दधाति वा जपति वैवमुख्यमुपसमिद्धे^१ ऽथ प्रातरुदित

१ Thus M Tr Be BHU (see, m.); *पादाः Ms. U (pr. m.) Bhav.

१ Thus M (only सतीं) Be BHU Bu Ms. Bhav. (one MS.); सोवैव-
सति Tr Bhav. (another MS.) Kōś.; according to Msc. the words
are: सो ऽच वा एव सति (sc. उच्छे) ।

आदित्ये विसृष्टायां वाचि वात्सप्रेणोपतिष्ठते दिवस्वरि
प्रथमं जज्ञे अग्निरित्येतेनैकादशर्चेन^१ स एवमेव पूर्वेषुः
प्रकामत्युत्तरेषु रूपतिष्ठते । ऽथास्योपवसथौघे ऽहन्वात्सप्रः संप-
द्यते^१ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातः प्रयाणस्यैव मौमाःसा^१ दौचितं वायोगसेमो^१
विन्दत्यन्यत्र वा देवयजनादौचते सःसृजन्ति व्रते^१ संवध्रन्ति
व्रतदुषयोर्वसावा^१दधति यदाधेयं भवति नौडे गार्हपत्यं प्रउग
आहवनीयमित्यथोख्यमुद्यच्छत^१ उदु ता विश्वे देवा इत्यथैन-
मनसः प्रउग आसादयति सौद तं मातुरस्या उपस्य इति
चतसृभिः सहःसाभिरथेतानासन्दीपादान्फल्केषु यथासुष्ठु^१
विनिवध्रन्ति^१ मध्यमे वःसे शिक्षपात्रं प्रययन्वपि वारणो-
रग्रीष्ममारोह्य प्रयाति भद्रादभि श्रेयः श्रेहि प्रेद्रे ज्योतिष्मा-
न्याहोति द्वाभ्यामथ यच्च उत्सर्जत्यकन्ददित्येतामन्वाहायाव-
सिते दृतानुषिकाः समिधमभ्यादधाति समिधाग्निं दुवस्यत
दृतैर्वोधयतातिथिम् । आस्मिन्द्या जुहोतन स्वाहेति गायत्र्या^१
ब्राह्मणस्य प्रयायामग्निर्भरतस्य दृष्टस्य इति चिष्टुभा राजन्यस्य^१
स यावत्ततः प्रयास्यन्मवत्येवमेवैतत्सर्वं करोति^१ ॥ १७ ॥

अथातो भस्मन एवातिवृद्धस्य मौमाःसा^१ भस्म चेदति-
वर्धते स उपकल्पयते सतमयोदर्वीः संदःशमित्येतत्समादाय

१ After आहवनीयम् M Tr H Bu om. इति; Msc.: दक्षिणतो दक्षिणार्धे
स्वापयन्तीति इतिशब्दः सूचयति; in the collateral passage (Vol. I,
p. 165, 11) however, no इति is found.

यत्रापस्त्यन्ति सोऽस्मा । अथैतमग्निं संदूषेण परिगृह्य सते
 ऽवधायायोदव्याप्सु भस्म प्रवेशयत्यापो देवीः प्रतिगृह्णीत भस्मै-
 तदस्वप्ने सधिष्टव गर्भा अष्टोषधीनामिति तिसृभिरनुच्छन्द-
 समयेन ज्योतिष्मतीभ्यां प्रत्यवदधाति प्रसद्य भस्मना द्योमिं
 पुनरासद्य सदनमपश्येति द्वाभ्यामथ पुनरुजां सद्य रव्येति
 द्वाभ्यां पुनरुदैत्यथोख्यमुपसमिद्धे पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः
 समिन्धतामित्यथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्य यजमानायतने
 तिष्ठन्नुपतिष्ठते बोधा स बोधीत्यान्तादनुवाकस्य स याव-
 त्कालो भस्मातिवर्धत एवमेवैतत्सर्वं करोत्यथातः कालायैवोपगते

१० संभारेभ्यः । ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथातः कथस्यैवोपवसवः पर्याग्निते स उपकल्पयते
 पञ्चशतमिष्टका अपरिमिता अपस्या नैर्ऋतीः ह्यणास्तिस्रस्तुष-
 पका भस्म पुरीषसूषान्निकता इत्यथोपवसवीथे ऽहर्देवयजन-
 मध्यवस्यत्येदमगन्नापेतेति द्वाभ्यामथ महावेदिं विमिमौत

११ एतानेव ज्यायसः प्रकृमाश्चक्रन्वाच्छ्रया मानेन प्रमाथ समन्तः
 स्रन्द्या परितनोति । पृथ्व्यामातनोत्यथैतमग्निं प्रत्यञ्चं दूपा-
 वटीयाच्छहोर्विमिमौते पुरुषमाचेण वेणुना समपचपुच्छम-
 रज्जिना पचौ द्राघीयाश्चौ भवतः । षड्विधं वा सप्तविधं वा
 द्वादशविधं वा यावद्विधं वा चैवमाणो भवत्यथैनमच्छ्रया

१ उदैति only MH, ep. TS. v. 2.2.5 ; उदैति all the other MSS.

१ वेणुनापच and अरज्जिना वा M.

मानेन प्रमाय समनः सन्ध्या परितनोत्यनुसन्ध्यां लेखां
 लिखत्यपोद्धृत्य सन्ध्यां कर्षूः खानयन्त्युद्धृत्यन्त्यपस्या^१ दक्षिण-
 तश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्त्येतावदेवैतदहः कर्म कियते^१
 वसन्त्येताः रात्रिर्मयाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सङ्ग्राहि चिह्नन-
 व्रतं दोहयतेत्यथैतमग्निः सते समुप्य दक्षिणतो ज्वलयन्त
 आसते^१ ऽथैतदग्न्यायतनः शकृत्पिण्डेन परिलेपयति^१ तस्मिन्-
 स्यतस्रः प्राचीरिष्टका आयातयति द्वे पुरस्तात्समीची द्वे
 पश्चात्समीची^१ अथैनं प्रदक्षिणं त्रयोदशभिरिष्टकाभिः परि-
 चिनोत्यन्विष्टकं लेखां लिखत्यपोद्धृत्येष्टकाः कर्षूः खानयन्त्यु-
 द्धृत्यन्त्यपस्या^१ दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्ति^१ ॥ १६ ॥ १०

अथ दाभ्यामात्मन्यग्निं^१ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति^१ श्वेतमश्वमभिष्टथान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यत्र संभारा-
 न्निवपत्यग्नेर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषः संज्ञा- १५
 नमसि कामधरणमितूषान्कथि ते कामधरणं भूयादिति
 भिकता^१ अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया
 हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममे-
 त्यथैनान्कल्पयति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः ।
 कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इत्यथोर्ध्वचित उप- २०

दधाति चित् स्तु परिचित ऊर्ध्वचितः अयध्वं तथा देवत-
याङ्गिरस्सद्गुवाः सोदतेत्येवानुब्यूहत्याप्यायस्तेति गायत्र्या ब्राह्म-
णस्तु सं ते पथाः सोति चिष्टुभा राजन्यस्तु यथासुष्टु यथाशर्कर-
मनुब्यूहति तस्मिन्सुतस्तः प्राचीर्याजुषीरुपदधाति ॥ २० ॥

- १ अयः सो अग्निरग्ने दिवो अर्धमच्छा जिगास्तग्ने यत्ने
दिवि वर्चः पृथिव्यां पुरीष्यासो अग्नय इति ' दे पुरस्तात्स-
मीची इवामग्न इति दक्षिणामयं ते योनिर्धत्विष इत्युत्तरा '
दे पश्चात्समीची चिदधीति दक्षिणां परिचिदसौत्युत्तरामयेनं
प्रदक्षिणं चयोद्गभिर्लोकं पृष्णाभिः परिचिनोति लोकं पृष्ण
१० द्विष्टं पृष्णथो सोद गिवा तम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरग्नि-
न्योनावधौषदक्षिति ' तथादेवतं करोति तथा देवतयाङ्गि-
रस्सद्गुवा सोदेत्येष सूददोहमं करोति ता अस्य सूददोहसः
सोमः श्रीणन्ति पृथग्यः । जन्मन्देवानां विशस्त्रिवा रोचने
दिव इत्येवावद्रुत्य कृष्णमग्नमभिमृश्य तनुपुरीषमुपदधाति
१५ पृष्ठो दिवोति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहमं करोतीति च्वा
इयं प्रथमा चितिर्निष्ठायत ' एवमेव द्वितीया निष्ठायत एवं
तृतीयैवं चतुर्थ्यैवं पञ्चमी ' तान्यदि ' चेयत आदित्यो ऽभ्युदि-
याद्वाचंयमो ऽध्वर्यु यज्ञमानो ऽन्वारमत ' उख्यमेवाध्वर्युरादत्ते
प्रतिममेधनीयं प्रतिप्रस्थाता ' तौ पुरस्तात्प्रत्यक्षौ समितमिति
२० चतसृभिः संनिवपतो ' ऽथ शिक्वादुखां निरूहति ॥ २१ ॥

१ Thus (तान्) M Tr. H Bhav. (तानध्वर्युः यज्ञयजमानान् according to Bhav.); ना यदि B Be Bu U Ms (तान पञ्च चिनोः according to Msc.)

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीत्यमग्निः स्वे योनावभाइसा ।
 तां विश्वैर्देवैर्चतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा विमुञ्च-
 निति । तां नावेचेतेत्याहुः शुम्भत्येव हि भवतीति । तस्या-
 मन्यवावेचमाणो^१ दधिद्रुसाग्रास्त्यमुं^२ ते शुचि दधामौति
 वा तृष्णीं वाधैनाः शिकताभिः पूरयित्वा दध्नोपरिष्ठात्संप्र-
 ष्ठाद्योत्तरे शालाखण्डे निदधात्येवमेव द्वितीयां पूरयत्येवं
 तृतीयां^३ ता आ कालात्परिष्परे । ऽथ वैश्वानर्या शिष्यमादत्ते
 यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत । तच्च पर्वदति दिव
 इत्यथ याचति नैर्चतीः कृष्णाक्षिसुवपका आसन्दौः^४
 इत्यास्य प्रबन्धनमुदपात्रमित्येतत्समादाय दक्षिणया द्वारोप-
 निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रास्य स्रज्जतमिरिणः स्पष्टं भवति
 प्रदरो वा । तदेतत्पराचीनपात्रः शिष्यं व्यस्त्यग्ने^५ वैश्वानर
 स्थाहेति । शिष्यपात्रमनु पराचीनैर्चतीरुपदधाति नमः सु ते
 निर्चते विश्वरूपे यत्ते देवी निर्चतिराववन्त्य यस्यास्ते अस्याः
 क्रूर आसञ्चुक्षोमौत्युपास्त्यासन्दौः इत्यास्य प्रबन्धनमथोप-
 तिष्ठते ऽमुन्वन्तमयजमानमिच्छ देवीमन्नं निर्चतिं वन्दमान
 इति द्वाभ्यामवापो व्यतिषिच्य परास्य पात्रमनवेचमाणा

१ अन्यचैवावेच० Bhav. ; अन्यवेवेच० Tr.

२ इमान् U (acc. m.) Ms, Dvaidha and probably also M ; इव
 Be H Tr U (pr. m.). Bhav., Keś.

३ M ins., perhaps rightly : शिष्य ।

४ Thus Tr Bu U (acc. m.) Ms Bhav. ; निरस्त्यति MHB Be U
 (pr. m.)

आयन्ति ' हस्तपादान्प्रच्छाद्यैतेनैव ययेतमेत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते
निवेशनः संगमनो वसूनामित्याहवनीयसु हैक उपतिष्ठन्ते
ऽयमितो ऽधि गार्हपत्यो भविष्यतीति ' ॥ २२ ॥ घष्ठः ॥

- अथ प्रायणीयेन चरति ' प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
४ चरति ' पदेन चरित्वा राजानं कौलोच्चातिष्ठं निर्वपत्याति-
ष्ठेन प्रचर्य प्रथमाभ्यां प्रवर्गोपसङ्गां प्रचरत्यथोपनिष्क्रम्य ' संप्रैष-
माह सुत्रद्वयं सुत्रद्वयमाह्वय चिस्त्वनव्रतं प्रयच्छतेत्याह्वयति
सुत्रद्वयः सुत्रद्वयां ' चिस्त्वनव्रतं प्रयच्छति ' स पुच्छादेवाधे
चतुरः प्रतीचः प्रक्रमान्प्रकामति दक्षिणा पश्चमं ' तत्सं
१० निदधाति ' स उपरवाणां कालो ' ऽथ महावेद्या उत्तरा-
दह्मीयाच्छद्मोर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक्रमान्प्रकामत्युदक्षं
अयोदशं ' तदाह्मीध्र उपसौदति ' स उत्करस्य कालो ' ऽथो-
परवाणां कालात्स्तम्बयजुर्हरतौदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं ' पूर्वं परिधाहं परिगृह्णाति ' करणं
१५ जपत्युद्धन्युद्धतादाह्मीध्रस्तिर्हरति ' यदाह्मीध्रस्तिर्हरत्यथागेण
शालां तिष्ठन्संप्रैषमाह वेदिकारा वेदिं कल्पयतेति ' यथा-
संप्रैषं ते कुर्वन्त्यथ कार्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते चित्ते त्वेत्य-
ध्वर्युराचिते त्वेति प्रतिप्रस्थाता मनश्चित्ते त्वेति ब्रह्मा तपश्चित्ते
त्वेति यजमानश्चित्ते त्वा चित्ते त्वेत्येव वा सर्वं ' ऽपि वा
२० तूष्णीमेवाथ याचति धनुर्वाणवच्चतुरो ऽङ्गन ऐन्द्रीमिष्टकां
विभक्तिमुदपाचं दर्भस्तम्बं दूर्वांमाज्यस्थालीं ससुवामित्येत-

१ The clause अथोपनिष्क्रम्य...प्रयच्छति is not found in M Tr H.

समादायोत्तरे ओषण्ते सः सादयन्त्य^१ दाभ्यामात्मन्यग्निं^२
 गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं
 जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि धामेति^४ श्वेतमश्वमभि-
 मृश्यान्तःशर्करमिमासुपदधाति प्रजापतिस्त्वा सादयतु तथा
 देवतयाग्निरस्त्रुवा सीदेत्यपादत्ते धनुर्वाणवच्चतुरो ऽग्निः^५
 इत्येतस्मादाय जघनेन दक्षिणेनाग्निं परौत्यायेण घूपा-
 वटौयः^६ गङ्गुं तिष्ठन्वनुरधिज्यं कृत्वायत्यान्तःशर्करमिषुं
 निहन्ति ॥ २३ ॥

इन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्ष्णेस्तनूपा नः प्रतिस्वयं इत्यावृद्धा-
 ग्निमुपदधाति यो नः पुरस्तादघायुरभिदासत्येतः सो ऽग्निः^{१०}
 मृच्छत्यथ दक्षिणस्य पक्षस्य दक्षिणे पक्षोपप्लव^१ आयत्यान्तः-
 शर्करमिषुं निहन्त्यावृद्धाग्निमुपदधाति^{११} यो नो दक्षिणत
 इत्यथ पुच्छस्यापरे पुच्छोपप्लव^१ आयत्यान्तःशर्करमिषुं निह-
 न्यावृद्धाग्निमुपदधाति यो नः पश्चादित्यथोत्तरस्य पक्षस्यो-
 त्तरे पक्षोपप्लव^१ आयत्यान्तःशर्करमिषुं निहन्त्यावृद्धाग्निमुप-^{१५}

१ Thus (plural) Tr U Be B Ms (sc. परिकर्मिणः according to Msc) ;
 ० सादयन्त्य MH.

२ Thus M Tr Be Ms ; आत्मन् H ; आत्मन् B.

३ Instead of उपप्लव (cf. Śulba-sūtra 6, where, however, the var.
 r. उपप्लव and उपप्लव, cp. Lāty. I. 5.7, Drāhy. II. 1.10, are found)
 the MSS. have mostly उपप्लव or उपप्लव ।

४ Here Bu breaks off ; here and infra M Tr U (pr. m.) every
 time निहन्त्यावृद्धा ।

- दधाति यो न उत्तरत इति ^१ दिक्षूपदधातीति ब्राह्मणं^१
 तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः^२ करोत्यथैतामैन्द्रौमिष्टकामाक्रमणं
 प्रत्युपदधाति स ईं पाहि य ऋजीषी तस्वो यः शिप्रवा-
 न्ववभो यो मतीनाम् । यो गोचभिदञ्जम्भ्यो हरिष्टाः स
 ५ इन्द्र चिवाः अभिदन्धि वाजानिति ^३ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसं करोत्यथ^४ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्न आयाहि
 वीतय इति ^५ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाधिद्रुत्य^६
 स्त्रथमावृणोयः शङ्कुमुहृद्भ्योदपाचमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुप-
 दधाति वाक्त्रा समुद्र उपदधात्विति वा त्वष्णीं वायैनः सुवा-
 १० ङतिभिरभिजुहोति सजूरब्धो ऽथावभिरिति पञ्चभिरथ दूर्वा-
 मुपदधात्याचने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उत्सो
 वा तव जायतै हृदो वा पुण्डरीकवानिति ^७ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथास्त्रैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरं युगलाङ्गलं
 कारितं भवति ॥ २४ ॥
- १५ षड्वं वा द्वादशगवं वा ^८ तस्य वरचाः संमृशति सं वरचा
 दधातन निष्कृताहावमवटमिति द्वाभ्यां ^९ युनक्ति सीरा

१ •दोहसं M Tr H.

२ Thus B Bhav. Ma.; the passage अथ दक्षिणतो...करोति (1. 7) is inserted by M Tr BHU infra l. 13 after •दोहसौ करोति; but cp. the order, in which supra p. 21, 20 the substances are enumerated.

३ cp. Ath. V. vi. 106. 1.

४ cp. Pitrmedhasūtra p. 22; 5 sqq.

युञ्जन्ति कवयो युगा युनक्त सीरेति दाम्भाः^१ कषति कोट्ठलं
 पवीरवः शुनं नः फाला इति दाम्भाः^२ यीतां प्रत्यवेवते
 कामं कामदुघे धुल्ल हतेन सीतेति दाम्भाः^३ स पुञ्चादेवाये
 तिस्रोः प्राचीः सीताः कषत्युत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि
 तिस्रो^४ दक्षिणायै ओणेर्दक्षिणमः समभि^५ तिस्रो^६ दक्षिणा-
 त्यचादुत्तरं पचमभि तिस्रो^७ ऽयेतान्विमुच्य प्रदक्षिणमावर्त्या-
 ङ्गिरभ्युक्षोदीच उसृजति^८ त एते ऽध्वर्याभवंति यदि
 दक्षिणावता यजते^९ यद्यु वै सन्नियो^{१०} ऽग्निर्यथागवं व्युदचति^{११}
 यथैवानङ्गाहस्यद्युगलाङ्गुलमथास्तेतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे सर्वो-
 षधं दध्नाज्जेन समुदावुतं भवति^{१२} स पुञ्चादेवाये तिस्रोः^{१३}
 प्राचीः सीता वपति या जाता ओषधय इति तिसृभिरनु-
 च्छन्दसमुत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि तिसृभिर्दक्षिणायै
 ओणेर्दक्षिणमः समभि^{१४} तिसृभिर्दक्षिणात्यचादुत्तरं^{१५} पचमभि
 पचमिद्यत्तुर्दशभिर्वपतीति ब्राह्मणमथ दिग्भ्यो लोष्टाक्षम-
 स्यति^{१६} सो ऽत एव प्राङ् द्रुत्वा वहिःशर्कराकोष्टमादत्ते^{१७}
 तमन्तःशर्करं न्यस्यति ॥ २५ ॥

१ Thus MT Ms; कोवेरोत्तरं all the other MSS.

२ Thus M Tr UHB Be Keß. (the MS. of the India Office has twice उसृजति, both times corrected into singular); उसृजति Mac; cp. TS. v. 2.5.3.

३ Thus (or सन्नियो) all exc. MB Keß, which have सन्नियो.

४ Thus B; आदचति Ms; व्युदचति M Tr Be U (pr. m.); व्युदचति U (sec. m.).

५ Thus M (pr. m.) and Ms; the other MSS. कोवेरोत्तरं.

६ Thus Ms only; all the other MSS. यचादोत्तरं.

चर्मणि वा द्वाविंशति^१ च^२ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचं चाज्य-
 प्रोचं चायं चौत्तरवेदिकाश्च संभाराग्वार्हस्पत्यचयोदशाश्च^३
 कुम्भेष्टकासावत एव हिरण्यशक्लान्त^४ चोदकुम्भं च पुष्करपर्णं
 च इक्षुं च हिरण्मयं च पुरुषं सुवौ च सर्पशिरस्य सर्वं च
 स्रथमादृष्टानिकोतं दश च स्कन्धा अकाश या उ चान्या^५
 उपधास्यन्भवति ता दधि च मधुमिश्रं कूर्मं चौदुम्बरं चोलू-
 खलमुसल^६ सर्वौषधं चोखाद्य पशुग्रीवाणि चेति^७ द्वाविं-
 शति^८ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचे ऽवधाय तैः प्रोचत्यग्नीन्वो
 ऽग्निभ्यो जुष्टान्प्रोचामीति वा त्वष्णीं वाग्निनाग्निः समिधत
 इत्याज्यप्रोचेणाय संप्रैषमाहाग्निभ्यः प्रणीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहीति^९ १०
 यदि होता न कामयते यजमान एव पुरौष्यासो अग्नय
 इत्येतामेकां चिरन्वाहावाग्निप्रथमाः^{१०} प्रतिपद्यन्ते^{११} ऽथैतेनाथेन
 प्राचाधिद्रवति ॥ २७ ॥

अभ्यस्याद्विधाः पृतना अरातौरित्यय दक्षिणमष्टमभव-
 क्रामन्तमनुमन्त्रयते षट्कन्दः प्रथमं जायमान इत्युत्तरे ११

१ om. HM; च only found in U (sec. m.) and Ms.

२ Thus TB Be U (sec. m.); वार्हस्पत्यं च यो० HU (pr. m.);
 वार्हस्पत्यचर्च यो० M.

३ Thus (•शक्ला•) M Tr. Be U Ms; •शक्ला• Be.; शक्ला• HU
 (pr. m.).

४ Most of the MSS. ins. च ।

५ अवाचप्रथमाः MH.

६ प्रपद्यते H.

ओष्णन्ते म॒ःसादयन्त्य॑ १ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं १ गृहीते मयि
 गृह्णान्वये अग्निं यो नो अग्निरिति १ स्वयंचितिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो यानि धामेति १ श्वेतमश्वमभिसृष्ट्वाधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वाभ्यामप्य पुच्छसन्धौ चात्कसन्धौ च
 १ मतं निदधात्ययोदकुम्भं १ पर्यस्यत्यादत्ते दक्षिणेन कुम्भाऽ सन्धेन
 कुम्भौऽ सतात्पूरयित्वा हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणाद॒ः सात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुमीत-
 मुपदधाति ॥ २८ ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यामाऽ राजा वरुणो याति
 १० मध्य इति द्वाभ्यामेवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता उत्तरायै
 ओणेः स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुमीतमुपदधाति
 द्वतीयया च चतुर्थ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणायै ओणेः स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनु-
 मीतमुपदधाति पञ्चम्या च षष्ठ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 १५ या एता उत्तराद॒ः सात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुमीतमुपदधाति सप्तम्या चाष्टम्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 या एता दक्षिणात्पचात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुमीतमुपदधाति नवम्या च दशम्या चैवमेव पूरयित्वैवं
 प्रत्यस्य या एता उत्तरात्पचात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु

१ ० सादयन्त्य० Tr Be BU Ms; ० सादयन्त्य० MH.

२ Thus M Tr Be U Ms; ० गृह्णन् BH.

३ विधाय instead of निदधाति M Tr HU, omitting the following चय ।

विपुवत्यनुसौतमुपधात्येकादशा च द्वादशा च ' तासां बार्ह-
 ल्यं मध्यं उपधाति दिवि अयस्त्रान्तरिचे यतस्त्र पृथिव्या
 संभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्यनुसौतमुपधातीति
 ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ' ॥ २६ ॥

अथोत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिमलङ्करोत्यथोत्तरवेद्यामपां पृष्ठ- १
 मसीति पुष्करपर्णमुपधाति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथोत्तरवेद्यामेवोत्तरनिर्वाधः इक्षुमुपधाति ब्रह्म जज्ञा-
 नमित्यथैनमच्छया पञ्चगृहीतेन व्याधारयति हणुष्य पाजः
 प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ दक्षिणतः प्राञ्चः हिरण्यं पुरुष-
 मुपधाति हिरण्यगर्भः समवर्तताय इत्यथैनमभिमृशति द्रष्ट- १०
 वस्त्वदेति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथोत्तरतः
 प्रक्रमवेलायाः सुचावुपधात्याज्यस्य पूर्णां कार्भर्यमयीं दध्नः
 पूर्णामौदुम्बरौ दक्षिणां कार्भर्यमयीमुत्तरामौदुम्बरौमिथम-
 सीति कार्भर्यमयीमसावसीत्यौदुम्बरौ मनसैव ' तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ दक्षिणे प्रललाटे सर्पशिर उप- १५
 दधाति नमो अस्तु सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुच्छन्दसमपि वा
 यतउच्चारं जनपदस्य जन्यं भयं मन्यते ' तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहसं करोति ' ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

अथ स्रवमादृशां यजुषा करोति ध्रुवासि धरणासृता
 विश्वकर्मणा सुकृता । मा ला मसुद्र उदधीन्मा सुपर्णा इव्य- २०

- माना पृथिवीं दृष्ट्वेत्यैनामश्वमवघ्राण्यविदुषा ब्राह्मणेन
 सहाधिद्रुत्योपदधाति ययैतस्य पुरुषस्य प्राणैः प्राणाः संनिधौ-
 येरन्नापिधौयेरग्भूः प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यनुद्रुत्याग्निस्त्वा-
 भिपातु मन्वा स्वस्त्वा छर्दिषा शंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस-
 ५ हुवा सीदित्यनुप्राण्यान्नयमाः स्वयमावृणामुपधायेत्यनुप्राणित्य-
 यैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्महौतं गृह्णीत्वा स्वय-
 मावृणावकाशे जुहोति चिन्तिं जुहोमि मनसा हृतेनेत्यङ्गुष्ठा-
 भ्यामन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति पृथिवीमाकमिषं प्राणो मा मा
 हासीदित्यपरे बिले हिरण्येष्टकामुपदधाति तेजो ऽमि तेजो
 १० मे यच्छ पृथिवीं यच्छ पृथिव्यै मा पाहीति ' तां जघनेन
 प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टकामुपदधाति पृथिव्युदपुरमन्वेन विष्टेति '
 दक्षिणतो रेतःमिचमुपदधाति पृथिवी रेतःमिक्षा मे रेतो
 दधातु सा मे रेतः प्रजनयत्विति ' तथादेवतं कृत्वा सुद-
 दोहसः करोति ' ॥ ३१ ॥
- १५ अयैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति दे चतव्ये दे
 द्वियजुषी विराजं च विश्वज्योतिषं च मयुजं चाषाढां च दे
 संयान्यावृतव्ये उपदधाति मधुस्य माधवश्चेत्यवकामनूपदधात्प्रे-
 र्धांनिरसीत्यथ द्वियजुषी उपदधाति काण्डात्काण्डात्परोहन्ती
 या श्रतेन प्रतनोषीति द्वाभ्यां दूर्वेष्टकामंथ हिरण्यमूर्ध्नीमुप-
 १० दधाति यास्ते अग्ने सूर्यं रक्षो या वो देवाः सूर्यं रक्ष इति '
 विराजं च विश्वज्योतिषं च विराट् ज्योतिरधारयद्रुहस्यतिस्त्वा
 सादयत्वित्युत्तरामंथ मयुजमुपदधातीन्द्राग्निभ्यां ता मयुजा

युजा युज्योत्य^१चावाढां च्यालिखितामुत्तरलक्षाणमुपदधात्य-
 वाढासि सहमानेत्य^२च संयान्यादुपदधात्यग्रेथान्यसि देवानामग्ने-
 यान्यसौति^३ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति^४ ॥ ३२ ॥

अथोत्तरेण च्यालिखितामुपविश्य याचति दधि च मधु-
 मिश्रं कूर्मं च^५ । तं दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति मधु वाता च्छता-
 यत इति तिसृभिरनुच्छन्दसमर्थेनमवकाभारेण परिवेश्य
 पुरस्तात्प्रत्यक्षमुपदधाति मही द्यौः पृथिवी च नक्षत्रस्य आशाः
 प्रचरन्त्वग्रय इति दाभ्यामर्थेन^६ शुक्रुभिः परिषिहन्त्यभितो
 ऽनवधर्षणाय^७ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाचैव तिस्र-
 न्याचत्यौदुम्बरं चोन्मुखलमुमल^८ सर्वौषधं च^९ । तदेतत्पादेऽग्न- १०
 माचमुलूखलं भवत्यरदिमात्रं मुमलं^{१०} । तस्मिन्सर्वौषधमवहन्मूर्जो
 भागो ऽस्यूर्जः पवित्रमूर्गन्मकाद्यायेत्यथैनदुत्तरतः^{११} प्रक्रमवेला-
 यामुपदधाति तद्विष्णोः परमं पदमिति^{१२} । लोकं पृष्णामुत्तरतो
 मुमलं करोति^{१३} । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ
 मुख्यामुखां याचति^{१४} । तस्यामन्तरवस्त्राविणी दे कुवाङ्गती ११
 जुहोत्यग्ने युष्ठा हि ये तवेति दक्षिणे विले जुहोति युष्ठा
 हि देवदत्तमानियुत्तरे^{१५} । ऽयैनामुत्तरतः प्रक्रमवेलायामुप-
 दधाति ध्रुवासि पृथिवि सहस्रं पृतन्यत इति^{१६} । लोकं पृष्णे
 उत्तरत इतिरे करोति^{१७} । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
 त्यथैतत्पुष्पगिरो याचति^{१८} । तस्य प्राक्पेषु क्षिरण्यशक्ताग्रत्यस्यति १०

१ Thus U (sec. m.) and Ms (एवम् सर्वौषधेन पूर्वेनमुलूखलम् Mac.) ;
 अथैननु* all the other MSS. and U (pr. m.).

द्रुष्यस्त्वन्देत्याख्ये ऽभृदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमिति
 दक्षिणस्थां नामिकायामग्नेर्वैशानरस्य चेत्युत्तरस्यामग्निर्ज्योतिषा
 ज्योतिष्मानिति दक्षिणे ऽक्षिणं रुक्मो वर्चसा वर्चस्वानित्युत्तर
 स्रवे त्वेति दक्षिणे कर्णे रुचे त्वेत्युत्तरे । ऽयं स्रुचि चतुर्गृहीतं
 ५ गृहीत्वा दक्षिणे ऽक्षिणं जुहोति चित्रं देवानामुदगादनौक-
 मित्युपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे ऽक्षिणं जुहोति चित्रं देवा-
 नामिति । समान्या जुहोतीति ब्राह्मणमधेनद्वधा मधुमित्रेण
 पूरयति समित्सवन्ति सरितो न धेना इत्यान्तादनुवाकस्था-
 यैनग्राचीनमुत्तानमुखायामुपदधाति ॥ ३३ ॥

- १० आदित्यं गर्भं पथसा समञ्जसित्यनुद्रुत्येमं मा हिःसौर्दि-
 षादं पशूनामिति । मयुमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृ-
 जति । ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति विश्वकर्मा दिशं पतिरि-
 त्यथ पुरस्तात्प्रत्यङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्वृषस्य शिर उपदधाति
 वातस्य धाजिं वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमं मा हिःसौरेकग्रहं
 १५ पशूनामिति । गौरमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति ।
 ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति प्रजापतिर्दिशं पतिरित्यथ
 पश्चात्प्राङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्वृषभस्य शिर उपदधात्यजस्र-
 मिन्दुमरुषं भुरण्डमित्यनुद्रुत्येमं समुद्रं शतधारमुखमिति ।
 गवयमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । ललाटे
 २० हिरण्येष्टकामुपदधाति रुद्रो दिशं पतिरित्यथ दक्षिणत
 उदङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्वृष्योः शिर उपदधाति वरुचिं
 त्र्यष्टुर्वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमान्पूर्णांयुं वरुणस्य मायामित्युद-

मारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । कलाटे हिरण्ये-
ष्टकामुपदधाति वर्षणो दिशां पतिरित्यथोत्तरतो दक्षिणा-
मुख उपविश्यान्तरात्मन्वस्तस्य शिर उपदधाति यो अग्नि-
रग्रेस्तपसो ऽधि जात इत्यनुद्रुत्याजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भादिति ।
अरभमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । कलाटे
हिरण्येष्टकामुपदधात्यग्निर्दिशां पतिरित्यन्तेषु तस्य बुधू-
होपदधादिति ब्राह्मणं । तथादेवं कला सूददोहसः
करोति ॥ ३४ ॥ नवमः ॥

अथापला उपदधात्यपां त्वेमन्सादयामीति पञ्च पुर-
स्तात्प्रतीचीरुपदधाति पञ्च दक्षिणतः पञ्च पश्चात्प्राचीः पञ्चो- १०
त्तरतश्चन्द्रस्तास्तथादेवं कला सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत
उपदधात्यथ पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
गायत्री वासन्तो गायत्री गायत्रं गायत्रादुपाः शुक्लाः शो-
स्त्रितृत्तिवृतो रथंतरः रथंतरादसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृही-
तया तया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इति । दश प्राचीरायातयति ११
स्वयमावृणाया अथ दक्षिणा विश्वकर्मेति । दश दक्षिणा
आयातयति स्वयमावृणाया अथ पश्चादित्यवचा इति । दश
प्रतीचीरायातयति स्वयमावृणाया इदमुत्तरात्सुवरिति । दशो-
दीचीरायातयति स्वयमावृणाया इयमुपरि मतिरिति । दश-
भिरुपरिष्टात्प्रदक्षिणं परिचिनोत्यक्ष्णयोपदधातीति ब्राह्मणं । १०
तथादेवं कला सूददोहसः करोत्यथ संयत उपदधात्यायुषः
प्राणः संतनिति दादश तिसृस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथा-

- देवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यवापानभृत उपदधाति प्राचीं
दिशां वसन्तं चतुर्नामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं चितृस्तोमः स उ
पञ्चदशवर्तनिस्त्यविर्वयः कृतमथानां पुरोवातो वातः स्नानम्
अचिरिति ^१ वाचयति पितरः पितामहा इति ^२ दक्षिणेन
१ प्राणभृतो दश प्रतीचीरायातयति स्वयमावृणामभि दक्षिणा
दिशामिति ^३ जघनेन प्राणभृतो दशोदीचीरायातयति स्वय-
मावृणामभि प्रतीची दिशामित्युत्तरेण प्राणभृतो दश प्राची-
रायातयति ^४ स्वयमावृणामभ्युदीची दिशामित्यपेण प्राणभृतो
दश दक्षिणा आयातयति स्वयमावृणामभूर्ध्वा दिशामिति ^५
१० वाह्नेन प्राणभृतो दशभिरुपरिष्ठादपमलैः परिचिनोति ^६ विष्-
चीरुपदधातीति ब्राह्मणमपानभृद्विधितिराप्यते ^७ तथादेवतं
कृत्वा सूददोहमः करोत्यवाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ^८ ॥ ३५ ॥

- गायत्रीं पुरस्तादुपदधाति चिष्टुभं दक्षिणतो जगतौ
पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्ये ^९ तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः
११ करोत्यवाग्नेरङ्गान्युपदधाति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि
गायत्रेण इन्द्रसाग्निना देवतथाग्नेः ग्रीष्माग्नेः शिर उपदधामि
दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादया-
म्युदीच्या त्वा दिशा सादयामूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि
पाङ्क्तेन इन्द्रसेति ^{१०} तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथोत्त-

१ Thus Tr HBU Ms ; प्रतीचीर० M Be.

२ Thus Tr Be BU Ms ; चिनोति MH.

३ मध्य इति M.

रतः प्राजापत्यामुपदधाति संवत्सरस्य प्रतिमामिति ^१ तां जघ-
 नेन प्रक्रमवेलायां प्राञ्चमृषभमुपदधाति त्वामग्ने वृषभं चेकि-
 तानमिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ लोकंष्टुणा
 उपदधाति लोकं षुण किद्रं षुणाय सौद श्रिवा तम् ।
 इन्द्राग्नौ त्वा वृहस्यतिरस्मिन्योनावसौषदन्निति ^१ तथादेवतं ^२
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यथ सूददोहसं करोति
 ता अस्य सूददोहसः सोमः शीष्णन्ति पृथग्यः । जघन्देवानां
 विशस्त्रिष्या रोचने दिव इति ^१ प्राच्याच लोकंष्टुण्या प्रसौ-
 त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया
 परिकर्षति लोकं षुण किद्रं षुणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति ^{१०}
 चित्तिमचित्तिं चिनवदि विदानित्याग्नेष्या गायथ्येतां चिति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्मा आसन्प्राणदा इत्येयाप-
 राक्षिकीभ्यां ^१ प्रवर्ग्यापसद्भ्यां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१
 वसन्त्येताः रात्रिम् ^१ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

अथ द्वितौघे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसद्भ्यां प्रचरत्यथ ^{१२}
 काष्ठाजिनी ^२ उपानहावुपमुञ्चेते ^२ अध्वर्युश्च यजमानश्चाथ
 द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
 अग्निरिति ^१ स्वयंचित्तिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि

^१ Thus M Tr. Ms; the other MSS. abbreviate the following passage.

^२ चापराक्ष (or क्ष) चापराक्षि. Be U Ms.

^३ Thus M Tr U Ms; •जिनीवुपा• B; •जिनिवपा• H; Be defect.

- धामेति ^१ कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरौषमुपदधाति पृष्टो
 दिवौति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथापराक्षिकौर्भां
 प्रवर्ग्यापसद्भां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः
 राक्षिमंथ दत्तौये ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसद्भां प्रचरति ^१
 ५ सर्व एव काष्ठांजिनौरूपानह उपमुञ्चन्ते ^१ ऽथ याचयाज्य-
 स्थालीः समुवां विभक्तिसुदपात्रं पञ्च च स्कन्धा अवकाश या
 उ चान्या उपधास्त्रन्वति ता ^१ एतत्समादायोत्तरे श्रोष्ठन्त
 सः पादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं
 यो नो अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो
 १० यानि धामेति ^१ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य प्रथमे संचिताहुतौ जुहोत्यग्न
 उदधे तत्त्वा यामौति ^१ दक्षिणतो विभक्तिसुपदधात्यग्निं दूतं
 दृणौमह इति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोति ^१ ॥ ३७ ॥
 अथैताः पञ्च स्कन्धाः प्राचीरायातयति दे चतये दे
 १५ सयुजावेकाः संयानौमृतये उपदधाति शुक्रस्य शुचिसेत्यव-
 कामनूपदधात्यग्नेर्यानिरसौत्यथ सयुजावुपदधात्याघाराभ्यां ता
 सयुजा युजा युनज्मि तेजसा ता सयुजा युजा युनज्मौत्यथ
 संयानौमुपदधाति वायोर्यान्यसौति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाश्विनौरुपदधाति ध्रुवचितिर्ध्रुवयोनिरिति
 २० पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

त्यंयंत्या उपदधाति सजूर्चंतुभिः सजूर्विधाभिरिति पदैकैकां
 दिक्षेकां मध्ये । समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकां इति
 ब्राह्मणं । तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्ययं प्राणभृत उप-
 दधाति प्राणं मे पाक्षपानं मे पाहौति पदैकैकां दिक्षेकां
 मध्ये । तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्ययं वृष्टिभनौरुप- १
 दधात्यपस्त्रिन्वौषधीर्जिन्वेति पदैकैकां दिक्षेकां मध्ये । अनु-
 परिहारः सादयतीति ब्राह्मणं । तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्ययं सूर्ध्वतौरुपदधाति विष्टम्भो वय इति चतस्रः पुर-
 स्ताद्वः सपातिनीकधादेवं । कृत्वा सूददोहसः करोत्ययं दधस्या
 उपदधाति । अविर्वय इति पञ्च दक्षिणायाः श्रेष्ठामुप- २
 दधाति पठवादय इति पञ्चोत्तरस्था । वक्षो वय इति
 दक्षिणे ऽऽष उपदधाति । वृष्णिवय इत्युत्तरे । व्याघ्रो वय इति
 दक्षिणे पच उपदधाति । सिद्धो वय इत्युत्तरे । पुरुषो वय
 इति मध्ये । पुरुषेण चितिरायते । तथादेवं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्ययान्निः सर्वतोमुखं चितुते श्वेरङ्गानि प्राजा- ३
 पत्यासृषभं लोकं पृणा । उदीच्या च लोकं पृणया प्रभौत्यग्नि-
 सुदीचीभिः संप्रच्छादयन्ति । संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परि-
 कर्षति लोकं पृण किद्दं पृणेत्ययं चितिकृष्ट्याभिमृशति चित्ति-

१ Thus (= पातिनीय) MBU Bhav. (one MS.); पातौनीय Be;
 •पादिनीय Tr H Bhav. (another MS.), Keā (twice), Ma. (but Msc. :
 संसपतनवत् वक्रया अथा आधेया; and यथा भवेयुर्वैषपासिन् इति गोपाकः) ।

मच्चित्तिं चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्या चिष्टुभैतां चित्तिमभि-
मृश्या द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म आसम्प्राणदा इत्यपराह्निकीभ्यां
प्रवर्ग्यापमङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
रात्रिम् । ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

- ४ अथ चतुर्थं ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापमङ्गां प्रचरति ।
समानं पुरीषस्थोपधानमथ पञ्चमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्याप-
मङ्गां प्रचरति । सर्व एव कार्ष्णाग्नौरुपानह उपमुहन्ते ।
ऽथ याचत्याज्यस्थालीः मसुवां विभक्तिमुदपाचः सर्वं च स्वय-
मावृणानिकोतं दश च स्कन्धा अवकाश या उ चान्या उप-
१० धास्यन्नवति ता । एतत्समादायोत्तरे श्रोण्यन्ते मृसादयन्धं
द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
अग्निरिति । स्वयंचित्तिं जपति याज्ञे अग्ने समिधो यानि
धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रुत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य द्वितीये संचिताऋतौ जुहोत्यग्ने दुध
१५ तत्त्वा यामौति । दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निनाग्निः समि-
ध्यत इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ स्वयमाव-
णामश्वमवप्राप्याविदुषा ब्राह्मणेन महाधिद्रुत्योपदधाति सुव
इन्द्राग्नौ अव्यथमानामित्यनुद्रुत्य वायुस्ताभिपातु मद्वा स्वस्वा
कृदिषा शंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्वद्रुवा भीदेति । श्वन्धा-
२० द्वितीयामुपधायेति । प्राण्यापानिति । स व्यानो । ऽथैव ब्राह्मणो
वरं ददात्यथ कुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमावृणावकाशे
जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा धृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्यामन्तराभ्या-

त्वारोहं वाचयत्यन्तरिक्षमाकमिधं प्रजा मा मा ह्यभौदित्यपरे
 विले हिरण्येष्टकामुपदधाति ज्योतिरसि ज्योतिर्मै यच्छान्त-
 रिचं यच्छान्तरिचान्मा पाहीति ' तां जघनेन प्रकमवेकायां
 मण्डलेष्टकामुपदधात्यधिधौरन्तरिचं ब्रह्मणा विष्टेति ' दक्षि-
 णतो रेतःषिचमुपदधात्यन्तरिचः रेतःषिक्तन्ने रेतो दधातु
 तन्ने रेतः प्रजनयत्विति मनश्चैव ' तथादेवं हत्वा सूददोहसः
 करोति ॥ ३६ ॥

अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति चतस्रः अतथाः
 सघ्राजं च विश्वज्योतिषं च दे सयुजौ द्वे संथान्याहुतया उप-
 दधाति नभस्य नभस्यश्चेत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्धौनिरसीतौष- १०
 षोर्जश्चेत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्धौनिरसीति सघ्राजं च विश्व-
 ज्योतिषं च सघ्राट् ज्योतिरधारयद्विश्चकर्मा त्वा सादयत्वित्यु-
 न्नरामय सयुजावुपदधाति वर्चसा त्वा सयुजा युजा युन-
 ण्युक्थेभिस्ता सयुजा युजा युनज्मीत्यथ संथान्यावुपदधाति
 देवानां वायोथान्यस्यन्तरिक्षस्य आन्धसीति ' तथादेवं हत्वा १५
 सूददोहसः करोत्यथ दिश्या उपदधाति राक्षसि प्राची
 दिगिति पञ्चैकैका दिक्षेका मध्ये ' तथादेवं हत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ प्राणभूत उपदधात्यायुर्मै पाहि प्राणं मे पाहीति
 दश पुरस्तात्प्राचीस्तामां ज्योतिष्मतासुत्तमामुपदधाति ' तथा-
 देवं हत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृहतीरुपदधाति मा १०
 ब्रह्म इति द्वादश दक्षिणतः पृथिवी ब्रह्म इति द्वादश
 पश्चादग्निर्देवतेति द्वादशोत्तरतस्तादेवं हत्वा सूददोहसः

- करोत्यथ वालखिल्या उपदधाति ' मूर्धांश्चिरादिति सप्त
पुरस्तात्प्रतीचौरुपदधाति यन्त्रौ राडिति सप्त पश्चात्प्राचीर्वाल-
खिल्याभिस्थितिराप्यते ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्येषाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
४. लोकं पृष्ठाः ' प्राच्या च लोकं पृष्ठाया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छा-
दयन्ति ' संप्रच्छन्नं पलाशशालाया परिकर्षति लोकं पृष्ठं द्विद्रं
पृष्ठेत्यथ चित्तिक्लृष्ट्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवदि विहा-
नित्याग्नेया जगत्येतां चित्तिमभिमृश्या द्वाभ्यामवद्ववति वाक्च
आमन्प्राणदा इत्यथापराङ्मिकौर्भा प्रवर्ग्यापसद्वा प्रचरत्येतावदेवै-
१० तदहः कर्म क्रियते ' वसन्त्येताः रात्रिम् ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

- अथ षष्ठे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसद्वा प्रचरति ' समानं
पुरीषस्योपधानमथ सप्तमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसद्वा
प्रचरति ' सर्व एव काष्ण्याजिनोरुपानह उपमुञ्चन्ते ' इय याच-
त्याज्यस्यालौः सञ्जुवा विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्ध्या अव-
१५ कास्य या उ चान्या उपधास्यन्भवति ता ' एतत्समादायोत्तरे
श्रोण्यन्ते सः सादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि
गृह्णान्ये अग्निं यो नो अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति यास्ते
अग्ने समिधो यानि धामेति ' श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
मिदं न्यचनं नमस्त इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य तृतीये संचिता-
२० ऊतौ जुहोत्यग्ने गच्छ तत्त्वा यामौति ' दक्षिणतो विभक्ति-
मुपदधात्यग्निर्दक्षिणाणि जङ्गनदिति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
करोत्यथैताः पञ्च स्कन्ध्याः प्राचीरायातयति द्वे ऋतवे द्वे

मयुजावेकाः संयानीमृतव्ये उपदधाति सव्यं सव्यस्येत्यव-
कामनूपदधात्यग्रेयानिरमौत्यथ मयुजावुपदधाति स्तोमेभिस्ता
मयुजा युजा युनज्मि कन्दोभिस्ता मयुजा युजा युनज्मौत्यथ
संयानीवुपदधाति देवानामन्तरिक्षान्यमीति ^१ तथादेवं कृत्वा
सूददोहमः करोति ^१ ॥ ४१ ॥

अथाक्षुण्णस्तोमौया उपदधात्याशुस्तिष्ठदिति पुरस्तादुप-
दधाति श्योम सप्तदश इति दक्षिणतो धरुण एकविंश इति
पश्चाद्भान्नः पञ्चदश इत्युत्तरतः ^१ प्रवृत्तिरष्टादश इति पुरस्ता-
दुपदधात्यभिवर्तः सविंश इति दक्षिणतो वर्चो द्वाविंश
इति पश्चात्तपो नवदश इत्युत्तरतो ^१ श्योनिश्चतुर्विंश इति १०
पुरस्तादुपदधाति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणत श्रोजस्त्रि-
णव इति पश्चात्संभरणस्त्रयोविंश इत्युत्तरतः ^१ कतुरेकविंश
इति पुरस्तादुपदधाति ब्रध्नस्य दिष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षि-
णतः प्रतिष्ठा चयस्त्रिंश इति पश्चात्साकः षट्त्रिंश इत्युत्त-
रतो ^१ अग्नेर्भागो ऽमीति पुरस्तादुपदधाति नृचक्ष्मां भागो ११
ऽमीति दक्षिणतो मित्रस्य भागो ऽमीति पश्चादिन्द्रस्य भागो
ऽमीत्युत्तरतो ^१ वसूनां भागो ऽमीति पुरस्तादुपदधात्या-
दित्यानां भागो ऽमीति दक्षिणतो ऽदित्यै भागो ऽमीति
पश्चाद्देवस्य सवितुर्भागो ऽमीत्युत्तरतो ^१ धर्वाश्चतुष्टोम इति
पुरस्तादुपदधाति यावानां भागो ऽमीति दक्षिणत ऋभूणां १०
भागो ऽमीति पश्चाद्विर्वर्ता ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतो ^१
ऽन्यथानूच्यान्यथोपदधातीति ब्राह्मणं ^१ तथादेवं कृत्वा सूददो-

हमः करोत्यथ सृष्टीरुपदधात्येकयास्तुवत प्रजा अधीय-
 न्तेति सप्तदश^१ चतस्रो दक्षिणे ऽष्टम उपदधात्यथ तिस्रो
 ऽथ तिस्रो ऽथ तिस्रो ऽथ चतस्रो^२ दक्षिणादष्टमा-
 दक्षिणाऽ ओणिमभ्यावातयति^३ तथादेवं कृत्वा सूददोहमः
 ४ करोत्यथ व्युष्टीरुपदधातीयमेव सा या प्रथमा बौच्छदिति
 पञ्चदश^४ तिस्रस्तिस्रो दिवु तिस्रो मध्ये^५ व्युष्टीभिश्चिति-
 रायते^६ तथादेवं कृत्वा सूददोहमः करोति^७ ॥ ४२ ॥

अथाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्वामृषभं
 लोकं पृणा^१ उदौच्यान लोकं पृणथा प्रसौत्यग्निमुदौचीभिः
 १० संप्रच्छादयन्ति^२ संप्रच्छन्नं पलाशग्रास्रया परिकर्षति लोकं
 पृण किद्रं पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं
 चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्यानुष्टुभैतां चित्तिमभिमृश्या दाभ्या-
 मवद्रवति वाङ्म आमग्नाणदा इत्यथापराङ्मिकीर्भां प्रव-
 र्ग्योपमद्वां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^३ वसन्त्येताऽ
 १५ रात्रिम्^४ ॥ ४३ ॥ चयोदशः ॥

अथाष्टमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपमद्वां प्रचरति^१
 समानं पुरीषस्योपधानमथ नवमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यो-
 पमद्वां प्रचरति^२ सर्व एव कार्णाजिनीरुपानह उपसुप्तन्ते^३
 ऽथ साचन्याव्यष्टालौऽ सस्रुवां विभक्तिमुदपाचऽ सर्वं च
 १० स्वयमादृशानिकोतऽ सप्त च स्कन्धा अवकाश या उ चान्या

१ बौचोम० some of the MSS.

२ बृहति० H. Ms.

उपधास्तन्भवति ता ' एतत्समादायोक्तरि ओषन्ने सःसादय-
 न्धय द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
 अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति याज्ञे अग्ने समिधो यानि
 धाम्नेति ' श्वेतमश्वमभिगृह्णाधिद्रव्यपाभिदं न्ययनं नमस्त
 इति द्वाभ्यामथाधिद्रव्य चतुर्थं संचिताऊती जुहोत्यग्ने ५
 किंशिल तत्त्वा यामौति ' दक्षिणतो विभक्तिसुपदधात्यग्ने
 क्षोमं मनामह इति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथैताः
 सप्त स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे श्वतये स्वरजं च विश्व-
 ज्योतिषं चैकां सयुजं द्वे संयान्वाहृतये उपदधाति तपश्च
 तपश्चष्टेत्येवकामनूपदधात्यग्नेर्द्यौर्निरसीति स्वरजं च विश्व- १०
 ज्योतिषं च स्वरजं ज्योतिरधारयत्प्रजापतिस्त्वा सादयन्नित्यु-
 त्तराभय सयुजसुपदधाति रथ्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्त्रे-
 याय मया त्वा सयुजा युजा युनज्जौत्यय संयान्वावुपदधा-
 त्यन्नरिचमस्त्रन्नरिचाय त्वेति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ' ॥ ४४ ॥

१५

अथामपत्ना उपदधात्यग्ने जातान्प्रफुदा नः सपत्नानिति
 पुरस्तादुपदधाति सहसा जातानिति पश्चाच्चतुश्चत्वारिंश
 क्षोम इति दक्षिणतः षोडश क्षोम इत्युत्तरतः क्षोमां पुरीष-
 वर्तौ मध्य उपदधाति पृथिव्याः पुरीषमस्त्रस्यो नामेति ' तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ विराज उपदधात्येवम्बुन्दो १०
 वरिवम्बुन्द इति चत्वारिंशतं दशदश दिवु न मध्ये ' ऽष्टौ-
 षोपदधातीति ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

- त्यथ स्तोमभागा उपदधाति रश्मिरसि चयाय त्वा चयं
 जित्वेत्येकचिः५ तः सप्तमत्र दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ तथादेवं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथ नाकमद् उपदधाति राक्षसि प्राची
 दिग्भवस्ते देवा अधिपतय इति पञ्चैकैकां दिक्लैकां मध्ये^१
- ५ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ पञ्चचोडा उपरिष्ठा-
 न्नाकमदामुपदधात्यथ पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिरिति पञ्चैकैकां
 दिक्लैकां मध्ये^१ तामां पश्चात्प्राचीमुत्तमामुपदधात्यथ यं यज-
 मानो देष्टि तं मनसा ध्यायति^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ हन्दाः५ सुपदधात्यग्निर्मूर्धा दिव इत्येतस्यानुवाकस्य
- १० तिस्रस्तिस्रो यथास्नातं^१ गायत्रीः पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभो
 दक्षिणतो जगतीः पश्चादनुष्टुभ उत्तरतो बृहतीर्मध्य^१
 उष्णिहः पुरस्तादुपदधाति पङ्क्तीर्दक्षिणतो ऽचरपङ्क्तीः पश्चा-
 दतिच्छन्दसमुत्तरतो द्विपदा मध्ये^१ ऽपि वातिच्छन्दसं मध्ये
 द्विपदा उत्तरतस्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दक्षिणे
- १५ ऽऋषे कृत्तिका उपदधात्यम्बा नामासि दुक्ता नामासीति सत्र
 गुल्फकृतास्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दृष्टिमनौरुप-
 दधाति पुरोवातसनिरस्रभ्रसनिरसीति पञ्चैकैकां दिक्लैकां
 मध्ये^१ ऽनुपरिहारः५ मादयतीति ब्राह्मणं^१ तथादेवं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथादित्येष्टका उपदधाति मल्लिनाथ त्वा
- २० मर्णोकाय त्वेत्यष्टौ देवे दिक्षु न मध्ये^१ तथादेवं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथ हतेष्टका उपदधात्यृचे त्वा इचे त्वेति
 पञ्चैकैकां दिक्लैकां मध्ये^१ ऽनुपरिहारः५ मादयतीति ब्राह्मणं^१

तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ यशोदा उपदधाति
यशोदां ता यशसि सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्लैकां मध्ये ।
तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ भृयस्त्रुत उपदधाति
भृयस्त्रुदमि वरिवस्त्रुदमीति पञ्चैकैकां दिक्लैकां मध्ये । तथा-
देवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथापुषद उपदधात्यपुषदमि १
अनेमदमीति पञ्चैकैकां दिक्लैकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहमः करोत्यथ द्रविणोदा उपदधाति पृथिव्यास्त्रा द्रविणे
सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्लैकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहमः करोत्यथायुध्या उपदधाति प्राणं मे पाच्छपानं मे
पाह्वीति सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा १०
सूददोहमः करोत्यथर्तुनामान्युपदधाति यावा अयावा इति
सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः
करोति ॥ ४५ ॥ चतुर्दशः ॥

अथेन्द्रतनूरुपदधात्यग्निना विश्वायाडिति द्वाविंशतिं पञ्च-
पञ्च दिक्षु द्वे मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करोत्यथ १५
यज्ञतनूरुपदधाति प्रजापतिर्मनमान्त्रो ऽच्छेत इति त्रयस्त्रिंश-
तमष्टावष्टौ दिक्लैकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहमः करो-
त्यथ ज्योतिष्मतीरुपदधाति ज्योतिष्मतीं ता सादयामीति
द्वादश तिस्रस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहमः करोत्यथ भृतेष्टका उपदधाति पृथिव्यै स्वाहान्तरि- १०
चाय स्वाहेति द्वादश तिस्रस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं
कृत्वा सूददोहमः करोत्यथाज्यानीरुपदधाति शतायुधाय शत-

- वीचायेति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये^१ । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ रात्रभूत उपदधात्यग्ने यज्ञस्त्रिन्वशसेम-
 र्पयेति चतस्र एकैकां दिक्षु न मध्ये^२ । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ दक्षिणे ऽःसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां
 ५ पश्चादिति^३ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ दक्षिण
 एवाःसे नचचेष्टका उपदधाति कृत्तिका नचचमग्निर्देवतेत्येना
 रोचयत्यग्ने इच स्य प्रजापतेर्धातुः सोमस्यचै त्वा इचे त्वा द्युते
 त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वेत्यथैतं नचचपथः रोहिणीप्रभृत्या
 विशाखाभ्यामायातयति^४ । दक्षिणादःसादक्षिणाः श्रोणिमभ्या-
 १० यातयत्यथ पुच्छमन्यौ चात्ममन्यौ चामावास्यामुपदधाति यत्ते
 देवा अदधुभागधेयमित्यथैतं नचचपथमनूराधाप्रभृत्यापभर-
 णीभ्य आयातयत्युत्तरायै श्रोणेहत्तरमःसमभ्यायातयत्युत्तरः
 एवाःसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां पश्चादित्सःस्पृष्टा उप-
 दधातीति ब्राह्मणं^५ । नचचेष्टकाभिस्तितिरायते^६ । तथादेवतं
 १५ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनु-
 पुरौषमुपदधाति पृष्ठो दिव्यीति^७ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथ^८ षष्ठीं चितिं चिनुते संयच्च प्रचेताश्चेति पञ्चैकैकां
 दिक्षेकां मध्ये^९ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निः

१ Thus M Tr U ; *शाखाभ्यां आयात* Be B ; *शाखाभ्यामभ्यायात* H.

२ बोधीन* some of the MSS.

३ Thus corrected ; all MSS. : बोधेरोत्तरम् ।

४ अथ i.e. of अथ BH.

सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं लोकं पृणाः ।
 प्राच्याच लोकं पृणया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्त्यथो-
 दीचीभिः । प्राचीभिस्त्रेव निक्षिपन्ति । यावद्द्वं चेष्यमाणो
 भवति तावद्द्वं चिनुते । ऽयानभिर्मृष्टं चितिकृष्या भवति ।
 तदेतास्ततः स्वयमावृणा याचति । ता दिवूपदधाति प्राणाय
 ता चक्षुषे ता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौद व्यानाय ता
 चक्षुषे ता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौदापानाय ता चक्षुषे
 ता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौद वाचे ता चक्षुषे ता तथा
 देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौदेत्यथ स्वयमावृणामन्वमवघ्राण्याविदुषा
 ब्राह्मणेन महाधिद्रुत्योपदधाति सुवरायोस्ता मद्ने सादया- १०
 मौत्यनुद्रुत्य सूर्यस्ताभिपालु मन्वा स्वस्या कर्दिषा प्रतमेन तथा
 देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौदेत्यपान्यात्तृतीयामुपधायेत्यपानित्य-
 येष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीता स्वयमा-
 वृणावकाशे जुहोति चिन्ति जुहोमि मनसा हृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्या-
 मन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति दिवमाक्रमिषः सुवरगन्धेत्यथरे ११
 बिले हिरण्येष्टकामुपदधाति सुवरमि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहीति । तां जघनेन प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टका-
 मुपदधाति द्यौरपराजितामृतेन विष्टेति । दक्षिणतो रेतः-
 शिचमुपदधाति द्यौ रेतःशिक्ष सा मे रेतो दधातु सा मे

१ B Be Ms. ins. चिन्ति ।

२ The following words, unto सौदेत्यथ, l. 9. are found thus in U only; all the other MSS. abbreviate.

रेतः प्रजनयत्विति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्तरतः प्रक्रमवेलायां विकर्णसुपदधाति प्रोथदशो न यवसे अविव्यञ्जिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ लोकं प्रणा उपदधाति लोकं प्रण द्विद्रं प्रणेत्यथ ^१ चितिकृष्टाभिष्टमिति
 ५ चित्तिमचित्तिं चिनवदि विद्वानित्योग्रेया पक्ष्म्यतां चित्तिमभिष्टम्य द्वाभ्यामवद्ववति वाक्च आसन्प्राणदा इत्यथापराक्षिकीभ्यां प्रवर्गोपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः रात्रौम् ^१ ॥ ४६ ॥ पञ्चदशः ॥

अथैतस्मिन्नेव नवमे ऽह्नि दशमायाङ्ग उपकल्पयते सहस्रं
 १० हिरण्यशल्कानूर्ध्वं चिभ्यो ऽपरिमितानित्येक आहुते यदि सहस्रं भवन्ति देहे गते पत्तनाडौच्योते ^१ भवतो ^१ ऽयं दशमे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्गोपसङ्गां प्रचरति ^१ समानं पुरौषस्थोपधानमथ पात्रायामप आनीय हिरण्यशल्कान्प्रकीर्य द्वाभ्यां द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति सहस्रस्य प्रमा असीति यत्राकु
 १५ स्वयमादृष्टायै भवति सहस्रस्य प्रतिमा असीति यद्वक्षिणा स्वयमादृष्टायै भवति सहस्रस्य विमा असीति यत्पत्यक् स्वयमादृष्टायै भवति सहस्रस्योन्मा असीति यदुदक् स्वयमादृष्टायै भवत्यथ मध्यं द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति साक्षस्यो ऽसि सहस्राय त्वेत्यथोत्तरे ओष्णन्ते तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुत इमा मे अग्र

१ अथ MTr; अथ the other MSS.

१ पच० all; *नाडौच्योते Tr UH Ma; *नाडौच्येते BeM; *नाडौच्योते B; Bhav. पचनाडौष पचिपचनुप्रसुपिरेषु निश्चिते[षु] भवनः ।

इष्टका धेनवः सन्वित्यान्नादनुवाकस्थायापराहिकीभ्यां प्रवर्ग्या-
 पसङ्गां प्रचरत्येतावदेतदहः कर्म क्रियते । वसत्येताः रात्रि-
 मथेतस्मिन्नेव दशमे ऽज्ञेकादशायाः उपकल्पयते ऽर्कपर्ण-
 मज्जलीरं गावीधुकं चरं तिसृधन्वमश्वानमुदकुशं मण्डूक-
 मवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्बमाज्यस्त्रालीः ससुवां दौर्धवः ५
 द्वादशमित्येकादशे ऽद्भ्युदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रच-
 रति । स दौर्धवः सुवं प्रयथ्योत्तमे संचिताऋतौ जुहोत्यग्ने
 वन्य तत्त्वा यामीति । ॥ ४७ ॥

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातोत्तरस्य पक्षस्य
 चरमयेष्टकया प्रत्यूढपुरौषयोपरमत्यथैतस्सार्कपर्णस्य पुटमन्तर- १०
 वस्त्राविणं कृत्वोदङ् तिष्ठन्मुखदन्ने धारयन्नाहाहरानयेति । स
 यत्र धारेष्टकां प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते नमस्ते इदं मन्यव
 इत्यान्तमेतमनुवाकं निगद्य द्वितीयं तृतीयं चतुर्थं यत्राभि-
 जानाति नमः चतुर्भ्य इति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव
 प्राङ्गावृत्य नाभिदन्ने धारयन्मृगहौदभ्य इति प्रतिपद्यातिशिष्ट- ११
 मनुवाकस्य निगद्य पञ्चमं षष्ठं सप्तमस्य यत्राभिजानाति
 नमो वर्याय चेति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव दक्षिणा-
 वृत्य जानुदन्ने धारयन्त्रवर्याय चेति प्रतिपद्यातिशिष्टमनुवाकस्य
 निगद्याष्टमं नवमं दशममेकादशस्य यत्राभिजानाति य एता-
 वन्तश्च भूयाः स्येति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव प्रत्यङ्गा- १०

- इत्य गुल्फदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यामित्येतद्यजमानं
वाचयति ^१ नाभिदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये अन्तरिक्ष इत्येत-
द्यजमानं वाचयति ^१ सौवदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये दिवी-
त्येतद्यजमानं वाचयत्येतद्वर्कपर्णं यं द्वेष्टि तस्य संचरे पशूनां
५ न्यस्यति ^१ यद्यु वै न देशास्त्रवटे न्यस्यत्येतं गावीधुकं चरं
चरमायामिष्टकायां निदधाति यो रुद्रो अग्नौ यो अष्पु च
ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो
अस्त्रित्येतत्तिसृधन्वं वाचति ^१ तेनोत्तरे ओष्णन्ते तिष्ठन्नुप-
तिष्ठते ^१ अपि वानुपरिक्रामं यत्ते रुद्र पुरो धनुस्तदातो अनु-
१० वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि यत्त रुद्र दक्षिणा
धनुर्यत्ते रुद्र पश्याद्भनुर्यत्ते रुद्रोत्तराद्भनुर्यत्ते रुद्रोपरि धनु-
रित्येत्येनदवाचितं ब्राह्मणाय ददात्येयास्त्रेष उदकुम्भ उत्तरे
ओष्णन्ते अग्नाना म॥सृष्टुः१ श्रुते ^१ स यो वल्लवास्तमाह्वाने-
नोदकुम्भेन संततया धारया त्रिः प्रदक्षिणं परिषिञ्च्यम्परौ-
१५ हौति ^१ स तथा करोति ^१ परिषिञ्च्यमाने यजमानं वाचय-
त्यश्मन्मूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुभ्रे । अग्नौ
ओषधीभ्यो वनस्यतिभ्यो अधि संभृतां तां न इषमूर्जं धत्त
मरुतः म॥रराणा इत्येतं कुम्भमग्नाना म॥सृष्टुः१ सादयत्य-
श्म॥स्ते चुदसुं ते शुगृच्छतु यं दिश इति ^१ निधाय कुम्भं

१ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms Kes.; ग्रीवा० Be U (pr. m.).

१ Thus Bhav. (one Ms.) and Ms.; अग्नानं सृष्टुः M; संभृता Tr Be
BU Bhav. (another Ms.) संभृता H.

यथेतं चिः पुनः प्रतिपद्येत्येतस्मिन्नेव दौर्ध्वः प्रयश्चाति
मण्डूकमवकां वेतमशाखां दर्भलम्भमिति^१ तेन यत्नाक्
ख्यमादृष्टायै भवति तद्विकर्षति समुद्रस्य त्वावकया हिमस्य
त्वा जरायुणेवि ॥ ४८ ॥

द्वाभ्यां पुरस्ताद्वाभ्यां दक्षिणतो द्वाभ्यां पश्चाद्वाभ्यामुत्तरतो^२
ऽष्टाभिर्विकर्षतीति ब्राह्मणमथैताश्चैव कार्णाजिनौरुपानह एतं^३
च^४ दौर्ध्वः संक्षिप्य चान्ताले संप्रकिरन्त्यथ शान्तो ऽग्नि-
रित्याव्यस्यालौः सस्रवामादायाधिरुत्याव्यस्याल्याः^५ सुवेणोप-
घातः संपाञ्जतौर्जुहोति^६ समौची नामासि प्राची दिगिति
पश्चादाभीनः पूर्वं विले जुहोत्योऽग्निनी नामासि दक्षिणा^७
दिगित्युत्तरत आभीनो दक्षिणे विले जुहोति^८ प्राची
नामासि प्रतीची दिगिति पुरस्तादाभीनो ऽपरे विले जुहो-
त्यवस्थावा नामासुदीची दिगिति दक्षिणत आभीन उत्तरे
विले जुहोत्यथैतेनैव यथेतमेत्य यत्रैव प्रथममहौषीत्तद्दे जुहो-
त्यधिपत्नी नामासि वग्निनी नामाभीत्यथावद्रुत्याग्निः साम-^९
भिरुपस्थापयति^{१०} गायत्रेण पुरस्तादुपतिष्ठते ऽग्नेर्हृदयेन
दक्षिणमुपपन्नः रथंतरेण दक्षिणं पंच वारवन्नीयेन दक्षिणां
ओषिष्टृतुस्याथज्ञायजिथेन^{११} पुच्छः शैतेनोत्तरां ओषिं

१ Thus Tr BU Ms ; रत्नं Be ; रत्नं MH.

२ Thus U (sec. m.) only ; *स्याल्या all the other MSS., also Ma ;
but Mac : स्याव्यस्याल्यास्तुकाशान् ।

३ *यज्ञीयेन Tr H, Ms.

दृष्टतोत्तरं पचं प्रजापतेर्हृदयेनोत्तरमुपपचं वामदेयेन मध्यम-
 याह होतरग्रेहृदयेनाग्निमनुश्रूयेति ^१ यदि होता न कामयते
 यजमान एव जघनेन पुच्छं दणानि म॥स्त्रीर्यं तेषूपविश्याग्ने-
 हृदयेनाग्निमनुश्रूयति पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा
 ५ अच्छिद्रा उग्निजः पदानुतचुः सोमो विश्वविचेता नैषदृहस्यति-
 हृदयामदानि श्रूयिषदोमिति सहदा चिर्वीयेन॥ स्तुतशस्त्रयो-
 दाहं वाचयतीष्टो यज्ञो धृगुभिराशीदां वसुभिस्तस्य त
 इष्टस्य वीतस्य इविणेह भक्षीयेत्यथापराहिकीभ्यां प्रवर्ग्योप-
 मङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्वेता॥
 १० रात्रिम् ^१ ॥ ४६ ॥ षोडशः ॥

अथैतस्मिन्नेवैकादशे ऽङ्कि द्वादशायाङ्ग उपकल्पयत औदु-
 म्बर॥ कुवमौदुम्बरं द्रोणमौदुम्बरं प्रमेकमौदुम्बरीं वितष्टि^१
 तस्यां पञ्चमृहौतमात्रं भवति दध्नः पूर्णमौदुम्बरीं तिस्र
 औदुम्बरीः समिधस्त्रिस्तो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिश्रं दधि
 १५ मधुमिश्रं गुमुष्टिमवकाभारं पृश्निमश्लानमाज्यप्रोचं द्वितीय॥
 होतारमप्रतिरयस्यानुवक्तारं विल्लीनोत्पूतस्याज्यस्य द्वौ वा
 चीन्वा कुभान्नाक्षौदनिकान्नीचीन्सर्वोषधः^१ रोहितं चमानदुहं
 कृष्णायै चेतवत्सायै पथो रथं चवालहोमौयः शाकलान्यरिधी-
 नित्येष द्वादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपमङ्गां प्रचरत्यथोप-
 १० निष्क्रम्य संप्रैषमाह सुजह्मस्य सुजह्मस्यामाङ्गयार्धस्तनव्रतं प्रथ-

१ Thus Tr U Be B Ms; वितष्टो MH.

१ Thus MU Tr Ms; त्रक्षौदनि० B Be H.

च्छतेत्याहुयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामर्धस्तनव्रतं प्रयच्छत्यथादत्ते
 पञ्चगृहीतमाज्यं दधि मधुमिश्रं पुमुष्टिमवकाभारमित्येत-
 त्समादायाधद्रुत्याह्णया पञ्चगृहीतेन स्त्रयमाह्वानं^१ व्याधार-
 यति नृषदे वडप्पुषदे वड्वनसदे वड् वर्हिषदे वट् सुवर्हिदे
 वडित्येतथैव सुचोपघातं दध्ना मधुमिश्रेण गन्धर्वाहुतौ-
 जुहोति^२ । हेतयो नाम स्त्र तेषां वः पुरो गृहा इति पश्चा-
 दामीनः पूर्वं विले जुहोति^३ । निक्षिप्त्वा नाम स्त्र तेषां वो
 दक्षिणा गृहा इत्युत्तरत आमीनो दक्षिणे विले जुहोति^४ ।
 वज्रिणो नाम स्त्र तेषां वः पश्चाद्गृहा इति पुरस्तादामीनो
 उपरे विले जुहोत्यवस्थावानो नाम स्त्र तेषां व उत्तराद्गृहा^५
 इति दक्षिणत आमीन उत्तरे विले जुहोत्यैतेनैव घयेत-
 मेत्य यच्चैव प्रथममहौषीत्तद्दे जुहोत्यधिपतयो नाम स्त्र कथा
 नाम स्त्रेत्याह प्रतिप्रस्थातरिममग्निं कूर्मपृषन्तं कुर्विति^६ । तः
 स कूर्मपृषन्तं करोति^७ । नाप्रोचितमधितिष्ठत्यथ पुमुष्टिमादाय
 दध्ना मधुमिश्रेणवोचति ये देवा देवानां ये देवा देवेभ्यधि^८
 देवत्वमायन्निति ॥ ५० ॥

द्वाभ्यां पुरस्तात्ताभ्यां दक्षिणतस्ताभ्यां पश्चात्ताभ्यामुत्तरतो^१
 अनुपरिवारमवोचतीति^२ ब्राह्मणमयैरनवकाभारेण प्रतिच्छाद्य
 गोप्नारः समादिष्टावद्रुत्यापराङ्गिकीभ्यां प्रवर्ग्यापषद्भ्यां प्रसर-
 त्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाहुयाग्नीदैश्वा-^३

^१ Thus M Tr UH; *दध्ना the other MSS.

^२ अनुपरिवारनं M, but cp. TS. v. 4.5.3.

- नरमाहताचिर्वप^१ प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यं स्यादृता प्रवर्ग्यं स्यात् स्या-
 द्योदासनायेति ' वेधैतत्पदं कुर्वन्ति ' गार्हपत्ये द्वितीयमुपच-
 मनौषु द्वितीयं नि द्वितीयं दधत्यथ प्रवर्ग्यं स्यादृता प्रवर्ग्यं सुदा-
 स्याधिम्रयति वैश्वानरं द्वादशकपालं माहतांश्च सप्तकपालानथ
 ४ गार्हपत्यं आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हव-
 नीयेऽनौकवन्नं जुहोत्यग्निस्त्रिग्येन गोचिधेत्यनुद्रुत्य सैनानौकेन
 सुविदाचो अस्मे इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीये
 एव वैश्वकर्मणानि जुहोति ' य इमा विशा भुवनानि जुहृदि-
 त्यनुद्रुत्य विश्वकर्मा ह्यत्रनिष्ट देव इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वा चतुषः पितेत्यनुद्रुत्य विश्वकर्मं हविषा वर्धनेनेति
 जुहोति ' नानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधा-
 तीति ब्राह्मणमथ तिस्र औदुम्बरौः समिध आदधात्युदेन-
 सुत्तरां नयेन्नेमं प्रतरां कृधि यस्य कुर्मो हविर्गृह इत्यथाभ्या-
 दधातीधं प्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयन्ति चावाजा-
 १५ दथ संप्रैषमाहाग्रये प्रणीयमानायानुब्रूयन्नीदेकस्फययानुसंधेहि
 द्वितीयो होताप्रतिरथमनुब्रवीत्विति ' प्रतिपद्यत एष द्वितीयो
 होताप्रतिरथमाग्रुः शिशान इति ' दशर्चं भवतीति ब्राह्मण-
 मथैतेनैव सहाग्निनाददते पृश्निमग्निानमाज्यप्रोचं दध्नः पूर्णा-
 मौदुम्बरौ तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधः शाकलान्परि-
 २० धीनित्यथैनमुद्यच्छत उदु त्वा विश्वे देवा इति ' षड्विह्वरतीति

ब्राह्मणं 'तासां द्वे परिगृह्यवतो भवतो' इथ विषुवत्याग्नीध्रश्च
 काले पृश्निमग्नां निदधाति विमान एष दिव उच्चा
 ममुद्र इति दाभ्यामथ चतसृभिरा पुच्छादेतीन्द्रं विश्वा
 श्वौदधन्निति 'धारयन्त्येतमग्निमथैनः संचितमाज्यप्रोक्षेण
 प्रोचति ॥ ५१ ॥

वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्विति पुरस्तात्पितरस्त्वा यम-
 राजानः पिबभिर्दक्षिणतः पान्विति दक्षिणत आदित्यास्त्वा
 विश्वेदेवैः पश्चात्पान्विति पश्चद्युतानस्त्वा मास्तो मरुद्भिरुत्त-
 रतः पालित्युत्तरतो देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानो ऽधस्ता-
 द्बोपरिष्ठाच्च पान्वित्युपरिष्ठादेतेनैव महाग्निनाधिद्रवति १०
 प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वान्क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं पृथिव्या
 ब्रह्मुदन्तरिचमारुहः सुवर्धनो नापेचन्ते ऽग्ने प्रेहि प्रथमो
 देवयतामिति पञ्चभिर्धारयन्त्येतमग्निमथ दध्नः पूर्णामौदुम्बरीः
 क्षयमादद्याथां जुहोति 'नक्तोषासेति पुरोऽनुवाक्यामनूच्याग्ने
 सहस्राचेति जुहोत्यथ प्रदक्षिणमावृत्येभं प्रतिष्ठापयति सुपर्णा ११
 ऽग्निं मरुत्मानिति 'तिसृभिः आदयतीति ब्राह्मणमथैनं
 विश्वस्याहुतिषाहं कृत्वाधराहुतिभिरभिजुहोत्यग्निर्यज्ञं नयतु
 प्रजानन्मैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रजूतायज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं
 तिर स्वाहा वायुर्यज्ञं नयतु प्रजानन्सूर्यो यज्ञं नयतु प्रजा-
 नन्यज्ञो यज्ञं नयतु प्रजानन्मैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रजूता- १०
 यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहेत्यथावद्रुत्याग्निवत्युत्तरं परिष्ठाहं
 परिगृह्य योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः सन्ध्या संप्रेषमाह

- प्रोक्षणीरासादयेन्नावर्हिर्हपसादयेत्^१थाधिद्रुत्य आकलां परि-
धीन्परिधाय नानावृक्ष्यमिधमभ्यञ्ज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय
तिस्रो नानावृक्ष्याः समिध आदधाति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि
पुरो न इत्यौदुम्बरौ विधेम ते परमे जन्मस्य इति वैकङ्कतीं
१ ताः सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति प्रमौमयीमथ दे सुवाङ्कती
जुहोति चिन्ति जुहोम्यग्ने तमद्येत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृही-
त्वाव्यस्य पूर्णाः सुचं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा
इत्यथ जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमवरुद्धे^२ दध्ना
पुरस्ताज्जुहोत्याव्येनोपरिष्ठान्तं जस्यैवास्मा इन्द्रियं च ममौची
१० दधातीति ब्राह्मणमथात्रैव तिष्ठत्याचति वैश्वानरं द्वादशकपालं
माहताः सप्तकपालानथोपस्तीर्य सर्वश एव वैश्वानरमवदध-
दाहाग्नये वैश्वानरायानुब्रूहीति^३ हिरभिधारयत्यत्याक्रम्या आ-
व्याहाग्निं वैश्वानरं यजेति^४ वषट्कृते मध्ये जुहोत्येनः
सुवाङ्कतिभिरभिजुहोति सुवर्णं घर्मः स्वाहेति पञ्चभिरथ
१५ मासतैः प्रचरति^५ ॥ ५२ ॥

पर्युपस्तारं दर्विहोमाकारमौदृङ्^६ चान्यादृङ् सत्यनुद्रुत्य
शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्चेति जुहोति^१ शुक्रज्योतिश्च चित्र-
ज्योतिश्चेत्यनुद्रुत्य अतजिच्च सत्यजिच्चेति जुहोत्यतजिच्च सत्य-
जिच्चेत्यनुद्रुत्यतश्च सत्यच्चेति जुहोत्यतश्च सत्यश्चेत्यनुद्रुत्य यो

१ Thus U Ms, cp. TS. v. 7. 5, b; सुवर्णं the other MSS.

२ नैः प्रचरति Tr U B Ms; नैश्चरति MH Bg Bhav,

३ दर्विहो • M.

ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गणस्तमनुद्रुत्य जुहोति । यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो
 गणस्तमनुद्रुत्येदृक्षाम एतादृक्षाम इति जुहोतौदृक्षाम एतादृक्षाम
 इत्यनुद्रुत्य मितामस्य संमितामस्य न इति जुहोति ।
 मितामस्य संमितामस्य न इत्यनुद्रुत्येदृङ् चान्वादृङ् चेति
 जुहोति । तानभितो वैश्वानरं परिचिनोति । गणेन गण- ५
 मनुद्रुत्य जुहोत्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपांशु माहताञ्जुहो-
 तौति ब्राह्मणम् । ॥ ५३ ॥

अथैतं प्रसेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदक्षं पश्चादा
 प्राञ्चं । तस्य सुगिव पूर्वाधी भवत्येवमेव मध्यं । चमस इव बुध्न-
 स्तस्मिंश्चतुर उपस्तृणान आहाप्रमत्तः संततमानय वमोधारां १०
 निगदिष्यामीति । स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तत्रतिपद्यते
 ऽग्नाविष्णुं सजोषसेति सर्वामानां । वमोधारामचैतं प्रसेकमग्ना-
 वनुप्रहरत्यथैनं सः स्रावेणाभिजुहोत्यथ यदाज्यमुच्छिद्यते
 तस्मिन्त्रह्नादनं पचति । तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नन्ति । तेभ्य-
 श्यतस्रो धेनूर्दद्यादिति । ब्राह्मणमयास्मैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे १५
 सर्वोषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति । तस्यौदुम्बरेण सुवेणोप-
 घातं वाजप्रसवीयं जुहोति वाजस्येमं प्रभवः सुषुवे अग्रे वाजो
 नः सप्त प्रदिश इति चतुर्दश सुवाङ्मतौरभिषेकाय प्ररेकं
 परिशिन्त्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ नक्रोपासेति

१ सर्वेभः M Tr H Ms; सर्वाभः U Be B Bhav.

२ Thus MU Be B Ms (cp. TS. v. 7.3.4); ददाति i.s. of दद्या-
 दिति H.

कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयो जुहोत्यथ षड्वाष्ट्रमृतो जुहोत्यृताया-
 दृतधामेति ^१ भुवनस्य पत इति रयमुखे पञ्चाङ्गतौर्जुहोत्यथ
 तिस्रो रुचो जुहोति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो या वो देवाः सूर्ये
 रुचो रुच नो धेहि ब्राह्मणेस्वित्यथ पात्र्यामाज्यमानीयाञ्जलि-

१. नोपघातं वातनामानि जुहोति समुद्रो ऽग्नि नभस्वानार्द्रदानुः
 शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतो ऽग्नि मरुतां
 गणः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्त्रुरभि दुवस्वाञ्ज-
 भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहेति ^१ वातमु हैके जुहोतो
 मन्यन्ते ^२ । ऽचैताञ्जाकलाग्नपरिधीनग्रावतुप्रहरति ^३ तदेत-

१०. आकलान्तम् ^४ ॥ ५४ ॥ सप्तदशः ॥

अथ सदोहविधाने संमिनोति ^१ सदोहविधाने संमित्या-
 ध्वरधिष्ण्यान्निवपति ^२ तेषूपर्वग्निधिष्ण्यानुपदधाति ममाग्ने
 वचौ विहवेस्वस्वित्याग्नीध्रीय एकां च याजुषीः सप्त च
 लोकंष्टणा ^३ अथ होतुर्धिष्ण्य एकां चैव याजुषीमेकादश च
 लोकंष्टणा ^४ अथेतरेष्वेकैकां चैव याजुषीः सप्तसप्त च लोकंष्टणा ^५
 अथ माजालीय एकां च याजुषीं पञ्च च लोकंष्टणा ^६ अथा-
 ग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति ^७
 स्वर्धन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति ^८ तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वपाश्रपणौ अनुप्रहत्य ^९ वसतीवरीर्गृह्णात्यथ ^{१०}

१ Thus M Tr U H Bhav, Kes. ; मन्वते Be ; मन्वते B.

२ B ins. च, Be च लोकंष्टणा।

३ Hero Tr ins. : अनुत्कृत्य चान्ताले माजालीयने च

४ वरीः परिष्टः U Be B Ms.

पशुपुरोडाशं निर्वपति^१ तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाः हवीः-
 व्यग्रये गृहपतये इत्येतानि^१ तानि नानावपन्ति^१ नाना
 अपयन्ति^१ नानाधान्यानि भवन्ति^१ प्रैषवाग्पशुपुरोडाशो
 ऽनुब्रूहि यजेतौतरेवाः हविषाः^१ स यत्र वारुणस्यावद्यन्नाह
 वरुणाय धर्मपतये ऽनुब्रूहीति तदुपभृति स्विष्टकृते सर्वेषाः^१
 सकृत्सकृदुत्तरार्धादवद्यति^१ द्विरभिघारयति^१ न प्रत्यनक्त-
 त्याकन्यायाव्याह वरुणं धर्मपतिं यजेति^१ वषट्कृते जुहोत्यथ वै
 भवतीष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदयास ब्रह्मा हस्तं गृह्णा-
 तीति^१ स^१ यचेष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदयास ब्रह्मा
 हस्तं गृह्णाति^१ ॥ ५५ ॥

सविता त्वा प्रसवानाः सुवतामग्निर्गृहपतीनाः सोमो
 वनस्पतीताः रुद्रः पशूनां बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मिचः
 मत्यानां वरुणो धर्मपतीनामित्येतदेव सर्वं भवति ये देवा
 देवसुवस्य त इममासुव्यायणमनमित्राय सुवध्वं महते
 चत्राय महत आधिपत्याय महते जानराव्यायेत्येनं यज-^{१५}
 मानायतने तिष्ठन्तं प्राहैष वो ऽमी^१ राजेति चेवाः अष्टौ
 भवति^१ सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतौतरे प्रत्याङ्करय
 भृशुवः सुवरिति वाचं विसृजते^१ दाभ्यां सुखं विसृष्टे प्रति

१ Thus MU Be; नानावपन्ति H, नानावपन्ति B; नानाविपन्ति Ms;
 तानि नाना ऽपयन्ति चविपन्ति (sic) Mac.

१ This clause is omitted in most of the MSS.

३ भरता (as TS. i. 8.10. d) Tr only, i, s. of मी ।

त्यन्नाम राज्यमधाधि सर्वे ज्ञाता वरुणस्याभूवन्निति ^१ गायत्र्या-
 निष्णुक्रमात्क्रमते ^२ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
 विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ स्त्रियुक्तता चरति ^३ न रौद्रष्टेडाम-
 वद्यत्यपाभेनमभवहरन्ति गन्धिष्ठमिडान्ताः ^४ पुरोडाशाः संति-
 ५ षन्ते ^५ पक्षीसंघाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके ^६ ऽय वसतीवरीः
 परिहृत्य पयाःसि विप्रिस्थोपवसन्ति ^७ ॥ ५६ ॥ अष्टादशः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते ^८ समानं कर्मा सुचाः
 सादनात्सादयित्वा सुचो ऽग्निं योगेन युनक्त्यग्निं युनज्जीमौ ते
 पक्षौ चिदसि समुद्रयोनिरिति तिसृभिरथ राजानमुपावद्यत्य
 १० प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^९ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽज्ज्ञैत्य-
 द्विरुदेति ^{१०} यः कतुस्तमुपैति ^{११} प्रसिद्धो ऽभिषवः ^{१२} प्रसिद्धं
 यदा गृह्यन्ते ^{१३} समानं कर्माश्विनाद्वाहादाश्विनं यदं गृहीत्वैका-
 दश रथना आदाय यूपमभ्येति ^{१४} सर्वन्तं यूपमुत्सृज्यैकादशि-
 नान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयं कृष्णधीवः सारस्वतीं मेघीं बभ्रुः सौम्यं
 १५ पौष्णः श्यामः श्रितिपृष्ठं बार्हस्पत्यः श्रित्यं वैश्वदेवमैन्द्रमरुणं
 माहृतं कल्पावमैन्द्राग्रः सःहितमधोरामः सावित्रं वारुणं येल-
 मिति ^{१५} तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ^{१६}

१ Thus Mu Tr BH ; गायत्र्यानि० Be.

२ Thus U (sec. m.) Ms ; गन्धिर० Tr HU (pr. m.) गन्धिष्ठ० Be B ;
 गन्धिर० हृदे M, which seems to be a periphrase of अपां गन्धिष्ठम्.
 Bhav. : रौद्रं चरयेवममुं निनयन्ति गन्धिर० हृदे ।

३ Thus only M ; all the other MSS. उदेति ।

तदृजुधा संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति माथ्यंदिनाय मवनाय^२ म^३ यच्च क
च मथ्यंदिनो^४ भवति तदेतद्विरणपात्रं मधोः पूरयित्वा सौर्वा
चिन्नवत्यावेक्ष्याश्चमवप्राप्य ब्रह्मणे ददाति^५ प्रसिद्धो ऽभिषवः^६
प्रसिद्धं यद्वा गृह्णन्ते^७ समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो^८ दाक्षिणानि
ज्जला विभिर्महत्वनौयैश्चरति^९ सौदन्ति नाराग्रश्चा आया- ५
यिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधोऽधो माहेन्द्रायाय
पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय
स्वाहेत्यय यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनद्यौवमुत्तरलोमोप-
स्तृणाति^{१०} तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां हस्ताभ्यां
पर्युपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषिञ्चति^{११} शौर्वतो ऽभि- १०
षिञ्चत्या मुखादन्ववस्तावयति ॥ ५७ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्मभां पूष्णो हस्ताभ्यां
भरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्तेणाग्नेस्ता मासाज्येनाभिषिञ्चामौन्द्रस्य
त्वा मासाज्येनाभिषिञ्चामि बृहस्पतेस्ता मासाज्येनाभिषिञ्चा-
मौति^{१२} ममुन्मृष्टे ममुत्क्रोशन्त्यभषेच्यममावामुध्यायणो ऽमुष्य १५
पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्राग्निमवेनेत्यय भर्मुवः सुवरिति वाचं

१ om. Bc H.

२ माथ्यंदिनो Tr H.

३ Some of the MSS. (MU Tr) give the formula इन्द्रस्यदेस्ता etc. before इन्द्रस्य त्वा etc.; B Bc give a text exactly as found TS. i. 7.10.b; H abbreviates thus: 'देस्ता मासाज्येनाभिषिञ्चामिन्द्रस्य त्वा
•मिति

विष्टुजते^१ दाभ्यां सुखं विष्टुष्टे^२ गायत्रान्विष्णुक्रमान्क्रमते^३ ।
ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोति ॥ ५८ ॥

इन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति^४ दादश भूतानामवेष्टौ-
जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्नरित्राय स्वाहेत्युधा माध्यन्दिनः
१ सवनः संतिष्ठते^५ प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^६ प्रभिद्धमादित्य-
यष्टेण चरित्वाययणं गृह्णाति^७ समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन
चरित्वा स्वे धामग्न्यभिश्चरति^८ तेषां नाना मनोता नाना
देवता नाना प्रत्यभिर्गर्भना नाना वसाहोमाः समानो वन-
स्यतिः समानः स्त्रिष्टुष्ट्यैषवान्समानौडा समान्यो दिशो^९ ।
१० नाना दिश इत्येके^{१०} समानं कर्मा यज्ञायज्ञियस्य^{११} स्तोत्रा-
द्यज्ञायज्ञियस्य^{१२} स्तोत्र एकयाप्रसृतं भवत्ययाग्निमभिष्टुति
नमस्ते अस्तु मा मा हिःसीरुद्रो दत्तोदधिं भिन्नेति दाभ्याः^{१३}
समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः^{१४} पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य ध्रुवा-
माप्याय्याध्वरिकाणि समिष्टयजूंषि जुत्वा दशाग्निकान्युप-
१५ जुहोति यदाकृतात्मसुखोदिति^{१५} समानं कर्मावभृथादथै-
तस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाहुतिं जुहोति समुद्राय वयुनाय
सिन्धूनां पतये नम इति^{१६} प्रभिद्धो ऽवभृथ^{१७} उदयनीयेष्टेष्टा^{१८}

१ Thus Tr BHU Ms; गायत्रान् Be; गायत्रा M.

२ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms; चरति U (pr. m.) H Be.

३ Thus, with i, U Be H (the second time); with i (both times)
M Tr Ms.

४ Thus H; उदयनीयेष्टेष्टा Tr BU; उदयनीयेष्टा M.

मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति । तस्यै मैत्रावरुणामित्राध्यव-
 दानौघा भवति । सर्वसंख्यां पशोः कुर्वन्त्यय गार्हपत्य आच्यं
 विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाच्यस्य पूर्णां सुचमग्ने-
 र्विमोकं जुहोतीमः स्ननमूर्जस्ननं धयापामित्ययेनमुपतिष्ठते
 ये अग्नयः पुरीष्या इत्ययेनमाग्निभिरुपतिष्ठत आपं त्वाग्ने मन-
 सेति नवभिरनुच्छन्दसमथोदवसानौघया यजते । इय देविका-
 हविर्भिर्यजते । इय वैधातवीयया यजते । इय सौचामण्या
 यजते । संवत्सरं न कंचन प्रत्यवरोहति । न शीर्षमांसं
 खादति न वयसां मांसं । नाग्निं चित्वा रामासुपेयास्त्राग्नि-
 चिद्वर्षति धावेद्यदि धावेदुपावर्ततेत्वाद्यमेवाभ्युपावर्तत इति १०
 ब्राह्मणम् ॥ ५६ ॥ एकोनविंशः ॥

॥ इति दशमः प्रश्नः ॥

वाजपेयेन यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णा-
 जिनः सुवर्णरजतौ च हव्यौ वस्ताजिनः शतमानः हिरण्यः
 सप्तदश सुवर्णानि^२ कृष्णलानि हिरण्यपाचं मधोः पूर्णमौदु-
 म्बरः रथचक्रः सप्तदशारः सप्तदशफलकां च त्रितिं^३ यूपं च
 १ त्वपरं चतुरश्रिः सप्तदशारजिं गोधूमकलापौमुष्णीषं^४ नैवारः
 सप्तदशशरावः सप्तदशोषपुटान्सप्तदश^५ वायव्यानि सप्तदश
 प्रथुवुभ्रानुपथामान्सतं च वालं च सप्तदश निष्कान्सप्तदश वम-
 नानि सप्तदश वामोभारान्सप्तदश रथान्सप्तदश दुन्दुभौन्सप्तदश
 हस्तिनः सप्तदश दास्यः सप्तदशानांसि युक्तानि सप्तदश
 १० गवाः शतानि वयसोवयसो वा सप्तदश सहस्रं^६ वा^७ तस्मिन्नि
 सर्वाणि वयांसि भवन्ति^८ चतुर्विंशतिं पशूनेकपञ्चाशत-
 मश्वाम्नादिरीं विद्वषीं^९ वध्रैर्यूतां^{१०} प्रज्ञाता आग्निष्टोमिकाः
 संभाराः^१ स यौघस्य जघन्याहःसु पुरस्तादावाक्यौ पौर्णमास्यौ

१ सोवर्णानि U Be 11.

२ Thus M Tr Be (sec. m.) Bhav. (one copy); कृतिं U (sec. m.); the other MSS. वीतिं, वीतिं, वृतिं (Bhav. another copy).

३ Thus MU Be 11; *कलापि* T Be B; *कलापा* F.

४ *पुटिकान् M (Bhav.).

५ सावचं M.

६ Thus M Tr Bhav.; विद्वषां U Be 11; विद्वषीं Be B; विद्वषा F; विद्व H.

७ Thus FH; वध्रैर्यू* Be 11 Bhav. (one copy); वध्रैर्यू* Be and M (without, however, the r); वध्रैर्यू* U; वध्रैर्यू* B; वध्रैर्यू* Tr.

दौचते^१ तस्य चयोदश दौचास्त्रिंश उपसदः सप्तदशा^२ प्रसृतो^३
 ऽपि वा सप्तदश दौचास्त्रिंश उपसद एकविंशत्यां प्रसृतो^४ ऽपि
 वा तिस्र एव दौचास्त्रिंश उपसदः सप्तम्यां प्रसृतः^५ ॥ १ ॥

अथ वै भवति सावित्रं जुहोति कर्मणः कर्मणः पुरस्ता-
 दिति^६ दौचणीयां^७ निर्वय्यन्सावित्रं जुहोति देव सवितः^८
 प्रसुव यज्ञ प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं
 नः पुनातु वाचस्यतिर्वाचमस्य स्वदाति नः स्वाहेति^९ दौचा-
 ऋतीर्होयन्सावित्रं जुहोति^{१०} प्रायणीयां^{११} निर्वय्यन्सावित्रं^{१२}
 जुहोत्यन्तर्हिंरणा^{१३} होयन्सावित्रं जुहोति^{१४} पदेन चरति^{१५}
 पदेन चरित्वा राजानं कौलोद्गातिथ्यं निर्वय्यन्सावित्रं जुहोति^{१६}
 प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापसद्भ्यां प्रचरियन्सावित्रं जुहोत्येतस्मिन्काले
 प्रतिप्रस्थाता दक्षिणे शालाखण्डे ऽवटं खानयित्वा वाजपेय-
 सुरा^{१७} संधापयति^{१८} महावेद्ये पूर्व परिघाहं परिघहोयन्सावित्रं
 जुहोत्याहवनीयं प्रणेयन्सावित्रं जुहोति^{१९} रथवाहने सदोहवि-
 धनि सनेयन्सावित्रं जुहोत्यग्नीषोमौ प्रणेयन्सावित्रं जुहोतीति^{२०}

१ Thus M Tr U Be 11 Be (sec. m.) ; सप्तदशी (as Ap. xviii. 1.6)
 B Be (pr. m.) ; सप्तदशा F.

२ Thus M Be (sec. m.) Be 11 F ; •दौचास्त्रिंश• Tr BH Be (pr. m.) ;
 दौचदौचायां U.

३ Thus Be UF ; प्रायदौचास्त्रिंश• Tr BH Be ; प्रायसोचं M.

४ Thus U Tr HF Be 11 Bhav. ; •हिरणा^{१३} M Be.

दशान्तःशालमहौवौर्दधात^१ आग्नीध्र^२ एव होष्यति^३ यूप-
मुच्छ्रयिष्यन्साविचं जुहोति^४ यदाध्वर्युः^५ यजमानश्च पुरस्ता-
त्प्रत्यङ्गावञ्चनावभिमर्पतो^६ ऽथ प्रतिप्रस्थाता पश्चात्प्राङ् वासो-
भिर्वैष्टयन्नभिमर्पत्यदीचीनदशैर्वा विघट्वाति धनुर्वैष्टीर्वा^७ प्रवे-
ष्टयत्येतस्मिन्काले^८ प्रतिप्रस्थाता गोधूमकलापीमुभयतः सर्मा
कृत्वोष्णोवेष विघट्वाति^९ तस्यां तच्चेष्टन्ति यच्चपाले^{१०} सर्वन्तं
यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरिष्यन्साविचं जुहोति^{११} तस्य
प्रसिद्धं वपथा चरित्वा वसतौवरीर्धहौष्यन्साविचं जुहोति^{१२}
पशुपुरोडाशं निर्वप्यन्साविचं जुहोत्यनुमवनं चौणि^{१३} तानि
१४ सप्तदशापि^{१४} वा^{१५} सवनेमवन एव जुहुयादित्येतदपरमं य पशु-
पुरोडाशं निर्वपति^{१६} तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा^{१७} हवी^{१८} यज्ञये
मृत्पतय इत्येतानि^{१९} तेषामुक्तं चरणं ययाग्नेर्विधायामिडान्ताः

१ After अहौवौद् B Be & U ins. इति ; Kś. cites the clause without इति ; it could, however, be right, op. Vol. L p. 193, 15.

२ आग्नीध्रोव Tr.

३ यचा B Be ; the passage referred to is Vol. L, p. 113, 5. sqq.

४ Thus Be (sec. m.) Bhav. ; प्रत्यङ्गावञ्चनावभि Tr. ; *वञ्जनावचिन B (pr. m.) B ; *वञ्जनाववमर्पतो UH ; *वाञ्जनाववमर्पतो Be11 ; *वञ्जवो-
वचन M ; *वाञ्जवचन F ; read perhaps *प्रत्यङ्गावञ्जोपमर्पतो ।

५ धनुर्वैष्टीर्वा प्रवे Tr Be B ; धनुर्वैष्टि वा प्रवे Be 11 HF ; धनुर्वैष्टिन प्रवे U ; धनुर्वैष्ट इव प्रतिवे M. The Dvaidhasūtra citing this passage reads धनुर्वैष्टीर्वा प्रवे ; I am not certain about the correct reading and the meaning of these words. Bhav. comments : धनुर्वैष्टपतदेष्टयति वा ।

६ अपि वा om. B Be.

पुरोडाशाः संतिष्ठन्ते^१ पत्नीमंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके^२
 ज्वैतान्दुन्दुभीननुदिशमासञ्चयति पञ्च दक्षिणायाः ओष्णां
 पञ्चोत्तराणां चतुरो दक्षिणे ऽऽसे^३ चोनुत्तरे ऽऽसे^४ तथा हास्यै
 दिग्भ्यो वाचमवरन्धत इति ह स्माह बौधायनो^५ ऽये-
 णाग्रीध्रं गुल्मकृता आसक्ताः स्युरित्वाञ्जीगविरभितः सद इति
 कात्यो^६ ऽय वसतीवरौः परिहृत्य पयाःमि विशिष्योप-
 वसन्ति^७ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो महाराच एव बुध्यन्ते^८ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^९ परिहिते प्रात-
 रनुवाके ऽपो ऽञ्जैत्यपो हाध्वर्युरभिद्रवत्येतस्मिन्काले^{१०} प्रति-
 प्रस्थाता वाजपेयसुराः संपवस्य^{११} सशस्त्रामादाय दक्षिणया
 द्वारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य दक्षिणेन मार्जालीयं
 धिष्णियं पयांश्चत्यापरया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसादयत्यथाध्वर्युरद्विषदैति^{१२} 'सर्वाङ्कत-
 नुपेति^{१३} प्रमिद्धो ऽभिषवः^{१४} प्रमिद्धं यहा गृह्णन्ते^{१५} समानं^{१६}
 कर्माद्यथणाद्वादाद्यथणं^{१७} गृहीत्वा पक्षेन्द्रानतिपाद्याग्गृह्णात्युप-
 यामगृहीतो ऽसि नृषदं त्वा द्रुषदमित्येताभिः पञ्चभिर्येना-

१ & before अघ्वर्युं = only in Tr Be B ; हाध्वर्युं = M and अधिद्रवति Be
 11 Tr ; सन्निद्रवति H.

२ Thus Tr U Be Be 11 (pr. m.) ; संपवस्य F ; संपवसति M ; संप-
 वसन्ति Be 11 (sec. m.) ; संपवसत्य H.

३ Thus M ; अदेति all the other MSS.

४ Some of the MSS. insert चर्चं ।

- न्दचिणार्धपूर्वार्धं स्वरस्य गुल्मकृतान्सादयति ^१ यावदेवात्राध्वर्यु-
 स्वेष्टति तावदेष्ट प्रतिप्रस्थाता सत उदीचीनदग्नेन वालेन सुरां
 पुनाति पुनातु ते परिस्तुतः सोमः सूर्यस्य दुहिता ।
 वारेण ग्रन्थता तनेति ^१ वायव्यमेवाध्वर्युरादत्त उपयामं प्रति-
 ४ प्रस्थाताध्वर्युः पूर्वा वायव्येन द्रोणकक्षशात्मोमयहान्मृच्छात्यया
 विष्टा जनयन्कर्कराणीत्यनुद्रुत्योपयाममृहीतो ऽभि प्रजापतये
 त्वा जुष्टं मृच्छामीति ^१ परिस्तुज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजा-
 पतये त्वेत्यथ प्रतिप्रस्थातोपयामेन सतात्सुरायहान्मृच्छाति
 कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयाममृहीतो ऽभि प्रजापतये ^१
 १० त्वेति मृच्छाति ^१ प्रजापतये त्वेति सादयति ^१ नैव ^१ जुष्टं करोति
 न ^१ योनिं ^१ तावेवमेव व्यतिषङ्गं यहान्मृहीतः सप्तदग्नेतरः
 सप्तदग्नेतरः ^१ पुरो ऽक्षमेवाध्वर्युः सोमयहान्मृच्छेणि ^१ वा
 चिश्रेणि ^१ वोदीच आयातयति ^१ पश्चादचं प्रतिप्रस्थाता सुरा-
 यहान्मृच्छेणि ^१ वा चिश्रेणि ^१ वोदीच आयातयत्यथ षोडशिनं
 १५ मृच्छात्यातिष्ठ वृचहन्वयमित्यनुद्रुत्योपयाममृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा
 षोडशिने जुष्टं मृच्छामीति ^१ परिस्तुज्य सादयत्येष ते योनि-
 रिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थं मृच्छाति ^१ समानं कर्मा-

१...१ Thus according to B Be Tr; MFH only: प्रजापतये त्वेति
 सादयति नैव; Be 11 U: प्रजापतये त्वा मृच्छामीति इधैः परिस्तुज्य प्रजापतये
 त्वेति सादयति नैव ।

९ नैव Be 11 U.

१ दिः० and चिः० HU.

श्विनाद्वादाश्विनं यत्^१ गृहीत्वा षड्ग्रना आदाय यूपमभैति^२ ।
 स्वरान्तं यूपमुत्सृज्याथैतान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमैन्द्रं मारुतो^३
 गोवशाः सप्तदश प्राजापत्यान्ध्यामानेकरूपान्सारस्वतीमन्ततो^४ ।
 ऽथ निर्मग्न्यस्यावृता निर्मग्न्येन चरति^५ । प्रहृत्याभिहृत्याथैता-
 न्नानादेवत्यान्पशून्पृथग्दिग्गुणाभिरभिधाय पृथक् त्रिगुणासु^६ ।
 नियुनक्त्यैतान्समानदेवत्यान्पशून्पृथग्दिग्गुणाभिरभिधायैकस्यां
 यूषायां नियुनक्त्यपि वा पशौ पशुं प्रसजति^७ । सारस्वती-
 मन्ततो नियुज्याथैनाग्नोक्ष्य निपाव्योपोक्ष्योदूह्य प्रोक्षणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

अथेष्मात्समिधमाददान आहाग्रये समिधमानायानुब्रूही- १-
 त्यभ्यादधातीप्रं^१ । परि समिधः शिनष्टि^२ । वेदेनोपवाजय-
 त्वनूक्तासु समिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति^३ । संमृष्टे
 सुगन्धामुत्तरमथासः स्वर्गयन्सुचावुदङ्कृत्याक्रम्य जुह्वा पशून्समव्य
 सादयित्वा सुचौ प्रवरं प्रवृणीते^४ । प्रसिद्धमृत्विजो वृणीते^५ ।
 सौदति होता^६ । प्रभवमाकाङ्क्षति^७ । प्रसूतः सुचावादायात्या- २५
 क्रम्यायाद्याह समिद्भ्यः प्रेथ्येति^८ । वषट्कृते जुहोति प्रेथ्य प्रेथ्येति
 चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टने सर्वः समानयते^९ । परि
 स्वाहाकृतौभ्यः सः स्वावः शिनष्टि^{१०} । दश प्रयाजानिहोदङ्कृत्या-

१ Om. M Tr Be U.

२ Thus M Tr B Be Kes. ; अभ्येति Bell UFL.

३ Thus Bell F ; प्रसजति Tr ; प्रतिसजति U ; प्रसजति H ; प्रसजयति
 M ; नियुनक्ति Be.

- क्रम्य स्वरुशासैः पशून्समनक्ति^१ त^१ एते^१ नानादेवत्याः पशवो
 नानास्वरवो नानाशासाः^२ अथैते समानदेवत्याः पशवः समान-
 स्वरवो नानाशासाः^३ समानं कर्मा पर्याग्निकरणादथ पर्याग्नि-
 कृतैः पशुभिरुद्वहः प्रतिपद्यन्ते^४ तेषां भारस्वत्युत्तरार्धा भव-
 ५ त्याग्नेय उपचारतः^५ आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपाशप्रणीभ्यामन्वारभते^६
 पृथगितरान्परिकर्मिण उद्वहो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्ते^७
 आग्नेवायैवाध्वर्युः पशवे निहन्यमानाय बर्हिर्पास्यति पृथ-
 गितरेभ्यस्तत इतरान्प्राचो वोदीचो वा निघ्नन्त्यल्लक्षतो मायू-
 चंजपयतेत्युक्तेनेव यथेतमेत्य पृषदाज्यावकाश आसत इह
 १० प्रजा^८ विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्यज्ञे विश्वविदो हताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवसाना अस्मां अवन्तु पयसा हतेनेति^९ संजज्ञा-
 न्प्राङ्जुहोति संजज्ञाङ्गतिं यत्पशवो मायूनल्लघतेत्याभ्येति^{१०}
 शमितार उपेतनेति^{११} पाशेभ्यः पशून्प्रसुच्यमानाननुमन्त्रयते
 ऽदितिः पाशान्प्रसुमोक्तेतानिति^{१२} पृथगविशाखाभिरुपमज्येमां
 १५ दिशं निरखत्यरातीयन्तमधरं लक्षोमि यं दिशस्तस्मिन्प्रति-
 सुक्षामि पाशानिति^{१३} ॥ ४ ॥

१ Thus M Tr Be 11 HF; अथैवे B Be U (sec. m.).

२ समानाशासाः M.

३ उपचरत M Tr U.

४ Thus M Be 11 UHF; अनुपूर्वम् B Be Tr.

५ Thus (cp. Vol. I., p. 118, 1) Be 11 F; पशवो M Tr Be UH Kes.; Āp. (vii. 17. 1) has also पशवो but the fem. हताचीः (हताच Tr F) points to प्रजाः, cp. also Maitr. S. iv. 2. 10.

६ Thus all exc. B (: अभ्येति).

अथ प्रतिप्रस्थाता पक्षीमुदानयत्युदकमण्डलमुत्थाप्य^१
 शानुपूर्व^२ पशूनां प्राणानाप्याययत्यन्वगध्युर्वपा उत्सिदन्नेत्या-
 ग्रेयस्यैवाध्वर्युर्वपया^३ प्रथमया प्रतिपद्यते ऽनुचौरितरा आहर-
 न्याग्रेयस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽयमुपास्यत्युपेतरा
 यच्छन्त्याग्रेयस्यैव वपाः सुवाङ्मत्याभिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्यथ^४
 स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्वावेण पृषदाज्यमभिघार्याग्रेयस्यैव
 वपामभिधारयत्युपेतरा यच्छन्त्यथ पुरस्तात्स्वाहाकृतिः सुवा-
 ङ्मतिः^५ ऊवायैतेषां नानादेवत्यानां पशूनामनुब्रूहि प्रेथेति
 वपाभिधरत्यैतेषाः^६ समानदेवत्यानां पशूनां मुख्यस्य वपाः
 समवक्तुम्यन्वाह प्रजापतय इत्युपाः^७ ङागानां वपानां मेदसो^८
 ऽवदीयमानानुब्रूहोत्युचैर्यावतौ^९ सुक्लंभवत्यथेतराः^{१०} पाच्या
 वेडसूनेन वोपोयच्छन्ते^१ द्विरभिधारयत्याक्रम्यान्वाह प्रजा-

१ Thus Tr B Be F; शानुपूर्व U Be 11 H; उत्थाप्यानुपूर्वं M.

२ Thus (उत्सिदन्नेति) Tr; उत्सिदन्नेति M Be; उत्सिदन्नेति B; उत्सि-
 दति or उवरति the other MSS.; Bhar.: उवरग्नच्छति ।

३ चरित्वायै Tr Be B.

४ मेदसोऽवदीयमानानां Tr Be (pr. m.) BF; अवदीयमानानाम Be 11 U;
 H is partly corr. but reads अवदीयमानानां; M pr. m. gen. sing., sec.
 m. (not wholly certain) gen. plur. of the part.; मेदसोऽवदीयमानानाम
 Be 11 U Kś; वपानां मेदसामवदीयमानानाम Be (sec. m.).

५ यावतौ (ec. वपाः ?) M Be 11 U; यावत् Be B; यावति Tr.

६ Thus only Tr, cp. xv. 31. सुक्लंभवति U; H; सुक्लंभवति F;
 सुक्लंभवति B; सुक्लंभवति M; सुक्लंभवति Be 11 Be.

पतय इत्युपांशु कागानां वपा^१ भेदः प्रस्थितं प्रेथेत्युच्चैर्विषदृते
वपा^२ जुहोत्युपांशु भारस्वत्यै वपया^३ चरत्यथोपरिष्ठात्साहा-
कृतिः सुवाङ्कृतिः ऊत्वा वपाश्चपणोरनुग्रहस्य समुत्पन्नस्य
चात्वाले मार्जयन्ते^४ । ऽथ पशून्विश्राप्ति^५ शमितरित्याह यन्मा-
१ इत्या अन्वदानौचं तदभ्यर्थाच्छ्रपयतादित्यथ^६ सावित्रः ऊत्वा
प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^७ तद्वज्रधा संतिष्ठते^८ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय देवी
दारावित्यत एवोर्ध्वेन^९ संप्रसृप्तान्निदित्वाध्वर्युः प्राङ्मायन्नाह
चात्वाले रथचक्रं निमिनुत रथवाहने रथमाधन्नाश्वान्पत्न्यूलयत
१० यदास्यन्नसि^{१०} तद्विष्णत उपस्थापयामिषोतारं^{११} एत ऋषयः
यावन्मृतमेहि यजमानेति^{१२} प्रसिद्धो ऽभिषवः^{१३} प्रसिद्धं यदा
गृह्यन्ते^{१४} समानं कर्माययणाद्वादादाययणं गृहीत्वा षोडशिन-

१ वपा Be 11 HF; वपानां M Tr Be B.

२ वपा om. all exc. Be B.

३ प्रचरत्य० B Be H.

४ विश्राप्नोति Be U (sec. m.); विश्राप्ति B; विश्राप्ति the other MSS.
(also U pr. m.).

५ Thus Be 11 (sec. m.); तदभ्यर्था० M; तदभ्यर्था० Tr; तदभ्यर्था०
Be 11 (pr. m.); तपश्चष्टा(?)य० H; the other MSS. corr.; Bhay.
seems to have read तपश्चष्टा०; the meaning is इत्यथ०

६ Thus U Be 11 H; यदास्यन्नसि F; वेददास्यो B; यदास्यो Be, यदास्य
(broken off) भित्तोदक्षिण० M; यदास्यो Tr; after तसि H ins. वेदेर, Be
B; मार्जालौचि, Tr; मार्जालौचि; these MSS. om. तद्व०

७ Thus Be 11 UHF; तदाययनाभि० M Tr B Be.

मभिगृह्णातीन्द्रमिद्वरौ वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽमौ-
 न्द्राय त्वा षोडशिनो जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोकथं गृह्णाति ^२ समानं
 कर्मा दक्षिणेभ्यो ^३ दक्षिणानि होयन्वाचत्यान्वस्थान्नीः
 मसुवाः सुचं वासस्तस्यैतस्य वसनस्थान्तमायां दशायां निष्क-
 रज्जुः प्रयथिता ^४ भवत्येतत्समादायाहैहि यजमानेत्युत्तरे-
 णाग्नौभौयं परीत्योत्तरेण ^५ सद्ः परीत्यागेण गालां तिष्ठते
 प्रतिप्रस्थात्र एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति ^६
 रथ एष दक्षिणे ओष्यन्ते रथवाहन आहितो भवति ^७ तमुपा-
 वहरतीन्द्रस्य ^८ वज्रो ऽसि वार्चघ्नस्त्वयायं वृचं वध्नादित्यैनेन ^९
 धूर्जहीतमन्तर्वेद्यभ्यवर्तयन्ति ^{१०} वाजस्य तु प्रसवे मातरं महौ-
 मदिति नाम वचसा करामहे । यस्मामिदं विश्वं भुवनमावि-
 वेष्ट तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविषदित्यथाश्वशान्पन्तू-
 लयत्यश्वन्तरसूतमशु ^{११} भेषजमपासुत प्रशस्तिस्त्वया भवद्य
 वाजिन इत्यथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा ^{१२}

१ Thus Be 11 UF, Bhav., Keś.; *यिनी the other MSS.

२ भवतीत्येत M Tr.

३ पर्याहुत्व i. s. o. परीत्य Be B.

४ तिष्ठन् M; तिष्ठति F; तिष्ठते the other MSS.

५ Thus Tr Be 11 Be BU (see. m.); pluralis verbi the other MSS.; चवनारयति Bhav. Keś.

६ Thus M Tr U (pr. m.); चवनावर्तयति Be BTU (see. m.).
 चवर्तयति H; प्रवेष्टयति Keś.; cf. infra xii. 7 (p. 95, l. 10).

७ The first चण om. MH.

गन्धर्वाः सप्तविंशतिः । ते अघे अश्वमयुञ्जन्ते अस्मिञ्चवमा-
 दधुरित्वयास्य पृष्ठं मर्त्यव्यते ऽपां नपादाश्चेमन्य ऊर्मिः
 ककुद्वाग्नत्वंतिर्वाजिमातमस्तेनायं वाजः सेदित्वैवमेवोत्तरं योगं
 युनक्ति । तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिस्तुपणियुनक्ति । तथोरेवमेव
 ५ पृष्ठे^१ मर्त्यव्यत^२ । एतस्य योगमनु सर्वमाणिवयुञ्जते^३ । अधि-
 कक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति^४ । प्रवेष्टयन्ति वासोभारान्सनानां
 दग्नासु निष्करज्जूः प्रयश्नन्ति^५ । पूगशो दक्षिणा आयातयत्यथ
 सौरोभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति^६ । नयवत्यर्चाग्नौ जुहोति^७ ।
 सृज्यन्ते^८ दक्षिणा दक्षिणापथेन^९ । स यत्किंचिद्ददाति^{१०}
 १० हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासाश्च^{११} युक्तानि गोश्वश्च^{१२}
 हस्तिपुरुषमन्ततो^{१३} । ऽदत्ता एवैते रथा अतिवर्तन्ते^{१४} । नैते
 ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति^{१५} । मनसैव स्वरपमध्वर्यवे ददाति
 मनसा समनुदिश^{१६} । दक्षिणास्त्रिभिर्मरुततौयैश्चरति^{१७} । मौदन्ति
 नारागश्चा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्थापालत्वमधो-
 १५ ऽधो^{१८} माहेन्द्राय^{१९} ॥ ६ ॥

१ पृष्ठे M Tr Be U; पृष्ठं BFH.

२ Thus M Tr Be H HF; जुहोत्युञ्जन्ते Be B; जुहोति पृथ्वीति U.

३ यत्किंचिद् Tr.

४ Thus Tr HF; Be B अनाश्रुति i.e. of अश्व; M (injured): अश्वग
 ...सि ददाति अश्व-युक्ता अनी ।

५ Before पुरुषं Tr F ins. दासः, H दासो; Bhar. : हस्तिपुरुषम्; cf.
 infra xii. 7.

६ समनुदिश UH Be H; समनुदिश M Tr Be B; समनुदिशं F.

७ Thus, with ५, all, also Kāś. but Be sec. m. गानासंभवः ।

अथ याचति नैवारः सप्तदशशरावः^१ स एव क्षीरे शृतो
 भवति^२ तेन चरति^३ दृहस्यतये ऽनुब्रूहि दृहस्यति यजेति^४
 तमनिष्टस्त्रिष्टुक्तमपिधाव प्रज्ञातं निदधात्यथास्यैतत्पुरस्ता-
 देवौदुम्बरे द्रोणे सर्वोवधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^५ तस्थौ-
 दुम्बरेण सुवेणोपघातः सप्ताक्षहोमाञ्जुहोति वाजस्येमं प्रसवः
 सुषुवे अथ इत्यभिषेकाथ प्रदेकं परिशिनज्यै नमपिधाय प्रज्ञातं
 निदधात्यथ पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा
 सोमाय स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनशौव-
 मुत्तरलोमोपकृणाति^६ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्याः रुक्माभ्यां पथुपास्य सर्वोवधेन पुरस्तात्प्रत्यङ्मभिषि- १०
 चति^७ शीर्षतो ऽभिषिञ्चत्या मुखादन्ववसावयति देवस्य
 ता वदितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्म्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै
 वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साध्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य ता^८
 साध्राज्येनाभिषिञ्चामि^९ दृहस्यतेस्त्वा साध्राज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^{१०} समुत्कृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्यमसावामुव्यावणो ऽमुव्य १५
 पुत्रो ऽमुव्य पौत्रो ऽमुव्य नप्ता वाजपेयेनेत्यथ भर्भुवः सुव-
 रिति वाचं विसृजते^{११} दाभ्यां मुखं विन्दष्टे^{१२} गायत्रान्विष्णु-
 क्रमाङ्कमते^{१३} ऽथोपरिष्टादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोती-

१ प्रचरति Be B.

२ Tr Be B U (sec. m.) om.; M places नृचस्यतेस्त्वा etc. before दृहस्यते स्वा ।

३ Thus Tr U Be H F; गायत्रान्वि० M Be B.

- द्वाय स्वाहा घोषाय स्वाहेति^१ दादश भूतानामवेष्टौर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्तरिचाय स्वाहेत्यैतस्य वार्हस्पत्यस्य स्निष्टकृता
 चरत्यै नमादायान्तरेण चालालोत्करावुदकुपनिष्कामत्युत्तरत^२
 एते^३ रथा युक्तास्निष्ठन्ति^४ । तदेतान्यजुर्बुजोऽश्वानवघ्नापयति
 ५ वाजिनो वाजजितो वाजः सख्यन्तो वाजं जेष्यन्तो दृहस्यते-
 भागमवजिघ्रतेत्यै नमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथमभिप्रैति
 विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ
 रथस्य पक्ष्मी संमृशत्यङ्कौ न्यङ्कावभितो रथं याविति^५ । रथ-
 मातिष्ठति देवस्त्राहः सवितुः प्रसवे दृहस्यतिना वाजजिता
 १० वाजं जेषमित्येतस्मिन्काले चालाले रथचक्रं निमित्तं ब्रह्मा-
 रोहति^६ तमत^७ एवानुमन्मथते देवस्त्राहः सवितुः प्रसवे
 दृहस्यतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकः दृहेयमित्यथ यजमान-
 मन्वास्त्रायोज्जितीर्वाचयत्यग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदिति सप्र-
 दग्नायास्मा अश्वाजनी^८ प्रयच्छत्यश्वाजनि वाजिनि वाजेयु
 १५ वाजिनीवत्यश्वानममल्लु वाजयेति^९ तथा यथायुक्तमश्वान्निचप-

१ *क्रान्त्यु* M U Be 11 Bo Be (pr. m.); *क्रान्त्यु* Tr Be (sec. m.)
 Bhav., Keś.

२ एवैते Tr Be 11 U.

३ युक्ताः om. Be B.

४ Tr Be B ins. अथ ।

५ अथस्त्राह i.s.o. अथ M.

६ Thus Be 11 U F, Keś., Bhav. (one copy); अश्वाजनि Tr; अश्वाजनी
 M; अश्वाजिनि Be; अश्वाजिने B; अश्वाजिनी H.

त्यवांसीति दक्षिणः पश्चिमरसीति मध्यमं वाज्यसीत्युत्तरमवे-
तानाजिसृतो^१ ऽवस्थापयति^२ वाजिनो वाजं धावत मरुतां
प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वन स्कन्धीत काष्ठां गच्छते-
त्यौदुम्बर्येषा स्तूणा मत्तदग्रसु ग्रम्याप्रव्याधेषु निमिता^३ तां काष्ठे-
त्याचक्षते^४ तामाजिसृतो ऽतौत्य^५ मा^६ गच्छत^७ मो^८ एनाम-
प्राथ^९ निवृततान्तःपक्षमेनां^{१०} कृत्वा मयानवगृह्य दक्षिणैरनु-
परिवर्तयाध्वै^{११} मो^{१२} अप्रसूताः^{१३} सर्पतेति^{१४} ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथाहामिभर्ष यजमान माहेन्द्रं गृहं ग्रहीष्यामीत्यन्वारथे
यजमाने माहेन्द्रं गृहं गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^{१५} ॥
परिसृज्य मादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय तेति^{१६} तदेतान्पक्षै-
न्दानतिपाह्यान्सह सः मादयत्येषा^{१७} उपसृज्य बर्हिषी
आदाय वाचयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा श्रोत्रमुपाकरोति^{१८} सुवते

१. *मघैतान्* Be B Kes.; *मघैतान्* the other MSS.

२. Thus M Tr Be B FH Kes.; विस्थाप. Be 11 U and Comm. on
Taît. S. Vol. I, p. 1024.

३. These three words only in Be B and Bhav.; the other MSS.
and Kes. omit them.

४. Thus Tr Be B Kes.; मैनान् the other MSS.

५. Thus Be B; निवृत्तान्तः Tr; निवृत्तान्तः M Be 11 U; निवृत्तान्तः
H; निवृत्तान्तान्तः F.

६. Thus Be B; *वाध्वैर्* FH; *वध्वं प्रसूताः सर्पतेति* Tr.; *वध्वं प्रसूताः
सर्पतेति* M; *वाध्वैर्* प्रसूताः सर्पतेति Kes.

७. *मादयत्येषा* MH Kes.

- माहेन्द्राय^१ ' प्रसुते मासि संप्रैषमाह ब्रह्मन्वाजिनाः साम
गायत्रिसृत आजिं धावत दुन्दुभौन्समाग्नताभिषोतारो^२ ऽभि-
पुणुताग्रीदाशिरं विनयोऽलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थानवांरणमेक-
कपालं निर्वप सौम्यस्य विद्धीति^३ ' यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^४ ।
१ गायति ब्रह्मा वाजिनाः साम^५ ' तं य एव कश्च^६ परिकर्मा-
वेष्टयति^७ ' धावन्त्याजिसृत^८ ' आप्नन्ति दुन्दुभौन्संप्रवदन्ति
वाचः^९ ' संप्रोदिता^{१०} वाचो ऽनुमन्त्रयत इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं
वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयिदित्यथ रथान्भावतो ऽनुमन्त्रयते
वाजेवाजे ऽवत वाजिनो न इति चतसृभिरनुच्छन्दसः^{११} ।
२ आस्यन्ति घोषाः शस्त्राय^{१२} ' होच एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः
कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्येनाह्वयते होता^{१३} ' प्रत्याह्वयते
ऽध्वर्युः^{१४} ' शः सति^{१५} ' प्रतिगृणान्ति^{१६} ' प्रसिद्धमुक्थं^{१७} प्रतिगीर्षं
प्राङ्गत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्त इतरानुपेद्यच्छन्ते
नाराशः सानयाश्रावयत्यो आवयास्त औषदुक्थशः^{१८} यज सोम-

१ माहे० M Tr U Be B Be 11; माहे० HF.

२ Thus (समाग्नता, cp. Pitṛmedhasūtra, p. 37. 14) Tr U Be B Be 11; समाग्नता MHE.

३ Thus M Tr U Be B; कश्चन Boll H; कश्चन F.

४ संप्रवदिता, संखदिता, संप्रवदन्ता or संप्रवदन्ती the MSS.; this last reading, presented by M, could also be defended, if we take the part. as an acc. pl. masc., but cp. Bhav. ना ऽनुमन्त्रयते and infra xii. 13, where the correct reading is given by M.

५ Be B ins. इति after औषदुक्थः ।

स्येति^१ वषट्कृते जुहोति^२ तदेतान्यस्यैन्नानतिद्यान्नाह^३
 जुहति^४ वषट्कृतानुवषट्कृते दिजुहोति^५ तथैव द्विर्दिनारा-
 ग्रमाननुप्रकम्यन्ति^६ द्विर्द्वितो माहेन्द्रः परिश्रेत^७ आयन्ति
 रथा^८ आगतावधान्दृष्ट्वा याचत्याज्यस्थालीं ससुवा^९ स
 यद्यसौ रयभेषमाचक्षत आग्नीध्र^{१०} एतां जुहोत्युत स्नास्य द्रवत-
 मुरण्यत इत्युभयेनैव रयविमोचनीयं जुहोत्या मा वाजस्य
 प्रसवो जगम्यादिति^{११} ॥ ८ ॥

अथ याचति नैवारं सप्तदशशरावः सप्तदश सुवर्णानि^{१२}
 कृष्णलानि हिरण्यपाचं मधोः पूर्णमित्येतत्समादायान्तरेण
 चात्वालोत्कराबुदङ्गुपनिष्कामत्युत्तरतं^{१३} एते रथा युक्ता-
 स्तिष्ठन्ति^{१४} तदेतान्यजुर्गुजोऽश्वानवप्रापयति वाजिनो वाज-
 जितो वाजः ससुवा^{१५} सो वाजं जिगिवा^{१६} सो दृहस्यतेभग्नि
 निरुद्धमित्यथैनमपिघाय प्रजातं निदधात्यथ रथान्निमुच्य-
 मानाननुमन्त्रयत इयं वः सा सत्या संधाभूद्यमिन्द्रेण समधङ्ग-
 मिति^{१७} दुन्दुभीनवस्यतोऽनुमन्त्रयतेऽजौजिपत वनस्यतय^{१८}
 इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वमिति^{१९} तदेतं यजुर्गुजः रथं विमुञ्चति
 यथादत्तमितरान्व्यावर्तयन्पुपसंगच्छन् एनमेत आजिहृतसैभ्य
 एकैकं कृष्णलं युत्प्रयच्छति^{२०} तानि सार्धं समादाय हिरण्य-
 पाचं मधोः पूर्णमित्येकधा ब्रह्मण उपहरति^{२१} ॥ ९ ॥

१ तदेतान् om. Be B ; तदेतन् M.

२ आग्नीध्रीय Be B.

३ सुवर्णानि U.

४ कामत्यु Tr HF ; कामत्यु MU Be B Be II.

तद्ब्रह्मा प्रतिगृह्योपावरोहत्याहाजिसृतो दक्षिणापथेनो-
पातीत्य दक्षिणाः ओष्णिमभिनिश्चयध्वं^१ माहता अयेणाहव-
नीयं परीत्य दक्षिणमःसमुपसःश्रयध्वमिति^२ । तदेनान्वि-
मिताभ्यामभिविघ्नन्यथाहैहि^३ यजमानेति^४ पूर्वया द्वारा हवि-
५ र्धानं प्रपाद्य यजमानः सोमयद्धानुपस्थापयति ॥ १० ॥

संपृच स्य सं मा भद्रेण पृङ्क्तेति^५ विपृच स्य वि मा
पापना पृङ्क्तेति सुरापहानयैताः सुराः सप्ररेकामादायै-
ताश्च सुरापहानाजिह्वद्वा उपहरन्ति^६ । तां ते पिवन्तो रम-
माणा महीयमाना आसते^७ । ऽथ यन्माहत्या अनावदानीयं
१० तदुभयानन्तरेण^८ पर्णशाखासु न्यस्यति^९ तत्समुत्कुश्रं^{१०} विमायी-
कुर्वते^{११} । ऽथ याचत्याज्यस्त्रालीः ससुवां तार्यं दर्भमयमित्येत-
त्समादायाहैहि यजमानेत्यन्वयजमानोऽनूची पत्न्याहवनीये
जुहोत्यन्वारथे यजमाने वाजस्य प्रसवस्येति दादश सुवाज्जती-
रथ यजमानं तार्यं परिधापयति चक्षसोऽश्वमसीति^{१२} चक्ष

१ •भिनिःश्रयः Be (sec. m.) only.

२ Thus M Tr HF Keś. ; उपययः Bell U ; अभिनिश्चयः B Be.

३ तदेनान् i.s.o. तदेनान् M Tr U Bell H F ; अयैनान् Be B ; अभि-
विघ्नं Be (sec. m.) Tr Bhav. ; अभिनिघ्नं MU Bell F ; निघ्नं
H ; अभिविचक्षः B Be (pr. m.).

४ तदुभयोरन्तरेण M.

५ Thus Be B ; समुत्कुश्रं M U Bell H ; समुत्कुश्रं F ; समुत्कुश्रीचैः क्रोशना
Keś.

६ cp. Āp. xviii. 7. 8 ; विमायं कुर्वते (as TBr. I. 3. 8. 4.) M.

योनिरमीति दर्भमयं पत्नीमथैताः श्रितिं^१ यजमानायतना-
 त्पाचीं वोदीचीं वा यूपमभ्यासात्तत्पत्न्यं जायामामन्त्रयते
 जाय एहि सुवो रोहावेति^२ रोहाव हि सुवरितौतरा
 प्रत्याहाहं नावुभयोः सुवो रोह्यामीति यजमानस्त्वं नावुभयोः
 सुवो रोहेति पत्नी^३ तां दग्धभिः कन्यैः रोहत्याधुर्यज्ञेन^४
 कल्पतामित्यान्तं गत्वा बाहू उद्गृह्णाति सुवर्देवाः अगन्त्यासृता
 अभून् प्रजापतेः प्रजा अभूमेत्यथेवं लोकं प्रत्यवेचते समहं
 प्रजया सं मया प्रजा समहः रावस्योषेण सं मया रावस्योष
 दत्यथेनामुपावरोहति^५ स यावति मन्यत एतावति मोदा-
 ष्यन्तीति^६ तदेनमासपुटैर्गन्ति^७ ॥ ११ ॥

अन्नाय लेति पुरस्तादध्वर्युरन्नायाय लेति दक्षिणतो ब्रह्मा
 वाजाय लेति पश्चाद्भोता वाजजित्यायै त्वेयुद्गातोत्तरतो^१ यद्यु
 वा एते न कामयन्ते अध्वर्युरेव पुरस्ताद्वन्ति दक्षिणतः प्रति-

१ Thus M Tr Be B; चीतिं U Bell H F; चीतिं Bhav. (one copy).
 श्रितिं (the other copies); Kś. has thrice चीतिं corrected from
 original श्रितिं or चीतिं ।

२ Thus (as TBr. I. 3. 7. 4.) M Tr UBF Dvaiddhasūtra and
 Bhav. on this passage of the Dvaiddha; कन्यैराहो- Be H; thus
 also Bhav. on the passage of the Vājap.

३ Thus, conjecturally, corrected; मोदाश्रन्तीति M Tr; मोदाश्रन्तीति
 UHF; नांश्रान्तीति Be B.

४ कपपुटे FH Be (pr. m.); although at the beginning of this
 prāśna the कपपुट have been mentioned, वासपुटे is here the correct
 reading, cp. Bhav. a. h. 1.

प्रक्ष्माता पश्चादाग्नीध्र उच्येतोत्तरतस्तोषां^१ तथा विभागो यथा
 दुन्दुभीनामवास्त्रै^२ प्रत्यवरोहणतः^३ आसन्दीं निदधाति^४ तस्यां
 वस्त्राजिनमास्तृणाति वस्त्राजिने ग्रतमानः^५ हिरण्यमय दक्षिणं
 पादः^६ हिरण्यं^७ उपावरोहत्यमृतमसीति^८ पुष्टिरसि प्रजनन-
 १ मसीति सव्यं वस्त्राजिने^९ ऽयै नमेतयामन्वा सद आवहन्त्य^{१०}
 वा^{११} व्रजत्यन्वायन्त्येनमेते^{१२} चमसा^{१३} अचैतस्य बार्हस्पत्यस्तेडामुप-
 ऋयत^{१४} इडोपहृतं माहेन्द्रः^{१५} हीता चैवाध्वर्युश्च संभक्षयतो
 नराग्रः^{१६} सपीतेन नाराग्रः^{१७} मानवैतेषामतिपाद्याणां मुखे पात्रे
 सः^{१८} स्नावान्समवनीय यजमान एव प्रत्यचं भक्षयत्यपि वैना-
 १० न्वर्षश्च एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयुरित्येतदपरः^{१९} होह-
 चमसेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^{२०} यथाचमसं चमसान्द्वि-
 म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते^{२१} नाप्याययन्ति चमसान्वर्षभञ्जा

१ Thus M Tr; उत्तरत उच्येता all the other MSS.

२ Thus Tr Be B Be 11 (sec. m.); आसन्दीं UPH Be 11 (pr. m.);
 सव om. M.

३ Thus corrected on account of the collateral passage xviii. 17
 s. f. and the Vivaraṇa; प्रत्यवरोहणतः यत्र प्रत्यवरोहति तत्र; MSS.
 प्रत्यवरोहत ।

४ हिरण्यमुपा० M U Be 11 H F; हिरण्यउपा० Be; हिरण्यउपा० B;
 हिरण्य om. Tr.

५ Thus Be 11; अवर्हत्यानावजत्य० U; अवर्हत्यावषावजत्य० M; अवर्हत्या-
 Tr Be B H F, but cp. Bhav. : तथैवावर्हत्यावषाव सः प्रापयन्ति सवसेव वा
 गच्छन्ति ।

माज्यन्ते^१ ऽथेन्द्राय तेन्द्राय तेत्येवं विभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरति^२
संतिष्ठते माध्यन्दिनः सवनम् ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथ सावित्रः जुत्वा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^३ प्रसिद्ध-
मादित्यगृहेण चरित्वाययणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णा-
त्यसावि सोम इन्द्र त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय
त्वा षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति^४ परिमृज्य सादयत्येष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति^५ समानं
कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्त्रे धामन्पशुभिश्चरति^६
तेषां नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना
वसाहोमाः समानो वनस्पतिः समानः स्त्रिष्टकत्प्रैषवान्समानौडा १०
समान्यो दिशो^७ नाना दिश इत्येके^८ समानं कर्मा ध्रुववज्र-
क्षमसेभ्यो^९ ध्रुववज्रिद्यमसैश्चरित्वा विभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरतीन्द्रा-
वरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ^{१०} षोडशिना
चरत्यथ प्राडायन्नाह होतुश्चमसमनूजयध्वमुक्षेतः सर्वश एव
राजानमुक्षय मातिरीरिच इति^{११} होतश्चमसमेव प्रथममुक्षयन्ति १५
यथोपपादमितरान्सर्वश एव राजानः समुक्षीयोनरवेद्याः
सःसादयन्ति^{१२} तदेताग्नावापत्यान्सः सःसादयन्त्याप उप-
स्पृश्य वहिषो आदाय वाचं धमः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोचमुपा-

^१ Thus M Tr; चरति UB Be H Be II F.

^२ Thus M Tr BHF; चरति Be II U.

^३ ० चरतीन्द्रा M Tr; the other MSS. read plural.

करोति ' स्तुवते ' तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
 वतीषु कुर्वन्ति ' होच एपोत्तमेति प्राङ्होतुः कालात्पराङ्का-
 वर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता ' प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः '
 श्रूयति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगीर्यं प्राङ्मेत्वीद्यच्छत
 ५ एतः होदचमसमं नूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते चमसान्था-
 श्रावयत्यो श्रावयास्तु श्रौषड्वक्षशा यज सोमानामिति '
 वषट्कृते जुहोति ' तदेताग्नाजपत्यान्सह जुहति ' वषट्कृतानु-
 वषट्कृते दिर्जुहोति ' तथैव दिर्दिः सर्वाः स्यमसाञ्जुहति य भवेः
 प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुभवनभक्षः प्रजापतिना पीतस्येत्येतेषां
 १० प्राजापत्यानां सुख्ये पात्रे सः स्रावान्समवनीयं यजमान एव
 प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि त्रैनान्सर्वं एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेषु-
 रित्येतदपरमं च यन्माहत्या अनवदानीयं तद्वृत्तिगम्य उप-
 हरति ' तदेतत्समावच्छो विभज्य प्राश्नन्ति ' होदचमसमेवैते
 चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान् च न म इत्या-
 १५ त्मानं प्रत्यभिमुख्यन्ते ' नाप्याथयन्ति चमसान् सर्वभक्षा मार्ज-
 यन्ते ' इयं संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपसौद-
 त्रह्मप्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नीन्सहस्रकृत्संमृद्धीत्याहर-

१ Thus M Tr U Be 11; चवैषां Be BFH.

२ Thus M Tr; संसावसवनीय Be 11 UH Kōś.; संसावानवनीय F;
 सः स्रावान्प्रत्यवनीय B Be; cp. supra p. 81, 9.

३ चरति Be BH Bhav.; चरन्ति M Tr F.

४ Thus MUHF; तदेवमा Tr Be B; तदेवमा Be (sec. m.).

न्येतानाम्नीभादौपयजानद्वाराः स्नानयेत्^१ होतारं निवपत्युप-
 सीदत्युपयष्टा सुदृढतीक्ष्णैश्चैतानि सुदृढतीक्ष्णान्येकादशधा हव्यो-
 पयष्टोपयजति^२ समानमत ऊर्ध्वं^३ संतिष्ठते वाजपेथो^४
 वाजपेथेनैवा प्रत्यवरोहणीयेनाग्निष्टोमेन^५ यजेत^६ संतिष्ठते
 वाजपेथः संतिष्ठते वाजपेथः^७ ॥ १३ ॥ पञ्चमः ॥

॥ इत्येकादशः प्रश्नः ॥

१ Thus (•••••) all exc. B, which has the sing. and M, which omits this passage altogether.

२ चतुष्टोमेन ins. Tr.

- राजसूयेन^१ यज्यमाणो भवति^१ स पुरस्तात्फाल्गुन्यै वा
 वैश्वै वा पौर्णमास्या आमावास्तेन^१ हविषेद्वा दीचते^१ तस्य
 तिस्रो दीवास्त्रिष्व उपसदः सप्तम्यां प्रसृतः^१ संतिष्ठत एव
 प्रायणीथो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानौघान्तो^१
 १ ऽद्याष्टमे ऽज्ञानुमतं निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं विस्वजते^१
 समानं कर्माधिवपनादभ्युष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपाला-
 न्युपदधात्येकं प्रतिप्रस्थातोत्तरतो नैर्ऋताय^१ हविःपेय्यै प्रयच्छ-
 न्नाह प्राचस्य प्रतीचस्य व्यवशातयन्तौ पिप्पळीति^१ स चे
 प्राञ्चः शम्याया अवशीयन्ते तानध्वर्युः समुष्य संयुत्यानुमतः॥
 १० अपयत्यैय ये प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते ताग्रप्रतिप्रस्थाता
 समुष्य संयुत्य नैर्ऋतः॥ अपयत्याददतः^२ एतं^३ नैर्ऋतमुपस्तीर्णा-
 भिवारितं^३ कृष्णं वासः कृष्णत्वमन्नमागारादेकोल्लुकमुद-
 पात्रमित्येतत्समादाय गार्हपत्ये जुवाङ्गतिं जुहोति वीहि
 स्वाहाङ्गतिं जुषाण इत्ययं दक्षिण्या दारोपनिष्कम्ब तां दिशं
 १५ यन्ति यचास्य स्वकृतमिरिणः॥ स्पष्टं भवति प्रदरो वा^४

१ ... १ Thus MT Be 11 (the last two om. however ४); the other MSS.: राजा राजसूयेन यजेत फल्गुन्यै वा वैश्वै वा पुरस्तादामावास्तेन। The Vivaraṇa begins also: राजा राजसूयेन यजेवेति, but infra it cites the words यज्यमाणो भवति and cp. comm. on T.S. I. 1.8 and on Tāpā. br. xviii. 8.1.

१ पिप्पळीति M; the other MSS. still more corrupted.

२ Thus M; अपयिन्नाददत T Be 11; Be BU om. आददत।

३ Thus M; एतस्यै all the other MSS.

तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिक्षीर्याङ्गुष्ठाभ्यां^१ परिगृह्य
 नैर्घृतं जुहोत्येष ते निर्घृते भागो भूते हविष्यत्यसि सुद्धे-
 मः सहस्रः स्नाहेत्यत्र कृष्णं वामः कृष्णतृषं ददात्यथापो व्यति-
 शिष्य परास्य पाचमनवेक्षमाणा आयन्ति हस्तपादाग्रचाल्यै-
 तेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति स्नाहा ५
 नमो य इदं चकारेत्यथानुसतेन^२ सः स्नां करोति^३ धेनुं
 ददाति^४ ॥ १ ॥

अथ नवमे ऽज्ञादित्यं चरुं निर्वपति^५ वरं ददात्यथ
 दशमे ऽज्ञाग्रावैष्णवमेकादशकपालं^६ वामनं वह्निं ददात्यथै-
 कादशे ऽज्ञाग्रीषोमौयमेकादशकपालः^७ हिरण्यं ददात्यथ १०
 द्वादशे ऽज्ञौत्तमेकादशकपालमृषभं वह्निं ददात्यथ त्रयो-
 दशे ऽज्ञाग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रं दध्नुषभं वह्निं ददात्यथोपाती-
 त्याययणहवींश्चि चतुर्दशे ऽग्निं सरस्वत्यै चरुं^८ वत्सतरौ
 ददात्यथ पञ्चदशे ऽग्निं सरस्वते चरुं^९ वत्सतरं ददाति^{१०} यद्यु
 वै चतुर्दश्यामेवोपवस्यः संपद्यत एवमेवैतद्दहरेताभ्यामिष्टिभ्यां^{११}
 नानावर्हिभ्यां^{१२} यजेतायास्तैतद्दहर्विंशेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपा-
 कृता भवन्ति^{१३} वैश्वदेवं पथो दोहयित्वापवसति सांनाय्यश्च

१ अङ्गुष्ठाभ्यां i.s.o. अङ्गुष्ठाभ्यां B Be U.

२ चकारेत्यनुसतेः Be BU.

३ धेनुं ददाति Be BU.

४ एकमे i.s.o. एवमे M Be BU.

५ Thus M; नर्हिभ्यां Be BU; नौचिभ्यां Be 11 T.

वायता दृष्टौ वाय यो भूते वैश्वदेवविभिर्भिरिद्धा पौर्णमास-
 वैश्वधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निर्वर्तयते ^१ इय यो भूत इन्द्राय
 सुवाम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपत्यभिहितो रय उभा-
 काऽस्यकवचो ^२ गर्भिणीभिर्वा वडवाभिर्युक्तः साष्टैर्वाशैरावेष्टो
^३ निष्कस्तद्ददात्यय यो भूत इन्द्रायाऽहोसुचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं निर्वपत्यनभिहितो रयो ^४ काऽस्यकवचो ^५ गर्भा-
 भिर्वा वडवाभिर्युक्तो निरष्टैर्वाशैः ^६ स्रक्षको ^७ निष्कस्त-
 द्ददाति ^८ ॥ २ ॥

एते संतनौ इत्याचचते ^१ इय यो भूते संतनौभ्यामेव
 १० प्रतिपद्यते ^२ स एवमेव संतनौभ्यामहरहर्विपर्यासं ^३ यजमान-
 चतुरो मास ^४ एति ^५ काममिच्छा कामं पशुवन्मेन कामं

१ Thus hesitatingly emended. उभे कस्येकवचो M; इभैकस्यकवचो T
 Be 11; उभौकास्यकवचो Be BU; Bhav. उभे कास्यकवचो निरस्तायसु, but
 this may be a periphrase of our composition. So much, at any
 rate, is certain, that an adj. is required with the sense उभयतः कास्य-
 कवच (cp. Kāty. xxii. 10. 30-31, Lāty. ix. 4. 14).

२ Again emended; रयो न उर्कस्यो उकवचो उभ० M; could उ in
 Nandināgarī represent the avagraha? Then the reading of M
 would be; रयो [न] उर्कस्यो उकवचो उभ०; रयः कास्यकवचो Be BU; इभै-
 कस्यकवचो Be 11 T (omitting रयो).

३ वाशैः स्रक्षको M; वाशैश्चक्षका T Be 11; वाशैश्चक्षकः Be;
 वाशैश्चक्षकः B, the last two om. निष्कम् ।

४ Here and infra B Be U have sometimes विपर्यासाः; Be 11
 T om. the word every time.

५ Thus here and infra M; मास इति B Be U; मासानेति Be 11 T.

यवापयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेद्वा^१ वरुणप्रघा-
 सहविभिर्भिरिद्धा पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 इथ श्रो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानो ऽपराश्चतुरो मास एति काम-
 मिष्ट्या कामं पशुवन्धेन कामः श्वाकाययणेनाथ चतुर्षु^२
 मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेद्वा साकमेधहविभिर्भिरिद्धा पौर्णमास-
 वैष्टधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते । इथ श्रो भूते संतनीभ्या-
 मेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं यजमानो
 ऽपराश्चतुरो मास एति काममिष्ट्या कामं पशुवन्धेन कामं
 जौह्वापयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेद्वा शुनाभी-^३
 रीयहविभिर्भिरिद्धा पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 इथ श्रो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानः सप्ताहान्येति काममिष्ट्या कामं
 पशुवन्धेनाथाष्टमे ऽक्लीञ्जतुरीयमाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यजमयं चरुमन्वाहार्य-^४
 मासाद्य वह्निर्नो धेनुं ददाति । ॥ ३ ॥

अथ तदानीमेव पञ्चेष्टीयेन प्रतिपद्यते । पञ्चधाङ्गारा-
 जिह्व पञ्चेष्टानभ्यादधाति पर्णमथ पुरस्ताच्चैवयोधं दक्षिणत
 आश्रयं पश्चादौदुम्बरमुत्तरतः श्वाचं मथे । ऽथैनानाज्येन
 व्याघारयति ये देवाः पुरःसदो ऽग्निनेत्रा रचोहणक्षे नः पान्तु ।^५

^१ Thus here and infra MT Be 11 : संतन्येष्टा B Be.

- ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा दक्षिणमदो ये देवाः पश्चात्सदो ये देवा उत्तरमदो ये देवा उपरिषद इत्यथोपवेष्टेणाङ्गारान्समूहति^१ समूहः रचः मंदगघः रच इदमहः रचो ऽभिर्मंदहामोत्यथैनान्सुवाङ्गतिभिरभिजुहोत्यग्रये^२
- १ रचोन्ने स्वाहेति पञ्चभिर^३ च^४ प्रष्टिवाहिनः रचं ददात्यथ याचति पर्णमयः सुवमपामार्गमकून्प्रतिवमनीयं वामो ऽन्त-मागारादेकोल्लुकमुदपाचमित्येतत्समादायोदङ्घो निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यचास्य स्वकृतभिरिणः स्पष्टं भवति प्रदरो वा^५ तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिस्तौर्यं पर्णमयेन सुवेणापा-
- १० मार्गमकूञ्चुहोति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः रचसो वधं जुहोमि स्वाहेति^६ हतः रच इति सुवमनुप्रहरत्यवधिम्^७ रच इत्युपतिष्ठते^८ च^९ यदस्ते तद्दात्यथापो व्यतिषिच्य परास्य पाचमनवेचमाणा आयन्ति हस्तादान्प्रचाल्यैतेन ययेतमेत्येन्द्रतुरीयेण मः स्यां करोत्यथ
- १५ नवमे ऽङ्गि पूर्वाणि देविकाहवींषि निर्वपत्यनुमत्य चरुं राकायै चरुं धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्य-

१ निष्कृति Be T.

२ सुवाङ्गतीभिः M Be U; सुवाङ्गतीरः BT Be 11.

३ पञ्चभिर om. Be BU.

४ रति om. Be BU.

५ *प्रष्टुत्वाव* Be BU.

६ उपोनिष्ठे MT Be 11, but op. Ap. xviii. 9. 18.

७ om. B Be U.

मामाद्य^१ वत्सतरी^२ ददात्यथ दशमे ऽङ्गुत्तराणि देविका-
 हवींषि निर्वपति भिनीवाद्यै चरुं कुक्कै चरुं धात्र एव^३
 पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्थमामाद्य^४ वत्सतरी^५ ददा-
 त्यथैकादशे ऽङ्गि त्रिषंयुक्तैः प्रतिपद्यत आग्नावैष्णवं निर्वप-
 त्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं^६ वामनमृषभं^७
 वह्निं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्ग्यग्रीषोमीयमेकादशकपालं निर्वप-
 तीन्द्राघोमीयमेकादशकपालः सोम्यं चरुं^८ बभ्रुं ददात्यथ
 त्रयोदशे ऽङ्गि सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं
 चरुः^९ श्यामं ददात्यथ चतुर्दशे ऽङ्गि वैश्वानरं द्वादशकपालं
 निर्वपति^{१०} हिरण्यं ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि वारुणं यवमयं^{११}
 चरुमयं ददाति^{१२} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैनमामावात्येन हविषेजानः रत्निनः पर्यवस्यन्ति^१
 दक्षिणतो वोदक्षो पश्चाद्वा प्राञ्चस्तेषामवसितानां ब्रह्मैव दक्षि-
 णार्थो वापरार्थो वा भवति^२ स^३ यत्किञ्च यज्ञपरिभोजनं^४
 ब्रह्मण एव^५ तद्गृहे^६ भवत्यथारण्योरग्रीन्समारोह्य ब्रह्मणो^७

१ इति om. T Be 11 U.

२ नरी Be 11 T.

३ om. B Be U ; the word should be supplied, also Vol. i. p. 264, 4.

४ इति om. all the MSS.

५ नरी Be 11 T.

६ पर्यवस्यन्ति B Be U.

७ om. Be 11 T.

८ भाजनं B Be U.

९ Thus M Be 11 T ; इति B Be.

गृहानध्यवसाय मयित्वाग्नीन्विहृत्य वार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति
 ब्रह्मणो गृहे^१ श्रितिपृष्ठं ददात्यथारण्योरग्नीन्समारोह्य^२
 स्वान्यग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^३ तं यन्तमनुमन्त्रयते इयं नो
 राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यादित्यथ स्वान्यग्न्यायतना-
 ५ न्यध्यवसाय मयित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्राय सुवाम्णे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं प्रतिनिर्वपत्यथैतदहः^४ श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो
 दोहयित्वा समातय्य निदधात्यथ श्वो भूते ऽरण्योरग्नीन्समा-
 रोह्य राजन्यस्य गृहानध्यवसाय मयित्वाग्नीन्विहृत्यैन्द्रमेकादश-
 कपालः^५ राजन्यस्य गृह^६ ऋषभं ददाति^७ तथारण्योरग्नी-
 १० न्समारोह्य स्वान्येवाग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^८ तं तथैव^९ यन्त-
 मनुमन्त्रयते^{१०} यस्ययस्य गृहे यजते सगो ऽनुमन्त्रयते इयं नो
 राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यादित्यथ स्वान्येवाग्न्याय-
 तनान्यध्यवसाय मयित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्रायाः^{११} होसुचे पुरोडाश-
 मेकादशकपालं प्रतिनिर्वपति^{१२} प्रज्ञातमेवास्मैतदहः श्वेतायै
 १५ श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा समातय्यैव^{१३} निदधात्यथ तृतीयै
 ऽज्यादित्यं चरुं मद्भियै गृहे^{१४} धेनुं ददात्यथ चतुर्थै ऽङ्गि भगाय
 चरुं वावातायै गृहे^{१५} विचिन्तगर्भां पष्ठौहौ ददात्यथ पञ्चमे ऽङ्गि

१ ०रीष्य here and infra sometimes B Be U.

२ ०व्रजंति MT Be Be 11; ०हति B.

३ प्रति om. MT Be 11 but cp. Āp. xviii. 10. 28.

४ एव after स्वानि om. MT Be 11; ०व्रजति T Be 11. B; ०व्रजंति M Be.

५ Thus MUB Be; एष om. Be 11 T.

६ सम om. Be BU.

नैर्द्युतं चरुं परिवृत्तै गृहे कृष्णानां व्रीहौणां नखनिर्मिक्तं^१
 कृष्णां कूटां ददात्यथ षष्ठे ऽज्ञाग्नेयमष्टाकपालं^२ सेनान्यो
 गृहे^३ शिरणं ददात्यथ सप्तमे ऽङ्गि वारुणं दशकपालं^४
 सूतस्य गृहे^५ महानिरष्ट ददात्यथाष्टमे ऽङ्गि माहृतं सप्त-
 कपालं ग्रामण्यो गृहे^६ वृत्रिं ददात्यथ नवमे ऽङ्गि सावित्रं
 द्वादशकपालं चतुर्गृहे^७ उपध्वस्तं ददात्यथ दशमे ऽज्ञाग्निं
 द्विकपालं संगृहीतुर्गृहे^८ सवात्यौ ददात्यथैकादशे ऽङ्गि पौष्णं
 चरुं भागदुघस्य गृहे^९ श्यामं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्गि रौद्रं
 गावौधुकं चरुमचावापस्य गृहे^{१०} श्वलमुदारं ददाति^{११} प्रसिद्ध-
 मेवाश्वेतदहः^{१२} श्वेतायै श्वेतवत्सायै पथो दोहयित्वा^{१३} समातच्यै^{१४}
 निदधात्यथ त्रयोदशे ऽङ्गि मैचावाहंस्यत्वं भवति^{१५} ॥ ५ ॥

अथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयं-
 मयित आज्य आश्रत्य पात्रे चतुःसक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै
 कणांश्चाकणांश्च तण्डुलान्विचिनुयादित्यथ वै भवति स्वयं-
 कृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं बर्हिः स्वयंकृत दध दति^{१६} राजै-
 वायं^{१७} स्वयं कर्मभिः पूजितो भवति^{१८} स^{१९} स्वयमेव वेदिं
 करोति स्वयमिध्मावर्हिः संनक्षति स्वयमाश्रत्य पात्रं चतुःसक्तिं^{२०}

१ Thus B Be U; प्रसिद्धमेवाश्वेतं द्वादशाहं M; अथ प्रसिद्धमेवाश्वेतं द्वादशाहं
 T Be 11.

२ दोहयित्वादोहयित्वा M.

३ सवान्धसमातच्यैव M; तानर्धमासादच्यैव Be 11 T.

४ corrected; राजैवायं M Be BU; राजैवेयं Be 11 T.

५ om. T Be 11.

६ सक्ति T Be 11, but cp. Āp. xviii. 11. 2.

करोति^१ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाऽश्वाकर्णाऽश्च तण्डुला-
 न्विचिनोत्यथ वै भवति ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो ये
 ऽकर्णाः स आच्ये मैत्र इत्यथोत्तरतो भस्मभिश्चानङ्गाराग्निरुह्य
 तेषु नवं पाचमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाच्यमानौष^२ तिरः^३
 पवित्रमकर्णानौष^४ तेन^५ बार्हस्पत्यमपिदधाति^६ । तं तथापि-
 हितमन्तर्वेद्यामादयति^७ । समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः । पञ्च
 प्रयाजानिद्वोदकुत्याकस्य सऽस्त्रावेण बार्हस्पत्यमभिघार्थं मैत्र-
 मभिघारयति । बार्हस्पत्येन पूर्वेण प्रचरत्यथ मैत्रेण^८ बार्ह-
 स्पत्यस्य पूर्वस्य स्त्रिष्टुक्ते ऽवद्यत्यथ मैत्रस्य^९ बार्हस्पत्यस्य पूर्व-
 १० स्त्रेडामवद्यत्यथ मैत्रस्यान्वाहार्यमासाद्यैतामेव श्वेताः श्वेतवत्सां
 ददाति । संतिष्ठते मैत्राबार्हस्पत्यः हविः । ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥
 अथैतस्मिन्नेव पूर्वपच उक्थ्यायाभिषेचनीयाय दीचते ।
 तस्यापरिमिता दीचाः षडुपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्जिघे^{१०} ऽहन्मुत्या संपत्स्यत इति ।

१ याचति B Be U.

२ Thus M; Be BT om. आच्यमानौष तिरः पवित्रं and Be BU have कर्णान् i.s.o. चकर्णान् ।

३ अभिद० Be 11 T.

४ तेनमपिहित० T Be 11.

५ Thus MB Be; यज्जिघे U; यज्जनीये T Be 11; this latter might be the right reading, but as the expression यज्जिघे ऽचन occurs several times infra, xvii. 55-61, without any various reading, I did not venture to write यज्जनीये in the text.

तस्य तथा संपद्यते । अथ प्रायणीयेन चरति । प्रायणीयेन
 चरित्वा पदेन चरति । पदेन चरित्वा रोहिते^१ चर्मणि^२
 राजानं क्रीत्वोच्चातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहमुपसङ्गि-
 स्वरत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय रथवाहने सदो-
 हविधानि संमिनोति । रथवाहने सदोहविधानि संमित्याग्नौ-
 षोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्थावृता यूपमुच्छ्रयति ।
 स्खर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमौ पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वसतीवरौष्ट्रात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति ।
 तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ हवीꣳख्यग्रये गृहपतय इत्येतानि ।
 तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः पुरोडाशाः संति-
 षन्ते । पत्नीमंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽचैतान्दुन्दु-
 भौननुदिशमासञ्जयत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य पयाꣳमि
 विग्रिथ्योपवसन्त्यथातो महाराच एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि
 गृहीत्वा राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परि-
 हिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽक्षैत्यद्विर्द्वैत्युꣳक्यं^३ कतुमुपैति ।^४
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते । समानं कर्माग्निना-
 द्वादाशिनं गृहं^५ गृहीत्वा दे रश्ने आदाय यूपमभ्येति ।
 स्खर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्मैन्द्राग्न उप-
 षम्भ्यो भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति

१ Missing in M Be T, but cp. the Dvaidhasūtra.

२ •वदेत्युꣳ Be U ; •वदेत्युꣳ the other MSS.

३ om. M Be.

प्रातःसवनाय^१ तदृजुधा संतिष्ठते^२ प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सव-
 नाय^३ प्रसिद्धो ऽभिषवः^४ प्रसिद्धं यहा गृह्णन्ते^५ समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^६ दाक्षिणानि होयन्त्याचत्याच्यस्यास्तौः मसुवाः
 सुचं वाप्रस्त^७स्यैतस्य वसनस्यान्तमायां दशायां निष्करज्जुः प्रय-
 चिता^८ भवत्येतत्समादायाहैहि^९ यजमानेतु^{१०}त्तरेणाग्नीषीयं
 परीत्योत्तरेण सद्ः परीत्यायेण गालां तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्र
 एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्ययाहैहि यजमानेति^{११} रथ एष
 दक्षिणे ओण्यन्ते रथवाहन आहितो भवति^{१२} तमुपावहर-
 तीन्द्रस्य^{१३} वज्रो ऽसि वार्चग्नस्त्वयायं रुचं वधादित्यथैनं धूर्म-
 १० हीतमन्तर्वेद्यभववर्तयन्ति^{१४} तूष्णीमेथास्त्वशान्यलूलयति तूष्णी-
 मेथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति^{१५} मित्रावरुणयोस्ता प्रशास्त्रोः
 प्रशिषा युनक्ति यज्ञस्य योगेनेत्यास्य पृष्ठं मर्ह्यव्यते तूष्णी-
 मेवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^{१६} तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनि-
 युनक्ति^{१७} तयोरेवमेव पृष्ठं मर्ह्यव्यत^{१८} एतस्य योगमनु
 ११ सर्वमाणिवद्युज्यते^{१९} ऽधिकक्ष्यान्वस्तिनः कुर्वन्ति^{२०} प्रवेष्टयन्ति
 वासोभारान्वसनानां दशासु निष्करज्जुः प्रयश्नन्ति^{२१} पूगशो
 दक्षिणा आयातयत्यथ सौरीभ्यामृग्भ्यां मार्हपत्ये जुहोति^{२२}

१ •चिन्तो MSS.

२ भवतीत्येत• M.

३ •हरन्ती• Be BU; •हरन्ति• MT Be 11.

४ Thus M only; •भववर्तयन्ति T Be 11 U Be; •भाववर्तयन्ति B.

५ Here Be BU ins. तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनियुनक्ति ।

६ Thus MB Be U; पृष्ठमुपनियुनक्ति T Be 11.

नयवत्यचांग्रीध्रे जुहोति^१ सृज्यन्ते^२ दक्षिणा दक्षिणापथेन^३
 स यत्किञ्चिद्ददाति^४ हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वामाङ्गस्य^५
 युक्तानि^६ गोश्वयङ् हस्तिपुरुषमन्ततो^७ । इदंता एवेते रथा
 अतिवर्तन्ते^८ । नैते इत्यस्य सन्त आजिं धावन्ति^९ मनसैव
 स्वरथमध्वर्यवे ददाति^{१०} मनसा चतुष्पात्स्वेवं^{११} ब्रह्मण आदि-
 शति^{१२} । मनसा समनुदिश्य^{१३} दक्षिणास्त्रिभिर्मन्त्रत्वतीयैश्चरति^{१४} ।
 सीदन्ति नाराशङ्गा आयायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापा-
 लम्बमधोऽधो^{१५} माहेन्द्राय^{१६} ॥ ७ ॥

अथ याचति वैतसं^{१७} द्रोणकलशङ् घोडशङ्^{१८} वायव्या-
 न्यथास्यैतत्पुरस्तादेव^{१९} घोडशतयं आपो दिग्भ्यः संभृता^{२०} ॥

१ संजुहोति T Be 11.

२ सृजिष्यद० M.

३ Thus M; उत i.s. of अथ T Be 11; B Be again (cp. supra p. 73, 10) अनाधि i.s.o. अथ ।

४ Thus MUB. Be; हस्तिदासपुरुष० T Be 11.

५ Thus M only; अतिनिवर्तन्ते Be BU; अतिवर्तन्ते Be 11 T.

६ चतुष्पात्स्वेवं all MSS. exc. M which has चतुष्पात्स्वेवं; one copy of Bhav. has the word with अ, another with स, cp. Ait. Br. viii. 20, 2.

७ Thus MB; समनुदिश्य Be U; समुदिश्य Be 11 T.

८ चरति M; चरति the other MSS.

९ *आयायि० Be (sec. m.).

१० च ins. MT Be 11.

११ घोडशं० M.

१२ रताः i.s.o. रथ Be BU.

१३ Thus M Be; संभृता BU; संसाहता Be 11 T.

दक्षिणस्थ^१ इविधानस्य प्राच्यो ऽचाग्रतौच्य उपसम्भनान्नि-
 हिताः शेरते^१ तासां वहन्त्यः पूर्वार्था भवन्ति सारस्वत्यो
 ऽपरार्थाः^१ स वहन्तौरभिजुहोत्यर्धेन स्वापो देवौर्मधुमतीर-
 गृह्णन्तूर्जस्वती राजसूद्याय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्य-
 ५ विञ्चन्याभिरिन्द्रमनयस्त्वरातीः ॥ राइदा स्व राइ दत्त
 स्वाहेति^१ गृह्णाति पर्णमयेन राइदा स्व राइममुष्मा आमुष्या-
 यणायासुष्य पुत्रायासुष्य पौत्राय दत्तेत्यपां पतिरभौत्यपांप-
 तीयाः पुंनासो^१ वोत्सस्य^१ समुद्रिया वा^१ वृषासूर्मिरित्यौस्या^१
 वृषसेनो ऽमीति पक्वस्या^१ वज्रचित स्वेति कूष्या^१ मरुतामोज
 १० स्वेति निवेद्याः^१ सूर्यवर्चस स्वेत्यतिदृग्वाः^१ सूर्यवचस स्वेत्यात-
 पति वर्ष्या^१ मान्दा स्वेति द्वादुन्यो^१ वाशा स्वेति वृष्याः^१
 गजरी स्वेति गोरुह्या^१ विश्वभूत स्वेति पयो^१ जनभूत स्वेति
 दध्यग्नेस्तेजस्या स्वेत्याज्यमपामोषधीनाः रस स्वेति मध्वय

१ Thus Be BU Bhav.; उत्तरस्य MT Be 11.

१ Thus M Bhav.; पुत्रासोवापस्य Be U; पुत्रास्या वापस्य B; पुत्रा-
 मेनास्य Be 11 T.

१ Thus M Be 11 T and the best MSS. of the Karmānta-
 sūtra; परिरेष्टाः B Be and Bhav.; निवेद्य the Vājasaṇeyins.

१ Thus only M and Bhav.; सूर्यवर्चसस्वेतिदृग्वाः Be 11 T.; 'स्वेति-
 दिग्वाः Be; in BU the passage is missing; the Karmānta MSS.
 read अभिदृग्वाः ।

१ Thus M Be; the other MSS. defective.

१ Thus M Be Bhav.; वर्ष्या Be 11 T; but cp. TS. VII. 4. 13.

सारस्वतीरभिजुहोत्यपो^१ देवीर्मधुमतौरगृह्णन्नुर्जस्तौ राज-
 सूयाय चितानाः । याभिर्मिंचावरुणावभ्यषिञ्चन्याभिरिन्द्रमन-
 यन्नत्यरातीः ॥ राइदा स्त्र राइं दत्त स्त्राहेति^२ गृह्णाति पर्ण-
 मयेन राइदा स्त्र राइममुष्मा आमुथ्यायणायामुथ्य पुत्रायामुथ्य
 पौत्राय दत्तेत्यथैना वैतसे द्रोणकलशे समवनयति देवीरापः^३
 सं मधुमतौर्मधुमतौभिः सृज्यध्वं जहि वर्चः चक्षियाय वन्वाना
 इत्यथैना अन्तरेण होतुश्च धिष्णियं ब्राह्मणाश्च^४स्मिनश्च
 सादयत्यनाष्टयाः शीदतोर्जस्तौर्महि वर्चः चक्षियाय दधती-
 रित्यत्र ये ऽर्थाः^५ प्ररेका अध्वर्योस्तानावमयः हरन्त्य ये^६
 ऽनर्थाः^७ अपस्तानभवहरन्त्यनभिज्जतानाः सारस्वतीनां वसती-^{१०}
 वरौर्दशपेयाय परिग्राययन्ति^८ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

अथात्रैव तिष्ठन्याचति दर्भनाडीः^९ शतमानः^{१०} हिरण्यं
 चत्वारि नानावृत्त्याणि पात्राणि^{११} तार्प्यं चोष्णीषं चैकशतं च
 दर्भपुञ्जीलानि दधुदुम्वरः^{१२} ग्रव्याणि धनुषेषू^{१३}चेति^{१४} स
 दर्भनाद्याः^{१५} शतमानः^{१६} हिरण्यं प्रयश्चात्यनिष्टष्टमसि वाचो^{१७}
 बन्धुस्तपोजा इत्यथैनदैतसे^{१८} द्रोणकलशे ऽवदधाति सोमस्य

१ Thus M Be U ; the other MSS. more or less corrupted.

२ नीर्थाः M Be 11 T.

३ येननीर्थो M Be 11 T.

४ च ins. T Be 11.

५ यानि ins. Be BU.

६ इति om. Be BU.

७ Thus M only ; अचैतदे० Be BU ; अचैतदे० Be 11 T.

- दात्रमसीति^१ हिरण्येनोत्पुनानि शुका वः शुकेणोत्पुनामि
 चन्द्राशुद्धेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चिताना इति^१
 गृह्णाति पर्णमयेन सधमादो दुग्धिनोरुर्ज एत अनिमृष्टा
 अपस्थवो वसानाः । पस्त्यासु चके वरुणः सधस्त्वमपाः शिशु-
 ५ मादितमास्त्रन्तरिति^१ पुरस्तादासीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छत्येतथैव
 गृहीत्वा दक्षिणत आसीनायौदुम्बरेण राजन्याय प्रयच्छत्येत-
 यैव गृहीत्वा पश्चादासीनायाश्चत्येन वैश्राय प्रयच्छत्येतथैव
 गृहीत्वोत्तरत आसीनाय नैषधोधेन जन्याय प्रयच्छत्येत^१
 प्ररेकमाग्नीध्रः^१ हत्वापिधाय^१ प्रज्ञातं निदधात्यथ यजमानं
 १० तार्यं परिधापयति चत्रस्योष्वमसीति^१ चत्रस्य योनिरसी-
 त्यामृते^१ तार्यमभीव नाभिमुष्णीषं पर्यस्रत्येनमेकग्रतेन
 दर्भपुच्छीलेः पवयति नित्येन पवनेनाथैनमुक्कज्जाश्रयति^१
 दधुदुम्बरः शष्पाणीत्येनमाविद्धिः प्राञ्चमानयत्याविजो
 अग्निर्गृहपतिरिति सप्तभिरनुच्छन्दसमथैनं यजमानायतने
 १५ तिष्ठन्तं प्राहैष वो भरता राजेति येषां श्रेष्ठौ^१ भवति^१
 सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याङ्गरथास्मै धनुः

१ Thus M only (reading however एनं i.s.o. एतं); Be U om.
 आग्नीध्रं . Be 11 T are wholly corrupted.

१ Thus M Be B U ; आस्रचते Be 11 T; Bhav. reads स्रचते or
 आस्रचते ।

१ Uncertain reading : *मुक्कज्जाश्रयति M U Be B; T Be 11
 totally corrupted : *मुदुम्बरमाश्रयति ।

१ Thus T Be 11 ; राजा M U Be B.

प्रयच्छतौऽङ्गस्य वज्रो ऽसि वार्चमस्तथायं वृषं वध्यादिति शत्रु-
बाधना स्तेतौषूच्छ्रुको^१ बाधध्वमितीतरः^२ प्रतिगृह्णाति पात
मा प्रत्यञ्चं पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्चं मा पात दिग्भ्यो मा पात
विश्वभ्यो मा नाद्वाभ्यः पातेत्यथ हिरण्यवर्णावुषसाः^३ विरोक
इति चिष्टुभा^४ बाह्व उद्गृह्णात्येनः^५ सः^६ प्राप्ति मनसैव दिगो
ऽनुप्रक्ताम मनसोर्ध्वामनूज्जिह्वैत्येन^७ वाचयति ॥ ८ ॥

समिधमातिष्ठोयामातिष्ठ विराजमातिष्ठोदौचौमातिष्ठो-
र्ध्वामातिष्ठेत्याचैव^८ तिष्ठन्वाचति मारुतं चैकविंशतिकपालं
वैश्वदेवीं चामिचां^९ तस्य यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गणमोन
मध्यमानि कपालान्युपहितानि भवन्ति राजसूयगणाभ्यामित- १०
राणि^१ ताभ्यां चरति^२ मरुद्भ्यो ऽनुजूहि मरुतो यजेति
विश्वेभ्यो देवेभ्यो ऽनुजूहि विश्वान्देवान्यजेत्यनिष्टस्त्रिष्टुते^३
एवैते हविषो^४ अपिधाय^५ प्रजाति निदधात्यथ वाचति शार्दू-

१ Before ते T Be 11 ins : एवास्त बाधत इति ब्राह्मणं, cp. TBr. I. 7. 6, 8.

२ Thus M Be 11 T; बाधयध्वमि० Be BU.

३ Be BU चिर or चि, but cp. T Br. I. c.

४ Emended; •र्ध्वामनूज्जिह्वै० M; •र्ध्वामनूज्जिह्वै० T Be 11;
•र्ध्वजिह्वैर्वै० Be BU; cp. TBr. I. 7.7.2 and Hir. XIII. 15: मनसो-
र्ध्वामनूज्जिह्वैवे ।

५ अथ om. Be BU.

६ All the MSS. exc. M om. च ।

७ चरति M T Be 11.

८ Before अनिष्टस्त्रि० M T Be 11 ins. चामिकया चरति ।

९ Thus M Be BU ; हवींषि मरुतोपिधाय T Be 11.

- लक्ष्मं सुवर्णरजतौ च^१ रुक्मी वाराही उपानही सौमं च
 लोहितायसं च^१ दक्षिणतः क्लीव आस्ते^१ ऽथ पुरस्तादभिषे-
 कस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्यथ
 यजमानायतने शार्दूलक्ष्मं प्राचीनघौवमुत्तरलोमोपशृणाति
 ५ सोमस्य त्रिविरमि तवेव मे त्रिविर्भूयादिति^१ तद्यजमानं
 प्राक्षमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्यत्यमृतमसि
 मृत्योर्मां पाहोत्यधस्ताद्रजतमुपास्यति दिद्योन्मा पाहोत्युपरि-
 टात्सुवर्णं^१ शतादलमयावेष्टा दन्दशूका इति दक्षिणत
 आसीनं क्लीव^१ सौमेन विध्यति^१ मध्येन पादेन लोहिता-
 १० यसं निरस्यति निरस्तं नमुचेः शिर इत्यवास्मा अभिषेकासं-
 प्रष्टवन्ति^१ तान्सो ऽवेचते ॥ १० ॥

- सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवस्य ये । ते ते वाचः
 सुवन्तां ते ते प्राणः सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते
 ओचः सुवन्तामित्यथ ब्रह्मणः^१ पाचमादाय तेनाभिविञ्चत्यध्व-
 ११ युंरेव^१ यजुर्जपत्यभिविञ्चन्तीतरे सोमस्य त्वा युञ्जेनाभिविञ्चा-
 म्यग्नेस्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
 मरुतामोजसा चक्राणां चक्रपतिरस्यति दिवस्याह्यमावित्यथोर्ध्वा

१ om. MB.

१ Thus M; संप्रतिष्टवन्ति T Be 11; चरन्ति i.s. of संप्रतिष्टवन्ति Be BU;
 Bhav. periphrases: सद्योयच्छन्ते ।

१ Thus M Be U; ब्रह्मण B; ब्राह्मणा Be 11 T.

१ तेनाभिविञ्चन्ते T Be 11.

धाराः समुन्मृष्टे समावृत्तधरागुदीचौरहिं बुध्नियमनुसंवर-
 नौस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे नावस्यरन्ति स्वसिच इयाना
 इत्यत्रैतेषामभिषेकाणां मुख्ये पाचे स० स्वावांसमवनीयः
 प्रतिहितस्य गृहानेत्यथान्वारभ्योः प्रतिहिते च महिष्यां च
 जुहोति प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इत्यचास्मा एष प्रतिहितो
 वरं ददात्यथ प्रतिहिताय पाचं प्रयच्छन्नाहेदं ते पाचं दाया-
 यमसद्यदाः त्वाभिषिञ्चामीदं ते ऽसदित्यथैतेनैव यथेतमेत्या-
 ग्रीध्रेः प्ररेकं जुहोति इदं यत्ते क्रवी परं नाम तस्मै ऊतमसि
 यमेष्टमसि स्वाहेत्यचास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादग्रत्वं
 भवति १ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्येच्यममावामुष्यायणो ऽमुष्य १०
 पुचो ऽमुष्य पौचो ऽमुष्य नप्ता राजसूयेनेत्यथ भूर्भुवः सुवरिति
 वाचं विस्मृजते १ दाभ्यां मुखं विमृष्टे १ गायत्रान्विष्णुक्रमाङ्क-
 मते १ २ योपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्यानि जुहोतीन्द्राय
 स्वाहा घोषाय स्वाहेति १ दादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्यत्रैतयोर्हविषोः स्विष्टकृता १५
 चरत्यथेने अपिधाय प्रज्ञाते निदधाति १ ॥ ११ ॥

अथ वाराहौ उपानहावुपमुञ्चते पशूनां मन्युरसीति

१ ० स्वावमवनीय M.

२ Thus M, which omits only यदा, but cp. infra XII. 13 a. f. ;
 दायादसद्यदा Be U ; the other three MSS. are wholly corrupted ;
 my copies of Bhav. read सद्य i. s. o. असद्य ।

३ आग्रीध्रे om. Be BU.

४ Thus Be II T ; गायत्रान्वि० MU Be B.

- दक्षिणे पादे तवेव मे मन्युर्भूयादिति सव्ये^१ ऽथेमामभिमृ-
 शति नमो माचे पृथिव्या इति^२ तस्यां दक्षिणं पादमुपावह-
 रति^३ माहं मातरं पृथिवीः हिः सिषमिति मा मां माता
 पृथिवी हिः सौदिति सव्यमथान्तरेण चालाशोत्कराबुदङ्गुप-
 ५ निष्कामति^४ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः कान्तमसि विष्णो-
 र्विकान्तमसौत्युत्तरत एते रया युक्राक्षिष्ठन्ति^५ तान्द्रुद्वैव
 प्रतिहितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं कृत्वा
 रथमातिष्ठति मरुतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूबरम-
 भिनिश्रयते^६ तं तदानौमेव प्रतिहितो ऽवतिष्ठति प्रससा-
 १० द्विषे पुरुङ्गत शूनि^७ति^८ चिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ^९
 प्रतिहिताय^{१०} धनुः प्रयच्छन्नाह राजन्य एव षट्चिः शत्रु
 शम्याप्रयाधेषु निर्जयेन^{११} सहस्रेणावसितस्तस्मा^{१२} इधुमस्यतादपै-
 नः^{१३} राधुताजिलैनं^{१४} दक्षिणापथेनात्याकुस्तादिति^{१५} राजन्य

१ Thus MT Be 11; उपवदति Be BU.

२ *च्छानति Be 11 T Be BU; *च्छानंति M; Bhav. reads the plural, cf. p. 75, 3.

३ Thus corrected (cp. p. 79, 2; 105, 16); *धिनिश्रयते M Be U; *धिश्रियते B; *धिश्रयते Be 11 T.

४ Thus M only; ब्राह्मणं प्रतिप्रतिहिताय Be 11 T; ब्राह्मणमथप्रतिहिताय Be BU.

५ Thus MU Be B; निर्जयेष Be 11 T.

६ Thus Be BU; *वसितस्तस्मा M; *वसौततस्मा Be 11 T.

७ Thus corrected; *मस्यतादपैनं Be 11 T; *मस्यतादपैनं M; *मास्यतादपैनं Be BU.

८ Thus corrected; *धुताजिलैनं Be BU; *धुताजिलैनं T Be 11; *धुताजिलैनं M.

एव संश्रिष्टो^१ भवति राजपुत्रस्त इषुमसिष्यति^२ स त्वाप-
रास्यति^३ तस्मा उत्तरवर्गेण^४ संसृज्येयु^५ प्रयच्छतादिति^६ स
तथा करोति^७ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथाहामिभर्ष यजमान माहेन्द्रं यत् यद्दीव्यामौत्यन्वारम्
यजमाने माहेन्द्रं यत् गृह्णाति महाऽइन्द्रो य ओजसेत्यनु-
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^८ परि-
सृज्य सादयत्येष ते धोनिर्महेन्द्राय त्वेत्यैतान्मणीन्याचति
राजतमौदुम्बरः^९ शौवर्णमिति^{१०} त एते^{११} नानासूत्रेणोता
भवन्ति^{१२} तानुत्तरस्य हविर्धानस्य मध्यमे वऽग्रे प्रयस्याप
उपसृष्ट्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपा-
करोति^{१३} सुवते माहेन्द्राय^{१४} प्रसृते मान्नि संप्रैषमाहाजिहृत

१ Thus corrected ; संश्रिष्टो M ; श्रिष्टो T Be 11 ; संश्रिष्टो Be BU.

२ Thus corrected ; इषुमासिष्यति Be BU ; इषुमवसिष्यति M ; इषु-
मस्यति T Be 11.

३ Thus corrected ; परास्यति MSS.

४ Thus M Be BU ; वर्गेण T Be 11.

५ Thus M ; संसृज्येयु T Be 11 ; संसृज्येयु Be BU. I subjoin the
vivarapa of this difficult passage as found in my two copies :
राजन्तः कविः एष पदविंशत्यु जस्यासेषेयु जेतयोन (read *जेन) मोसदशेषा-
वसितः स्थितः तस्मै राजन्त्याय इषुमस्यतादित्याशिष रममपराधुनां (sic) मोपरि
पदार्थान् (sic) पार्थं विधत्ते जित्वा तं दक्षिणापद्येन दक्षिणापद्येनमाहेण नवेति
कविः पूर्वमेव श्रिष्टो (read संश्रिष्टो) भवति राजपुत्रस्तयेनुमस्यति स त्वा मोपरि
शिषति तस्मै उत्तरासहेण तमप्रच्छिन्नं (read *पक्षि ?) संसृज्य ददादिति तदैव
संसृज्य प्रयच्छति ।

६ om. MT Be 11.

- आजिं धावत दुन्दुभौन्समाग्नताभिषोतारो^१ ऽभिषुणुताग्रीदा-
 शिरं विनयोऽल्लुखलमुदादय प्रतिप्रस्थानवारुणमेककपाशं निर्वप
 सौम्यस्य विद्धीति^२ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^३ धावन्याजिसृत^४
 आजन्ति दुन्दुभौन्संप्रवदन्ति वाचः^५ संप्रोदिता^६ वाचो ऽनुम-
 ४ न्वधते^७ ग्राम्यन्ति घोषाः शस्त्राव^८ होच एषोत्तमेति प्राङ्-
 र्हीतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता^९ प्रत्या-
 ङ्गयते ऽध्वर्युः^{१०} शश्रुमति^{११} प्रतिगृणाति^{१२} प्रमिद्धसुक्थं प्रति-
 गीर्य प्राडेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनुचच्छन्त इतरानुपो-
 द्यच्छन्ते नाराग्रश्मानवाभावयत्यो आवयान्तु औषदुक्थशा
 १० यज सोमस्येति^{१३} वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^{१४} तथैव दिर्दि-
 नाराराग्रश्माननुप्रकम्पयन्ति^{१५} दिर्जतो माहेन्द्रः परिशेत^{१६}
 आयन्ति रथा^{१७} आगतावयान्दृष्ट्वा जपति^{१८} समहमिन्द्रियेण
 वीर्येण सं मयेन्द्रियं वीर्यमित्यथान्तरेण चालासोत्करावुदङ्कुप-
 निष्क्रामत्युत्तरत^{१९} एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^{२०} तान्दृष्ट्वैव प्रति-
 १५ हितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं^{२१} कृत्वा रथ-
 मातिष्ठति महतां प्रसवे जेषमित्याग्रं मन इति कूवरमभिनिश्च-

१. *समादताभि* MB.

२. Thus only M; संप्रवदिता T Be 11; in the other MSS. this whole passage is missing.

३. Thus MU Be B; रज्येति Be 11 T.

४. *ष्क्रामत्यु* Be BU; *ष्क्रामंत्यु* M Be 11 T.

५. *दायाधज्यं* M only.

यते^१ । तं तदानीमेव प्रतिष्ठितो ऽन्वातिष्ठति प्रससाहिवे
 पुरुद्धत शत्रूनि^२ चिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ प्रति-
 हिताय धनुः प्रयच्छन्नाहेदं ते धनुर्दायाद्यमस्यदा^३ त्वाभि-
 विष्टामीदं ते ऽसदित्येतेनैव यथेतमेत्यान्तरेण चात्वालोत्क-
 रावुपातीत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य प्राञ्च^४ रयमावत्यं^५
 तिष्ठति^६ ॥ १३ ॥

तदेतान्मणौन्वाचति राजतमौदुम्बर^७ शौवर्णमिति^८ सव्ये
 हस्ते राजतं प्रतिमुञ्चत इयदस्यायुरस्यायुर्मं धेहोति दक्षिण
 औदुम्बरमूर्गसूजं मे धेहोति दक्षिण एव शौवर्णं युक्कुमि वचो^९
 ऽसि वचो मयि धेहोत्यवास्मा आमिचामुपोद्यच्छते^{१०} । तस्यां^{११}
 दक्षिण^{१२} हस्तमुपावहरति मित्रो ऽसीति वरुणो ऽसीति
 सव्यमयेनामभिमृशति^{१३} समहं विश्वेर्देवैरित्येनामपिधाय
 प्रज्ञातां^{१४} निदधाति^{१५} तदेतान्मणौनेकस्मिन्सूत्रे आवयति^{१६}
 मध्यत औदुम्बरं करोति^{१७} तान्धीवासु प्रतिषज्येतेनैव यथेत-

१ Thus M and cp. supra p. 79, 2; infra 103, 9; *नभिनिच* Be BU; *नयिच* Be 11; *नपिच* T.

२ All the MSS. are more or less corrupted exc. M, which has however *समसदा*; cp. supra p. 102, 7.

३ *इत्य* all.

४ Plural M Be BU; singular Be 11 T.

५ सव्यमयेनामभि* Be 11 T.

६ प्रज्ञाताद्विद* Be; प्रज्ञानं the other MSS., exc. M the reading of which is uncertain (प्रज्ञानं or प्रज्ञातां).

७ Thus M; आवयति Be 11 T; आवयति Be BU.

- मेत्यागेषाग्नीध्रं^१ प्राञ्चः^२ रथमावर्त्यावितिष्ठत्यग्नीध्रे^३ रथविमो-
चनीया^४ जुहोत्यग्नये^५ गृहपतये स्वाहेति चतस्रः सुवाहृतौर-
थास्मैतत्पुरस्तादेवागेषाग्नीध्रः^६ रथवाहनं प्रागीषं योग्यहतमुप-
स्थितं भवति^७ तस्मिन्सह संयहीचा रथवाहने रथमादधाति^८ ।
५ सुवगादेवैनं लोकादन्तर्दधाति^९ हःसः शुचिषदित्यादधाति^{१०} ।
ब्रह्मणैवैनमुपावहरति^{११} ब्रह्मणादधात्यतिच्छन्दसादधातीति ब्रा-
ह्मणमथास्मैतत्पुरस्तादेव जघनेनाग्नीध्रं चतुरपस्त्राव^{१२} वाष्टाप-
स्त्राव^{१३} वा विमितं कारितं भवति^{१४} तस्य मध्यत औदुम्बरी-
मामन्दौ^{१५} निमिनोति चवस्य नाभिरसीति^{१६} तस्यामुत्तरमष्ट-
१० नमधीवासमास्तृणाति^{१७} चवस्य योनिरसीत्यथैनामासीदत्यासी-
दन्तमनुमन्त्रयते सोनामासीद सुषदामासीद मा वा हिः-
सीदिति^{१८} मा मा हिःसीदितौतरः प्रत्याहासजमभिमन्त्र-
यते^{१९} निषसाद धृतव्रतो वरुणः पश्यास्वा सवाज्याथ सुक्रतु-

१ Here and infra Be 11 T every time चाग्नीध्रीषं and •ग्नीध्रे ।

२ रथमावृत्य • MSS.

३ Thus (cp. TBr. I. 7. 9. 5) M Be U ; •विमोचनीयाग्नु • Be 11 T ; B corrupted.

४ •दधातीति ब्राह्मणमथैनमुपा • M ; the Brāhmaṇa (TBr. I. 7. 9. 6) is quoted in abbreviated form by all the MSS. exc. M.

५ Thus M, cp. infra XV. 2 and Āp. XVIII. 18. 5 ; •गृहपतावं U Be ; all the other MSS. and Bhav. both times •वस्रावं ।

६ Thus M ; उत्तरमष्टनं अधिवास • Be ; उत्तरमष्टन अधिवास • BU ; उत्तरमष्टनधीवास • Be 11 T ; Bhav. : उत्तरमष्टनमुपरिरीमाधिवास ।

७ Thus MT Be 11 ; ऋनु i.s.o. अभि • B Be U.

रित्यथैनमृत्विजः पर्युपविशन्ति । पुरस्तादध्वर्युरुपविशति
दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्भोतोद्गातोत्तरतस्तः^१ प्राक्षो वोदक्षो वा
रत्निनः^२ सो ऽध्वर्युमभिवदति^३ ॥ १४ ॥

^१ब्रह्मरनिति । त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याह अध्वर्युः सवितासि
सत्यसव इति । ब्रह्मरनिति ब्रह्माणं । त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याह
ब्रह्मेन्द्रो ऽसि सत्योजा इति । ब्रह्मरनिति होतारं । त्वः
राजन्ब्रह्मासीत्याह होता भित्तो ऽसि सुशेव इति । ब्रह्मरनि-
त्युद्गातारं । त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याहोद्गाता वरुणो ऽसि सत्य-
धर्मेति । सुयोकाश्च इति चत्तारं । त्वः राजन्सुयोको ऽसी-
त्याह चत्ता । सुमङ्गलाश्च इति संपहोतारं । त्वः राजन्सु-
मङ्गलो ऽसीत्याह संपहोता । सत्यराजारनिति भागदुधं ।
त्वः राजन्सत्यराजासीत्याह भागधुक् । सप्त पुष्यनाक्षो
ऽभ्युषायाधौ^४ स्फं प्रथच्छतीन्द्रश्च वज्रो ऽसि वार्वर्षस्तेन मे
रथ्येति । तेन^५ ते^६ रथ्याममितीतरः^७ प्रतिगृह्णाति । त्वः संप्रथ-
च्छति सूताय सूतयामणिने सजाताय सजातयामणिने^८
संपहोने ऽचावापगोव्यच्छाभ्यामन्तस्तेन^९ तौ^{१०} मध्यतो ऽधिदेव-

१ ततः om. Be 11 T.

२ Thus M only ; all the other MSS. अध्वर्युमभिवदति ।

३ Here and in the following lines sometimes T Be 11, sometimes Be BU are defective ; M only is in good order.

४ Thus M only ; भव्य (i.e.o. अय्य) T Be 11 ; भव्याय B Be U.

५ तेननेरथ्या० M ; तेननेरथ्या० Be 11 T ; तेननेरथ्या० Be BU.

६ तेननेनतो Be BU ; तनतो M ; T Be 11 def.

नमुद्रत्य^१ तिस्रः पञ्चाशतः सौवर्णानिचान्निवपतो^२ । ऽथासौ
 पञ्चाचानपच्छिद्य प्रयच्छति दिशो ऽभ्ययः राजाभूदिति^३
 ताःस्तदानीमेवाचेव्यपिस्तज्य^४यैतमोदनमुद्रुवते^५ । नानाःशिनौ
 ब्रह्मा च यजमानश्च समानाःशिनौ सूतधामणिनौ समानाः-
 ५ शिनौ चत्तसंगहीतारौ^६ । स यो नु मताच इव स
 राज्ञ आसनं उपविश्य^७ चतुःशतमचानपच्छिद्याहोद्विजः
 राज्ञ इति^८ । तानेव^९ मनाक्समन्तानिव^{१०} कृत्वाह कृतं ब्राह्मण-
 स्त्वेत्यैतमोदनमुद्रुवते^{११} । समानाःशिनौ ब्रह्मा च यजमानश्च
 नानाःशिनौ सूतधामणिनौ नानाःशिनौ चत्तसंगहीतारौ^{१२} ।
 १० स यः पराजयते तस्मै न कुले चत्ता पाचयति^{१३} । यावदेव
 ओदनः पच्यते तावदेव होता श्रौनःशेषमाख्यापयते हिरण्यवे
 कशिपावासीनस्तस्मा अध्वर्युः प्रतिगृह्णाति हिरण्यवे कूर्च
 आसीनः^{१४} ॥ १५ ॥

ओः होतस्तथा होतः सत्यः^{१५} होतररात्स होतरिति^{१६}
 १५ यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^{१७} उ^{१८} होताग्रसौ ग्रसति^{१९} । तस्मा

१ कधीता i.s.o. उदत्य M.

२ आसनमुपविश्य M.

३ तानेवसमन्तानिव M.

४ As the MSS. with the exception of M are hopelessly spoiled, the text of the last 13 lines has been reconstructed as best possible. Only the various reading of M is given, as the var. of the other MSS. is nearly worthless.

५ MSS. exc. M ins. च, cp. XVI. 8.

६ नाध्येत्यन्यो T Be 11; कधीत्यन्य (० न्युड) Be BU; तदाध्येत्यन्य M.

उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणति ^१ परःशतं भवतीति ब्राह्मणं ^२
यदैष ओदनः पको भवत्यथैनमेकधोद्भृत्य ब्रह्मण उपहरति ^३
तस्मा एताश्चैव मणीन्ददाति ^४ शतं विपथं चतुष्पात्वेचमथ ^५
होत्रे ददाति शतं विपथं हिरण्मयं कश्चिद्योद्गात्रे ददाति
शतं विपथं मथाध्वर्यवे ^६ ददाति शतं विपथं स्वरथं तिस्रः ^७
पञ्चाशतः शौवर्णान्वाहिरण्मयं कूर्चमित्यद्वैभ्य एतन्निर्जयः ^८
सहस्रं चतुर्धा कृत्वा ददात्यथैनमेतयासन्धा सद आवहन्त्या ^९
वा ^{१०} ब्रजत्यन्वायन्येनमेते चमसा ^{११} अत्रैतयोर्विधोरिडासुपङ्क-
यत ^{१२} इडोपङ्कतं माहेन्द्रः होता चैवाध्वर्युश्च ^{१३} संभचयतो ^{१४}
नराशः सपीतेन नाराशः सान् ^{१५} होत्रचमसमेवैते चयः समुप- ^{१६}
ङ्कय भचयन्ति ^{१७} यथाचमसं चमसान्तिव स इत्यात्मानं
प्रत्यभिमुशन्ते ^{१८} नाप्याययन्ति चमसान् सर्वभवा मार्जयन्ते ^{१९}
ऽथेन्द्राय लेन्द्राय लेत्येवं ^{२०} चिभिदकृष्यपयायैश्चरति ^{२१} संतिष्ठते
माध्यन्दिनं सवनं ^{२२} प्रमर्पन्ति तृतीयसवनाय ^{२३} प्रसिद्धमादित्य-

१ सर्वान् before मणीन् ins. Be B; सर्वमणीन् U.

२ चतुष्पात्वेचं all (also Āp. XVIII. 19. 7), but ep. supra p. 96, 3.

३ Thus M; चय om. Be BU; विविधमर्थान्ध्वर्यवे T Be 11.

४ एतन्निर्जयं all.

५ आवहन्त्यावावजन्त्य० Be BUT Be 11; आवर्पन्त्यावजन्त्य० M, but ep. supra p. 81, 5.

६ एतत्पार्थ ins. T Be 11.

७ Thus MT Be 11; लेत्येव Be; लेत्येव एवं BU.

८ •श्चरति M Be BU; •श्चरति T Be 11.

यहेण चरित्वायथणं गृह्णात्यथोकथ्यं गृह्णाति^१ समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यग्रभ्यां चरति^२
 तयोर्नाना मनोते^३ नाना देवते^४ नाना प्रत्यभिमर्शनौ^५ नाना
 वसाहोमौ समानो वनस्पतिः समानः स्त्रिष्टुक्तग्रैषवान्समानौडा
 ५ समान्यो दिशो^६ नाना दिश इत्येके^७ समानं कर्मावस्थयाद-
 यैतस्मिन्नवमथ उपाददते चार्मपक्ष्यावुपानहौ^८ प्रज्ञाय
 वाराहौ चार्मपक्षौभ्यामुदेति^९ सो ऽपामन्ते जुहोत्यपां नग्ने
 स्वाहेति^{१०} विपुवति दर्भक्षमे जुहोत्यूर्जो नग्ने स्वाहेति^{११}
 पुनरेत्य^{१२} गार्हपत्ये जुहोत्यग्नये गृहपतये स्वाहेति^{१३} प्रसिद्धो
 १० ऽवमथ^{१४} उदयनीयेच्छेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति^{१५} तस्मै
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा नैव ऋशूणि वपते न केशान्तिष्ठत
 एष उक्थ्यो ऽभिषेचनीयश्चतुस्त्रिंशपवमानः^{१६} सहस्रदक्षिण
 उदवसानीयान्तः^{१७} ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्त्रैषा पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने सप्तसु ग्रन्थाप्रव्याधेऽपु
 १५ ग्राह्या कारिता भवति^{१८} सो ऽत्रैवाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति^{१९}

१ मनोते M Be 11 T; मनोता Be BU.

२ Thus M; देवता Be BU; T Be 11 om. this passage.

३ •मर्शनौ M; •मर्शने T Be 11; •मर्शे B; •मर्शना Be.

४ Thus M; चर्मपक्ष्या उपानहौ T Be 11; चापेक्ष्या उपानहौ BU;

चापेक्ष्या उ० Be; op. infra XVIII. 19 init.

५ Thus T Be 11; चार्मपक्षिभ्या० M; चर्मपक्षौभ्या० B; चर्मपक्षिभ्या० Be U.

६ Thus M; वानरेत्य Be BU; Be 11 T defective.

७ •तुर्लिङ्गव्यव० U Bhav.

हिरण्यं ददाति । शम्यान्यास उदवसाय वसति । मारस्त्रतं
 चरुं । वसतरौ ददाति । द्वितीये शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । तृतीये
 शम्यान्यास उदवसाय वसति । पौष्णं चरुः । ग्रामं ददाति ।
 चतुर्थे शम्यान्यास उदवसाय वसति । वार्हस्पत्यं चरुः ।
 श्रुतिपृष्ठं ददाति । पञ्चमे शम्यान्यास उदवसाय वसत्यैन्द्र-
 सेकादशकपालमृषभं ददाति । षष्ठे शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । वारुणं दशकपालं । महानिरष्टं ददात्यय सप्तमे
 ऽहञ्कालामध्यवस्यत्येतदेवावर्दीचते । ऽय वै भवति सद्यो
 दीचयन्ति मद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्त्रजां प्रयच्छतीत्यथैनं ।
 तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्त्रजिनमुदानीय दीक्षणीया-
 मिष्टिं निर्वपति । तस्याः सः स्थितायां सुष्टी चैव न करोति
 वाचं च न यच्छति । निदधत्यस्मा एतद्विविच्छिष्टं व्रतभा-
 जनमय प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति । हविष्कृता वाचं विसृ-
 जते । ऽवास्मा एतद्विविच्छिष्टं प्रयच्छन्ति । व्रतभाजनमय प्राय-
 णीयेन चरति । प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति । पदेन
 चरित्वा दशभिः साष्टैर्वसतरै राजानं कौत्वोच्चातिथ्यं
 निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्य पुरस्तादुपसदाः सौम्यं चरुं । बभ्रुं
 ददात्यय मथ्यमे उपसदावन्तरेण त्वाष्ट्रमष्टाकपालः । शुण्ठं
 ददात्ययोपरिष्टादुपसदां वैष्णवं चिकपालं । वामनं ददात्य-

१ दीक्षते Be BU ; दीक्षते M ; दीक्षते T Be 11.

२ यवन्ति M Be 11 T ; यवन्ति Be BU.

वाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधानि संमिनोति ।
 सदोहविधानि संमित्याग्नौषोमौ प्रणयत्याग्नौषोमौ प्रणीय
 यूपस्थावृता यूपमुच्छ्रयति । स्वर्नन्तं यूपमुत्सृज्याग्नौषोमीयं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा सारस्वतीर्वस-
 १ तीवरीर्यङ्गात्यय पशुपुरोडाशं निर्वपतीडान्तः पशुपुरोडाशः
 संतिष्ठते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽथ
 वसतीवरीः परिहृत्य पयाश्वि विप्रिष्योपवसन्त्ययातो महाराच
 एव बुध्यन्ते । प्रातराव्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहत्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चैत्यद्वि-
 १० रुदैति । ॥ १७ ॥

अग्निष्टोमं कतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृहा
 गृह्यन्ते । समानं कर्माश्विनाद्वाहादाश्विनं गृह्णं गृहीत्वा दे
 रगने आदाय यूपमभ्यैति । स्वर्नन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य प्राजापत्यस्त्रपर उपासम्भ्यो भवति । तयोः
 १५ प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । पूर्वस्थां
 द्वारि । सूतग्रामण्यावुपतिष्ठतो । ऽपरस्थां चत्तमंग्रहीतारौ ।
 प्रसर्पतः पृच्छतः का ते माता का ते । मातामहीति । स च

१ रुदैति MT Be 11 ; रुदैति Be BU.

२ om. MT Be 11.

३ अभ्यैति M Be BU ; अभ्यैति T Be 11.

४ द्विभि M.

५ वुपतिष्ठतो B Be U ; वुपतिष्ठतो M ; वुपतिष्ठ T Be 11.

६ om. Be BU.

आ दशम्यै^१ संपादयत्यति तः सृजन्यथ द्यो न संपादयति
 दीर्घवशेन तमुपातुदन्ति^२ । स य आह वैश्या मे माता
 सावित्रीति^३ वाति तः सृजन्ति विष्णो विवाहान् गोप्तर
 इति वदन्तो^४ । दशदशाच चमसमभिसंजानत^५ । ऋजुधा
 प्रातःसवनः सन्तिष्ठते^६ । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाथ सवनाथ^७ ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^८ । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते^९ । समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^{१०} । दाक्षिणानि ऊत्ता प्राकाशावध्वर्यवे ददाति
 सृजमुद्गात्रे रुक्माः होत्रे ऽयं प्रस्रोतप्रतिहर्षभ्यां दादश पथी-
 हीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्वभं ब्राह्मणाच्छः सिने वाससौ
 नेष्टापोढभ्याः सूरि यवाचितमच्छावाकायानद्वाहमग्रीधे^{११} ।
 भार्गवो होता भवति^{१२} । आयन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारव-
 न्तीयमग्निष्टोमसामः ऋजुधा माध्यंदिनः सवनः सन्तिष्ठते^{१३} ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाथ^{१४} । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वायथणं
 गृह्णाति^{१५} । समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे
 धामन्पशुभ्यां चरति^{१६} । तयोर्नाना मनोते^{१७} नाना देवते^{१८} ।
 नाना प्रत्यभिसर्जनौ^{१९} । नाना वसाहोमौ समानो वनस्पतिः
 समानः स्विष्टकृत्प्रैषवाच्यमानौडा समान्यो दिशो^{२०} । नाना

१ Thus Be BU ; दशम्ये M ; T Be 11 om. this passage altogether.

२ Thus M Be U ; तमुपातुदन्ति B ; तंनुदन्ति T Be 11.

३ Thus MT ; सावित्रीति Be 11 ; सावित्रीति Be BU.

४ मनोते MT Be 11 ; मनोता Be BU.

५ देवते M ; देवता Be BU ; om. T Be 11.

६ Thus T Be 11 ; *भिसर्जौ M ; *भिसर्जना Be BU.

दिश इत्येने ' समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ ' उदय-
नीययेद्येद्वा मैत्रावरुणौ वशासुपाकरोति ' तस्यै प्रसिद्धं वपथा
चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते अश्रूण्येव वपते न केशाश्चैतिष्ठत
एषो ऽग्निष्टोमः सप्तदशो दशपेयः सहस्रदक्षिण उदवसानौ-

५ यान्तः ' ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजत^१ ' आग्नेयमष्टा-
कपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं चरुं मैत्रावरुणौमा-
मिक्षां बार्हस्पत्यं चरुमित्यथ वै भवति हविषोहविष इद्वा
बार्हस्पत्यमभिघारयतीति ' स हविषोहविष इद्वा बार्हस्प-
१० त्यमभिघारयत्यन्वाहार्यमासाद्येता^२ आदिष्टदक्षिणा ददात्यथ
दिपशुना पशुबन्धेन यजत ' आदित्यां मल्हां गर्भिणीमाल-
भते मारुतीं पृश्निं पष्ठौहौ^३ गर्भिण्यादित्या भवत्यगर्भा^४
मारुत्यादित्यया पूर्वया प्रचरति मारुत्योत्तरयाचैरादित्याया
आश्रावयत्युपाश्रु मारुत्यै^५ संतिष्ठते यथा दिपशुः पशुबन्ध-
१५ स्तथाय सात्यदूतानां^६ हविर्भिर्यजते ' ऽश्विभ्यां पूषे पुरो-
डाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुं सवित्रे
सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमन्वाहार्यमासाद्य तिसृ-
धन्वः शुक्लदृतिं ददाति ' तं प्रतिराजभ्यः प्रहिणोति ' स

१ यजत Be BU.

२ Thus M only ; *मासाद्यता Be BU ; *मासाद्येता T Be 11.

३ Thus M only ; भवतिगर्भा Be BU ; T Be 11 om. these words.

४ Thus M ; the other MSS. are partly corrupted, partly incomplete.

यः प्रतिगृह्णाति मित्रो म इति तं वेदाय यो न प्रतिगृह्णात्यमित्रो म इति तं वेदाय पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजत ।
 आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति भौम्यं चरुः सावित्रं द्वादशकपालं
 बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालमन्वा-
 हार्यमासाद्य दक्षिणः रथवाहनवाहं ददात्यथ पौर्णमासवैष्ट- ५
 धाम्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते । सारस्वतं चरुं
 निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमा-
 दित्यं चरुमन्वाहार्यमासाद्योत्तरः रथवाहनवाहं ददाति ।

॥ १६ ॥

अथैतद्द्वादशाहं व्रतं चरत्याह्ने^१ । न दतो धावते^२ । १०
 ऽभ्यह्ने^३ । न प्रमन्दयते^४ । युध्यते युद्ध आगते^५ । ऽग्निहोत्रोच्चे-
 षणव्रतो वा^६ यजमानो भवति । भक्तमु^७ पथ्या आहरन्त्यया-
 स्सैतत्पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने तिस्रः शालाः कारिता
 भवन्ति । स दक्षिणार्थाः^८ शालामध्यवसाय मयित्वाग्नीन्वि-

१ Thus Be BU ; रथवाहनं MT Be 11, but cp. Āp. XVIII. 22. 6, 8.

२ Thus again, Be BU ; रथवाहं M ; T Be 11 om.

३ These and the following words thus in M ; चरत्याह्ने न दतो धावते चरत्याह्ने न प्रमन्दयते Be BU ; चरतिनाह्ने न दतो धावते चरत्याह्ने न प्रमन्दयते Be 11 T ; Bhav. reads प्रमन्दयते explaining this word, as it seems, by न चरत्याह्ने न प्रमन्दयते ।

४ वा Be 11 T ; च Be BU ; M om.

५ M om. च, but cp. vol. I. 67. 4.

६ दक्षिणां T Be 11.

इत्य प्रतीचीनस्तोमाय केशवपनीयायातिराचाय दीचते ।
 तस्यापरिमिता दीचा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजनौये^१ ऽहन्सुत्या
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते^२ । प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 ५ थादेत्य^३ वसतौवरीः परिहृत्य पयाशसि विग्नियोपवसन्त्य-
 चातो महाराच एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजा-
 नमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽर्च्यैर्द्विषदेत्यतिराचं^४ क्रतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः ।
 प्रसिद्धं गृह्य गृह्यन्ते । समानं कर्मावभृथाप्रसिद्धो ऽवभृथ ।
 १० उदयनीययेष्टोद्वा मैत्रावरुणौ वशासुपाकरोति । तस्यै प्रसिद्धं
 वपथा चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते यानि कानि च स्तोमानि^५
 वापयते । संतिष्ठत एष प्रतीचीनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिराचः
 सहस्रदक्षिण उद्वसनौयान्तो । ऽय मध्यमाश शालामध्यव-
 साय मयित्वाग्नीन्विहृत्य व्युष्टये द्विराचाय दीचते । तस्या-
 १५ परिमिता दीचा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते द्विराचस्य मे^६ सतो^७ ऽमावास्याया^८ उपवसथौये^९

१ Thus U Be (sec. m.) ; यज्ञौवे Be (pr. m.) B ; यज्ञिवे M ; Be

11 T om. the passage.

२ •पोपवस• M Be.

३ Thus M Be 11 T ; •द्विषदेत्यातिराचं Be BU.

४ तानि ins. M.

५ Thus T Be 11 (only •वास्यायै) ; मे before सतो om. M, but this MS. : मावास्यायै न उप० ; Be BU give मे before सतो and मा before उप०, reading •वास्यायै ।

ऽहंपूर्वमहः संपत्यत उत्तरस्मिन्नुत्तरमिति ^१ संतिष्ठते बुद्धि-
 द्विराचो ^२ । ऽथोत्तरार्धाः ^३ शालामध्वसाय मयित्वाग्नीन्विह-
 त्योदयनीयायाग्निष्टोमाय दीचते ^४ । तस्य तिस्रो दीवास्तिस्र
 उपसदः सप्तम्यां प्रसृतः ^५ । संतिष्ठत एष उदयनीयो ऽग्निष्टोम-
 श्चतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो ^६ । ऽय देविकाहवि-
 र्भिर्यजते ^७ । ऽय चैधातवीयया यजते ^८ । ऽय सौचामण्या
 यजते ^९ । संतिष्ठते राजसूयो ऽर्धमप्यदशेमांसैः ^{१०} । संतिष्ठते
 राजसूयः संतिष्ठते राजसूयः ^{११} ॥ २० ॥ सप्तमः ॥

॥ इति द्वादशः प्रश्नः ॥

१ Thus all; are we to correct बुद्धिर्द्विराचो ?, cp. 117, 14.

२ Thus BeBUM (sec. m.); अचराः M (pr. m.) T Be 11.
 Karmāntasūtra.

३ उदयनीयान्तो Be 11 T.

१ अथात इष्टीयांस्थ्यास्तामस्तामाः सक्तप्रदिष्टमेव दार्शपौ-
 र्णमाभिकं तन्त्रं^१ दार्शपौर्णमाभिकः^२ सःस्कारः^३ । सर्वाः
 प्रथमाः सर्वा मध्यमाः सर्वा उत्तमाः^४ । यथाकाशं पर्वतित्या
 निर्वपेद्या आदिष्टस्याना^५ । अथ वा अनादिष्टस्याना यानि
 ५ पूर्वपक्षस्य पुण्याहान्येतत्तीर्थानि^६ भवन्ति वा अनार्तेष्टयो^७ ।
 ऽथ वा अनार्तेष्ट्य उपाधिगमकालास्ता भवन्ति^८ । यथैतदभ्युद्-
 ताभ्युदिताभिनिस्तुक्ताविजातेति^९ । व्युदितमन्यन्वाधानं^{१०} । नित्यं
 व्रतोपायनं^१ । यावत्सिद्धिं याजमानमनुषः हरेदन्यथावापदेव-
 ताभ्यस्तामां याः सोपनामास्ता उपाः^२ अथेतरा उच्चैरादेशादेव^३ ।
 १० सप्तदश सामिधेन्यो जानीयाद्यथैतन्मानवौ चचौ धाय्ये क्षुयां-
 दुष्णिहककुभौ^४ धाय्ये त्रिष्टुभौ^५ संयज्ये^६ । वार्चन्नावाव्यभागौ
 पूर्वपक्षे^७ । वृधन्वन्तावपरपक्ष इत्यौपमन्यवो^८ । यानि स्वौः^९ पि
 कामेन वा दक्षिण्या वा व्यपेतानि^{१०} । स्तुर्नानावर्हीष्टवेव

१ The text of this first adhyāya is given principally according to M, in comparison with the vivaraṇa. All the other MSS. except D, contain a highly corrupted tradition. I do not give all their various readings, which are nearly ever so much corruptions,

१ Thus M and Bhav.; *साभिका संस्काराः all the other MSS.

२ अंतमा M.

३ *तीर्थानि M.

४ कुर्वाद् om. M.

५ Thus only D; M om.; त्रिष्टुभौ धाय्ये UB; त्रिष्टुभौ धाय्ये Be; त्रिष्टुभ
 स्वाग्रे Be 8.

६ व्यपेतानि M.

तानि जानीयादादेशादेव दक्षिणायपेतः^१ समानवर्हिर्भवति
 यथा दिशामवेष्टिर्नैष्टीरूपाः^२ श्रयाजोः^३ अनुममेति^४ यदेवत्यः^५
 हविस्तदेवत्ये याव्यापुरोऽनुवाक्ये^६ पुरस्तात्त्रिष्टुत उपहोमा
 यामासुक्ता उपहोमा^७ वासोदक्षिणाः काम्या इष्टयो या
 अनादिष्टदक्षिणा^८ गोदक्षिणः पशुबन्धो^९ नित्योऽन्वाहार्यः^{१०}
 इति^{११} त्वा^{१२} इमा^{१३} इष्टयो^{१४} व्याख्याताः^{१५} ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१
 तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्नौ अश्वः^२ हौत्यैन्द्राग्रमेका-
 दशकपालं निर्वपेत्सर्धमानः क्षेत्रे वा मजातेषु वेति^३ तस्या
 एते भवत इन्द्राग्नौ रोचना दिवः अथहुचमित्यैन्द्राग्रमेकादश- १०
 कपालं निर्वपेत्संधाममुपप्रयास्यन्निति^४ तस्या एते भवत
 इन्द्राग्नौ नवति पुरः शुचिं नु सोममित्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं
 निर्वपेत्संधामं जित्वेति^५ तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्नौ
 अश्वः^६ हौत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेज्जनतामेत्यन्निति^७
 तस्या एते भवत इन्द्राग्नौ रोचना दिवः अथहुचमिति^८ १५
 पौष्णं चरुमनुनिर्वपेदिति^९ तस्या एते भवतो वयमु त्वा
 पथस्यते पथस्यथ इति^{१०} जैचपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येति^{११}
 तस्या एते भवतः जैचस्य पतिना वयं जैचस्य पत इत्यैन्द्राग्र-

१ ०क्षेत्रे M.

२ दिशामवेष्टिर्नैष्टी M.

३ इतीन्विमा इष्टीर्वाख्याताः M; all the other MSS. have also इष्टिर्
 or इष्टी ।

मेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ये
संधामं जिग्युषः ' ॥ २ ॥

- अग्नये पचिष्ठते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासवाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदित्येत-
५ वेष्या यच्छमाष उपकल्पयते पथो ऽन्तिकादूर्ध्विरनद्धाहं '
तस्या एते भवतो ऽग्ने नया देवानामित्यन्वाहार्यमासाद्यानद्धाहं
ददात्यग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः
सन्नवत्यमिव चरेदिति ' तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतपा अग्नि
यदो वयं प्रमिनाम व्रतानीत्यग्नये रचोन्ने पुरोडाशमष्टाकपालं
१० निर्वपेद्य रचाऽग्नि सचेरन्नित्यय वै भवति निशितायां
निर्वपेत्परिश्रिते याजयेदिति ' स निशायां महारात्र उत्था-
याग्नये रचोन्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति ' परिश्रिते
याजयति ' ऋणुष्व पात्रः प्रभितिं न पृथ्वीमित्येतस्मानुवाकस्य
षष्ठदश सामिधेनीः पराचीरन्वाह ' तस्या एते भवतो
१५ रचोहणं वि ज्योतिषेत्यय पुरस्तात्त्रिष्टुतः सुवाङ्मतिमुपजु-
होत्युत खानामो दिवि षन्वग्नेरिति ' ॥ ३ ॥

- अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचरन्निति '
तस्या एते भवतस्त्वमग्ने रुद्र आ वो राजानमित्यग्नये सुरभि-
मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषा वा
२० प्रमौयेरन्यो वा विभौयादिति ' तस्या एते भवतो ऽग्निर्होता
आध्वीमकरित्यग्नये चामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संयामे
संयज्ञ इति ' तस्या एते भवतो ऽक्रन्ददग्निस्त्वे वसूनीत्यय वै

भवत्यभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वच्चः प्रमो-
यन्ते ' पुरुषाङ्गतिर्ह्यस्य प्रियतमोग्रये चामवते पुरोडाशमष्टाक-
पालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ' ऽथ वै भवत्यभि वा
एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्रये चामवते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतः ' ॥ ४ ॥ १
द्वितीयः ॥

अथ वै भवत्यग्रये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं
कामो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतस्तुभ्यं ता अङ्गिरस्त-
माश्राम तं काममग्न इत्यग्रये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेत्सर्धमानः चेन्ने वा सजातेषु वेति ' तस्या एते १०
भवतः अष्टं यविष्ठ भारत स श्वितान इत्यग्रये यविष्ठाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिर्चर्धमाण इति ' तस्या एते
भवतो ' ऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
कामयेत सर्वमायुरियामिति ' तस्या एते भवत आयुष्ट
आयुर्दा अग्न इत्यग्रये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे- १५
द्भृतिकाम इति ' तस्या एते भवतस्तस्मै ते दिवस्सरीत्यग्रये
रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्रुक्काम इति ' तस्या एते
भवतः शुचिः पावक दृशानो रुक्म इत्यग्रये तेजस्वते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्काम इति ' तस्या एते भवत
आ यदिवे नृपतिः स तेजोयसेत्यग्रये साहज्याय पुरोडाश- २०
मष्टाकपालं निर्वपेत्सौचमाण इति ' तस्या एते भवतो ऽग्ने
सहन्तमाभर तमग्ने वृतनासहः रयिमिति ' ॥ ५ ॥

- अग्नये ऽन्वते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेता-
 न्नवान्स्थामिति । तस्या एते भवत उन्नान्नाय वशान्नाय वशा
 हि स्तूनी इत्यग्नये ऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नादः स्थामिति । तस्या एते भवतो । अग्नये ऽन्नपतये
 ५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः स्थामिति ।
 तस्या एते भवतो । अग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पेद्यग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावीत्येतयेत्या दक्ष्य-
 माण उपकल्पयते हिरण्यं । तस्या एता भवन्यग्न आयूषि
 पवसे अग्ने पवस्वाग्ने पावक स नः पावकाग्निः शुचिब्रततम
 १० उदग्ने शुचयस्तवेत्यन्वाहार्यमाभाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेच्चक्षुष्काम इति । तस्या एता भवन्ति ॥ ६ ॥

- अग्नये पुचवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुचिणे
 पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकाम इति । तस्या एता भवन्ति
 यस्मा च्छदा कौरिणा मन्यमानो यस्मै त्वः सुकृते जातवेदस्वे
 १५ सुपुत्र शवस उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममादेत्यग्नये रसवते ऽज-
 क्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्स्थामिति । तस्या एते
 भवतो अग्ने रसेनापो अन्नचारिषमित्यग्नये वसुमते पुरोडाश-
 मष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्स्थामिति । तस्या
 एते भवतो वसुर्वसुपतिस्त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामित्यग्नये वाज-
 २० सृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संशामे संयन्त इति । तस्या
 एते भवतस्त्वामग्ने वाजसातममयं नो अग्निरित्यग्नये ऽग्निवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्मावग्निमभुद्धरेयुरिति । तस्या

एते भवतो ऽग्निनाग्निः समिध्यते त्वष्ट्रं ह्यग्ने अग्निनेत्यग्ने
 ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतो ऽहुते
 ऽग्निहोत्र उदायेदपर आदीषानूद्धृत्य इत्याहुस्तथा न
 कार्यं । यद्वागधेयमभि पूर्वं उद्विष्यते किमपरो ऽभ्युद्विष्येति ।
 तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्येदिति । स तान्येवावचाणानि ॥
 संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जात-
 वेदाः । स गायत्र्या चिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु
 प्रजानन्निति । इन्द्रोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मण-
 मग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति । तस्या
 एते भवत उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषेति ॥ ७ ॥ १०

तृतीयः ॥

अथ वै भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदारुणं चरं
 दधिकारुण्ये चरमभिग्रस्यमान इत्येतयेत्या यक्ष्यमाण उपकल्प-
 यते हिरण्यं । तस्या एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या तमग्ने
 शोचिषा शोशुचानो ऽव ते हेड उदुत्तमं दधिकारुण्यो अका- १४
 रिषमा दधिका इत्यन्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं ददत्येतामेव
 निर्वपेत्प्रजाकाम इति । तस्या एते भवन्ति । वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जात इति । तस्या एते भवतो
 वैश्वानरस्य दक्ष्यमाभ्यो दृहज्जातो यदग्र इति । वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपाद्येति । १०
 तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवौत्याग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निसुदासयिष्यन्निति ।

तस्या एता भवत्यग्निर्मूर्धा भुवो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
 शोचिषा शोशुचान इति ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मा-
 रुतः सप्तकपालं ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीये वैश्वा-
 नरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतमनूच्यमान आसादयतीति '
 ५ काजे प्रत्यक्षं वैश्वानरमासादयत्यनूच्यमानासु सामिधेनौषु
 मारुतं ' तस्य एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि
 मरुतो यद्वा वो दिवो या वः शर्मति ' ॥ ८ ॥

आदित्यं चरुं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निति ' तस्या एते
 भवतो ऽदितिर्न उरुव्यतु महीमू षु मातरमिति ' वैश्वानरं
 १० द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गलेति ' तस्या एते भवतो वैश्वा-
 नरो न ऊत्यास्माकमग्ने मघवत्सु धारयेति ' वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपेदिद्विषाणयोरक्षं जग्ध्वेति ' तस्या एते भवतो
 वैश्वानरो न ऊत्यतावानमिति ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सममानयोः पूर्वो ऽभिद्रुह्येति ' तस्या एते एव भवतो '
 १५ वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विं प्रतिगृह्येति ' तस्या एते
 भवतो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान इति '
 वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत्प्रतिगृह्याश्वं वा पुरुषं
 वेति ' तस्या एते एव भवतो ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सनिमेव्यन्निति ' तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 २० वैश्वानरस्य सुमतौ स्थामेति ' ॥ ९ ॥

अथ वै भवति यो वै संवत्सरं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रति-
 श्नानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेदिति '

स एतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपति । यमेव प्रथुक्ते
तं भागधेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्या इति ब्राह्मणमथ वै
भवति यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजिज्ञां भ्रातृव्याय प्रहिणुया-
दिति । स यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजिज्ञां तां भ्रातृव्याय
प्रहित्य भ्रातृव्यस्य गोष्ठे न्यस्यति । निर्वहतिमेवास्मै प्रहिणो- ५
तौति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतः । ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
भवत इन्द्रं वो विश्वतस्परौन्द्रं नर इतौन्द्रायेन्द्रियावते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
भवत इन्द्रियाणि शतक्रतो ऽनु ते दायौतौन्द्राय घर्मवते १०
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्षकाम इति । तस्या
एते भवत आ यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्कमैरय इतौ-
न्द्रायार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकाम इति ।
तस्या एते भवत इन्द्रमिन्द्रायिनो बृहद्वायन्ति त्वा गायत्रिण
इतौन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रि- १५
यावत इन्द्रायार्कवते भूतिकाम इति । तस्य एता भवन्त्या
यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्कमैरय इन्द्रियाणि शतक्रतो
ऽनु ते दायौन्द्रमिन्द्रायिनो बृहद्वायन्ति त्वा गायत्रिण इति ।
॥ ११ ॥

इन्द्रायऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत् १०
पाप्मना गृह्येतः स्यादिति । तस्या एते भवतो ऽहोमुचे
विवेध यन्मेतौन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व-

पेद्यं मृधो ऽभि प्रवेपेरचाङ्गाणि वाभि समियुरिति ^१ तस्या
एते भवतो वि न इन्द्र मृधो जहि मृगो न भीम इतौ-
न्द्राय चाचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मो वा परियत्तो
वेति ^१ तस्या एते भवतस्त्रातारमिन्द्रं मा ते अस्याः महसा-
५ वन्नितौन्द्रायाकांश्चमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं
महायज्ञो नोपनमेदिति ^१ तस्या एते भवतो ऽनवसो रथं
वृष्णे यत्त इति ^१ ॥ १२ ॥

इन्द्रायान्वृजे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्भामकाम
इति ^१ तस्या एते भवतो ऽन्वह मासा अन्नु ते दायौतौन्द्राण्यै
१० चरुं निर्वपेद्यस्य सेनासृग्गितेव स्यादित्यथ वै भवति वस्वजा-
नपौष्णे संनद्धेत्तान्श्चेभेनाभ्यादध्यादिति ^१ तान्श्चैवेभेनाभ्याद-
धाति ^१ तस्या एते भवत इन्द्राणौमासु नारिषु नाहमि-
न्द्राणि रारणेतौन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेत्संयामे संयत्त इति ^१ तथा एते भवतो यो
१५ जात एवा ते मह इन्द्रो ऽत्युप इत्येतामेव निर्वपेद्यो हतमना
इव स्यादिति ^१ तस्या एते भवत एतामेव निर्वपेद्यः स्वयंपाप
इव स्यादिति ^१ तस्या एते एव भवतः ^१ ॥ १३ ॥

इन्द्राय दाचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत
दानकामा मे प्रजाः स्युरिति ^१ तस्या एते भवतो मा नो
१० मर्धौरा त्व भरेतौन्द्राय प्रदाचे पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेति ^१ तस्या एते भवतः
प्रदातारः इवामहे प्रदाता वज्रौतौन्द्राय सुचाग्रे पुरोडाश-

मेकादशकपालं निर्वपेदपहृद्दो वापरुध्यमानो वेति ' तस्या
एते भवत इन्द्रः सुवामा तस्य वयः सुमतौ यज्ञियस्येति '
यो ऽलः त्रिषै सन्सदृङ् समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति
शान्त्या अग्रदाहाय शक्ररी याज्येति ' तस्या एते भवतो रेव- ५
तीर्नः प्रो खस्रै पुरोरथमिति ' ॥ १४ ॥ पञ्चमः ॥

अथ वै भवत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्स-
रस्रत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यस्रहरित्यथ वै भवति प्रति वै
परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति ' देवे पुरोऽनुवाक्ये कुर्यादति-
प्रयुक्त्वा इति ' स दिदिः पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ' चिस्त्रिहवि- १०
षामवद्यति ' तस्या एता भवन्यग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो
देव्या नो दिवो बृहस्पत एवा पिच इत्येतथैव यजेताभिचर्य-
माण इति ' तस्या एता एव भवन्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपेद्यं यज्ञो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतो ऽग्ना-
विष्णू अग्नाविष्णू इत्याग्नावैष्णवं हते चरुं निर्वपेच्चक्षुष्काम १५
इति ' तस्या एते एव भवतः ' ॥ १५ ॥

अथ वै भवतीन्द्रियं वै वीर्यं बृह्णे भ्रातृथो यजमानो ऽयज-
मानस्याध्वरकल्पां प्रतिनिर्वपेद्ब्राह्मणे यजमाने ' नास्येन्द्रियं
वीर्यं बृह्णे ' पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेदिति ' स पुरा वाचः
प्रवदितोर्महाराच उत्यायाग्नावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः- १०
सवनस्याकाले ' सरस्रत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यस्रहरिति ' तस्या
एता भवन्यग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो देव्या नो दिवो बृह-

स्यत एवा पित्र इत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेत्तार्धदिनस्य
 सवनस्याकाले ' सरस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरिति ' तस्या
 एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
 काले ' सरस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरिति ' तस्या एता एव
 ५ भवन्ति ' मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्दशार्धं काल इति ' तस्या
 एते भवत आ नो मित्रावरुणा प्र वाचवेति ' ॥ १६ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रं चरं
 तिष्यापूर्णमासे निर्वपेदिति ' स यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स
 तैव्या पौर्णमास्याः सोमारौद्रं चरं निर्वपति ' परिश्रिते
 १० याजयत्येव वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धं मथितमाज्यं
 भवत्याज्यं प्रोक्षणाज्येन मार्जयन्ते ' यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं
 करोत्यिति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याऊरौश्वरो दुश्चर्मा भवितो-
 रिति ' मानवी श्वसौ धाय्ये कुर्यादिति ' मरू देववतो रथ
 इत्येतासां द्वे धाय्यालोके दधति ' तस्या एते भवतः सोमारुद्रा
 १५ विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ' ॥ १७ ॥

यदि विभीषादुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरं
 निर्वपेदिति ' तस्य एते भवतः सोमपूषणेमौ देवाविति '
 सोमारौद्रं चरं निर्वपेत्प्रजाकाम इति ' तस्या एते भवतः
 सोमारुद्रा विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति '

१ Thus M Be 8 ; यदि UD Be ; B defect.

२ Thus M Be 8 UD ; याजयत्य Be B.

३ Thus MU Be ; धाय्ये Be 8 B ; धाय्ये लोके D.

सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिषरञ्जिति^१ तस्या एते एव भवतः ।
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावीर्येतयेष्टा यच्छमाण
 उपकल्पयते होतानद्वाहं^२ तस्या एते एव भवतो^३ ऽन्वाहार्य-
 मासाद्य होतानद्वाहं ददाति^४ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः काम-
 येत स्वे ऽस्मा आयतने भ्रातृभ्यं जनयेयमिति^५ सो ऽपरचेच- १
 मर्यादायामध्यवसाय मयित्वाग्नीन्विद्यत्य सोमारौद्रं चरुं निर्व-
 पत्यथ वै भवति वेदिं परिगृह्णार्धमुद्धन्यादर्धं नार्धं बर्हिष
 सृणीयादर्धं नार्धमिभ्रस्वाभ्यादध्यादर्धं न^६ स्त एवास्मा आयतने
 भ्रातृभ्यं जनयतीति ब्राह्मणं^७ तस्या एते भवतः^८ ॥ १८ ॥ पष्ठः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मार्तः सप्तकपालं १०
 ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीय ऐन्द्रमधिश्रयति गार्हपत्ये
 मार्तमनूच्यमान आसादयतीति^१ काले प्रत्यक्षमैन्द्रमासादय-
 त्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु मार्तं^२ तस्या एता भवन्तीन्द्रं
 वो विश्वतस्परौन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म-
 त्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत चत्राय च विग्रे च समदं १५
 दधामित्यैन्द्रस्यावद्यन्त्रूयादिन्द्रायानुब्रूहीतीन्द्रं वो विश्वतस्परौ-
 त्यन्वाहात्याकम्याश्रव्याह मरुतो यजेति^३ या वः शर्मति यजति^४
 मार्तस्यावद्यन्त्रूयान्मरुह्यो ऽनुब्रूहीति^५ मरुतो यद्ध वो दिव
 इत्यन्वाहात्याकम्याश्रव्याहेन्द्रं यजेतीन्द्रं नर इति यजति^६ स्त
 एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति विदः^७ हाणास्तिष्ठन्तीति ब्राह्मण- १०

१ Thus MDB; सोमारमनद्वाहं Be U; Be 8 om., perhaps rightly,
 होता ।

मेतामेव निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्निति ^१ यथादेवतमवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवेनान्यथायथं कल्पयति ^१ कल्पन्त
एवेति ब्राह्मणं ^१ तस्या एता भवन्ति याः पूर्वस्थाः ^१ ॥ १६ ॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम
५ इत्येतथेष्टा यच्छमाण उपकल्पयत उपाधायपूर्वयं वासो ^१ ऽथ
वै भवत्यैन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येद्वैन्द्रस्योपरिष्ठादिति ^१ स
ऐन्द्रस्यावदाय द्विवैश्वदेवस्यावद्यत्यैन्द्रस्योपरिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा
उभयतः सजातान्परिगृह्णातीति ब्राह्मणं ^१ तस्या एते भवतो
भरेष्विन्द्रं ममक्तु न इत्यन्वाहार्यमासाद्योपाधायपूर्वयं वासो
१० ददाति ^१ पृश्निथै दुग्धे प्रैयङ्गवं चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकाम
इत्यथ वै भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ^१ तस्या
एते भवतः प्रिया वो नाम ऊवे तुराणाः श्रियसे कं भानु-
भिरिति ^१ यः समानैर्मियो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
याजयेदिति ^१ स ^१ यैः ^१ संजिज्ञासीत ^१ तेषूपसमेतेष्वग्नये ^१ वसुमते
१५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वह्णयादित्यवते चरुमिति ^१
तस्या एते भवतो ऽग्निः प्रथमो वसुभिर्ना अग्न्यात्सं नो देवो
वसुभिरिति ^१ ॥ २० ॥

आदित्येभ्यो भुवदद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भृतिकाम इति ^१ तस्या एते

१ Thus M only; all the other MSS. are badly corrupted :
तस्यैवसंजिज्ञासीततेषूपसमेतेष्व० U ; तस्यैवसंजिज्ञासीतेषूपसमेतेष्व० B ; तस्यैवसंज्ञासित
तेषूपसमेतेष्व० BeB ; तस्यैव संजिज्ञासीनतेषूपसमेतेष्व० Be ; तस्यैव संज्ञातेषूपसमेतेष्व० D.

भवतो यज्ञो देवानां५ शुचिरप इत्यादित्येभ्यो धारयद्वह्न्यसं
 निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वेत्यद्यादिते ऽनुमन्यस्वेत्यपरुध्य-
 मानो ऽपरोद्धुः^१ पदपाः५सूनादत्ते^२ ' यैनानादायाहरत्युपमेत^३
 मरुतः सुदानव एना विष्णतिनाभ्यसुः५ राजानमित्यैनान्यज-
 मानस्याञ्जलावावपति मत्याशौरितौ^४ मन इत्युपनिगृहीते^५ ५
 ऽचैतान्पदपाः५सूनामचरे परावपत्य^६ च यं यजमानो हेष्टि तं
 मनसा ध्यायति^७ तस्या एते भवतो धारयन्त आदित्यामक्षिप्तो
 भूमीधारयन्निति^८ यः परस्ताद्वान्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्वीक्षी-
 नाहरेचुक्ताः५श्च कृष्णाः५श्च विविनुयादित्यय वै भवति ये
 शक्ताः सुस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदिति^९ तस्या एते भवतस्याचु १०
 क्षत्रिधान दक्षिणेत्यादित्या वै देवतया विद्विशमेवावगच्छतीति
 ब्राह्मणमय वै भवत्यवगतास्य विडनवगतः५ राष्टमित्याज्यै
 कृष्णाः सुस्तं वारुणं चरुं निर्वपेदिति^{१०} तस्या एते भवत इमं
 मे वरुण तत्त्वा यामीति^{११} वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च
 राष्ट्रं चावगच्छतीति ब्राह्मणम्^{१२} ॥ २१ ॥ १५

अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो^{१३} भागं
 निर्वपाम्यासुन्नादसुयै विशो ऽवगन्नोरिति निर्वपेदिति^{१४}

Thus M and Bhav. ; परुद्धपद० Be BDU ; ० परुद्धः पद० Be 8.

^१ Thus M ; यैनानादायाहरत्यु० Be 8 ; D om. आदाय ; येनानादातरत्यु०
 Be BU.

^२ Thus M ; नि om. all the other MSS.

^३ Corrected (cp. TS. II. 3. 1. 4) ; all the MSS. have इदम्
 i. s. o. इदम् only U. इदममहमा० ।

- निरूप्योपरमर्त्यावागच्छते सः सादयति^१ तस्या एते भवतो
 यज्ञो देवानामादित्यानामवसा नूतनेनेत्यादित्या एवैनं भाग-
 धेयं प्रेषन्तो विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदाश्वत्यान्मयूखान्मग्न मध्यमेवायामुपहृत्यादिति^१
 ५ प्रागौषमनो^१ स्वस्थापयित्वाश्वत्यान्मयूखान्मग्न^१ मध्यमेवायामुप-
 हृत्ति^१ मध्यममुपहृत्य^१ बौधप्रतीचस्त्रीग्राच आयातयतीद-
 महमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादसुख्यै विशोऽवगन्तोरित्यादित्या
 एवैनं बहुवैरा विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदिष्टेऽपि मयूखान्म-
 १० नक्षेत्रान्महेष्टेनाभ्यादध्यादिति^१ तास्महेष्टेनाभ्यादध्यात्यनपह-
 म्यमेवावगच्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्याश्वत्या भवन्ति^१
 महतां वा एतदोजो यदश्वत्य^१ ओजसैव विशमवगच्छति^१
 मग्न भवन्ति^१ सप्तगणा वै महतो^१ गणश्च एव विशमवगच्छ-
 तीति ब्राह्मणं^१ तस्या एते एव भवतः^१ ॥ २२ ॥ सप्तमः ॥
 १५ अथ वै भवति यो मृत्योर्विभीयात्तस्या एतां प्राजापत्याः
 शतहृण्णलां निर्वपेदित्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते शतः
 सुवर्णानि हृण्णलानि नवं पाचं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य ता
 सवितुः प्रभव इति प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं निर्वपामीति
 चतुरो सुष्टीन्हृण्णलानां^२ निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं विरुज्य

१ This passage is found in M only.

२ Thus Be S; मध्यम उपहृत्य Be BD; मध्यम उप० M; मग्न उप० U,
 मध्यमुपहृत्य Bhav.

३ Thus M; हृण्णलान् or हृण्णलां the other MSS.

गार्हपत्ये नवं पाचमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय तिरः
 पवित्रं कृष्णलान्यावपत्ययाज्यं निर्वपत्ययाज्यमधिश्रित्योभयं^१
 पर्यग्निं कृत्वान्तर्वेद्यामादयत्ययं वै भवति चत्वारिचत्वारि
 कृष्णलान्यवद्यति चतुरवत्तस्याष्टा इत्यष्टौ देवताया अवद्यति
 चत्वारि स्त्रियुक्ते ऽष्टाविडायै^२ चत्वार्यवान्तरेडाया एकं प्राशि-
 नायैकं यजमानायाज्यमेव जुह्वतो जुह्वत्याज्यं प्राञ्जन्तः^३ प्राञ्ज-
 न्द्वयैनान्येकधोद्धृत्य^४ ब्रह्मण उपहरति^५ तस्या एते भवतो
 हिरण्यगर्भः प्रजापत इति^६ ॥ २३ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्यं चरुं निर्वपेदि-
 त्येतयेष्टा यज्यमाण उपकल्पयते पञ्च सुवर्णानि कृष्णलानि^७
 सुवर्णरजतौ च रुक्मावथैतं चरुः अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुद्रास्य
 सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां परिगृह्णान्तर्वेद्यामादयति^८ समानं
 कर्मा प्रयाजेभ्यो^९ ऽयं वै भवति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहो-
 तीति^{१०} स प्रयाजेप्रयाज एव कृष्णलमन्ववधाय जुहोति^{११}
 तस्या एते भवत उदु त्वं चिचमित्यन्वाहार्यमामाद्य सुवर्ण-^{१२}
 रजतौ रुक्मौ ददात्याग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्पावित्रं द्वादश-
 कपालं भूम्यै चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोपन-
 मेदित्येतयेष्टा यज्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं^{१३} तस्या एता

१ ० मधिश्रित्यत्युभयं M.

२ चडौ is found in M only.

३ Thus M; प्राञ्जन्तवेव प्राञ्जन्तः D; the other MSS. (i. e. o. प्राञ्जन्ति) प्राञ्जावे Be; प्राञ्जन्ते U; प्राञ्जन्ते B; प्राञ्जाति Be 8.— उद्धृत्य M Be 8, उपहृत्य the other MSS., but op. supra XII. 16 (p. 68, 18).

भवन्ति स प्रज्ववञ्चि काव्या हिरण्यपाणिमृतये वाममद्य
 सवितर्वडित्या पर्वतानाः सोमासस्ता विचारिणीत्यन्वाहार्य-
 माभाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव निर्वपेद्विरण्यं विचेति ^१ तस्मा
 एता एव भवन्त्येतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्चेदिति ^१ तस्मा
 ५ एता एव भवन्ति ^१ ॥ २४ ॥

यः सोमवामी स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चहं
 निर्वपेदिति ^१ तस्मा एते भवतः चदूदरेणापान्तमनुरिति ^१
 सोमवामी वा अन्यो भवत्यन्यः सोमातिपवितो भवति ^१ यः
 सोमातिपवितः स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चहं
 १० निर्वपेदिति ^१ तस्मा एते भवतः प्र सुवानः सवाधस्त इत्यग्नये
 दाचे पुरोडाशमष्टाकपाकं निर्वपेदिन्द्राय प्रदाचे पुरोडाशमेका-
 दशकपाकं पशुकाम इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि
 मधु द्रुतमपो यवानित्येष देवस्य ता सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं कृत्वाग्नये दाचे जुष्टं निर्वपामीति चतुरो सुष्टीग्नौहीणां
 १५ निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्विन्द्राय प्रदाचे जुष्टं निर्वपामीति
 चतुर एव त्रौहीणामेतामेव प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं
 निर्वपामीति चतुरो यवानां ^१ तेषां त्रौहिष्येव हविष्कृतमुदा-
 दयत्युपोयच्छन्ते यवान्हविष्कृता वाचं विसृजते ^१ समानं

१ The passage marked between १...१ is not found in M Be BU. In the words as handed down by Be 8, I inserted अन्यो (l. 8, first time) and तस्मा (l. 9) and changed अन्यं (l. 8, second time) into अन्यः। D : सोमवामी सोमो भवत्यन्यं विदुः सोमातिपवितः (sic).

कर्माधिवपनादधुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपालान्यु-
पदधात्येकादशोत्तरतो^१ । यैतान्यवानुसूत्रले परिचुच्य गार्हपत्य
एककपालमधिश्रित्य धाना भर्जन्ति^२ । यदैते^३ हविषी
अधिषृणक्ति तदैता धानाश्चतुष्टयेनोपसृजति^४ दध्ना मधुना^५
घृतेनाङ्गिरिति^६ । तस्या एता भवन्त्यग्रे दा दाशुवे रयिं दा
नो अग्रे श्रुतिनः प्रदातारः हवामहे प्रदाता वञ्चौ घृतं न
पूतमुभे सुसृज् सर्पिष इति^७ ॥ २५ ॥

यो वज्रविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टा-
कपालमैन्द्रमेकादशकपालः^८ सौम्यं चरमित्यथ वै भवत्याग्नेयस्य
च सौम्यस्य चैन्द्रे समाश्लेषयेदिति^९ । स आग्नेयस्य च सौम्यस्य^{१०}
चैन्द्रे समाश्लेषयति^{११} । तेजस्यैवास्मिन्नब्रह्मवर्चसं^{१२} च^{१३} समीची^{१४}
दधातीति ब्राह्मणं^{१५} । तस्या एता भवन्ति स प्रजवसि काव्येन्द्रं
वो विश्वतस्परौन्द्रं नरस्त्वं नः सोम या ते धामानीत्यग्नीषोमी-
यमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदिति^{१६} । तस्या एते
भवतोऽग्नीषोमा सवेदमा युवमेतानीत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं^{१७}
निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति^{१८} । यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्सोऽग्नी-
षोमीयमष्टाकपालः^{१९} श्यामाकानां निर्वपति^{२०} । तस्या एते

१ Thus M (the same reading xvii. 31); भर्जयन्ति the other MSS.

२ Only found in M Be 8; BDU om.; Be has a lacuna of three akṣaras.

३ Thus M and Bhav.; the other MSS. have the plural.

४ मधुना M.

५ Thus corrected acc. to TS II. 3. 3. 2; तेजस्यैवास्मा इन्द्रियं च समीची MUDB Be; तेजस्यैवास्मा इन्द्रियं च ब्रह्मवर्चसं च समीची Be 8.

भवतो ऽग्नीषोमाविमः सु मे ऽग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्येति ।
 सोमाय वाजिने श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैव्याद्विभीचादिति ।
 तस्या एते भवत आयायस्व सं त इति । ब्राह्मणस्यत्यमेकादश-
 कपालं निर्वपेद्द्वामकाम इत्ययं वै भवति गणवती याज्यानु-
 ५ वाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो गणानां त्वा गणपतिः
 इवामहे स इज्यनेनेत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्निशं
 नाशयेयमिति । मारुतौ याज्यानुवाक्ये कुर्यादिति । तस्या
 एते भवतो मरुतो यद्वा वो दिवो या वः शर्मेति ॥ २६ ॥

अथग्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकाम इति । तस्या एते भवतो
 १० ऽर्धमायाति ये ते ऽर्धमन्नित्यर्थग्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः स्युरिति । तस्या एते भवतो ऽर्धग्णे
 चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामिति । तस्या एते
 एव भवतो यो राजन्य आनुजावरः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानु-
 षूकमेकादशकपालं निर्वपेदित्ययं वै भवति बुध्रवती अयवती
 १५ याज्यानुवाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो बुध्रादयमङ्गि-
 रोभिर्गणानो बुध्रादयेण विमिमाय मानैरिति । यो ब्राह्मण
 आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बार्हस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेदि-
 त्ययं वै भवति बुध्रवती अयवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ।
 तस्या एते भवतो महाकही अष्टभायदुध्राद्यो अयमभ्यत्योज-
 २० सेति ॥ २७ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति यः पापयक्कगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं
 चरुममावास्यायां निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो नवोनवो

भवति जायमानो यमादित्या ऋग्शुभायायवन्तीति ' यं
 कामयेताज्ञादः स्यादिति तस्मा एतं चिधातुं निर्वपेदिन्द्राय
 राज्ञे पुरोडाशमेकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय खराज्ञ
 इत्ययं देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं ऋतेन्द्राय राज्ञे
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो सुष्टीन्त्रीहीणां निर्वपत्येतामेव ५
 प्रतिपदं ऋतेन्द्रायाधिराजायेन्द्राय खराज्ञ इति चतुरश्वतुरो
 सुष्टीनेकैकस्यै देवतायै ' हविष्कृता वाचं विष्टुजते ' समानं
 कर्माधिवपनादधुष्य गार्हपत्य एकादशोत्तानानि कपालान्युप-
 दधात्ययं वै भवत्युत्तानेषु कपालेष्वधिश्रयत्यघातधामत्वाय ' १०
 चयः पुरोडाशा भवन्ति ' चय इमे लोका ' एषां लोकाना-
 माष्ट्या ' उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवतीति ' स उत्तरमत्तरमेव
 ज्यायाऽसं करोति ' सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति ' सो ऽवद्य-
 न्नाहेन्द्राय राज्ञे ऽनुब्रूहीति ' प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्राभि
 राजेत्यनुचेन्द्रो जयाति न पराजयाता इति यजति ' सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्रायाधिराजायानुब्रूहीतौन्द्रो जयाति न पराजयाता १५
 इत्यनुच्यास्तेदेव प्ररिरिचे महिन्वमिति यजति ' सो ऽवद्यन्ना-
 हेन्द्राय खराज्ञे ऽनुब्रूहीत्यस्तेदेव प्ररिरिचे महिन्वमित्यनुच्य
 प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्राभि राजेति यजति ' व्यत्यासमन्वाहा-
 निर्दाहायेति ब्राह्मणम् ' ॥ २८ ॥

य इन्द्रियकामो वीर्यकामः स्नात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजये- १०
 दित्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते ऽश्वमृषभं वृषिं वस्तमित्यथ
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं ऋतेन्द्राय रायंतराय

- जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्भीहीणां निर्वपत्येतामेव
 प्रतिपदं क्षत्रेन्द्राय वार्हतायेन्द्राय वैष्णवायेन्द्राय वैराजायेन्द्राय
 शाकरायेन्द्राय रैवतायेति चतुरस्रचतुरो मुष्टीनेकैकस्यै देवताये ।
 हविष्कृता वाचं विष्टुजते । समानं कर्माधिवपनादधुष्य गार्ह-
 ५ पत्ये द्वादशोक्तानानि कपालान्युपदधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु
 कपालेष्वधिश्रयत्यथातयामन्वाय । द्वादशकपालः पुरोडशो
 भवति वैश्वदेवत्वाय । समानं पर्यवद्यतीति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 राघंतरायातुब्रूहीत्यभि त्वा शूर नोनुम इत्यनूच्य त्वामिद्धि
 हवामह इति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय वार्हतायातुब्रूहीति ।
 १० त्वामिद्धि हवामह इत्यनूच्य यद्वाव इन्द्र त इति यजति । सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्राय वैष्णवायातुब्रूहीति । यद्वाव इन्द्र त इत्यनूच्य
 पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 वैराजायातुब्रूहीति । पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेत्यनूच्य कदा
 चन स्तरीरमीति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय शाकरायातुब्रू-
 १५ हीति । कदा चन स्तरीरमीत्यनूच्य रेवतीर्नः सधमाद् इति
 यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय रैवतायातुब्रूहीति । रेवतीर्नः
 सधमाद् इत्यनूच्याभि त्वा शूर नोनुम इति यजति । यत्वा-
 समन्वाहानिर्दाहायेति ब्राह्मणम् ॥ २६ ॥

अन्वाहार्यमासाद्याश्वमृषभं वृष्णिं वस्तमिति ददाद्वेत्यैव

- १० यजेताभिग्रह्यमान इति । यैव । पूर्वा । सेध । यद्यनुष्णामः

१ Thus M ; यैव पूर्वा नेति Be ; यैव पूर्वसे Be S ; यैव पूर्वसेति U ;
 तस्या एते भवन्ति या पूर्वस्या BD.

स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टा-
कपालः सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमिति ।
तस्मा एते भवन्त्युदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्वं चित्रमुदग्ने
शुचयस्तव वि ज्योतिषेत्युपहृतायामिडायामनाहितमग्नीध्रे
भवत्ययं यजमानाय त्रैविण्डान्प्रयच्छत्युदु त्वं जातवेदसः सप्त १
त्वा हरितो रये चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्प्रय-
च्छति । चचुरेवासौ प्रयच्छति । यदेव तस्य तदिति ब्राह्मणं ।
वैश्वदेवीः संधहणीं निर्वपेद्वामकाम इति । वैश्वदेवं चरुः
संगृह्णन्त इव अपयन्त्ययं ध्रुवो ऽसि ध्रुवो ऽहः सजातेषु भूया-
समिति परिधीन्परिदधाति । तस्मा एते भवतो विश्वे देवा १०
विश्वे देवा इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यामन-
मस्थामनस्य देवा इति तिस्रः ॥ ३० ॥ नवमः ॥

अथ वै भवत्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो ।
वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वाग्ग्राविष्णू आत्मा
यस्य ज्योगामयति । यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत १५
सर्वमायुरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदित्येतथेष्टा यच्छ-
माण उपकल्पयते स्वादिरं नवं पाचं नवनीतमाज्यं यावतीः
समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं च प्रवर्तमय देवस्य त्वा सवितुः
प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
वारुणं दशकपालः सारस्वतं चरुमाग्रावैष्णवमेकादशकपाल- २०

१ सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यः MBD ; सुवाङ्मतीरुहोत्यः U Bo ; सुवाङ्मतिं
जुहोत्यः Bo 8.

मिति^१ ' समानं कर्माज्यावेचनात्^२ आज्यावेक्षणे^३ ऽनुवर्तयति
 यन्नवमेत्तन्नवनीतमभवदिति ' समानं कर्मा सुचा^४ सादना-
 त्सादयित्वा सुचो ऽयैतं प्रवर्तं स्वादिरे नवे पात्र उपस्तीर्णा-
 भिधारितः^५ सह हविर्भिरन्तर्वेद्यामादयति ' समानं^६ कर्मा^७
 १५ प्रयाजैभ्यः^८ ' प्रयाजैश्चरित्वा^९ हविर्भिश्चरति^{१०} ' तस्या एता
 भवन्त्यायुष्ट आयुर्दा अग्न आप्यायस्व सं ते ऽव ते हेड उदु-
 न्तमं प्र णो देव्या नो दिवो ऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतौरुपजुहोति ॥ ३१ ॥

अश्विनोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यथोः प्राणो ऽसि
 १० स्वाहेन्द्रस्य प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणो ऽसि स्वाहा
 मित्रावरुणयोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यस्य प्राणो ऽसि
 स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणो ऽसि तस्य ते ददतु येषां
 प्राणो ऽसि स्वाहेति ' ऊत्वाऊत्वेव स^{११}स्वावैः^{१२} प्रवर्तमभिधार-
 यति राडसि विराडसि सम्राडसि स्वराडभीत्ययैतं प्रवर्तमये-
 १५ णाहवनीयं पर्यादित्य दक्षिणतो निदधात्यथ यजमानमाज्य-
 मवेचयति एतस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां
 महद्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गथैरथदित्यथ ब्रह्मणो
 हस्तमन्वारभ्यत्विजः^{१३} पर्याङ्कः पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य

१ Here BD ins. हविष्कृता वाचं विष्टजते ।

२ Thus M Bhav. ; च आज्यामवेचनात् the other MSS.

३ om. M Be.

४ संसादेष Be 8.

५ अलिजः only in M Be 8 D.

वर्तन्योपाग्रोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवन-
 स्थायै वृहद्रथंतरयोस्त्वा स्तोमेन विष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य
 वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्थाया अग्नेस्त्वा
 माचया जगत्यै वर्तन्याययणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु
 जीवातवे जीवनस्थाया इत्यथ हिरण्यादृतं निष्पिबति । ५
 निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियं
 रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा अदिते गर्भं यच्छ विष्टे
 देवा जरदष्टिर्षयासदित्यथैतं^१ प्रवर्तमद्भिः प्रचास्य दक्षिणे कर्णं
 आवध्नीतं^२ आयुष्टे^३ विश्वतो दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत^४
 आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायुरसि सर्वमायुरसीत्यथास्य^५ नञ्चा १०
 वृत्तं गृह्णात्यग्निरायुष्मानित्यान्तादनुवाकस्य । ॥ ३२ ॥

यावतो ऽश्वान्प्रतिगृहीयान्तावतो वारुणाश्चतुष्कपालाग्नि-
 र्वर्षेदेकातिरिक्तानिति । तस्या एते भवत इमं मे वरुण तत्त्वा
 यामीति । यद्यपरं प्रतिपाही स्वात्सौर्यमेककपालमनुनिर्वपे-
 दिति । तस्या एते भवत उदु त्वं चित्रमित्यथापो^६ ऽवमृचम- १५
 वैत्यथ^७ वै^८ भवत्यपोनञ्चीयं^९ चरं पुनरेत्य निर्वपेदिति ।

१ Thus M ; •चैनं all the other MSS.

२ Thus corrected, cp. infra XVII. 41 and XVIII. 9 ; आवध्नी-
 नाच० M ; आवध्नात्याद्यु० the other MSS.

३ All exc. M ins. प्रवर्तस् after रनं ।

४ After सर्वमायुरसि M has some words more : सर्वं न आयुर्भूयात्यवे-
 मायुर्भूयस्, cp. Āp. XIX. 24. 10.

५ Thus MUD Be, the last three omitting the words अथ वै
 भवति । चित्रमित्यवमृचमेवैत्यपीन० Be 8 ; चित्रमित्यपीन० B.

- तस्या एते भवतो ऽपां नपात्समन्या यन्तीति ^१ यः पापना^१
 गृहीतः स्यात्तस्मा एतामैन्द्रावरुणीं पयसां निवपेदित्येतयेस्या
 यच्छमाण उपकल्पयते दधि पय आमित्राया इत्यथ देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं हविन्द्रावरुणाभ्यां जुष्टं निर्व-
 ५ पामीति चतुरो सुष्टीन्ग्रीहीणां निर्वपति ^१ हविष्कृता वाचं
 विसृजते ^१ समानं कर्माधिवपनाद^१क्षुय दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्यै-
 कादश कपलान्युपदधाति ^१ यदैतं पुरोडाशमधिषणक्ति तदै-
 तामामित्रां गार्हपत्ये अपयत्यथैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिचा-
 रितमुदास्यामित्रया संप्रच्छाद्यान्तर्वेद्यामादधति^१ ॥ ३३ ॥
- १० अथ वै भवति पयस्यायां पुरोडाशमवदधात्यात्मन्वन्तमेवैनं
 करोत्यथो आयतनवन्तमेव ^१ चतुर्धा ब्यूहति ^१ दिक्षेव प्रति-
 तिष्ठति ^१ पुनः समूहतीति ^१ स आमित्रां पुरोडाशाच्चतुर्धा^१
 कृत्वा ब्यूहति या वामिन्द्रावरुणा यतव्या तनूस्तयेमम^१हसो
 सुच्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्रा रक्षसा तेजसा तनूस्तये-
 १५ मम^१हसो सुच्चतमिति ^१ पुनः समूहति समूच्चावचतीति ^१ तस्या
 एते भवत इन्द्रावरुणयोरहमिन्द्रावरुणा युवमध्वराय न इत्यथ
 पुरस्तात्सिष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 सामस्तं वामेतेनावयज इत्यष्टौ ^१ ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवति यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्वर्धमान एतयेत्या

१ Thus M ; पापयच्छ = the other MSS.

१ Thus M ; संप्रच्छाद्य = all the other MSS.

१ Thus M and Bhav. ; पुरोडाशं चतुर्धा all the other MSS.

यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विवाधवते
 ऽग्नये प्रतीकवत इति ^१ तस्या एता भवन्ति प्रप्रायमग्निः प्र ते
 यच्च प्र त इयमिं मन्य भुवो वि पाजसा वि ज्योतिषा स
 त्वमग्ने प्रतीकेन तः सुप्रतीकः सुदृशः स्वच्छमिति ^१ यो
 भ्रातृव्यवन्स्यात्स स्पर्धमान एतयेक्षा यजेतेन्द्रायाः होमुचे ५
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैष्टुधायेन्द्रायेन्द्रियावत
 इत्यथ वै भवति चयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ^१
 य एवैते चय एकादशकपालास्तः एवैतः उक्ताः भवन्ति ^१ तस्या
 एता भवन्त्यः होमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र चयमिन्द्रियाणि
 शतक्रतो ऽनु ते दायीति ^१ यो भ्रातृव्यवानस्यात्स स्पर्धमान १०
 एतयेक्षा यजेताग्नये संवगांय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः
 षट्प्रतमासजमेतेन यजुषाभिष्टुगेदिति ^१ तः षट्प्रतमासजमेतेन
 यजुषाभिष्टुग्योजो ऽसि सहो ऽसि वलमसि भ्राजो ऽसि
 देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायु-
 रभिभूरहमेतेन हविषामुं भ्रातृव्यमभिष्टुयासमिति ^१ युष्ठा हि १५
 देवदत्तमानित्येतस्यानुवाकस्य सप्तदश सामिधेनीः पराचौर-
 न्वाह ^१ तस्या एते भवतः सखायः सं वः सम्यच्चः सः समिद्युवसे
 वृषजिति ^१ ॥ ३५ ॥

यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतं प्रजापत्यं गार्भुतं चरं निर्व-
 पेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्रजापते स वेदेति ^१ यः पशुकामः १०

१ Thus Be 8; ता एवैत उक्ता M; त एवोक्ता Be BU; तयोक्ता D.

- स्यात्तस्मा एतः सोमापौष्णं गर्भुतं चरुं निर्वपेदिति^१ तस्या
 एते भवतः सोमापूषणेमौ देवाविति^१ चित्रया यजेत पशुकाम
 इति^१ अश्विचयेत्युपवसत्यय^१ प्रातरायेयमष्टाकपालं निर्वपति
 सौम्यं चरुं त्वाष्टमष्टाकपालः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुः
 ११ सिनीवास्त्यै चरुमैन्द्रमेकादशकपालमिति^१ तस्या एते भवन्त्य-
 ग्निना रायिमश्रवद्भोमाः अग्न आयायस्व सं त इह त्वष्टार-
 मयियं तन्नस्तुरीपं प्र णो देव्या नो दिवः पौपिवाः सरस्वतो
 ये ते सरस्व ऊर्मयः सिनीवालि या सुपाणिरिन्द्रं वो विश्व-
 तस्तरौन्द्रं नर इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यग्ने
 १० गोभिर्न आगहीति पञ्चर्चो दे यजुषी^१ ॥ ३६ ॥ एकादशः ॥
 कारीर्या यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णं वासः
 कृष्णतृषं कृष्णमथं कृष्णः सदानं कृष्णाजिनं कृष्णमधु^१ करी-
 रसकूकृष्णां कुम्भीमामपकां^१ कृष्णमनस्त्रिगधं कृष्णामविं कृष्णं
 वर्षाङ्गस्तम्^१ वैतसमिध्मावर्हिरित्यथ यजमानायतने कृष्णं वासः
 १५ कृष्णतृषं निदधात्यथापेणाहवनीयं कृष्णमथं कृष्णेन सदानेन

१ अश्विचयेत्यु० Be 8 Be; अश्विचेत्यु० BDU; अश्विचयेत्यु० M.

१ कृष्णमधु DU.

१ Thus corrected acc. to a Prayoga; कुम्भीमामपकां D; instead of आमपकां Be 8 (pr. m.): आमवाकाई, (sec. m.): आमपाचकरीया; आमपाचकरीया U; आमपाचकरी B; आमपाचकरीयत् Be; आममाच-करीयां M.

१ वर्षाङ्गः M here and later on consequently; thus also some of the other MSS.

मंदित्वान्तर्वेदि^१ कृष्णाजिने कृष्णमधु करीरसकूञ्जिवपत्युत्करे
कुम्भौ निमिनोत्यथायेणोत्करं प्रागीषमन स्थापयित्वा तस्याये-
णोपस्तम्भनं कृष्णामविं निघट्वात्युत्तरेणाहवनीयं कृष्णं वर्षाङ्ग-
स्तम्बं वैतसमिध्मावर्हिरिति निदधात्यथ यजमानः कृष्णं वासः
कृष्णदूर्वं परिधत्ते ॥ ३७ ॥

माहृतमसि मरुतामोजो ऽपां धारां भिन्द्वीति^१ रमयत
मरुतः श्वेनमायिनमिति पश्चादातं प्रतिमीवति^१ पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावरुद्धा इति ब्राह्मणमथैतमथः सदानात्प्रमु-
च्योत्तरवर्ग्येणाभिविचिपत्यभिकन्द^२ स्तनय गर्भमाधा इति^१
अ यदि विधूनुते^३ यदि मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्य- १०
तौत्येव वेदाय वातनामानि जुहोति पुरोवातो वर्षञ्जित्वरा-
वृत्स्वाहेत्यष्टावधान्तर्वेदि कृष्णाजिने मधुषा करीरसकूञ्जं यौति
मान्दा वाशाः शुन्ध्यूरजिराः । ज्योतिष्मतीस्तमस्वरौरुन्दतौः
सुफेनाः । मिचमृतः चचमृतः सुराश्वा इह मावतेति^१ तिस्रः
पिण्डौः कृत्वा समुच्चित्य कृष्णाजिनस्यान्तान्मंदानेनोपनद्धति १५
वृष्णो अथस्य सदानमसि वृक्षे त्वोपनद्धामौत्यथैना अनसः
प्रथमायां गधायामावध्नाति ॥ ३८ ॥

देवा वमय्या अग्ने सोम सूर्यत्यहोरात्रे उपरमति^१ द्विती-

१ Thus M only ; संनद्धत्वान्तर्वेदि all the other MSS.

२ •मन्थ्येयं• M ; •मन्थ्येयं the other MSS. ; cp. supra p. 104. 2.—

•भिविचिपत्यं• M.

३ विधुनुते BD.

यस्यामावध्नाति देवाः शर्मस्था मित्रावरुणार्यमन्त्रित्यहोरात्रे
एवोपरमति^१ द्वतीयस्यामावध्नाति देवाः सपौतयो ऽपां
नपादाशुहेमन्त्रित्यहोरात्रे एवोपरमत्यथ वै भवति यदि
वर्षन्तावत्येव होतव्यमिति^१ यदि चैव वर्षति यदि नोभयेनैव

- ५ पिण्डौजुहोति सुवोपस्त्रीणांभिषारिता दिवा चित्तमः
कृष्णक्या यं नर उदौरयथा मरुतः समुद्रत इत्ययासां धूम-
मन्त्रोचते ऽमितवर्णा हरयः सुपर्णा इति^१ यदि न वर्षच्छो
भूते हविर्निर्वपेदग्रये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे-
न्नाहतः सप्तकपालः सौर्यमेककपालमिति^१ तस्या एता
१० भवन्ति त्वं त्या चिदच्युताग्ने भूरीणि तव जातवेदो दिवो
नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं पित्रन्वपो मरुतः सुदानव उदु त्वं
चित्रमित्यथ पुरस्तात्सिष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यौर्वस्युवच्छु-
चिमप्रवानवदाङ्गव इति तिस्रो^१ ऽथैतां कुम्भौमद्भिः पूरयति
सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणेति^१ सा यदि दीर्यते
१५ यदि भिद्यते वर्षिष्यतीत्येव वेदायाविमभिजुहोत्यजा^१ अमि
प्रथमजा बलमभि समुद्रियमिति^१ सा यदि विधृतुते यदि
मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्यतीत्येव वेदाथ वर्षाङ्गस्तमम-
भिजुहोति ॥ ३६ ॥

१ Thus M Be 8 Be; वेदाथ मेधा उपरि जुहोत्य० BUD; then follows in B the beginning of kh. 40; the passage अयाविमभि-जुहोत्य०...वर्षिष्यतीत्येव was given in this MS. already after the horse oracle.

उन्नम्य पृथिवीं भिङ्गद्दीदं दिव्यं नमः । उद्गो दिव्यस्य
 नो देहीशानो विष्टुजा द्रुतिमित्यथैनमाहवनीये ऽनुप्रहरति
 हिरण्यकेशो रजसो विमार इत्ययास्य धूममन्वीचत आ ते
 सुपर्णा अमिनन्त एवेरित्यथान्तर्वेदि तिष्ठन्कृष्णाजिनमवधूनीति
 ये देवा दिविभागा इत्यान्तादनुवाकस्य^१ संतिष्ठते कारीर्य-
 यातो ऽञ्जःसवकारीर्यग्रेयमष्टाकपालं निर्वपति अपथिता-
 सादयति^२ तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्वर्णावा-
 ज्यभागावथ हविषो ऽग्निर्मूर्धा सुव इति^३ विष्टुभौ संयाज्ये^४
 याभिश्चैव पिण्डीरावप्राति याभिश्च जुहोति याभ्यां च धूम-
 मन्वीचते ताः सूर्यिध्वनि^५ संतिष्ठते ऽञ्जःसवकारौ^६ १०

॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ वै भवति चैधातवीयेन यजेताभिचरन्वाभिचर्यमाणो
 वा सहस्रेण वा यज्यमाणः^१ सहस्रेण वेजानो यो वा यज्य
 इत्युक्ता न यजत इत्येतयेष्टा यज्यमाण उपकल्पयते सहस्र
 हिरण्यं तार्थं धेनुमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रभव इति^२
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ब्रौ-
 हीणां निर्वपेत्तेतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपा-
 मीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं
 निर्वपामीति चतुर एव ब्रौह्मीणां^३ तेषां ब्रौहिषेव हवि-

१ Thus M ; सं om. all the other MSS.

२ The following thus only in M ; the other MSS. are partly corrupted partly incomplete.

कृतमुदादयत्युपोद्यच्छन्ने यवान्द्विविक्ता वाचं विस्ृजते^१ समानं
कर्माधिवपनादधुष्य गार्हपत्ये द्वादश कपालान्युपदधात्यथ वै
भवति द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति^१ ते त्रयश्चतुष्कपाला-
स्त्रिंशमृद्धत्वाय^१ त्रयः पुरोडाशा भवन्ति^१ त्रय इमे लोका^१
५ एषां लोकानामाष्टा^१ उत्तरउत्तरो ज्ञायाम्भवतीति^१ स
उत्तरमुत्तरमेव ज्ञायाम्भं करोति यवमयं^१ मध्ये^१ इय
वै भवति ॥ ४१ ॥

सर्वाणि छन्दाश्चेतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतदौर्थं यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै^१ यदुष्णिहककुभावन्वाह
१० तेनैव सर्वाणि छन्दाश्चवहन्तु इति^१ प्र सो अग्ने तवोति-
भिरित्येतासां दे धाय्यालोके दधात्यथाग्ने चो ते वाजिना
चौ बध्नन्तेति त्रिवत्या परिदधाति सरूपत्वायेति ब्राह्मणः^१
सर्वेषामभिगमयन्ब्रवतीति^१ तस्या एते भवतः सं वां कर्म-
णोभा जिग्यषुरित्यन्वाहार्थमासाद्य सहस्रं^१ हिरण्यं तार्थं
१५ धेतुमिति ददाति^१ यं कामयेत राजन्यमनपोभ्यो जायेत
वृक्षान्नः^१ हरेदिति तस्मा एतमैन्द्रावार्हस्यं चरुं निर्वपेदित्ये-
तथेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं यं दाम^१ तस्या एते
भवतो ऽस्मे इन्द्रावृहस्यतो वृहस्यतिर्नः परिपातु पश्वादित्य-
न्वाहार्थमासाद्य हिरण्यं यं दाम ददाति^१ ॥ ४२ ॥

१ Thus M. only; यवमयमध्ये Be 8 Be; यवमयीमध्ये BU; यवमय-
रमध्ये D.

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदनिद्वाययणेन नवाक्षं जग्ध्वा
 यो वान्यस्याग्निषु यजेत यस्य वान्यो ऽग्निषु यजेत ' सो ऽरण्यो-
 रग्नौन्ममारोहोदवसाय मयित्वाग्नीविहृत्य वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपति ' तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 पृष्ठो दिवौत्यग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदि- ५
 च्छिन्नाग्निहोत्रो यो वा कामयेत प्रजायै मे तन्तुर्न विच्छि-
 द्येतेति ' सो ऽरण्योरग्नौन्ममारोहोदवसाय' मयित्वाग्नीवि-
 हृत्याग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या
 एते भवतस्त्वं नस्तन्तुस्तु सेतुगमे त्वं पन्था भवसि देवयानः ।
 त्वयाग्ने पृष्ठं वयमारुहेम अथा देवैः सधमादं मदेम ॥ स्वयं १०
 कृण्वानः सुगमप्रवायं तिग्मशृङ्गो वृषभः शोशुचानः । प्रब्रू
 सधस्त्वमनुपश्यमान आ तन्तुमग्निर्दिव्यं ततानेति ' स्विष्टवत्यौ
 संयाज्ये हव्यवाहमभिमातिषादः रचोहणं पृतनासु जिष्णुम् ।
 ज्योतिष्मन्तं दौघन्तं पुरन्धिमग्निः स्विष्टकृतमाज्वेम ॥
 स्विष्टमग्ने अभितपृणाहि विश्वा देव पृतना अभिव्य । १५
 उहं नः पन्थां प्रदिशन्निभाहि ज्योतिष्मद्वेहजरं न आयुरित्य-
 ग्नये व्रतभृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निरश्रु
 कुर्यादिति ' तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतभृच्छुचिर्देवाः आसा-
 दथा इह । अग्ने हव्याय वोढवे ॥ व्रता तु विभद्रतपा
 अदाभ्यो यजानो देवाः अजरः सुवीरः । दधद्रत्नानि सुवि- २०

१ Thus MDU; *रोषोदव* Be 8 Be; in B the last kb. is wanting.

दानो अग्ने गोपाय नो जीवसे जातवेद इत्यथ यस्याग्नयो
 वृथाग्निभिः सृष्ट्व्येरेन्विथो वाय्वस्य वाग्निभिः सो ऽरण्योर-
 ग्नीन्समारोह्योदवधाय^१ मयित्वाग्नीन्विहत्याग्नये विविचये पुरो-
 डाग्रमष्टाकपात्रं निर्वपत्यग्नये^२ व्रतपतय इति^१ तस्या एता
 ५ भवन्ति वि ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने त्वामग्ने मानुषीरौडते
 विशस्त्वमग्ने व्रतपा अग्निं यदो वयं प्रमिनाम व्रतानीति^१
 संतिष्ठन्त इष्टयः संतिष्ठन्त इष्टयः^१ ॥ ४३ ॥ चयोदशः ॥

॥ इति चयोदशः प्रश्नः ॥

अथ वै भवति प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति ' स
तपो ऽतप्यत ' स अर्पानसृजत ' सो ऽकामयत प्रजाः सृजे-
येति ' स द्वितीयमतप्यत ' स वयाःसृजत ' सो ऽका-
मयत प्रजाः सृजेयेति ' स तृतीयमतप्यत ' स एतं दौचित-
तवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजतेति ' तत्पृच्छन्ति १
कतमत्तप्यो यत्तपस्तप्त्वा दौचितवादं वदतीत्यथ वै भवत्य-
ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो ऽसु दौचातपसो प्रावेग्यन्त्रसु
स्नाति ' साचादेव दौचातपसो अवहङ्ग इत्येतदिति
ब्रूयादित्यथ वै भवति यदै दौचितो ऽमेधं पश्यत्यपास्मादौचा
कामति ' नौलमस्य हरो ज्येतीति ' सो ऽमेधं दृष्ट्वा जपत्य- १०
बह्वं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः श्रेष्ठो दौचे मा
मा हासौरित्याह ' नाम्नादौचापकामति ' नास्य नौलं न
हरो ज्येतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदै दौचितमभिवर्षति
दिश्या आपो ऽग्नान्ता ओजो बलं दौचां तपो ऽस्य निर्घ्न-
न्तीति ' सो ऽभिवृष्यमाणो जपत्युन्दतौर्वलं धत्तौजो धत्त १५
बलं धत्त मा मे दौचां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव
शर्वमात्मन्वत्ते ' नास्यौजो बलं न दौचां न तपो निर्घ्नन्तीति
ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निर्वै दौचितस्य देवता ' सो ऽस्मादेतर्हि
तिर इव यर्हि यातीति ' सो ऽस्मात्समावृढश्चिर इव १

१ इवेति MG (pr. m.) U ; इवति Be BG (sec. m.) ; the plural
is correct, the subject being, according to Bhav., ब्रह्मवादिनः ।

१ यर्हि ins. M.

भवति । सो ऽरक्षोरग्रीन्ममारोह्य वृहस्यतिवत्यर्चा प्रयाति ।
 भद्रादभि श्रेयः प्रेहि वृहस्यतिः पुरस्ता ते अस्त्वित्याह ।
 ब्रह्म वै देवानां वृहस्यतिस्तमेवान्वारभते । स एनः संपारय-
 तीति ब्राह्मणं । प्रज्ञातमपाः संयानस्योक्तमध्यवसानस्याय वै
 ५ भवति यो वै सोमः राजानः सास्राज्यं लोकं गमयित्वा
 कौणाति गच्छति स्नानाः सास्राज्यं । इन्दाः सि खलु वै
 सोमस्य राज्ञः सास्राज्यो लोकः । पुरस्तात्सोमस्य क्रयादे-
 वमभिमन्त्रयेतेति । स पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभिमन्त्र-
 यते ॥ १ ॥

१० एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादिष ते चैष्टुभो
 भाग इति मे सोमाय ब्रूतादिष ते जागतो भाग इति मे
 सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः सास्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूता-
 दिति । सास्राज्यमेवेनं लोकं गमयित्वा कौणाति । गच्छति
 स्नानाः सास्राज्यमिति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै तानूनक्ष
 १५ प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति । ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति
 न जुह्वत्यथ क तानूनक्षं प्रतितिष्ठतीति । प्रजापतौ मनसौति
 ब्रूयाच्चिरवजिप्रेदिति । स चिरवजिप्रति प्रजापतौ त्वा मनसि
 जुहोमौर्त्विषा वै तानूनक्षस्य प्रतिष्ठा । य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद
 २० प्रत्येव तिष्ठति । यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठ-

आश्रावयेदिति^१ स यतो मन्यतानभिकस्य होष्यामीति तन्निष्ठ-
 आश्रावयेत्^२ वा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा^३ य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिकस्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया
 इयान्तस्मात्समानच तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्या इति^४ तदेत-
 दन्यच हविर्यज्ञेभ्यो^५ । अभिकामं जुहोतीति हविर्यज्ञेषु भवत्यथ^६
 वै भवति यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति^७ सुम्वा
 अस्य स्वं वायव्यमस्य स्वं चमसो ऽस्य स्वं^८ यद्वायव्यं वा चमसं
 वानन्वारभ्याश्रावयेत्त्वादित्यादिति^९ स वायव्यं चैव चमसं
 चान्वारभ्याश्रावयति^{१०} स्वादेव नैतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः^{११}
 सोमो भवत्यप्रतिष्ठित स्तोमो ऽप्रतिष्ठितान्युक्त्यान्यप्रतिष्ठितो
 यजमानो ऽप्रतिष्ठितो ऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसो
 ऽस्य प्रतिष्ठा सोम स्तोमस्य स्तोम उक्त्यानां^{१२} यद् वा गृहीत्वा
 चमसं वोक्षीय स्तोत्रमुपाकुर्यादित्युच्यते^{१३} ह्येव^{१४} चमसस्य
 यद्दणः^{१५} स यद् वा गृहीत्वा चमसं वोक्षीय स्तोत्रमुपा-^{१६}
 करोति^{१७} प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्त्यानि^{१८}
 प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युरिति ब्राह्मणम् ॥ २ ॥

अथ वै भवति यज्ञं वा एतत्संभरन्ति यत्सोमकयण्ये
 पदं^१ यज्ञमुखः हविर्धाने^२ यर्हि हविर्धाने प्राची प्रवर्तये-
 युस्तर्हि तेनाचमुपाज्यादिति^३ स यर्हि हविर्धाने प्राची^४

१ MGB ins. न; Bhav. cites the passage without the negative particle.

प्रवर्तयति^१ तर्हि^२ तेन पदद्वतीयेन पव्यक्षधुरमुपानक्ति^३
यज्ञमुख एव यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति प्राञ्च-
मग्निं प्रहरन्त्युत्पन्नीमानयन्त्यन्वनाः^४सि प्रवर्तयन्त्यथ वा अस्मैष
५ धिष्णियो क्षीयते सो ऽनुधायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा प्रजां
पशुन्यजमानस्य श्रमयितोर्धर्हि पशुमाप्नोतमुदञ्चं नयन्ति तर्हि
तस्य पशुअपणः हरेदिति^५ स यर्हि पशुमाप्नोतमुदञ्चं नयन्ति
तर्हि तस्य पशुअपणः हरति^६ तेनैवैनं भागिनं करोतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यजमानो वा आहवनीयो^७ यजमानं वा
१० एतदिकर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुअपणः हरन्ति^८ स वैव
स्वाग्निर्मग्न्यं वा कुर्यादिति^९ स यद्यहैनं^{१०} करिष्यम्भवति
नैनमन्वानयते^{११} ऽजस्र एवाप्येष दीप्यमानः शेते^{१२} यद्यु वा
एनमन्वानयते तस्य पशुवेलायामुल्लूकमादायारणी उपसंगृह्य
पूर्वः पशोः प्रतिपद्यते^{१३} निर्मग्न्येनात्र^{१४} पशुः अपयन्ति^{१५}
१५ वपया^{१६} तत्सहोल्लूकमाहरन्ति यजमानस्य सात्मानायेति
ब्राह्मणमथ वै भवति यदि पशोरवदानं नश्येदाव्यस्य प्रत्या-
ख्यायमवद्येदिति^{१७} स यावन्ति पशोरवदानानि नश्यन्ति
तावत्कृत्व आव्यस्य प्रत्याख्यायमवद्यति^{१८} सैव ततः प्रायश्चित्ति-
रिति ब्राह्मणमथ वै भवति ये पशुं विमर्ष्यौरन्यस्तान्कामयेता-

१. Thus M ; प्रवर्तयेद्युत्तर्हि the other MSS.

२ यद्यहैनं B Be ; cp. infra p. 163, 5.

३ Thus M only ; निर्मग्न्येनात्र the other MSS.

४ Thus MBG (see. m.) ; पया Be G (pr. m.).

र्तिमार्च्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नौध्रे जुहुया-
दिति^१ स कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नौध्रे जुहोति^२ नमो-
वृत्तिमेवैषां वृक्ते^३ ताजगार्तिमार्च्छन्तीति ब्राह्मणं^४ यद्यु वा
एकचरं विमथ्योते ग्रामिच एतां जुहोति^५ प्रज्ञातमुपाकरण-
स्थोक्तमपाव्यानां^६ चरणं^७ ब्राह्मणमुत्तरम्^८ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ ५

अथ वै भवति यो वा अथयादेवतं यज्ञमुपचरत्या
देवताभ्यो वृथ्यते पापीयान्भवति^१ यो यथादेवतं न
देवताभ्य आवृथ्यते वसूयाग्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नौध्रेमभिष्टुगैष्याया
हविर्धानमाग्नेया सुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सद इति^२
स आग्नेय्यर्चाग्नौध्रेमभिष्टुति वैष्याया हविर्धानमाग्नेया सुचो^३
वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदो^४ यथादेवतमेव यज्ञमुप-
चरति^५ न देवताभ्य आवृथ्यते वसूयाग्भवतीति ब्राह्मणमुक्त-
मौदुम्बराणां महापरिधौनां^६ परिधानमुक्तं^७ सुचा^८ सादन-
मुक्तं पाचाणामभिमर्शनमथ वै भवतीष्टर्गो वा अध्वर्युर्वजमा-
नस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वो ऽष्टुः क्षीयत^९ आसन्वान्ना मन्त्रात्पाहि^{१०}
कस्यासिदभिगृह्या इति पुरा प्रातरनुवाकाज्जुहुयादिति^{११}
पुरा प्रातरनुवाकान्महाराच उत्थायाग्नौध्रे आसन्वां जुहोत्या-
सन्वान्ना मन्त्रात्पाहि कस्यासिदभिगृह्या^{१२} स्वाहेत्यात्मन एव

१ BG ins. प्रज्ञात एतां जुहोति ।

२ Thus M ; उपाकरणबीयस्य the other MSS.

३ From here unto निर्धेनो (p. 158, 12) is left out in B.

४ अभिगृह्या M Be U and Padapāṭha at TS. III. 1. 7. 1 ; अभि-
गृह्याः G.

- तद्ध्वयैः पुरस्ताच्छर्मं नक्षते ऽजात्या इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै हृन्दोभिरभिभवति स स॒सु॒स्व॒तोर॑भिभवतीति ।
 स स॒सु॒स्व॒तोर्म॑हारात्र उत्थाद्याग्नीध्रे तिस्रो ऽभिभूतौर्जुहोति
 संवेशाय तपोवेशाय त्वा गायत्रिया अभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय
 १ तपोवेशाय त्वा त्रिष्टुभो ऽभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय तपोवेशाय
 त्वा जगत्या अभिभूत्यै स्वाहेत्यथ द्वे प्राणाज्जुहोति
 प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हामिष्टमित्यथ
 वै भवति देवतासु वा एते प्राणापानयोर्व्यायच्छन्ते येषां
 सोमः समृच्छते । संवेशाय तपोवेशाय त्वेत्याह । हृन्दा॒भि
 १० वै संवेश उपवेशश्च हृन्दोभिरेवास्य हृन्दा॒भि वृ॒ह्ण इति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य भूया॒सो यज्ञ॑कतव इत्याहुः
 स देवता वृ॒ह्ण इति । यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्यं
 कुर्वीतेत्युक्त्यं कतुसुपैति । यद्युक्त्यः स्यादतिराचं कुर्वीते-
 त्यतिराचं कतुसुपैति । यज्ञकतुभिरेवास्य देवता वृ॒ह्णे वसो-
 १५ यान्भवतीति ब्राह्मणमिति । न्वा॑ अध्वर्युतो॑ । ऽथ हृन्दोगतः ।
 प्रतिवन्ति॑ चैतिवन्ति॑ चाज्यानि॑ भवन्त्यभिजित्यै । मरु-
 त्वतौः प्रतिपदो विजित्या । उभे वृ॒हद्द्र॑यंतरे भवत ।

१ इतोन्वा चध्व० BGU ; इतोन्वध्व० M.

२ Thus only Bhavasyāmin ; प्रतिवन्त च इतिवन्ति चा० M ; प्रतिवन्ति
 प्रइतिवेति चाज्य० G ; प्रतिवन्ति प्रइतिवेति चाज्य० U ; प्रतिप्रइतिवेचाज्य०
 Be ; cp. also TS. III. 1. 7. 2 with the comm. Vol. III, p. 41 and
 T Br. I. 4. 6. 1.

इति^१ नै^२ कन्दोगतो^३ ।^४ इय होतः^५ । सजनीयः^६ ग्रस्यं विहव्यः^७
 ग्रस्यमगस्यस्य कयाशुभौयः^८ ग्रस्यमिति^९ न्वा^{१०} । एकयाजिनो^{११} ।
 इय सत्तिणां महाराच उत्थानं चैव समानं पञ्चाभिभृतीर्दे^{१२}
 प्राणाज्जती^{१३} । ते यथाकलेव यन्त्यादिष्टान्येवाहान्युपयन्त्युक्तं^{१४}
 नियाभ्यासु वाचनमय वै भवत्योषधयो वै सोमस्य विशो^{१५} । विशः
 खलु वै राज्ञः प्रदातोरौश्वरा^{१६} । ऐन्द्रः सोम इति^{१७} । सो ऽभि-
 योष्यन्नोषधौभ्यो ऽधि राजानं निर्याचते^{१८} । ऽवीवृधं वो मनसा
 सुजाता चतप्रजाता भाग इदः स्याम । इन्द्रेण देवीर्वीरुधः
 संविदाना श्रुतमन्यन्ताः^{१९} सवनाय सोममित्याहौषधौभ्य एवैनः^{२०}
 स्त्रायै विशः स्त्रायै देवतायै निर्याच्याभियुणोतीति ब्राह्मणमय^{२१} ।
 वै भवति यो वै सोमस्याभियूयमाणस्य प्रथमो ऽऽशु स्कन्दति
 स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्त्यजमानस्य निर्हन्तोक्षमभि-
 मन्त्रयेतेति^{२२} । स यः सोमस्याभियूयमाणस्य प्रथमो ऽऽशु
 स्कन्दति तमभिमन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया सह रायस्यो-
 षेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निवंधीरित्याशिषमेवैतामाशास्त इन्द्रि-^{२३}
 यस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घातायेति ब्राह्मणमचैषा
 द्रष्टानुमन्त्रणीया^{२४} । तामितराभिः सह वक्ष्यामो^{२५} । इय वे
 भवति ॥ ४ ॥

१ Corrected ; इति बंदोग M ; इत्यु-बंदोग Be UG.

२ चोवनः M.

३ इतिनैकया M ; इतीन्वा एकया Be UG.

४ Thus M ; वन्त्यादिष्टानि श्रुतान्युप Be ; यन्त्यादिष्टाविष्टान्युप Be.

५ Thus MBG ; सवना द्रष्टानुमन्त्रणीया Be ; सचैषा द्रष्टानुमन्त्रणीया U.

- यो वै देवान्देवयज्ञसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन देव-
यज्ञसेव देवेषु भवति मनुष्ययज्ञसी मनुष्येषु । याग्राचीन-
माययणाद्गृह्याग्नौयान्तानुपाःशु गृह्णीयाद्यानूध्वाःस्तानुपन्दि-
मत इति । स याग्राचीनमाययणाद्गृह्याग्नौयान्तानुपाःशु
५ गृह्णाति । यानूध्वाःस्तानुपन्दिमतो । देवानेव तदेवयज्ञसेना-
र्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन । देवयज्ञसेव देवेषु भवति
मनुष्ययज्ञसी मनुष्येष्विति ब्राह्मणं । ते यत्र बहिष्यवमानः
स्रक्षन्तो भवन्ति तेषु समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्यग्निः
प्रातःसवने पालम्भान्वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः । स नः पावको
१० द्रविणं दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम स्थाहेति । मार्थादिने
पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोति विश्वे
देवा मरुतो इन्द्रो अस्मानस्निन्दितौये सवने न जज्ञुः ।
आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानाः सुमतौ स्याम
स्थाहेत्यार्भवे पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं
१५ जुहोतीदं दतीषः सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्निष्टिं नो अभि वषीयो नयन्तु
स्थाहेत्यथ वै भवत्यायतनवतीर्वा अन्या आङ्गतयो ह्ययन्ते ऽना-
यतना अन्या । या आधारवतीस्ता आयतनवतीर्वाः सौम्यास्ता
अनायतना । ऐन्द्रवायवमादायाधारमाधारयेदिति । स ऐन्द्र-
२० वायवमादायाधारमाधारयत्यध्वरो यज्ञो ऽयमस्तु देवा शोध-
धीभ्यः पशवे नो जनाय । विश्वस्मै भृतायाध्वरो ऽसि स पिन्वस्व
हतवदेव सोम स्थाहेति । सौम्या एव तदाङ्गतीरायतनवतीः

करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव हृतेन
 व्युनक्ति^१ ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत^२ उपजीवनीयो भवति
 य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आहवनीयस्य
 मन्विनः स॒खावं जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरयाचयास्तं
 जुषस्व विदेर्गोपित्य॒ रायस्पोष॒ सुवीर्य॒ संवत्सरौणा॒ १
 स्वाहेत्यथ वै भवति मनुः पुद्गेभ्यो दायं व्यभजत्सं नाभानेदिष्टं
 ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत्सं आगच्छत्सो ऽब्रवीत्कथा मा
 निरभागिति^३ न त्वा निरभाचमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्त्व-
 मासते^४ ते सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति^५ तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि^६
 ते सुवर्गं लोकं यन्नो य एषां पशवस्ता॒स्तो दास्यन्तीति^७ १०
 तदेभ्यो ऽब्रवीदिति^८ तत्पृच्छन्ति^९ किमेभ्यस्तदुवाचेत्यपाव्यानि
 सन्तनौर्द्रष्टानुमन्त्रणीया अच्चावाकीयाः^{१०} स्तोत्रीयाः^{११} शस्त्रीयाः
 सत्यं वदत अद्धा वो मा विगादित्येतदेभ्यस्तदुवाचेति^{१२} तं
 पशुभिश्चरन्तं यज्ञवाप्तौ रुद्र आगच्छदित्युक्तस्यैष कर्मणो
 ऽनुवादो^{१३} ऽथ दे प्रवृताङ्गतौ जुहोति^{१४} जुष्टो वाचो भूयास- १५
 मृचा स्तोमः^{१५} समर्धयेत्युपरिष्टान्तृतीया^{१६} तासु^{१७} तत्रैव वक्ष्यामो^{१८}
 ऽथ द्रष्टानुमन्त्रयते द्रष्टव्यस्कन्द यस्ते द्रष्टो यो द्रष्टो यस्ते
 द्रष्ट इत्यथ वै भवत्यध्ययुवां चत्विजां प्रथमो युज्यते तेन

१ Thus MU ; all the other MSS. read the singular.

२ Thus M only ; all the other MSS. *वाकीयास्तर्तीयाः ।

३ Thus M ; विगादु i.e. of विगादु all the other MSS.

४ Thus M ; अनीयासु the other MSS.

सोमो योक्तव्य इति ^१ ते यत्र बहिष्यवमानः सर्पन्ति तत्रैव
 एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी ध्रुवानः ^१ सर्पन्ति ^१ वागयेगा अथ
 एतृजुगा देवेभ्यो यज्ञो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजां मयि
 च यजमाने चेत्याह ^१ वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्तौति ब्रह्मण-
 ५ मय वै भवति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्वह्नाग्दहीत्वा
 बहिष्यवमानः सर्पन्ति ^१ पराङ्घो हि यन्ति ^१ पराचौभि
 स्तुवते ^१ वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठत इति ^१ स वैष्णव्यर्चा पुनरे-
 त्योपतिष्ठते ^१ यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्षिष्णो त्वं नो अन्नमः
 शर्म यच्छ सहन्य । प्र ते धारा मधुसुत उत्सं दुहते
 १० अक्षितमित्याह ^१ यदेवास्व शयानस्योपश्रुयति तदेवास्मैतेना-
 प्याययतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति यो वै पवमानानामन्वारोहान्विद्वान्व्यजते
 ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत इति ^१
 बहिष्यवमाने पञ्चम्यां प्रस्तुतायां वाचयति स्मेनो ऽभि
 १५ गायत्रच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेति ^१ मार्यादिने
 पवमाने ऽष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयति सुपर्णो ऽभि त्रिष्टुप्छन्दा
 अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्तार्भवे पवमाने नवम्यां
 प्रस्तुतायां वाचयति सवामि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति
 मा संपारयेत्याहैते वै पवमानानामन्वारोहान्विद्वान्व्य एवं विद्वान्व्य-
 १० व्यजते ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत

१ ध्रुवानः (cp. infra XV. 29) BG ; ध्रुवानः U ; ध्रुवानः M, but
 with a न written above the व ; ध्रुवानः Be.

इति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै पवमानस्य संततिं वेद
 सर्वमायुरेति ' न पुरायुषः प्रमोचते ' पशुमान्भवति '
 विन्दते प्रजां ' पवमानस्य यद्वा गृह्यन्ते ऽथ वा अक्षैते
 गृह्येता ' द्रोणकलश आधवनीयः पूतश्चत्तान्यदगृहीतो-
 पाकुर्यात्पवमानं विच्छिन्वात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणो ५
 ऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोण-
 कलशमभिमृशेदिति ' स प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभिमृशती-
 न्नाथ त्वेत्वाधवनीयं ' विश्वेभ्यस्ता देवेभ्य इति पूतश्चतं '
 पवमानमेव तत्संतनोति ' सर्वमायुरेति ' न पुरायुषः प्रमो-
 चते ' पशुमान्भवति ' विन्दते प्रजामिति ब्राह्मणमथ वै १०
 भवति चौणि वाव सवनान्यथ द्वतीयः सवनमवकुम्पन्यनः
 कुर्वन्त ' उपाःशुः ऊलोपाःशुपाचे ऽःशुमवास्व तं द्वतीय-
 सवने ऽपिहृज्याभिषुणुयादिति ' स' य' एवैष' उपाःशुपाचे'
 ऽःशुः' प्राप्सो भवति तं माध्दिनीय अजीषे ऽपिहृज्या-
 भिषुणोति ' यदाप्याययति तेनाःशुमर्धदभिषुणोति तेन- १५
 जीषि ' सर्वाण्येव तत्सवनान्यःशुमन्ति शुक्रवन्ति समावद्वी-
 र्याणि करोतीति ब्राह्मणम् ' ॥ ६ ॥

अथातो दीर्घप्रवृत्तानामेव मौमाःसा ' द्रोणकलशे दीर्घं
 वा प्रवृत्ते वा पात्र्यां चतुर्गृहीतं गृहीत्वाधवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये
 यजमाने विधुं दद्राणः समने बहूनां युवानः सन्तं पलितो २०

१ Thus M; स एवैष etc. G; स वैष उपाःशुपाचेःशुः BU; स एवैष
 उपाःशुपाचेःशुः Be.

- जगार । देवस्य पश्य कायं महिलाया ममार स ह्यः समान
 स्वाहेत्यथ होदचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य
 स्वधाः संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य
 द्रविणमागम्यादिति ^१ स्क्वन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 ५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दौर्णे
 भवति प्रतिलिप्यत्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषौ
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषौ आययणादग्नं प्रस्क-
 न्दयत्याधवनीये दौर्णे वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने द्वौ समुद्रौ
 १० विततावजूयौ पर्यावर्तते जठरेव पादाः । तथोः पश्यन्तो
 अतियन्त्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातिचन्त्यन्यः स्वाहेत्यथ होदच-
 मसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविण-
 मागम्यादिति ^१ स्क्वन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 १५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दौर्णे
 भवति प्रतिलिप्यत्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषौ
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषौ आययणादेवाग्नं
 प्रस्कन्दयति ^१ पूतभूति दौर्णे वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने द्वे द्रधनी

१ Thus here and infra (163. 15, 164. 6) M ; also Be at these last mentioned passages ; यदि the other MSS. and Be, here, but infra यद्युच ।

१ Thus here and infra M, the other MSS. every time the plural.

मततो वस्त एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान् । तिरोधा-
 येत्यमितं वसानः शुक्रमादत्ते अनुहाय जार्ये स्नाहेत्यथ
 होद्वचमसे वसतोवरौभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाऽ
 संभरति भृतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा-
 गम्यादिति । स्कन्नमनुमन्त्रयते भृपतये स्नाहा भुवनपतये ४
 स्नाहा भृतानां पतये स्नाहेति । स यद्यह दौर्णे भवति
 प्रतिस्निग्धत्वेन । यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्यैनं बर्हिषी अन्तर्धाय
 स्वधामानयत्यपोद्भृत्य बर्हिषी आययणादेवाग्नं । प्रस्कन्दयत्या-
 ययणे दौर्णे वा प्रवृत्ते वा तस्य पुरोरुचा ऊलोच्छ्रित्यैनं
 बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्भृत्य बर्हिषी द्रोणकल- १०
 शादेवाग्नं । प्रस्कन्दयत्यथान्यस्मिन्पदे दौर्णे वा प्रवृत्ते वा
 तस्यैव पुरोरुचा ऊलोच्छ्रित्यैनं बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधा-
 मानयत्यपोद्भृत्य बर्हिषी आययणादेवाग्नं प्रस्कन्दयति ॥ ७ ॥

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ।
 ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताग्निहोत्रं व्रतमकुर्वन्त । १५
 तस्माद्विव्रतः स्याद्विर्द्यग्निहोत्रं जुहति । पौर्णमासं यज्ञमग्नीषो-
 मीयं पशुमकुर्वन्त । दार्श्वं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वन्त । वैश्वदेवं
 प्रातःसवनमकुर्वन्त । वरुणप्रघासान्मार्थंदिनः सवनः साकमे-
 धान्पितृयज्ञं अम्बकाः सृतीयसवनमकुर्वन्तेति । तत्पृच्छन्ति
 कतमः स महायज्ञ इत्यथमेव चातुर्मास्यः सोम उक्तो भवत्यथो १०

१ This passage is left out by all the MSS exc. M.

२ *पृच्छति all the MSS. exc. M.

- खलु य एव कश्च सौम्यो ऽध्वरः स महायज्ञक्षमेषामसुरा
यज्ञमन्वाजिगाऽसन्तं नान्वायने ऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे
देवा अभवन्निति 'तदध्वरस्याध्वरत्वं' ततो देवा अभवन्-
रासुरा 'य एवं विद्वानशोभेन यजते भवत्यात्मना परास्य
५ आढ्यो भवतीति ब्राह्मणमथ समस्तः राजानमुपतिष्ठते
परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान्देवान्परिभूर्मां सह
ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व ग्रं गवे ग्रं जनाय ग्रमर्वते ग्रः
राजक्षोषधीभ्यो ऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्योषस्य
ददितारः स्याम । तस्य मे रास्य तस्य ते भचीय तस्य त
१० इदमुन्मृज इति 'चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां यं
कामं कामयते' तमादिशोन्मृष्टे 'ऽथावकाशैश्चरति'
प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वेत्युपाऽऽशुपाचमवेचते 'ऽपाना-
येत्यन्तर्यामपाचं' व्यानायेत्युपाऽऽशुसवनं 'वाच इत्येन्द्रवा-
यवं' दक्षक्रतुभ्यामिति मैत्रावरुणः 'ओचायेत्याश्विनं'
१५ चक्षुर्भ्यामिति शुक्रामन्विनावात्मन इत्याद्ययणमङ्गेभ्य इत्युक्थ्य-
मायुष इति ध्रुवं 'प्रतिष्ठाया इत्युपाचे माध्यंदिने सवने'
न प्रातःसवने 'वीर्यायेत्यतिघाह्यं वा षोडशिनं वावेचते'
विष्णोर्जठरमसीति द्रोणकलशमवेचत 'इन्द्रस्य जठरमसीत्या-
धवनीयं' विशेषां देवानां जठरमसीति पूतभृतमथ समस्तमेव
२० राजानमुपतिष्ठते को ऽसि को नाम कस्मै त्वा काय त्वा यं

१ Thus M; यंयं कामं कामयते Be; यं कामं कामयते UG; यं कामयते B.

२ अन्तर्यामं i.s.o. अन्तर्यामपाचं M.

त्वा सोमेनातीदृपं यं त्वा सोमेनामीमदः सुप्रजाः प्रजया
 भूयामः सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषैः पोषैर्विश्वेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्चोदा वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भवीय
 तस्य त इदमुन्मृज इति^१ चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामाक्षेष्वां
 यं^२ कामं^३ कामयते^४ तमादिश्योन्मृष्ट आयुस्सुन्मृजे भृतिमुन्मृजे
 ब्रह्मवर्चसमुन्मृजे ऽसुव्य प्राणमुन्मृज इदमुन्मृजं^५ इति^६ यमेव
 तर्पयति स एनं द्रुपः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां
 चतुर्भ्यां^७ ओचाभ्यामात्मनो ऽङ्गेभ्य आयुषो ऽन्तरेति^८ ताजक्
 प्रधन्वतीति ब्राह्मणमुक्तः^९ स्फविघ्नानामुपस्थानमुक्तः संप्रसर्पण-
 स्तोत्रो भवानुवाकः^{१०} ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

उक्तं पृषदाव्यस्याविकृतस्य यद्वणमुक्तो दधिघर्मे^१ ऽय
 वै भवति यत्कृष्णशकुनः पृषदाव्यमवन्मृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः
 सूर्यच्छावन्मृशेक्षुत्प्यादो ऽस्य पशवः प्रमायुकाः सूर्यस्कन्देद्यज-
 मानः प्रमायुकः स्यादित्यथ वै भवति पशवो वै पृषदाव्यं^२
 पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाव्यः स्कन्दति^३ यत्पृष- १५
 दाव्यं पुनर्गृह्णाति पशून्नेवास्मै पुनर्गृह्णातीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 प्राणो वै पृषदाव्यं^४ प्राणो वा एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाव्यः
 स्कन्दति^५ यत्पृषदाव्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति^६

१ Thus M again; यं कामं कामयेत UBG; यं यं क० कामयेत Be.

२ om. U Be.

३ इति ins. BG.

- हिरण्यमवधाय^१ गृह्णातीति^२ स्कन्धे पृषदान्ये कः सं वा चमसं
 वा याचति^३ तमन्तर्वेदि निधाय तस्य स्खधाः संभरति
 भूतिर्दध्ना हतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमागम्या-
 दिति^४ स्कन्धमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा
 ५ भूतानां पतये स्वाहेत्यथैतस्याः^५ सुच्यवदधाति शतमानः
 हिरण्यं^६ नित्ये यज्ञे वैष्णवीमृचमनुवर्तयति विष्णो त्वं नो
 अन्नम इत्यपोदृत्य हिरण्यमथमवग्राप्य सादयत्यधातो ऽमेष्ट-
 भूतस्यैव स्वावग्रातस्य ध्वाङ्गावमृष्टस्य कौटावपन्नस्येति यदु^७
 चान्यदमेष्टं^८ मन्यते^९ सर्वश एवेताः सुचमसु प्रवेष्टाथान्यस्याः
 १० सुच्यवदधाति शतमानः हिरण्यं^६ नित्ये यज्ञे वैष्णवीमृच-
 मनुवर्तयति विष्णो त्वं नो अन्नम इत्यपोदृत्य हिरण्यमथ-
 मवग्राप्यैव सादयत्यथ वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते
 यस्य पृषदान्यः स्कन्दति^{१०} वैष्णव्यचां पुनर्गृह्णातीति^{११} स
 वैष्णव्यचां पुनर्गृह्णाति^{१२} यज्ञो वै विष्णुर्धेजेनैव यज्ञः संतनो-
 १५ तीति ब्राह्मणं^{१३} ते यचान्तःशास्त्रं प्रचरिष्यन्तो भवन्ति तदाह
 ब्रह्मप्रचरिष्यामो होतर्धर्ममभिष्टुहीति^{१४} तद्ब्रह्मा प्रसौति देव
 सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव प्र च यज दृहस्पतिर्ब्रह्मा स
 यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाह्यो प्रचरतेति

१ गृह्णाति हिरण्यमवधाय om. U.

२ ० छेनं M.

३ यच चान्यदं M.

प्रतिष्ठेतीह^१ हविर्यज्ञेषु भवति^१ यथाह ब्रह्मन्तोऽयामः प्रशा-
 स्तरिति तद्ब्रह्मा प्रसौति देव सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव
 प्र च यज वृहस्पतिर्ब्रह्मायुग्रत्या अचो मा गात तनूपात्सान्नः
 सत्या व आग्निषः सन्तु सत्या आकूतय अतं च सत्यं च वदत
 स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे भूरिन्द्रवन्त स्तुतेति प्रातःसवने^५
 भुव इन्द्रवन्त स्तुतेति माध्यन्दिने^१ सुवरिन्द्रवन्त स्तुतेति
 तृतीयसवने^१ स्तुते स्तुतस्य दोहं वाचयति स्तुतस्य स्तुतमस्यूजं
 मद्वाः स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्यादिति^१ शस्त्रे शस्त्रस्य
 दोहं वाचयति शस्त्रस्य शस्त्रमस्यूजं मद्वाः शस्त्रं दुहामा मा
 शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादिति^१ तयोर्भयोरभ्यासं^१ वाचयतीन्द्रिया- १०
 वन्तो वनामहे धुचौमहि प्रजामिषः सा मे सत्याग्रीर्देवेषु
 भूयाद्ब्रह्मवर्चसं मागम्यादित्यथ यज्ञस्य पुनरालम्बं जपति यज्ञो
 बभूव स आ बभूव स प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधि-
 पतिर्बभूव सो अस्माः अधिपतौऽङ्करोतु वयः स्नाम पतथो
 रयौणामित्यथ वै भवति यज्ञो वा वै यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा १५
 यज्ञं दुहे^१ स य स्तुतशस्त्रयोर्देहिमविद्वान्यजते तं यज्ञो दुहे^१
 स इडा पापीयाम्भवति^१ य एनयोर्देहिं विद्वान्यजते स यज्ञं
 दुहे^१ स इडा वसूयाम्भवति^१ स्तुतस्य स्तुतमस्यूजं मद्वाः स्तुतं
 दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रमस्यूजं मद्वाः
 शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहे^१ष वै स्तुतशस्त्र- १५

१ B om. १४; Bhav. comments upon it.

१ Thus M; ०ध्यासं BG; ०ध्याभ्यासं Bs U.

योर्दोहस्तं य एवं विद्वान्यजते दुह एव यजन्निहा वसौया-
न्भवतीति ब्राह्मणमुक्तं होचकाणां संतर्पणमुक्तानि^१ वैश्वकर्म-
णान्युक्तमाग्निरोऽवनयनमुक्ता भुवश्च चर्याय वै भवति ॥ ८ ॥

- यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयत्युक्त्यग्रा
॥ इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगौर्येति^१ स उक्त्यमुक्त्यं वैव प्रतिगौ-
र्योक्त्यग्रा इत्याह सवनं सवनं^२ बोक्त्यं वाचीत्याह माध्यंदिनं
सवनं प्रतिगौर्योक्त्यं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगौर्यं^१
सप्तैतान्यचराणि^१ सप्तपदा शक्रौ^१ शक्रो वज्रो^१ वज्रेणैव
तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति ब्रह्म-
१० वादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
इन्द्रांसि संपादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्धीतेन्द्रियं
माध्यंदिने सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्त्यग्रा इत्याह प्रातः-
सवनं प्रतिगौर्योक्त्यं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं प्रतिगौर्योक्त्यं
वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगौर्यं^१ सप्तैतान्यचराणि^१
११ सप्तपदा शक्रौ^१ शक्राः पशवो^१ जागतं तृतीयसवनं^१
तृतीयसवन एव प्रतिगरे इन्द्रांसि संपादयत्यो पशवो वै
जगती^१ पशवस्तृतीयसवनं^१ पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्त इति

१ Thus M Be G (pr. m.); सर्पण the other MSS.

१ Thus, without any various reading all the Dvaidha MSS.;
प्रातःसवनं सवनं बोक्त्यं M pr. m., but प्रातः is expanded and the
second सवनं is changed into प्रतिगौर्यं; प्रतिगौर्यं बोक्त्यं B Be;
प्रातःसवनं नो. UG.

ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युमभ्याकृत्यत आब्यमस्मि-
 न्दधाति^१ तद्यन्नापहनीत पुरास्य संवत्सराङ्गश्च आवेवोरञ्जोऽस्य
 मोद इवेति प्रत्याकृत्यत इति^२ सो ऽभ्याकृतः शोऽस्य मोद
 इवेति प्रत्याकृत्यते^३ तेनैव तदपहत इति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यथा वा आयतां प्रतीचत एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीचते^४ ५
 यदभिप्रतिगृणीयाद्ययायतया समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चाङ्गुयेत
 यथा धावद्गो ह्रीयते तादृगेव तत्तदाङ्गनांशाप्रतिगरी स्यादा-
 ञ्नाप्रतिगरी ह वा अभि^५ वा प्रतिगृणात्यर्धर्चांदा ऋयते^६
 प्रणौतीत्येव^७ प्रणौयादपानितीत्येवापान्याद्य^८ एवं विद्वान्प्रति-
 गृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इति १०
 ब्राह्मणमथ वै भवतीयं वै होतासावध्वर्युर्धदासीनः शःसत्यस्या
 एव तद्धोता नैत्यास्य इव ह्रीयमथो इमामेव तेन यजमानो
 दुहे^९ यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति^{१०} तिष्ठतीव
 ह्यसावथो^{११} असुमेव^{१२} तेन यजमानो दुहे^{१३} यदासीनः शःसति
 तस्मादितःप्रदानं देवा उपजीवन्ति^{१४} यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति १५
 तस्मादसुतःप्रदानं मनुष्या उपजीवन्ति^{१५} यत्प्राडासीनः शःसति

१ अपि all, but cp. TS. III. 2. 9. 5.

२ Thus M only ; प्रबोतामेव the other MSS.

३ एव after अपानितीति only found in M. The sense of these words is "only if he perceives that the hotar makes the prapava, he should make the prapava ; only if he perceives that the hotar draws breath, he should draw breath," cp. Sat. Br. IV. 3. 2. 6.

४ ० योन्येव M.

प्रत्यङ् तिष्ठप्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः५ रेतो धीयते प्रतीचीः
 प्रजा जायन्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युम-
 भ्याङ्गयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयति॑ पराडावर्तत इति॑ सो
 ऽभ्याङ्गतः पराडावर्तते॑ वज्रमेव तन्निकरोतीति ब्राह्मणमुक्तं
 ५ प्रतिनिर्पाद्याणां ग्रहणमुक्तः१ सः स्वावस्थापिधानमुक्तमुपाः-
 श्वन्तर्यामयोरनुमन्त्रणमुक्ता द्विदेवत्यानां चर्या१ ॥ १० ॥
 चतुर्थः ॥

अथातो ऽतिपाद्याणामेव ग्रहणः५ स यद्येको यदि वा
 बहव आग्रयणमेवैनागृहीत्वा गृह्णाति॑ माहेन्द्रस्यैव होममनु
 १० ह्रयन्ते१ स आग्नेयं गृह्णात्यग्र आयूषि पवस इत्यनुद्रुत्योप-
 यामगृहीतो ऽस्यग्रये त्वा तेजस्वते जुष्टं गृह्णामीति॑ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरग्रये त्वा तेजस्वत इत्यथैनः५ होयस्त्रवेचते
 ऽग्ने तेजस्विन्नेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वनं मामायुषन्नं
 वर्चस्वनं मनुष्येषु कुर्विति॑ जुहोति दीक्षायै च त्वा तपसश्च
 १५ तेजसे जुहोमीति॑ ऊत्वा वाचयति तेजोविदभि तेजो मा मा
 हाभीन्माहं तेजो हासिषं मा मां तेजो हाभीदिति॑ भक्षयति
 मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्निस्तेजो दधात्वित्यथेन्द्रं गृह्णात्यु-
 त्तिष्ठन्नोजसा सहेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वौजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति॑ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय

१ These two words are left out in all the MSS. exo. M.

१ चर्याः Be.

५ Thus (and cp. Āp. XIII. 8. 7) MU ; ह्रयन्ते Be ; ह्रयन्ते BG.

त्वोजस्रत इत्यथैनः होष्यन्नवेचत इन्द्रो जस्त्रिभोजस्रौ त्वं देवेषु
 भूया ओजस्रन्नं मामायुष्मन्नं वर्चस्त्रन्नं मनुष्येषु कुर्विति^१
 जुहोति ब्रह्मणश्च त्वा चक्षस्व सौजसे जुहोमीति^२ ऊत्वा
 वाचयत्योजोविदस्त्रोजो मा मा हामौन्माहमोजो हामिषं मा
 मामोजो हामौदिति^३ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां
 मयीन्द्र इन्द्रियं दधात्वित्यथ सौर्यं चा^४ सौर्यं गृह्णाति तरणि-
 विंशदगंत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽमि सूर्याय त्वा भ्राजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति^५ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सूर्याय त्वा
 भ्राजस्वत इत्यथैनः होष्यन्नवेचते सूर्यं भ्राजस्त्रिभ्राजस्रौ
 त्वं देवेषु भूया भ्राजस्त्रन्नं मामायुष्मन्नं वर्चस्त्रन्नं मनुष्येषु^६
 कुर्विति^७ जुहोति वायोश्च त्वापां च भ्राजसे जुहोमीति^८
 ऊत्वा वाचयति सुवर्चिदमि सुवर्मा मा हामौन्माहः सुवर्हामिषं
 मा माः सुवर्हामौदिति^९ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां
 मयि सूर्यो भ्राजो दधात्विति^{१०} ते वा एते पृथ्व्यश्च षडह-
 स्थोत्तरेष्वहःसु गृह्णन्त एकविंशो विणवे चक्षन्त्रिंशो^{११}
 विश्वजिति सर्वपृष्ठे यहीतव्या यज्ञस्य सुवीर्यत्वायाप्यग्निष्टोमे
 यहीतव्या यज्ञस्य सतनुत्वायेति ब्राह्मणमथोपाकरणं^{१२} जपति
 वायुर्हिकतेत्यर्लिज्यं वा^{१३} करिष्यञ्जस्तं वा प्रतिगरिष्यन्तेतय-

१ Found in M only.

२ The brāhmaṇa cited here is found T.S. VI, 6, 8, 2.

३ om. M Be.

जुर्जपतीडा देवह्निरिति । प्रियो हैवात्विज्यस्य भवति ।
प्रश्नः संख्याख्यासूत्रेतद्युर्जपन्सभां प्रपद्यते । ऽभि हैव^१ तं^१
प्रश्नं जयति ॥ ११ ॥

- अथातो ऽऽश्वदाभ्योरेव ग्रहणम^१ऽश्वदाभ्यौ ग्रहीत्यनुपक-
५ न्ययते हे श्रीदुम्बरे नवे पाचे तयोद्यतुःसत्त्वऽऽपाचं भवति
स्रक्ष्णमदाभ्यपाचं ते सुवर्णरजताभ्याः हव्याभ्यां पर्यस्ते भवतः
ग्रतमानं च हिरण्यमयोपनद्धस्य राजस्वीन^१ऽश्वग्रहति
वसवस्ता प्रहन्तु गायत्रेण छन्दसाग्नेः प्रियं पाथ उपेहि
हदास्ता प्रहन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथ उपेक्षादि-
१० त्यास्ता प्रहन्तु जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
पाथ उपेहीत्यथ होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽथपो निःषिच्य
द्वादशभिराधावैराधूनोति मान्दासु ते शुक शुकमाधूनो-
मीति प्रतिपद्य शुकसु ते शुक शुकमाधूनोमीत्यातो ।
५यैतस्मिन्नदाभ्यपाचे ऽऽश्वनुपसंगृह्य गृह्णाति शुकं ते शुकैण
१५ गृह्णाम्यङ्गो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः । आस्मिन्नुषा अचुच्यवु-
र्दिवो धारा असृष्टेत्येनमादायोपोत्तिष्ठति ककुहः रूपं
वृषभस्य रोचते दृढदित्येति सोमः सोमस्य पुरोगाः शुकः
शुकस्य पुरोगा इत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने
यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय
२० स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य राजन्वेवाऽऽश्वनपिष्टजत्युग्निक् तं

देव सोम गायत्रेण हृन्दसाग्नेः प्रियं पाथो अपौहि वशी
 त्वं देव सोम वैष्टुभेन हृन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथो अपौह्यस्यस्य
 त्वं देव सोम जागतेन हृन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं पाथो
 अपौहीत्यथाह प्रतिप्रस्थातृदक्षणेन वा^१ मोदचमसेन^२
 वा जघनेनाहवनीयं प्रत्युपलम्ब्येति^३ स तथा करोत्यथैत- ५
 द्विरण्यमग्निः प्रचाक्ष मध्यमायामङ्गुली वध्नौते नासि-
 कार्या वा प्रगृह्यात्यथ सकृदभिपुतस्य राज्ञो ऽऽशं गृह्णाति
 वामदेव्यमिति साम मनसा गायमानो ऽज्वानं प्रजापतये^४
 त्वेति^५ गृह्णाति^६ प्रजापतये त्वेति जुहोत्यथ हिरण्यमभिव्यनित्या^७
 नः प्राण एतु परावत आन्तरिचादिवस्परि । आयुः पृथिव्या १०
 अथमृतमसि प्राणाय त्वेत्यान्तर्वैद्यद्भिर्माज्यत इन्द्राग्नी मे
 वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो वृहस्पतिः । वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो
 मे धत्तमग्निना ॥ दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्मणि वेह तत् ।
 परि विश्वानि काव्या नेमिश्चकमिवाभवदित्यध्वयोरेतद्विरण्यं
 भवति^८ ' ब्राह्मणमुत्तरम् ' ॥ १२ ॥ पञ्चमः ॥ १५

अथातः पृथ्वीनामेव ग्रहणः^१ संवत्स्रं राजानं दशधा
 व्यूह्याभिमृशति वायुरसि प्राणो नामेति दशभिर्दश^२ ते वा

१ Thus M ; बौधायन. all the other MSS., omitting ना ।

२ om. Be.

३ Thus MUG ; अयानित्या B Be ; cp. T.S. III. 3. 4. 3.

४ All the MSS. exc. M ins. इति ।

- एते संवत्सरस्याचौयेष्वहःसु^१ गृह्यन्ते^२ । यत्र क चैवैनागृह्य-
 यादित्येतदपरमेयातः^३ परःसाम्नामेव ग्रहणं^४ । ते वा एते
 परःसामानः पुरस्ताद्वैषुवताक्षग्रहमन्वहमितः पराक्षो गृह्यन्ते^५ ।
 ऽथ वैषुवते^६ ऽङ्गि पराक्षश्चार्वाक्षश्च गृह्यन्ते^७ । ऽथोर्ध्वं
 १५ वैषुवताक्षग्रहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति^८ । प्रजापतिर्देवासुरान-
 सृजतेति ब्राह्मणमेवायं^९ वै भवत्यावृच्छते वा एतद्यजमानो
 ऽग्निभ्यां यदेनयोः घृतं कृत्याथान्यत्रावस्यमवैत्यायुर्दां अग्ने हविषो
 जुषाण इत्यवस्यमवैष्यञ्जुज्यादिति^{१०} । सो ऽवस्यमवैष्यन्नायुर्दां
 दशमौ जुहोत्यायुर्दां अग्ने हविषो जुषाणो वृत्प्रतीको
 १० वृत्तयोनिरेधि । वृत्तं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि-
 रचतादिमः^{११} स्नाहेत्याहुत्यैवैनौ ग्रमयति नार्तिमार्च्छति यजमान
 इति ब्राह्मणमुक्तं बर्हिषः पर्युपोषणमुक्तः^{१२} सकृद्दोमस्याय वै
 भवति यदि मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सकृद्ग्रदाव्ये जुज्या-
 दिति^{१३} । स्नातकः सुपूषमाणो ऽरक्ष्ये प्रदाव्यं^{१४} ददन्तमुपाधि-
 १५ गम्याञ्जलिनोपस्तीर्णाभिघारितासकृद्ग्रदाव्ये जुहोति विश्वलोप

१ Thus M ; *स्याचौयेष्व* all the other MSS. ; probably we have here a heteroclititic loc. from आचौयन् (आच्छन् of the other ritual texts), cp. infra XVI. 16 init.

२ एष before एमान् om. M.

३ वैषुवतोये M and Bhav.

४ ब्राह्मणमेवायं M.

५ पर्युपोषणं M, उपोषणं* all the other MSS.

६ Thus M ; दवन्तमुपाधि* UBG ; दवन्तमुपाधि* Be.

विश्वदावस्य तामञ्जुहोमि स्नाहेति^१ इत्थौ प्रध्वंसयते
 ऽग्धादेको ऽङ्गतादेकः समभनादेकः । ते नः ह्यस्तन्तु भेषजः
 मदः सहो वरेण्यमित्येनं विभिर्दभंपुञ्जीकैः पवयति पवमानः
 सुवर्जनं इत्येतेनाष्टर्चनं^२ शुद्धो ह्येव शुचिः पूतो मेध्यो भवत्यथ
 वै भवत्यङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा^३
 प्रातरेतेन कचमुपोषेदिति^४ समा^५ विजिज्ञासमानो महाराच
 तस्याद्याङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा
 प्रातर्हदित आदित्ये विप्रुषित^६ आददत एतमपूपमुपस्तीर्णा-
 भिवारितं पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^७ तत्सह पूतिदणानि
 "भवन्त्यन्तमागारादेकोल्लुकमुदपाचमित्येतत्समादाय तां दिशं^८
 यन्ति यत्रास्य कच स्पष्टो भवति^९ तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधा-
 यापूपमादौपयति पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^{१०} तत्सह पूतिदणानि^{११}
 भवन्ति^{१२} तेन कचमुपोषत्येनमुद्धृत्वात्यत्र^{१३} विज्ञानमुपैति^{१४}
 यदि दहति पुण्यसमं भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
 स्मा वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घपक्षमुपयन्तीति ब्राह्मण-^{१५}
 मन्त्रैतमपूपं प्राश्याप^{१६} उपस्पृश्य गृह्णानेत्युपभो गोषु जीर्यति

१ = सुपोषेदिति MU.

२ Thus only M ; चङ्गां all the other MSS.

३ Thus M ; विप्रुषित BG ; विप्रहृषित Be U ; Bhav. comments :
 उदिते ज्ञेयाये ।

४—५ This passage is left out in all etc. M.

६ = सुपोषत्य M.

७ प्राश्याप M, perhaps rightly.

तेन यक्ष्यमाणो भवति । तस्य तदुपकृतं भवति यत्पशुना
यक्ष्यमाणस्याय^१ यद्युत्पक्ष्यन्भवति^२ तस्य निहत्य^३ दक्षिणं कर्ण-
माजपति शिवस्त्वष्टः पिशङ्गरूप इति दाभ्यामथैनं गोव्यपि-
सृजते ॥ १३ ॥

५. एतं युवानं परि वो ददामीत्यपियन्तमनुमन्त्रयते तां
गावो ऽवृणत रात्र्याय ताः हवन्त महतः स्वर्काः । वर्गं च तस्य
ककुभि शिश्रियाणस्ततो न उपो विभज वसूनीत्यथेतरं ताद्वं
वैन्द्रं वा प्राजापत्यं वा पशुमालभत^४ । एता हि माण्डस्य
देवतास्तस्योपाकरणीययोरनुवर्तयति नमो महिष उत चतुषे
१०. त इत्ययास्य वपां जुहोति देवानामेष उपनाह आसीदित्य-
यास्य हविर्जुहोति पिता वत्सानां पतिरग्निथानामिति ।
समानमुत्तरं पशुकर्म^५ वश्या यक्ष्यमाण आह गर्भमौचध्व-
मिति । ते चेद्गर्भं पश्यन्ति संप्रच्छाद्य वशां वपयाद्भवन्त्यास्ये
वपां जुहोति सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता चचाय वायुः
१५. प्रजाभ्यः । इहस्यतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिषतो जुहोतु
स्वाहेति । वशामनुमन्त्रयते यस्यास्ते हरितो गर्भो ऽयो
योनिर्हरिण्ययौ । अङ्गान्यद्भुता यस्यै तां देवैः समजौगममि-
त्यय याचत्यष्टाप्रुद्धिरष्टं कोशं चान्तरकोशं च वासशोष्णीषं

१. *मावस्याधैनमुत्पक्ष्य* M.

२. Thus MGB ; नित्य U ; नित्य Be.

३. पश्यन् M ; पश्यन्* all the other MSS.

चायेतद्विरण्मङ्गिः^१ प्रचात्य वासधोपनद्धोष्णीषेण विषय्य
 दृष्टे कोशे ऽवधाय मरुति कोशे ऽवदधाति^२ स आह प्रत्यक्षं
 गर्भमन्तरेण सक्थिनौ प्रतिनिवर्तयतेति^३ तं निवर्त्यमानमनु-
 मन्त्रयत आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दनुद ।
 भूम्याद्यतस्रः प्रदिशस्ताभिरावर्तया पुनरित्युच्चाङ्गर्भं विस्वस्य-
 मानमनुमन्त्रयते वि ते भिनन्नि तकरीं वि धोनिं वि
 गवीन्यौ । वि मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च ।
 वहिस्ते अस्तु वाञ्छितौत्येते^४ गर्भः संदंष्ट्रेण परिगृह्याङ्गि-
 रभ्युक्ष्य ग्रामिचे प्रतितपति^५ तस्याभ्रधादसाहोमं^६ प्रक्षोतय-
 त्येते^७ गर्भमन्तरेण चालालोत्करावन्तरेण धूपं चाहवनीयं^८
 चोपातिहृत्य^९ तं दक्षिणतः प्राञ्चमायातयन्मन्त्रोवा^{१०} सादय-
 त्ये^{११} वशाये हविषा चरत्यथ पुरस्तात्सिष्टकृतो गर्भस्यावद्य-
 ज्ञाह विष्णवे शिपिविष्टायानुब्रूहीत्ये^{१२} वै भवति पुरस्ताज्जाभ्या
 अन्यदवधेदुपरिष्टादन्यदिति^{१३} स पुरस्ताज्जाभ्या अन्यदवद्यत्युप-
 रिष्टादन्यद्विरभिघारयत्याश्राव्याह विष्णुः शिपिविष्टं यजेति^{१४}
 वषट्कृते जुहोत्युत्तमो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीर आनञ्च
 गर्भम् । एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी

१ Thus M ; चायेन० all the other MSS.

२ Thus M ; ०चैनं the other MSS.

३ Thus M ; तस्याभ्रर्भं BG ; तस्याभ्रधेहसा० Bo U.

४ Thus M ; चोपानौत्य the other MSS.

५ प्राञ्चमायादयत्यथ (sec. m. ०मायातयत्यथ), omitting the partic. and
 पञ्चहोवा M.

सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु प्रचताः स्वाहेत्यथ सिष्टकृता चरत्यथैतं
गर्भं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्योत्तरार्धं^१ आहवनीयस्य प्रत्यञ्च-
मायात्य भस्मनाभिसमूहति मही द्यौः पृथिवी च न इमं
यज्ञं मिमिक्षतां पिष्टतां नो भरीमभिरित्यध्वर्योरेतत्कोशमिश्रं

१ भवति ' ब्राह्मणमुत्तरम् ' ॥ १४ ॥ यष्टः ॥

अजवशया यच्छमाणो भवति^१ स यान्यहान्यमेघसंपन्नानि
मन्वते तेष्वाग्नेयमष्टाकपात्रं निर्वपति^१ या^१ एता^१ ब्राह्मणा-
भिविहिता देवतास्ताप्तामेनामेकस्यै देवताया आलभते^१
तस्या^१ उपाकरणीययोरनुवर्तयत्या वायो भूष इक्षिपा इति^१

१० नियोजने ऽनुवर्तयत्याकूत्यै ता कामाय ता^१ मरुधे^१ त्वेति^१
पर्यग्नौ क्रियमाणे पञ्च^१ किक्किटाकारं जुहोति किक्किटा ते
मनः प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा
किक्किटा ते अचुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते ओषं शवा-
पृथिवीभ्याः स्वाहा किक्किटा ते वाचः सरस्वत्यै स्वाहेत्यैना-

११ मन्तरेण चान्तालोत्करानुदीचीं जीयमानामनुमन्त्रयते त्वं
तुरीया वशिनी वशाभि सक्तद्यत्ता मनसा गर्भं आश्रयत् ।
वशा त्वं वशिनी गच्छ देवान्सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा
इत्युपासने ऽनुवर्तयत्यजाभि रयिष्ठा पृथिव्याः सीदोर्ध्वान-

१ प्रतिपरिहृत्य० M.

१ Thus M ; ताचो इत्य GU ; माया इत्य Be ; ताचोप्रा B.

१ तस्मोपा० M.

१ om. M.

रिचमुपतिष्ठस्व दिवि ते वृहद्वा इत्यथास्यै वपां जुहोति तन्तुं
 तन्वजजघो भानुमन्विहीत्यथास्यै हविर्जुहोति मनसो हविरसि
 प्रजापतेर्वर्ण इत्यथास्या अवदानानां^१ प्राश्नाति गावाणां ते
 गावभाजो भूयास्मेत्यथ वै भवति तस्यै वा एतस्या एकमेवा-
 देवयजनं यदालभ्यायामभो भवति^२ यदालभ्यायामधः स्वादपु^३
 वा प्रवेशयेत्सर्वं वा प्राश्नीयादित्युत्सन्नमेतस्या अपु प्रवेशनमेते-
 नैवास्यै मन्त्रेणावदानानां प्राश्नायेतरदग्नावनुग्रहरेदिति बौधा-
 यनो^४ । ऽनुनिधायमेनामद्यादित्याञ्चीगविरित्यथ^५ वै भवति
 सा वा एषा चयाणमेवावहद्वा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
 गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाप्तेति^६ तेषामु द्वै- १०
 नयैका^७ यजते ॥ १५ ॥

अथातो जयानामेव होमो^१ जयान्होऽनुपकल्पयते बाधकः
 सुवं च सुवं च बाधकागपरिधीष्करमयं बर्हिर्वैभौदकमिध-
 मित्यथ^२ वृयाग्निमुपसमाधाय गरमयं बर्हिं स्वीत्वा बाधका-
 गपरिधीगपरिधाय वैभौदकमिधमभ्यव्य^३ स्वाहाकारेणाभ्याधाय १५
 बाधकेन सुवेणोपघातं जुहोति चित्तं च स्वाहा चित्तिश्च
 स्वाहेति त्रयोदश सुवाङ्मतोरपि वा बाधकेन सुवेण बाधक्याः

१ अवदानानि M but op. infra l. 7.

२ Thus MU; बौधायनो Be BG.

३ अवयोद् i.s.o. अवाद् M.

४ Thus MBG; तेषामुद्वैवनयैको Be U.

५ Thus M; वैभौतक the other MSS.

- सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुद्रुत्य जुहोति चित्तं
 च चित्तिद्याकृतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक-
 रीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च दृष्टश्च रथंतरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
 वृष्णे प्रायच्छदुपः पृतनाव्येषु तस्मै विश्वः समनमन्त सर्वाः स
 १५ उयः स हि हव्यो बभूव स्वाहेत्यथ वै भवति देवासुराः
 संयत्ता आमन्त्र इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयाग्रा-
 यच्छत्तानजुहोत्ततो वै देवा असुरानजयन्त्यदजयन्तजयानां
 जयत् ५^१ स्वर्धमानेनैते होतव्या^१ जयत्येव तां पृतनामिति
 ब्राह्मणमथ वै भवति येन कर्मणेर्त्तच होतव्या इति^१ स
 १० यत्कर्मर्त्सदिदं^१ मे समृध्येतेति तस्मिन्नभ्यातानाञ्जुज्यादित्य-
 भ्यातानाहोत्यनुपकल्पयते पर्णमयः^५ सुवं च सुचं च पर्णमया-
 न्परिधीन्कुशमयं बर्हिः पर्णमयमिधमित्यथ वृथाग्रिमुपसमा-
 धाय कुशमयं बर्हिः स्त्रीत्वा पर्णमयान्परिधीन्परिधाय पर्ण-
 मयमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय पर्णमयेन सुवेणोपघातं
 १५ जुहोत्यग्निर्भूतानामधिपतिः स भावत्विति सप्तदश सुवाङ्मतौ-
 ङ्गत्वा वाचयति पितरः पितामहा इत्यपि वा पर्णमयेन सुवेण
 पर्णमय्याः^५ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुद्रुत्य
 ङ्गत्वान्ततो वाचयति पितरः पितामहा इत्यथ समस्तानामेव
 होमो^१ ऽभ्यातानानेवाये जुज्यादय जयानय राष्ट्रभृतो^१
 १० ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ १६ ॥ सप्तमः ॥

अथ वै भवति राइकामाय होतव्या इति ^१ राइकामाय
 होव्यनुपकल्पयते श्रम्यापरिधौ नित्यं ^२ दृथाग्निमुपसमाधाय श्र-
 म्यापरिधौ न्यपरिधाय निशायाः श्रम्यापरिधौ दिः स्वाहाकारः
 राइभृतो जुहोत्यृतापावृतधामेति ^३ राइ वै राइभृतो ^४ राइ-
 णैवास्मै राइमवरुद्धे ^५ राइमेव भवतीति ब्राह्मणमथ वै भव- १
 त्यात्मने होतव्या इत्यात्मने होव्यमृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 श्रम्यापरिधौ दिः स्वाहाकारः राइभृतो जुहोति ^६ राइ वै
 राइभृतो ^७ राइ प्रजा ^८ राइ पशवो ^९ राइ यच्छ्रेष्ठो भवति
 राइणैव राइमवरुद्धे ^{१०} वसिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ग्रामकामाय होतव्या इति ^{११} ग्रामकामाय
 होव्यस्रधिदेवने दृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः श्रम्यापरिधौ
 दिः स्वाहाकारः राइभृतो जुहोति ^{१२} राइ वै राइभृतो
 राइः सजाता ^{१३} राइणैवास्मै राइः सजातानवरुद्धे ^{१४} ग्राम्येव
 भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै
 सजातानवरुद्धे ^{१५} त एनमवरुद्धा उपतिष्ठन्त इति ब्राह्मणमथ १५
 वै भवति रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या इत्याजस्कामस्य
 होव्यनुपर्वग्नौ रथमुखं प्रयच्छ ^{१६} निशायाः श्रम्यापरिधौ दिः
 स्वाहाकारः राइभृतो जुहोत्योजो वै राइभृत ^{१७} ओजो रथ
 ओजसैवास्मा ओजो ऽवरुद्ध ^{१८} ओजस्येव भवतीति ब्राह्मणमथ

१ Thus MGB ; श्रम्याःपरि० U Be.

२ कामाय MSS. exc. M.

३ परित्यज MSS. exc. M.

वै भवति यो राजादपभृतः स्वात्तस्यै होतव्या^१ यावन्तो ऽस्य
 रथाः सुस्त्राग्न्याद्युद्धमिति^२ राजमेवास्मै युनक्तौति ब्राह्मण-
 मथ वै भवत्याहुतयो वा एतस्मात्कृता यस्य राष्ट्रं न कल्पते^३
 स्वरथस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृत्तं नाडीमभिजुह्यादिति^४ स^५ स्वरथ-
 ५ स्यैव दक्षिणं चक्रं प्रवृत्तोपर्यग्नौ रथनाडीं प्रवृत्तं^६ निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ दिः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्याहुतौरेवास्य
 कल्पयति^७ ता अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनुकल्पत इति
 ब्राह्मणम्^८ ॥ १७ ॥

अथ वै भवति संशामे संयन्ते होतव्या इति^१ संशामे
 १० संयन्ते होयन्नपकल्पयते मान्नुकमिधमिति^२ प्रत्यमिधमग्रिसुप-
 समाधाय मान्नुकमिधमभ्यव्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ दिः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्यङ्गारा एव
 प्रतिवेष्टमाना अमिचाणामस्य सेनां प्रतिवेष्टयन्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति य उन्माद्येत्तस्यै होतव्या इत्युन्मात्ताय होयन्नप-
 १५ कल्पयते नैयगोधमौदुम्बरमाश्रित्य स्वाचमिधमिति^३ वृथाग्रि-
 सुपसमाधायैतमिधमभ्यव्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ दिः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्येते वै गन्ध-
 वांष्परां गृह्णाः^४ स एवैनानाश्रयतने ग्रमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवत्यभिचरता प्रतिलोमः होतव्या इत्यभिचरन्तोऽग्न्यङ्गारा^५

१ only given by M.

२ प्रवृत्तं M Be ; प्रवृत्त the other MSS.

३ ... २ (p. 184, 2) left out in M.

४ probably read : इति सौऽभिचरन्तो ।

हरिणे प्रदरे वामुतो ऽर्वाच्चो वृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^१ राद्रभृतो जुहोति^१ यदाचः
 क्रूरं तेन वषट्करोति^१ वाच एवैनं क्रूरेण प्रवृष्टति^१ ताजगार्ति-
 मार्च्छतेति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कामयेतान्नाद्यमाददौ-
 येति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति वृणानि
 संगृह्णीयादिति^१ स यस्य कामयेतान्नाद्यमाददौयेति तस्य
 सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति वृणानि संगृह्णीया-
 नान्यादाय हरतौ^१ दमदममुय्यामुय्यायणस्यान्नाद्यः हरामौत्याहा-
 न्नाद्यमेवास्य हरति^१ षडभिर्हरतीति ब्राह्मणमथैनानि स्वस्था
 वा सभायाः स्त्रेषु वामात्येष्वपि सृजति^१ प्रजापतिनैवास्यान्नाद्य-
 मादायर्तवो ऽस्मा अतुप्रयच्छन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो
 ज्येष्ठवन्धुरपभृतः स्यात्तः स्त्रले ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं
 पक्त्वा तस्मै होतव्या इति^१ स यो ज्येष्ठवन्धुरपभृतः स्यात्तः स्त्रले
 ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं पक्त्वा निशायाः शम्यापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः राद्रभृतो जुहोति^१ वर्मं वै राद्रभृतो^१ वर्मं
 स्यसं^१ वर्मणैवेनं वर्मं समानानां गमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति चतुःशरावो भवति^१ दिक्षेव प्रतितिष्ठति^१ चोरे
 भवति^१ दक्षमेवास्मिन्दधातुर्हरति शृणुत्वाय^१ सर्पिष्वान्भवति
 मेघत्वाय^१ चत्वार आर्विधाः प्राश्नन्ति^१ दिशमेव ज्योतिषि
 जुहोतीति ब्राह्मणम्^१ ॥ १८ ॥

१ *कारेव the MSS.

२ (p. 183.17) ३...९ left out in M.

- अथ वै भवति देविका निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१ प्रथमं
 धातारं प्रजाकामस्य करोति^१ प्रथमं पशुकामस्य^१ मध्यतो
 यामकामस्य^१ मध्यतो ज्योगामयाविनः^१ प्रथमं यक्ष्यमाणस्यो-
 त्तममौजानस्य^१ प्रथमं मेधाकामस्य^१ मध्यतो हक्कामस्य^१ ता
 ५ वा एताः चोरे श्रुता भवन्ति^१ ता यत्सह सर्वा निर्वपेद्दीश्वरा
 एनं प्रदहो^१ द्वे प्रथमे निरूप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे
 निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्त्यथो यस्मै कामाय निरूप्यते तमेवाभिह-
 पाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यत्सायंप्रातरग्निहोत्रं जुहो-
 त्याहुतौष्टका एव ता उपधत्ते यजमानो^१ ऽहोरात्राणि वा
 १० एतस्येष्टका य आहिताग्निर्थायंप्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवाग्नेष्टकाः
 कृत्वोपधत्ते^१ दश समानत्र जुहोति^१ दशाचरा विराज्जिराज-
 नेवाग्नेष्टकां कृत्वोपधत्ते^१ ऽथो विराज्येव यजमाप्नोति^१ चित्य-
 क्षित्यो ऽस्य भवति^१ तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञ-
 वास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनमिति^१ स यत्र दशोषित्वा
 १५ प्रयास्यन्नभवति तदग्निष्ठे ऽनमि समवग्रमयन्ते^१ यदस्य^१ समवग्र-
 मयितव्यं^१ भवत्यवास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनः^१ रुद्रः खलु वै
 वासोप्यति^१ दृङ्गत्वा वासोप्यतीयं प्रयाद्याद्रुद्र एनं भूत्वाग्नि-
 रनूत्याय हन्याद्वासोप्यतीयं जुहोति^१ भागधेयेनैवैनं^१ ग्रमयति^१
 नार्तिमाच्छेति यजमान इति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युक्ते
 २० जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यद्युक्ते

१ Thus M only ; all the other MSS. are here wholly corrupted.

जुहुयाद्यया चेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदङ्गतमस्य
 वासोऽप्यतीयः स्याद्विष्णो युक्तो भवति सव्यो ऽयुक्तो^१ ऽय
 वासोऽप्यतीयं जुहोतीति^१ स यत्र दक्षिणो युक्तो भवति सव्यो
 ऽयुक्तस्तत्रत्याच्छेदां^१ पर्णमय्याः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहव-
 नीये वासोऽप्यतीयं जुहोति^१ वासोऽप्यते प्रतिजानीह्यन्मानि-
 त्यनुद्रुत्य वासोऽप्यते श्रम्यया सः सदा त इति जुहोत्यवेताः
 सुचसुपनिधाय सव्यं युक्ता प्रयात्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनः
 श्रमयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदेकया जुहुयाद्विहोमं
 कुर्वात्पुनरोनुवाक्यामनूच्य याव्यया जुहोति सदेवत्वायेति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यद्रुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यद-
 वक्षाणान्वसंप्रचाप्य प्रयायाद्यया यज्ञवेश्मं वादहनं वा तादृगेव
 तदयं ते योनिर्धन्वित्य इत्यरण्योः समारोहयत्येष वा अग्ने-
 र्योनिः^१ स एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खत्वाङ्ग्यदरण्योः
 समाहूढो नश्वेदुदस्याग्निः सौदेत्युनराधेयः स्यादिति^१ या ते
 अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेक्षारोहेत्यात्मनसमारोहयत इति^१ स १५
 आत्मनसमारोहयते या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेक्षारोहात्मा-
 त्मानमच्छा वसूनि क्षणक्षणे नर्यां पुरुषि । यज्ञो भूत्वा
 यज्ञमासीद् स्वं योनिं जातवेदो भुव आजायमानः सचय
 एहीत्यथैनमुपावरोहयत उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वं देवेभ्यो
 इत्थं वह नः प्रजानन् । आयुः प्रजाः रयिमस्मासु धेह्यजस्रो १०

१ Thus MGUB Bhav.; ब्रह्मदेवां Be. This word occurs also in the Baudh. pitṛmedhasūtra (p. 13, 1).

दौदिचि नो दुरोण इति^१ यत्रमानो वा अग्रेयोनिः^१ स्नायामेवैनं
योन्याः समारोहयत इति ब्राह्मणम्^१ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

- सक्तो ऽन्वारम्भो^१ ऽथ वै भवत्यृषयो वा इन्द्रं प्रत्यचं नाप-
श्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यचमपश्यत्सो ऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा
५ तत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते ऽथ नेतरेभ्य चविभ्यो मा
प्रत्रोच इति^१ तस्मा एतान्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः
प्रजाः प्राजायन्तेति^१ तस्मादाहुर्वाशिष्ठं ब्रह्मत्वमिति^१ स यचाह
ब्रह्मन्स्तोव्यामः प्रशास्तरिति तद्ब्रह्मा^१ प्रभौति देव सवितरित्येतां
प्रतिपदं कृत्वा रश्मिरसि चयाय त्वा चयं जित्वेत्येतस्यानुवाक-
१० स्त्वैकैकमुपादाय प्रभौति^१ स एवमेव प्रसुवन्दादशभिरग्निष्टोमं
प्रभौति त्रयोदशभिरत्यग्निष्टोमं पञ्चदशभिर्हव्यः षोडशभिः
षोडशिनः सप्तदशभिर्वाजपेयमेकाक्षत्रिः शतातिराचः सर्व-
रत्नोर्यामः^१ स यत्र रायंतराय सन्धये प्रसर्पन्ति तदाह वसुको
ऽभि वेषश्चिरसि वक्षश्चिरभौति^१ स एवमेव प्रसौत्याप्रोर्यामा-
१५ देवातो^१ ऽतिक्रमाणामेवाभिचरन्भादव्यवान्स्पर्धमानो ऽभिचर-
णीयश्चिन्पान्यायात्य संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताग्निना देवेन वृत्तना
जयामि गायत्रेण छन्दसा चितृता स्तोमेन रयंतरेण सास्ना
वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भादव्यानधरान्पादयान्स्वैनान्वाधे
प्रत्येनाम्नुदे ऽस्मिन्वये ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं
२० द्विष्मो विष्णोः क्रमेणात्येनाङ्क्रामामौर्द्ध्वेण देवेन वृत्तना जयामि

१ तद् is left out in all MSS. exc. M.

१ प्रसौत्यप्रोर्यां० M.

चैष्टुभेन इन्द्रसा 'पञ्चदशेन स्रोमेन दहता साक्षा वषट्कारेण वज्रेण
 सहजाम्भादव्यानधरान्पादयाम्बवैनान्वाधे प्रत्येनासुदे ऽस्मिन्वये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाम्कामामि^१ विश्वेभिर्देवेभिः प्रतना जयामि जागतेन
 'इन्द्रसा सप्तदशेन स्रोमेन वामदेव्येन साक्षा वषट्कारेण वज्रेणा- ५
 परजाम्भादव्यानधरान्पादयाम्बवैनान्वाधे प्रत्येनासुदे ऽस्मिन्वये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येना^२म्कामामौत्पि वाभिचरणीयास्त्रिष्टिष्वनुवर्तेतापि
 वापोद्भृत्येतराङ्गमान्चवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेतोक्तः शुक्रामन्विजो-
 रधिद्रवणमयातो ऽतौमोचाणमेव^३ 'वैश्वकर्मणानि जुत्वा गार्ह- १०
 पत्य आन्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्ये
 जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने ॥ २० ॥

ये देवा यज्ञह्नो पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा तेभ्यो रचतु
 गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य
 एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा १५
 तेभ्यो रचतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यथाम्नीध्रमभिप्रैत्याग्न्य
 मिवावरुणा वरेष्वा रात्रीणां भागो युवयोर्धो अस्ति । नाकं
 गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिव
 इत्यथाम्नीध्रं द्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्नीध्रे जुहोत्यन्वारभ्य

१, १ The two passages marked at the beginning and the close by
 १ and २ are left out by all the MSS. exc. M.

१ ० तौमो० MBG (sec. m.) ; ० तिनो० Be UG (pr. m.).

- यजमाने ये देवा यज्ञह्नोऽन्तरिक्षेऽध्यासते । वायुर्मा
 तेभ्यो रचतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाग्नीध्र एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासते ।
 वायुर्मा तेभ्यो रचतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहव-
 ५ नीयमभिप्रैति यासो राचीः सवितर्देवयानीरन्तरा द्यावा-
 पृथिवी विचन्ति । गृहेषु सर्वैः प्रजया न्ये सुवो रुक्षाणास्तरता
 रजाः सौत्ययाहवनीयं द्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ये देवा यज्ञह्नो दिव्यध्यासते । सूर्यो
 मा तेभ्यो रचतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषो दिव्यध्यासते ।
 सूर्यो मा तेभ्यो रचतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहवनीय-
 सुपतिष्ठते येनेन्द्राय समभरः पयाः सुत्तमेन हविषा जातवेदः ।
 तेनाग्ने त्वमुत वर्धयेमः सजातानः श्रेष्ठ्य आधेद्येनमिति'
 यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः सन्ति' त एषु लोकेष्व्यासत आददाना
 १५ विमथ्याना यो ददाति यो यजते तस्य' ये देवा यज्ञह्नः
 पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिव्योत्थाह्मानेव लोकाः-
 स्त्रीत्वां सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेतीति ब्राह्मणमपि वा
 तिस्र एव गार्हपत्ये जुहोति तिस्र आग्नीध्रे तिस्र आहवनीये'
 ५पि वा गार्हपत्याञ्चपन्नद्रवेदाहवनीयादुक्तोदवसानीयेष्टि-
 १० रक्षेतां' द्वितीयां प्रवृत्ताकृतिं जुहोति सूर्यो मा देवो
 देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोऽग्निर्मा पातु चनुषः

स्वाहेत्याभिचरन्वभुवे वभुवत्सायै कार्मर्यमयेन पात्रेण पयो
 जुहोति स च शूष सवितर्विचर्षण एतेभिः सोम नामभि-
 विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते स्वाहेति^१ साचादस्य
 हृदयं भित्त्वान्नाणि परिकाशयति^२ कृणुते देव^३ तं^४ भ्रातृ-
 मय येनास्यर्लिजाः स्वर्धा स्यात्तमाह मास्य चमसमनुप्रसृप-
 तादभिमर्शनं^५ करिष्यामीति^६ तस्यैतेनैव मन्त्रेण चमसं जुहु-
 यात्तमूर्ध्वो ऽवाङ्मा^७ राजातिपवत^८ उक्तं पालीवतस्य^९ अयण-
 मुक्तमादित्ययहस्योद्धननमुक्ता^{१०} प्रायणीयस्य सुवाङ्मतिरुक्तोदय-
 नीयस्योक्तं धूपस्योपस्थानम् ॥ २१ ॥ नवमः ॥

उक्तानि पालीयजूर्ध्वमेवेताः सुचो यथैतद्वाङ्मणमुक्तो^{११}
 दधियहो^{१२} ऽय वै भवत्याज्ययहं गृहीयात्तेजस्कामस्येति^{१३}
 वह्निषी अन्तर्धायाज्ययहं गृह्णाति^{१४} सोमयहं गृहीयाद्ब्रह्मवर्चस-
 कामस्येत्यंशूनुपसंगृह्य सोमयहं गृह्णात्यथैतं महाव्रतीये ऽङ्गि
 प्राजापत्यमतिपाद्यं गृह्णाति ते क्रतुमपिष्टञ्जनि विश्व इत्यनु-

१ Thus M; *कामयतिव Be; *काशयतिव B; *काशयतिव U; *काश-
 यतिव G (pr. m.); *काशयतिव G (sec. m.). परिकाशयतिर्निष्कामति (var.
 निष्कामयति) Bhav.

२ Thus M Bhav.; चवैतं The other MSS.

३ Thus M; *नुप्रसृपताद. BUG; *नुप्रसृपताद. Be.

४ Thus M; i.e. ऽवाङ्मा राजाति. Be U; वाराङ्माहति.; G: वारा-
 ङ्माहति; B: वारीङ्माहति. ।

५ Thus (चयव.) M Be (op. viii. 14 श्रीवति); चयव. BU; चमव. G.

६ Corrected (उद्धनन.) according to viii. ९ s.f. (उद्धन); उद्धनन.
 MUGB; Be wholly corr.

- द्रुत्योपयामगृहीतो ऽषि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ परि-
 सृज्य सादयत्येष ते द्योनिः प्रजापतये त्वेत्थ्यातः प्राणयज्ञाणा-
 मेव पक्ष्णः ^२ संद्वप्नः राजानं पुञ्जीकृत्वा ^३ नवाः शून्प्राच
 आयातयत्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
 ५ गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायचादुपाः शून्पाः शो-
 स्त्रितृक्षितृतो रथंतरः रथंतरादसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतथा
 तया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इत्ययं दक्षिणा विश्वकर्मेति नव
 दक्षिणायातयत्ययं ^४ पश्चाद्विश्वयचा इति नव प्रतीच आयात-
 यती ^५ दमुत्तरात्सुवरिति नवोदीच आयातयती ^६ यमुपरि मति-
 १० रिति नवोपरिष्टात्प्रदक्षिणं पर्यायातयति ^७ तानपानभृद्भिः
 प्रत्यूहति प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्मा द्रविणं
 विष्टम्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्यविवथः कृतमथानां पुरो-
 वातो वातः सानग ऋषिरिति ^८ वाचयति पितरः पितामहाः परे
 ऽवर इति ये पुरस्ताद्भवन्ति ^९ दक्षिणा दिशामिति ये दक्षिणतो
 १५ भवन्ति ^{१०} प्रतीची दिशामिति ये पश्चाद्भवन्त्युदीची दिशामिति
 य उत्तरतो भवन्त्यूर्ध्वा दिशामिति य उपरिष्टात्प्रदक्षिणं
 पर्यायातिता ^{११} भवन्ति ^{१२} ते वा एते प्रायणीथोदयनीययोरेव

१ Thus (पुञ्जी०) M ; पुंजं BG ; पुंजं Be U.

२ Thus M ; दक्षिणायातयत्ययं Be GU ; B defect.

३ Conjecturally ; पर्यायातिता BG ; पर्यायातिता M ; पर्यायातिता U ;

पर्यायातिता Be.

नियुक्ता दशमे ऽहःस्तु^१ रात्रिष्वेव्यग्निष्टोम^१ आमयाविन
उपसृतो वा गृहीयादगदो हव भवति^१ ॥ २२ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवत्युभये वा एते प्रजापतेरथसृज्यन्तेति ब्राह्मण-
मेव^१ युवः सुराममन्त्रिनेति भौचामण्यामेव^१ भवत्यथ वै
भवतीयं वा अग्निहोत्रं वा एतस्य निषीदति यस्याग्निहोत्रं
निषीदति^१ तामुत्थापयेदिति^१ स यस्याग्निहोत्रं निषीदति
तामुत्थापयत्युदस्थादेव्यदितिर्विश्वरूपायुर्यज्ञपतावधात् । इन्द्राय
हस्तं भागं मित्राय वरुणाय चेत्यथ वै भवत्यवर्ति वा एवै-
तस्य पाप्मानं प्रतिस्थाय निषीदति यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषी-
दति^१ तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यादिति^१ स
यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषीदति तामेतदेव दुग्ध्वा ब्राह्मणाय
ददाति^१ न चास्यात ऊर्ध्वमन्नमन्त्र्य वै भवति पृथिवीं वा
एतस्य पयः प्रविशति यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्तन्दति^१
तदभिमन्त्रयेतेति^१ स यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्तन्दति
तदभिमन्त्रयते^१ यदद्य दुग्धं पृथिवीममन्त्रयदोषधीरथसर-
द्यदापः । पयो गृहेषु पयो अग्नियासु पयो वस्त्रेषु पयो अश्व-
तन्मयीत्याह^१ पय एवात्मगृहेषु पशुषु धत्ते^१ ऽप उपसृज-
त्यद्विरेवैगदाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै यज्ञस्यात-
नानातः सः सृजत्युभे वै ते तर्ह्यर्च्यन्त^१ आर्च्यन्ति खलु वा

१ Thus M; B and G (acc. m.) om. अपि; तदुरात्रिष्वेव्यष्टोम U;
तदतिरात्रे सवे ऋष्टोम Be; तदुरात्रिष्वेव्यष्टोम G (pr. m.).

१ यथ i.s.o. एव M.

एतदग्निहोत्रं यदुद्धमानः स्कन्दति यदभिदुह्यादिति^१ स
 यस्याग्निहोत्रं दुद्धमानः स्कन्दति नैनदभिदोग्नि^१ तदेव यादृ-
 क्कौदृक् च होतव्यमथान्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तनैवार्तं यज्ञस्य
 निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युद्धृतस्य स्कन्देद्यत्ततो
 ५ ऊत्वा पुनरेयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यं स्कन्देत्तन्निषद्य पुनर्गृहीया-
 दिति^१ स^२ यत्रैव स्कन्दति तदेव स्थालीं निधायातिशिष्ट-
 मानीय पुनरभ्युक्षीय तदेव यादृक्कौदृक् च होतव्यमथान्यां
 दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तनैवार्तं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ
 वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते यस्याग्निहोत्रे ऽधिष्ठिते
 १० श्रान्तरा धावति^१ रुद्रः खलु वा एष यदग्निर्धामन्त्यावर्तये-
 द्रुद्राय पशूनपिदध्यादपशुर्वजमानः स्याद्यदपो ऽन्वतिषिञ्चेद-
 नाद्यमग्नेरापो ऽनाद्यमाभ्यामपिदध्याद्गार्हपत्याद्भस्मादायेदं विष्णु-
 र्विचक्रम इति वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयन्नुद्भवति^१ स
 वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयन्नुद्भवति^१ यज्ञो वै विष्णुर्धामनेव
 १५ यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथ भस्मना शुनः पदमपिवपति
 श्रान्त्या इति ब्राह्मणम् ॥ २३ ॥

अथ वै भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते
 नि गार्हपत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिधो-
 चति^१ दर्भेण हिरण्यं प्रवध्य पुरस्ताद्धरेदथाग्निमयाग्निहोत्र-
 २० मिति^१ स यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिधोचति दर्भेण

१ Thus M; तदभिदु. B Be G; न तदभिदु. U.

२ om. Be U.

हिरण्यं प्रबध्धं परिकर्मीं पूर्वः प्रतिपद्यते ऽन्वग्राह्यं अर्घ्यं
 इध्मेनान्वगात्मानाग्निहोत्रेणाथैतद्विरण्यमाहवनीयस्यायतने साद-
 यित्वापोद्धृत्य हिरण्यं प्रदक्षिणमावृत्येधं प्रतिष्ठापयत्यथ वै
 भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुस्रियते ।
 ऽन्नं वा एष आत्मनो गच्छति यस्मान्मृत्यन्तमेव यज्ञस्य गच्छति ५
 यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिघोचति । पुनः समन्य जुहो-
 त्यन्नेनैवान्नं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति वरुणो
 वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिघोचति ।
 वारुणं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते नि गार्ह- १०
 पत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति । चतुर्गृही-
 तमाज्यं पुरस्ताद्वरेदथाग्निमथाग्निहोत्रमिति । स यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति चतुर्गृहीतेनाज्येन परिकर्मीं पूर्वः प्रति-
 पद्यते ऽन्वग्राह्यं अर्घ्यं इध्मेनान्वगात्मानाग्निहोत्रेणाथैतदाज्य-
 माहवनीयस्यायतने सादयित्वापोद्धृत्याज्यमधेधं प्रतिष्ठापयत्यथ १५
 वै भवति पराचो वा एतस्मै व्युच्छन्तौ व्युच्छति यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेत्युषाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् ।
 देवेभ्यो मधुमन्तमः स्नाहेति प्रत्यङ्निषद्याज्येन जुहुयात्प्रतीची-
 मेवास्मै विवाधयतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या
 तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुस्रियते । ऽन्नं वा एष आत्मनो २०
 गच्छति यस्मान्मृत्यन्तमेव यज्ञस्य गच्छति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो
 ऽभ्युदेति । पुनः समन्य जुहोत्यन्नेनैवान्नं यज्ञस्य निष्करोतीति

- ब्राह्मणमथ वै भवति मित्रो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्नि-
मनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति^१ मैत्रं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत
इति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्याहवनीये ऽनुदाति गार्हपत्य
उदायेद्यदाहवनीयमनुदाप्य गार्हपत्यं मन्येद्विच्छिन्नाद्वाद्वाहव्यमसौ
१ जनयेद्यदै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते तदनु बहो ऽवचरति^१ यत्पूर्व-
मन्ववस्तेडास्तव्यमग्निमुपासीत^१ बहो ऽस्य पशून्वातुकः स्वादा-
हवनीयमुदाप्य गार्हपत्यं मन्येदिति^१ स आहवनीयमुदाप्य
गार्हपत्यं मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः ।
स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति^१
१० इन्द्रोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति
गार्हपत्यं मन्यति^१ गार्हपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उपतिष्ठन्ते^१
स यदुदायति तदनु पशवो ऽपक्रामन्तीत्येनमुपतिष्ठत इवे
रथ्यै रमस्य सहसे द्युन्वाद्योर्जं पत्यायेत्येनमुपसम्मिद्धे सारस्वतौ
लोत्सौ समिन्धाताः सप्ताडसि विराडसीति^१ ॥ २४ ॥
- १५ अथ वै भवति वज्रो वै चक्रं^१ वज्रो वा एतस्य यज्ञं
विच्छिनन्ति यस्यानो वा रथो वान्तराग्नौ यात्याहवनीयमुदाप्य
गार्हपत्यादुद्धरेदिति^१ स आहवनीयमुदाप्य गार्हपत्यादिभ्य-
मुद्धरति यद्यग्रे पूर्व प्रभृतं पदः हि ते सूर्यस्य रश्मीनन्वाततान ।
तत्र रथिष्ठामनुसंभरैतः सं नः सृज सुमत्या ब्राजवत्येति^१ पूर्व-
१० खैवास्य यज्ञेन यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथैनमुपतिष्ठते त्वमग्ने
सप्रथा अग्नि जुष्टो होता वरेण्यः । तथा यज्ञं वितन्वत इत्यग्निः
सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथान्नये

पथिष्ठते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपत्यन्वाहार्यमासाद्यानद्वाहं
 ददाति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^२ ऽथ वै भवति यस्य प्रातः-
 सवने सोमो ऽतिरिच्यते माध्यन्दिनः सवनं कामयमानो
 ऽभ्यतिरिच्यत इति^३ स^४ प्रातःसवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह
 होतृशमसमनूजयध्वमुञ्जेतः सर्वश एव राजानमुजय मातिरौरिच ५
 इति^५ होतृशमसमेव प्रथममुजयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश
 एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपसृश्व
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^६
 सुवते^७ तदेतद्वायवः साम पञ्चदशं गौर्धयति मरुतामिति
 धयदतौषु कुर्वन्ति^८ होच एषोत्तमेति प्राङ्ः^९ समानमत १०
 ऊर्ध्वमथ वै भवति यस्य माध्यन्दिने सवने सोमो ऽतिरिच्यत
 आदित्यं द्वितीयसवनं कामयमानो ऽभ्यतिरिच्यत इति^{१०} स^{११}
 माध्यन्दिने सवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह होतृशमसमनू-
 जयध्वमुञ्जेतः सर्वश एव राजानमुजय मातिरौरिच इति^{१२}
 होतृशमसमेव प्रथममुजयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश एव १५
 राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपसृश्व
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^{१३}
 सुवते^{१४} तदेतद्गौरिवीतः साम सप्तदशं वणमहाः अग्निं सूर्य-
 त्येतासु^{१५} कुर्वन्ति^{१६} होच एषोत्तमेति प्राङ्ः^{१७} समानमत ऊर्ध्व-

१ om. M.

२ प्रत्यङ्गादित्य Be.

३ Thus M; यनावत् i.s.o. *रुतासु all the other MSS.

मय वै भवति यस्य तृतीयसवने सोमो ऽतिरिच्येतोऽप्यं
 कुर्वीत^१ यस्योऽप्यं ऽतिरिच्येतातिराचं कुर्वीत^१ यस्यातिराचे
 ऽतिरिच्यते तं वै दुष्यज्ञानमित्यतिराचे ऽतिरिक्ते प्राङ्मायन्नाह
 होतुश्चमसमनूजयध्वमुचेतः सर्वश एव राजानमुजय मातिरौ-
 ५ रिच इति^१ होतृचमसमेव प्रथममुजयन्ति यथोपपादमितरा-
 न्सर्वश एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्वाप
 उपसृष्ट्य वह्निषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा शोचमुपा-
 करोति^१ सुवते^१ तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपि-
 विष्टवतीषु कुर्वन्ति^१ होच एषोत्तमेति प्राङ्गः^१ समानमत
 १० ऊर्ध्वम्^१ ॥ २५ ॥

इति तु कन्दोगवहृत्केषु कामयमानेषु^१ ते चेन्न कामयेर-
 न्यातःसवने ऽतिरिक्ते याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय
 मन्यते तस्या उपरिष्टादाययणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ चिर-
 भिविष्यन्दयति^१ सो ऽभिविष्यन्दमानः सर्वं आग्रयणः संपद्यते^१
 १२ तं चिरभिर्हिंक्षत्य परिमृज्य सादयति^१ माध्वादिने सवने ऽति-
 रिक्ते तथैव याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय मन्यते तस्या
 उपरिष्टादाययणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ चिरभिविष्यन्दयति^१
 सो ऽभिविष्यन्दमानः सर्वं एवाग्रयणः संपद्यते^१ तं तथैव चिर-
 भिर्हिंक्षत्य परिमृज्य सादयति^१ तृतीयसवने ऽतिरिक्ते हारि-
 १० योजनमेवाचाभिविष्यन्दयति^१ न हि पुनर्यज्ञं विद्यते^१ ऽथातो

ध्रुवस्यैव^१ परिचौषस्यैव^२ मीमांशैश्चाग्निभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य
 जुहुयादित्त्राद्यौ^३ वै देवानां पुनःपुनरभ्युपाकारं^४ यजामह
 इत्येतदेकमाग्निनीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयादित्त्रिणौ वै^५
 देवानां भिषजौ ताभ्यामेवासौ भेजषं करोतीत्येतदेकं^६
 वैष्णवीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयाद्यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते^७
 विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यतिरिच्यत इत्येतदेकमवभृथेनैव^८
 सहाभ्यवहरेद्यथा मेऽन्यानि सोमलिप्तानि पात्राच्छेवं म एव
 भविष्यतीत्येतदेकं^९ बर्हिषैनः सहाभ्युपोषेदेव वा अग्निर्वैशा-
 नरो यत्प्रदायो^{१०} । अथ एष वैश्वानराय गृह्यते^{११} ध्रुव एवमग्नौ
 वैश्वानरे ऊतो भविष्यतीत्येतदपरमथ पुनर्दीचते^{१२} यज्ञो ह^{१३}
 वै^{१४} यज्ञस्य प्रायश्चित्तिरिति^{१५} त्रैकाहयाजिनो^{१६} । अथ सत्तिषां^{१७}
 मार्जांक्षीये^{१८} परिबिन्दं^{१९} निबिन्दनवन्तं^{२०} कृत्वा तदेनं निनयन्ति^{२१}
 शो भूते हि ते सोयन्तो^{२२} भवन्ति^{२३} ॥ २६ ॥ एकादशः ॥

उक्तः सः सवो^{२४} । अथ वै भवत्यार्तिं वा एते निनयन्ति येषां
 दीक्षितानां प्रमोयते^{२५} तं यदववर्ज्युः कूरुतामिवैषां लोकः^{२६}

१ ध्रुवस्य परिचौषस्यैव M.

२ इन्द्रो i.a.o. इन्द्राद्यौ all exc. M.

३ Thus MGU; *भ्युपाकारं Be; B om. अभि।

४ चि Be.

५ Thus M Be; चैव the other MSS.

६ *रिती again most of the MSS.

७ Thus MB Bhav.; मार्जांक्षीयोपरिविन्दनवन्तं Be UG (pr. m.);

मार्जांक्षीये परिविन्दं द्विष्यन्दनवन्तं G (sec. m.).

८ Thus MU; शोचन्तो Be BG.

स्वादाहर दहेति ब्रूयादिति ^१ दौक्षितं चेदुपतपदिन्देदाग्नी-
 त्रौयश्चयनो^२ ह^३ भवति ^४ तदस्मै भवानाहरन्ति यावदस्मै भवाय
 मन्यते ^५ स यच्चहागदो^६ भवति पुनरिति ^७ यद्यु वै प्रैति
 सर्वभ्यो ऽग्निभ्यो ऽङ्गारान्निर्वत्यारण्योरग्नीन्समारोक्ष्यान्तरेण

- १८ चात्वालोल्कराबुदङ्कुपनिर्हृत्य तेनैनं दहेयुस्तं विराचेण श्रौतीकृत्वा
 संचिनुयु^८स्ते तथाकृतेन^९ षडहसः^{१०} काङ्क्षेयुर^{११}थ सः^{१२}स्थिते
 षडहे ऽस्थिकुम्भं^{१३} याचति ^{१४} तस्मिन्संचितमवधाय तं दक्षिणतो
 वेद्ये निधाय सर्पराज्जिवा ऋग्भि स्तयुरि^{१५}थं वै सर्पतो राज्यं^{१६}स्था
 एवैनं परिददति ^{१७} व्यृद्धं तदित्याहुर्धृत्युतमननुग्रहमिति ^{१८}
- १९ होता प्रथमः प्राचीनावीतौ मार्गास्त्रौयं परीयाद्यामौरनुब्रुव-
 न्सर्पराज्जीनां^{१९} कौर्तयेदिति ^{२०} तेषां तथा परीतानामध्वर्युर्जघन्वः
 पर्येत्यथ यज्ञोपवीतं कृत्वा यथेतं चिः पुनः प्रतिपरिचन्ति ^{२१} तेषां
 तथा परीतानामध्वर्युः पूर्वः पर्येत्येनमादायन्तरेण चात्वा-
 लोल्करावस्मानं चास्थिकुम्भं च निधायाद्भिरवोचत्यप^{२२} नः
- २० शोशुचदधमिति ^{२३} तस्मिन्मैवावरुणायान्यहान्मृकन्धयातिशिष्टं
 सन्नस्यासते^{२४} तस्मावभ्यवेलायामस्थिकुम्भं निधायाद्भिरवोचत्येतद-

१ Thus M ; ० श्रीश्रीवेष्ट० the other MSS.

२ om. M.

३ Thus M ; यद्यहान० Be ; यद्युहान० the other MSS.

४ छवेनापड० M Ba.

५ स्ति left out by all exc. M.

६ The passage from रथे वै unto शमीरनुब्रुवन् left out by all exc. M.

७ ० वीर्यत्प BG.

वभूय^१ उ^२ वैवैष^३ भवत्यपि^४ वा^५ यो^६ ऽस्य स्त्री^७ नेदिष्ठौ स्नात्तस्य
स्थाने तं दीव्यैस्त्वत्सरे ऽस्त्रीनि याजयन्त्यय^८ वै भवति ॥ २७ ॥

असुर्यं वा एतस्मादर्थं कृत्वा पशवो वीर्यमपक्रामन्ति यस्य
यूपो विरोहति^१ त्वाङ् वज्ररूपमालभेतेति^२ सन्निष्ठां चेद्यूपो
विरोहेत्संप्रच्छिदास्य^३ चषालः सवनौयस्य त्वाङ्मुपाजभ्यं कुर्षु- ५
रपि वा त्वाङ् वज्रौदनः अपयित्वेताः शाखाः प्रवृष्टेयुः प्र वा
तच्छुयुरपि वा त्वाङ्नीः सुवाङ्गतीर्ज्ज्वेताः शाखाः प्रवृष्टेयुः प्र वा
तच्छुयुरपि वा त्वाङ्ने^४ त्वङ् इत्येव^५ ब्रूयादित्ययं वै भवत्यार्ति-
मेते नियन्ति येषां दीक्षितानामग्निरुदायति^६ यदाहवनीय
उदायेद्यत्तं मन्येद्विच्छिन्वाङ्गाहव्यमस्मै जनयेद्यदाहवनीय उदा- १०
येदाग्नीप्रादुङ्गरेद्यदाग्नीप्रा उदायेद्गार्हपत्यादुङ्गरेद्यद्गार्हपत्य उदा-
येदत एव पुनर्मन्येद्यं वाव स निलयते^७ यत्र खलु वै निष्ठीन-
मुत्तमं पश्यन्ति तदेनमिच्छन्ति^८ यस्माद्दारो रुदायेत्तत्सारणी
कुर्यात्कुमुकमपि कुर्यादिति^९ स यस्माद्दारो रुदायति तत्सारणी
कृत्वा क्रमुकशकलमन्ववधाय^{१०} तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्ये- १५
दिति^{११} स तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जजे

१ Thus M; उवैवैष भवत्यपिवायो G; उवैष भवति यो U; इवैवैष भव-
त्यपिवा यो B; उवैषय्यकनयो Be.

२ All MSS. ins. वा exc. M.

३ याजयत्यय Be U.

४ Thus MBG; •हेतंप्रच्छि• Be.

५ Thus M; त्वाङ् त्वाङ्नेत्येव B; त्वाङ्त्वाङ्नेत्येव GU; त्वाङ्नेत्येव Be.

६ Thus MU Be; क्रमुकं BG; अन्ववधाय MUG Be; अन्ववधाय B.

अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या
देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानश्चिति ^१ इन्द्रोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २८ ॥

अथ यद्याहवनीयगार्हपत्यावुदायेयातां गार्हपत्यं मयित्वा-
५ ग्रीष्मौष्यादाहवनीयमुद्धरेद्यग्नीष्मौष्यागार्हपत्यावुदायेयातां गार्ह-
पत्यं मयित्वाग्नीष्मौष्यमुद्धरेद्यं यद्याग्नीष्मौष्याहवनीयावुदायेयातां
गार्हपत्यादाग्नीष्मौष्यमुद्धृत्य तत आहवनीयमुद्धरेद्यं यदि सर्वं
एवोदायेयुर्गार्हपत्यं मयित्वाग्नीष्मौष्यमुद्धृत्य तत आहवनीय-
मुद्धरेदित्यं वै भवति गार्हपत्यं मन्यति ^१ गार्हपत्यो वा अग्ने-
१० र्थानिः ^१ स्वादेवैनं योनेर्जनयति ^१ नास्मै भ्रातृभ्यं जनयतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य सोम उपदस्येत्सुवर्णं हिरण्यं देधा
विच्छिद्यर्जीषे न्यदाधूतुयाज्जुह्यादन्यदिति ^१ स यस्य सोम
उपदस्यति तत्सुवर्णं हिरण्यं देधा विच्छिद्यर्जीषे न्यदाधूनीति
मुख्ये चमसे न्यदवधाय जुहोति ^१ सोममेवाभिषुणोति सोमं
१५ जुहोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति सोमस्य वा अभिषूयमाणस्य
प्रिया तनुरुदकामत्तत्सुवर्णं हिरण्यमभवद्यत्सुवर्णं हिरण्यं
कुर्वन्ति प्रिययैवैनं तनुवा समर्धयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
यस्याकौतः सोममपहरेयुः क्रौण्णीयादेव ^१ सैव ततः प्राच-
क्षित्तिरिति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कौतमपहरेयुरादा-
२० राः स्य फालगुनानि चाभिषुणुयादित्यादाराः सुद्रवणानि ^१

१ सर्वत M.

१ Thus M ; सुवर्णं the other MSS.

फाण्गुनानि हैमवतानि^१ तेषामलाभे श्वेतकानां प्रतिनिधि-
 विज्ञायते तृतीयस्थामितो दिवि सोम आसीत्तं गायत्र्याहर-
 त्तं^२ पर्णमच्छिद्यत^३ तत्पर्णो ऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वमिति^४
 तस्मात्पर्णसंरूपणमेवाभिषवः^५ कार्यं इति^६ श्रुतेन प्रातःसवने
 श्रीणीयादिति^७ श्रुतमेतद्भवति^८ दध्ना मध्यादिन इति^९ दध्ने-
 तद्भवति^{१०} नीतमिश्रेण तृतीयसवन इति^{११} विमथितं सपि-
 लकमुद्धृतं^{१२} प्राङ्मवनीतभावादित्येतदाचचते^{१३} ऽग्निष्टोमः सोमः
 स्याद्ग्रन्थंतरसामा^{१४} य एवर्त्विजो वृताः स्युस्त एनं याजयेयुरिति^{१५}
 त एवेनं याजयन्त्येकां गां दक्षिणां दद्यादित्येकां गामच
 दक्षिणां ददाति^{१६} यदि^{१७} दास्यन्भवति तदमुच ददाति^{१८} पुनः १०
 सोमं क्रीणीयाद्यज्ञेनैव तद्यज्ञमिच्छति^{१९} सैव ततः प्रायश्चित्ति-
 रिति ब्राह्मणमय वै भवति सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यः सर्वेभ्यः^{२०}
 कामेभ्यः^{२१} सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्दोभ्यः सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य
 आत्मानमागुरते यः सत्त्वायागुरत^{२२} एतावान्खलु वै पुरुषो
 यावदस्य वित्तं^{२३} सर्ववेदसेन यजेतेत्यतिरावं विश्वजितमुपयन्त्य-^{२४}
 याच^{२५} सर्ववेदमं ददाति^{२६} सर्वपृष्ठो ऽस्य सोमः स्यात्सर्वाभ्य एव

१ Thus M; *त्यरुषिसेवाभि० BG; *त्यरुषिसेवाभि० U; *त्यरुषि-
 सेवाभि० Be.

२ Thus all; are we to read सपिलकं ? सपिलकमप्राङ्मवनी० Be U;
 सपिलकंमुद्धृतकंप्राङ्मवनी० M, but the व seems to be cancelled.

३ om. M.

४ चय om. M.

देवताभ्यः सर्वेभ्यः कामेभ्यः सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्दोभ्यः
सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य आत्मानं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणम् । ॥ २६ ॥

- पवमानः सुवर्जन इति सौचामण्यामेष भवति । ब्राह्मण-
मुत्तरमथ वै भवति तस्मादैश्वदेवेन यजमानः संवत्सरीणाः
५ स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत । तस्माद्वरुणप्रघामैर्यजमानः परि-
वत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत । तस्मात्सामेधैर्यज-
मान इदावत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत । तस्मा-
श्चुनामौरीयेण यजमानो ऽनुवत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्या-
शासीतेत्यथ वै भवत्यग्नेः कृत्तिकाः शुक्रं परस्ताज्ज्योतिरव-
१० स्तादिति नचचेष्टकाभिर्विकल्पन्त इति ब्रुवते । इथ वै भवति
यत्पुण्यं नचचं तद्भुवितोपशुषमिति । प्रातः कुर्वीत । संगवे
कुर्वीत । मध्यंदिने कुर्वीत । पराक्वे कुर्वीत । सायं कुर्वीत ।
यावति तत्र सूर्या गच्छेद्यत्र जघन्यं पश्येत्तावति कुर्वीत ।
यत्कारी स्यात्पुण्याह एव कुरुत इति । ब्राह्मणमुत्तरे ब्राह्मण-
१५ मुत्तरे । ॥ ३० ॥ द्वादशः ॥

॥ इति चतुर्दशः प्रश्नः ॥

१ Thus M and Bhav.; तद्भुवितो the other MSS.; the text of
T. Br. I. 5. 2. 1. has यद्यदकुर्वीत but cp. the comm.

‘अश्वमेधेन यज्यमाणो भवति राजा विजितौ सार्वभौमः’
 स एतद्देवयजनं जोषयत आश्विनं प्रागाश्विनं दक्षिणाश्विनं
 प्रत्यगाश्विनमुदक्^१ किन्दन्ति वृक्षान् सलानि भिन्दन्ति प्रति
 निष्ठाग्नूरयन्ति किंशारूणि निरस्यन्ति^२ नदीनां तीर्थानि
 सर्वतःप्रस्रवणानि पत्न्यानि कुर्वन्त्यथैतौ हृदौ मध्यतो देव-
 यजनस्य जोषयते स्रष्टाविणावनुपदाशिनौ पुण्यनामानौ
 यद्येवं विन्दन्ति^३ यद्यु वा एवं न विन्दन्ति स्वात्नेनावभिवाद्या-
 भिर्वाभिवाद्याभिर्वाङ्घ्रिः पूरयन्ति^४ यथा त्वेव स्रष्टाविणावनु-
 पदाशिनौ पुण्यनामानौ भवतस्तथा^५ तावपरेण मध्यतो देव-
 यजनं जोषयते दिक्तावद्यथाग्नेर्विधायां^६ तच्छाळां कुर्वन्ति १०
 प्राचीनवग्नां दिक्ष्णतौकाशां दक्षिणतो वर्षीयसौ^७ तस्यै दक्षि-
 णतो ऽयश्शाळां कुर्वन्ति^८ तदश्वत्थानाः^९ शीषाणामवाचीना-
 पाणामश्वत्रजं^{१०} कुर्वन्त्यथैते संभारा उपकृप्ता भवन्त्यथौ
 रूपौयो यो^{११} ऽस्य^{१२} सदश्वानाः सत्तमस्तस्यान्ये ऽपरिमिता

१ As all the MSS., with the exception of M, are mostly very corrupted, the text is given according to M; when the reading of M differs from the reading taken up in the text, this is mentioned; but otherwise the various readings of the other MSS. are, as a rule, not given.

२ तदश्वत्थानं M, but cp. Āp. XX. 7. 7.

३ शीषाणाम् M; शिषीमुष्णाम् B Be (pr. m.); शिमश्वानम् Be (acc. m.); शिषीमश्वानम् U.

४ Thus corrected, cp. infra XV. 8 s. i.; यो om. M; यद्य the other MSS.

निरमणा निरष्टाः कृष्णश्च या चतुरस्रो दौ दासावनुजायै च
 पुत्रो ऽन्वाधेयायै च जरत्पूर्वा वैधौकस्याभूहः सैध्रकं च मुसलं
 पौःश्लेयश्च^१ चत्वारि शतानि गोमृणाः^२ शतं तस्यानाः^३ राज-
 पुत्राणाः^४ शतमराजामुपाणाः^५ शतं सूतयामणीनाः^६ शतं
 १ चत्तसंयद्दीदृशां चत्वारो महान्त चत्विजस्तानन्वितरे^१ तान्काले
 ऽपदातौन्समावहन्ति ॥ १ ॥

या सुनद्धायायाश्चतुष्टयीरापो दिग्भ्यः संभृताश्चतुरः^१ साह-
 सान्निष्कान्सुवर्णरजतौ च इक्षौ द्वे अन्ये हिरण्ये द्वौ वीणा-
 गायिनौ ब्राह्मणं च राजन्यं च द्वे रश्मिने मौञ्जीं च कुशमयीं
 १ चोमे चयोद्गारव्यार्वेतेनोपकृतेन चित्रामायतौमुपरमत्यं^२
 चिचधेत्यरण्योरग्नौन्समारोह्य शालामभिप्रैति ये ते पन्थानः
 सवितः पूर्व्यांशो ऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अद्य
 पथिभिः सुगेभौ रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहीत्युत्तरेण शालां
 परीत्य पूर्व्या दारा शालां प्रपाद्य गार्हपत्यस्यायतने मधि-
 १ त्वाग्नीन्विद्यत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्नये इधिविचिते
 लोकसृते लोकमस्मै यजमानाय देहीति^१ नमो वायवे

१ All MSS. the accus.

२ चयायां left out in all the MSS.

३ We would expect here and in the following words also the nomin.

४ Thus M ; चय i.s.o. चय all the other MSS. ; cp. supra p. 145, 3, and infra XVIII. 8, 16.

ऽन्तरिक्षचिते लोकसृते लोकमस्मै यजमानाय देहीत्यावाहार्थ-
 पचनं^१ नमः सूर्याय दिविचिते लोकसृते लोकमस्मै यज-
 मानाय देहीत्याहवनीयमथास्मैतत्पुरस्तादेव जघनेनाश्वशाखा-
 भेकापस्त्रावं विमितं कारितं भवति^२ तद्व्याघ्रमुपसमाधाय
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाहुतीर्जुहोति प्रथमाय ५
 स्वाहेत्येकादश^३ शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यं आत्मैकशतो यावा-
 नेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति ब्राह्मणमथ केशशश्रु वाप-
 यित्वा लोमानि सृष्ट्व नखानि निहृत्य दत्तो धाव्य स्नाता-
 वहते वाससौ परिदधाति^४ उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ
 भवतो ऽहतवाससावथाभ्यां ब्रतोपायनीयं पाचयति^५ तस्या- १०
 श्रितौ भवतः सर्पिर्मिश्रस्य पयोमिश्रस्यावापराहे सुखयोर्हिरण्ये
 चन्वस्येते ॥ २ ॥

सुवर्णं यजमानो रजतं पत्नी रजतानि वा यदि बह्वौ
 भवन्त्यास्य वाचंयमस्य सायमग्निहोत्रं जुहोत्युपसंगच्छन् एन-
 मेते राजगृहाः सूतग्रामण्डः^१ चत्तसंघहीतारः कारुविश्रा^२ १५
 इति^३ तेभ्यः पठौहौ वेदं ददाति^४ तां ते पचमाना रम-
 यन्तो जागरयन्त आसते^५ ऽथ प्रातराचाममाचामन्तौ हिरण्ये
 प्रोचतस्ते पौष्टलेय आदत्ते^६ ऽथादित्यमुच्यन्तमुपतिष्ठन्ते द्रष्टे
 नम उपद्रष्टे नमो ऽनुद्रष्टे नमः स्थात्रे नम उपस्थात्रे नमो
 ऽनुस्थात्रे नमः ष्टण्वते नम उपष्टण्वते नमो ऽनुष्टण्वते नमः १०

१ Thus B ; सामण्यः the other MSS.

२ ep. XVIII. 18.

सते नमो ऽसते नमो जाताय नमो जनियमाणाय नमो
भृताय नमो भविष्यते नम इत्यथ वैश्वदेवीः सांयज्ञर्णो
निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति
तावदेव प्रतिप्रस्थाता चतुष्टयीष्वसु ब्रह्मौदनः अपयित्वाभि-
५ घार्थादक्षमुदासयत्यथैतां पाचो निर्णिव्योपस्तीर्य तस्मात्तेतः
रजतः रुक्मं प्रचालितमवदधाति ^१ तस्मात्तेनमसंघ्नन्निवोद्धरति
सर्पिरासेचनं कृत्वा प्रभूतमाज्यमानीषायोपरिष्ठात्सुवर्णः रुक्मं
प्रचालितमवदधात्यथैतान्महतं अलिज ^१ उत्तरतो ऽनुदिशमुप-
वेश्य ताननुपूर्वमाचमय्य तेभ्य एनं भूमिः सृशन्ननुच्छिन्दन्नि-
१० वोपोहति ^१ ॥ ३ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानयानेन माश्वेन मेथेन स्नस्ति
समापयाता ^१ ब्रह्मज्यताया ^१ इति ^१ "तं तथेतीतरे प्रत्याह्वरनेन
त्वामश्वेन मेथेन स्नस्ति समापयिष्यामो ब्रह्मज्यताया इत्यथ

१ महलिजः M, but op. supra p. 205. 5.

२ Thus M; समोपयाता the other MSS. I am in doubt whether we ought to read समापयाताब्रह्मज्यताया (समापयाच conj.); in this case the avagraha should be read before ब्रह्मज्यताया (line 13); but the following अथ ब्रह्मज्यतामश्वे संजानते seems to plead against this reading.

३ Thus M; न (or ह) ज्यताया all the other MSS.; by this omission of अ it is clear that all the MSS., with the exception of M, derive from one common source.

४ This passage left out in all the MSS. exe. M.

ब्रह्मज्यतामस्रै संजानते^१ ऽयैनाम्सः प्राप्तिं सहस्रस्रुताश्वप्रत्यव-
 मृशन्तो धारयाध्वा इत्यथैतस्मिन्सर्पिरासेचने रश्मने संतर्प्य
 परिकर्मिणे प्रयच्छति^२ द्विरपरं प्राश्वं प्रश्वंसन्ति राद्वस्ते
 ब्रह्मौदन इति^३ तेभ्यस्तुरः साहस्रास्त्रिष्कान्ददाति सुवर्ण-
 रजतौ च इक्ष्वावच ये चत्रस्याभिषेक्तारस्ते ऽध्वर्युमभिविञ्चन्ति^४ ५
 स आह ब्राह्मणाश्च राजानस्याध्वर्युरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा
 भविष्यति तस्य शुश्रूषध्वं यो हास्य^५ न शुश्रूषिष्यते सर्वस्वं तं^६
 व्यास्यन्तौ त्वयाध्वर्युरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा भवति^७ यजमान
 इतौतरमाचचते^८ स आह ब्रह्मक्षत्रं मेधं भन्स्यामि देवेभ्यः
 प्रजापतये तेन राध्याममिति^९ बधानेतौतरः प्रत्याह देवेभ्यः १०
 प्रजापतये तेन राध्रुहीति^{१०} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ रश्मनामादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद् इत्यादायाभिमन्त्रयत इमामगृभ्णव-
 श्मनामृतस्येति^१ तयाश्वमभिदधात्यभिधा अग्निं भुवनमग्निं
 यन्तामि धर्तामि सो ऽग्निं वैश्वानरः सप्रयसं गच्छ स्वाहाकृतः १५
 पृथिव्यां यन्ता राह् यन्तामि यमनो धर्तामि धरण इत्येवमेव
 द्वितौयाः रश्मनामादत्ते^२ तथैवमेवाश्वमभिदधाति^३ ते अश्व-
 स्यानुष्टमनुष्टुप्तेतस्मिन्काले ऽनुजायै च पुत्रो ऽन्वाधेयायै च
 श्ववन्धाभ्याः श्वानमभिधत्तो^४ ऽयैष पौःश्वलेयो जरत्पूर्वया

१ This passage (cp. 207. 12) left out in all the MSS. exc. M.

२ च om. M.

३ नन् Be. न M.; UB om. this passage.

- मयं जानु वेष्टयित्वा सैभ्रकेण सुसलेन श्वानमनूपतिष्ठते ' इथा-
 ध्वयुः पुरस्तात्प्रतिपद्यते सह शतेन तस्यानाः राजपुत्राणां '
 ब्रह्मा दक्षिणतः सह शतेनारात्रासुधाणाः ' होता पश्चात्सह
 शतेन सूतयामणीनामुद्गातोत्तरतः सह शतेन चत्तसंयहोदृणां '
 ५ मध्ये इशः श्वा चाथ दक्षिणः हृदमभिप्रयान्ति ' द्यौस्ते वृष्टं
 क्रमैरत्यक्रमौद्वाव्याकान्वाजीति चिभिरनुवाकैरा क्रोडादश्वमभि-
 धावयन्ति ' तमध्वयुः पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यनेनाश्वेन
 मेध्येनेद्वायः राजा वृचं वध्यादिति ' तस्यानु प्रोचणः शतं तस्या
 राजपुत्राः प्रोचन्ति ' ब्रह्मा दक्षिणत उदङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 १० नाश्वेन मेध्येनेद्वायः राजाप्रतिष्ठ्योऽस्त्विति ' तस्यानु प्रोचणः
 शतमराजान उपाः प्रोचन्ति ' होता पश्चात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोच-
 त्यनेनाश्वेन मेध्येनेद्वायः राजास्यै विशो वज्रस्यै वज्रस्यै वज्र-
 जाविकायै वज्रप्रोक्षियवायै वज्रमाषतिजायै वज्रहिरण्यायै
 वज्रहस्तिकायै वज्रदामपुरुषायै रथिमत्यै पुष्टिमत्यै वज्रराय-
 १५ स्योषायै वज्रसर्वधनायै राजास्त्विति ' तस्यानु प्रोचणः शतः
 सूतयामण्यः प्रोचन्त्युद्गातोत्तरतो दक्षिणासुसस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 नाश्वेन मेध्येनेद्वायः राजा सर्वमायुरेत्यिति ' तस्यानु प्रोचणः
 शतं चत्तसंयहोतारः प्रोचन्ति ' दिग्भ्यो इशः समुचकीति
 ब्राह्मणमथास्त्वैव पौःश्वलेयः सः शिष्टो भवति यदा तपोमौ-

१ •धापर्यति M.

१ Thus BU; •वयः M Be.

वान्मय शुनः प्रहराणीत्युपमीवत एव पौष्ट्यलेवः सैभ्रकेण
सुषलेन शुनः प्रहन्ति^१ तमत एवानुमन्मयते ॥ ५ ॥

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुण इति^१
तमश्चक्षाधस्यदसुपास्य दक्षिणापञ्चावयति परो मर्तः परः
श्रेत्यावाच्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णाति ब्रह्मणो वा यजमानो ऽहं च^२
त्वं च वृचहस्तं वभूव सनिभ्य आ । अरातीवा चिदद्भिवो ऽनु
नौ शूर मःसते भद्रा इन्द्रश्च रातय इत्येतेमैषीकमभ्युहं
मौञ्जीभ्याः रज्जुभ्यामन्तयोरभिदधाति^३ तत्सह वेतसशाखो-
पसंबद्धा भवति^४ तदेतेन शतं तस्या राजपुत्रा विविच्यन्ते^५
तेषामनु विवेकमितरे^६ दे अन्यतरमन्तः शते गृह्णीतो दे^७
अन्यतरमन्तः शते^८ अयैनान्मः शाख्यनेनेषीकेषाभ्युहेनाभ्यु-
दूहन्त^९ इव पुरस्तात्प्रत्यक्षमूर्मिणाश्चमभिधावयाता^{१०} इत्यभि-
धावमाने^{११} ऽध्वर्युर्यजमानं वाचयत्यभि कलेन्द्र भूरथ अज ते
विव्यक्ष्यमानः रजांसि । स्तेना हि वृचः शवसा जघन्य
न श्वरन्तं विविदद्युधा त इत्येनः संवेक्ष्य दक्षिणापञ्चावय-^{१२}
त्येतेतमं प्रदक्षिणमावत्यं शास्त्राभाजयति यदातो अपो
अगमदिन्द्रश्च तनुवं प्रियाम् । एतः श्रोतरेतेन पवा पुनर-

१. भूचंत MSS. exc. M.

२. अभिधावयाना M ; •वावयन्ता the other MSS. ; if अभिधावयाना is the correct reading we have here a form of the same kind as अमाव-
याना (supra p. 207, 12).

३. •धावमाने again M.

- श्रुमावर्तयासि न इति ^१ तमध्वर्युः पूर्वाभिः श्लोकौघाभिरनैत्य-
 ग्रये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं
 यावदस्य श्लोका उपरमन्त्येतेतमश्रमयेण शालां प्राञ्चः स्थाप-
 यित्वा प्रपद्यात्यस्य सावित्राणि जुहोत्यग्रये स्वाहा वायवे
 ५ स्वाहेति सप्राय सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ता-
 द्वागाञ्जुहोत्यग्रये^१ स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पञ्च^१ पुरस्ता-
 त्स्त्रिष्टुतस्तयोऽग्नीतिमश्रुचरितान्युपजुहोती^१ काराय स्वाहेत-
 ताय स्वाहेत्यसमुदिते च्योदश प्रद्वावाञ्जुहोत्यावनाय^१ स्वाहा
 प्रायणाय स्वाहेति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽयेतमश्रुं
 १० प्रदक्षिणमावर्त्य पूर्वया दारा शालां प्रपाद्यान्निर्वदि प्राञ्चः
 स्थापयित्वाह ॥ ६ ॥

- यदा इदमाहुः पदेपदे ह वा अश्रुः मेधस्याध्वर्युर्जुहो-
 तीहैव वयं तद्दोषामो यथा नः पदेपदे कृतं भविष्यतीति^१
 तस्य पशु धृतीर्जुहोत्यक्षण्या वा पर्यारिणीर्वेह धृतिः स्वाहेह
 १५ विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेत्यैनं प्राञ्चमु-
 त्कामस्य प्रोचति प्रजापतये त्वेति पुरस्तादिन्द्राग्निभ्यां त्वेति
 दक्षिणतो वायवे त्वेति पश्चादिश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युत्तरतो
 देवेभ्यस्तेत्यधस्तात्पूर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युपरिष्ठादयैनमतिप्रोक्षेण
 प्रोचति हृष्ये त्वा चेमाय त्वा रय्ये त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै
 २० त्वान्नरिचाय त्वा दिवे त्वा मते त्वा मते त्वाद्भ्यस्तौषधीभ्यस्त्वा

विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथास्य^१ रूपाणि जुहोत्यश्नेताय स्वाहा-
 च्छिमस्याय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवा-
 काभ्यामथास्योपोत्याथाश्वनामभिर्दक्षिणं कर्णमाजपति विभ्रमांश्च
 प्रभूः पित्राश्वो ऽसि ह्यथो ऽस्यत्यो ऽसि नरो ऽस्यर्वांसि सन्नि-
 रसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि ययुर्नामासीत्यथैनमुपति-
 ठत आदित्यानां पत्नान्विहीत्यथैनः रशनाभ्यामुत्सृजति भूरसि
 भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथैनं
 देवताभ्यः परिददाति देवा आग्नापास्ता एतं देवेभ्यो ऽथं
 मेधाय प्रोक्षितं गोपायतेत्यवास्ता एतानपरिमिताक्षिरमणा-
 क्षिरष्टानुपावसृजन्त्यथैनमेतानि चत्वारि शतानि गोमृषाम-
 नुयुञ्जते प्राप्तकवचा विततवर्द्धा यथा युद्धाय तथा^२
 तेभ्यः पक्वाशनं प्रमौति^३ ॥ ७ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्च यस्येमे पक्वाशनमुपावहरि-
 खन्ते मयाप्रसूता मोषवादिष्टेति^४ स आह ब्राह्मणाश्च
 राजानश्च बहिर्देवयजनादाहनं युदचन्^५ यस्यायं वडवाभिः^६
 सः सृज्यते सर्वस्वं तं व्यास्यन्तीति^७ ते बहिर्देवयजनादाहनं
 युदचन्ते^८ ऽथैश्वैव साण्डैश्चरन्त्यस्यतरैश्च^९ न वडवाभिर्ना-

१ The passage च्छास्य up to श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्याम् left out in all ext. M.

२ Thus M, which, however, omits तथा ; all the other MSS. are wholly corrupted.

३ Thus M ; वदचन्ति Be ; मुदचन्ति U ; मुदचं B.

- यतरीभिरथैतौ^१ वीणागायिनावतिप्रगृहीतौ^२ ।^३ ऽथैष
 ब्राह्मणो वीणागायौ गायतीत्यददा इत्ययजया इत्यपचया
 इत्येवं मिश्रास्त्रिभ्यो गायः^४ ' कामचारो ऽश्वस्य^५ ' छानाच्चैवेन
 गोपायन्ति वाहनाच्चाय यद्यश्वमुपतपदिन्दत्याग्नेयो ऽष्टाकपालः
 १ शौम्यश्चरुः सावित्रो ऽष्टाकपालः पौष्णश्चरु रौद्रश्चरित्वं
 यदि नावगच्छत्यग्ने वैश्वानराय दादशकपालो भृगाश्चर
 इत्यथ यदि वडवाभिः सःसृज्यते^६ अग्ने ऽःहोमुचे ऽष्टाक-
 पालः शौर्यं पयो वायव्य आच्यभागो^७ ' यद्यभिवाति रौद्रो^८ '
 यदि सावः पौष्णो^९ ' यद्यपु वाहणो^{१०} ' यदि काणः^{११} शौर्यं^{१२} '
 १० एतासामार्तीनां यां कां^{१३} च^{१४} न्येति^{१५} ' सक्तत्वेव^{१६} प्रायश्चित्तिरथ
 यो ऽस्य^{१७} सदस्यानाः सत्तमस्तमुत्सृजत्यपातो रग्नाभ्यामेव
 प्रतिपद्यते^{१८} ' समानं कर्मा परिदानात्^{१९} ' ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥
 उत्सृज्याश्वं वैश्वदेवाग्पशूनाक्तमन्ने^{२०} ' तेषां पशुपुरोडाशान-
 नुवर्तन्ने वैश्वदेवहवीं^{२१} ऽपि^{२२} वैश्वदेवहवीं^{२३} ऽपि वैवेषां पशुपुरो-
 १५ डाशा भवन्ति^{२४} ' ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री^{२५} ' प्रसिद्धाः^{२६}

१ शैवो M.

२ Thus M ; U om. ३ ; Be B : 'सावित्रिप्रगृहीतौ ; the expression occurs also in the grhyasūtra I. 15.

३ काणः M ; कारक the other MSS. ; but cp. Āp. xx. 7. 18.

४ कांचिन्येति M.

५ Uncertain ; सक्तत्वेव M Be ; सक्तत्वेव B ; सक्तदेव U.

६ अश्व M.

७ Thus M ; सावित्राः BU ; सावित्राः Be.

८ Instead of प्रसिद्धः or प्रसिद्धाः as the other MSS. have it here and infra, M consequently प्रसिद्धं, but cp. the expression प्रसिद्धेतिः संनिष्ठते ।

पशवः संतिष्ठन्ते । १ ॥ ५ ॥ अपराह्णे सविच आसविचे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ॥ ५ ॥
 पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निर्वर्तयते । ॥ ५ ॥ यैतौ वीणागा-
 यिनावतिप्रगृह्यौतो । ॥ ५ ॥ येष राजन्यो वीणागायी गायत्री-
 त्यजिना इत्ययुध्यथा इत्यमुः । ॥ ५ ॥ संपाममहन्नित्येवं मित्रास्तिस्रो
 गायाः । ॥ ५ ॥ प्रातरग्निहोत्रे ऊते ब्राह्मणो वीणागायी गायति
 सायमग्निहोत्रे ऊते राजन्यस्तावेवमेव संवत्सरं गायतो । ॥ ५ ॥
 साविचमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ताद्वागाक्षुहोत्रं समु-
 दिते । ॥ ५ ॥ धत्तौ च जुहोति प्रद्वावाः । ॥ ५ ॥ जुहोति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते । ॥ ५ ॥ मध्यंदिने सविचे प्रसविचे पुरोडाशमेकादश-
 कपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ॥ ५ ॥ अपराह्णे
 सविच आसविचे द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते । ॥ ५ ॥ यो भूते साविचौभिरेव प्रतिपद्यते । स
 एवमेव साविचौभिरहरहर्यजमानश्चतुरो मास एति काम-
 मिच्छा कामं पशुबन्धेन कामं यवाद्यथेनाथ चतुर्षु मासेषु
 पर्यवेतेषु साविच्येष्टेष्टा वरुणप्रघासाग्न्यशूनालभन्ते । ॥ ६ ॥

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते वरुणप्रघासहवींश्चि । वरुण-
 प्रघासहवींश्चि वैवेषां पशुपुरोडाशा भवन्ति । ताननुवर्तते
 मध्यमा साविचौ । प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते । ॥ ५ ॥ अपराह्णे

१ ० वाङ्माजुहो । M as above, p. 211, 6.

१ Thus M; प्रदवां च the other MSS.; the value of the word is
 उद्वायः ।

- सविच आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपाक्षं निर्वपति ^१ सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथ पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं
 निवर्तयते ^१ ऽथ श्वो भूते साविचौभिरेव प्रतिपद्यते ^१ स
 एवमेव साविचौभिरहरहर्वजमानो ऽपराह्णतुरो मास एति
 १० काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामः श्यामाकापयणेनाथ
 चतुर्थं मासेषु पर्यवेतेषु पौर्णमास्या उपवस्य आनीकवतं
 पशुमास्रभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते आनीकवतः
 हविरानीकवतो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 प्रथमा साविचौ ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ मध्यंदिने
 १० सांतपनं पशुमास्रभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते सांतपनः
 हविः ^१ सांतपनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 मध्यमा साविचौ ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽवापराह्णे सविच
 आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपाक्षं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ^१ ऽथ सायं गृहमेधौयेन चरत्यपापररात्रे पूर्णदर्शेण^१
 १५ चरत्यथ प्रातः कौडिनं पशुमास्रभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते कौडिनः हविः ^१ कौडिनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१
 तमनुवर्तते प्रथमा साविचौ ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ
 मध्यंदिने साकमेधान्पशुनास्रभते^१ ॥ २० ॥

१ पूर्णदर्शेण all, but cp. vol. I, p. 142. 5 ; Āp. has also पूर्णदर्शे, but
 the Sat. Br. पूर्णदर्शे; the word occurs again xvii. 57 and in the
 Dvaidha; Bhav. in his comm. on the latter has •दर्शे।

१ स्रभते MU Bo; स्रभते B.

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते महाहवींषि^१ महाह-
 वींषि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति^१ ताननुवर्तन्ते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते^१ अथापराह्णे पितृयज्ञेन
 चरति^१ पितृयज्ञेन चरित्वा वैद्यम्बकैश्चरति^१ वैद्यम्बकैश्चरि-
 त्वादित्यं पशुमान्नभते^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्त आदित्यः^१
 हविरादित्यो वैवास्यः पशुपुरोडाशो भवति^१ तमनुवर्तन्त
 उत्तमा सावित्री^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते^१ अथ पौर्णमास-
 वैष्टधाभ्यामिष्ट्वा प्रसिद्धं निवर्तयते^१ अथ श्रो भूते सावित्रीभिरेव
 प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्रीभिरहरहर्यजमानो ऽर्धचतुर्षांमास
 एति काममिष्ट्या कामं पशुवन्धेन कामं त्रौह्यापयणेनाथा-^१
 मावास्याया उपवसथीये ऽहन्सावित्र्येष्ट्याग्निकानि सावित्राणि
 कुलोखाः संभृत्य पशुग्रीवाणि च वायव्यं पशुमान्नभते^१
 तस्य प्राजापत्यस्तूपर उपालम्भो भवति^१ तयोः प्रसिद्धं वषाभ्यां
 चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति^१ तावनुवर्तन्ते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धौ पशू संतिष्ठते^१ अथापराह्णे सवित्र आसवित्रे^१
 पुरोडाशं दादशकपालं निर्वपति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१
 अथ श्रो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्री-
 भिरहरहर्यजमान एतमर्धमासमेति काममिष्ट्या कामं पशु-
 वन्धेनाथ चतुर्षु मासेषु पयंवेतेषु सावित्र्येष्ट्या ॥ ११ ॥

शुनामीरीयाभ्यशुनान्नभन्ते^१ तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते^१
 शुनामीरीयहवींषि^१ शुनामीरीयहवींषि वैवैषां पशु-

पुरोडाशा भवन्ति । ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री । प्रसिद्धाः
पशवः संतिष्ठन्ते । इथापराद्धे सविच आसविचे पुरोडाशं
द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । इय पौर्ण-
मासवैष्टुधाभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य चेष्टा श्रद्धया
लोहितायसस्य च चुरेण ग्रीर्षन्नि च वर्तयते परि च
वपते पुरस्तादेवाये इय दक्षिणतो इय पश्चादयोत्तरतो इयो-
परिष्टात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः पशवः संतिष्ठन्ते सावित्र्यः ।

॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

- १० अथाश्वग्राह्यायामश्वं निगध्नन्वथैनं तीर्थादानीय पवयित्वा
चिहविषमग्निदौचणीयामिष्टिं निर्वपति । तस्यै तावन्त्युत्सौ-
दन्ति यावन्ति दौचणीयाया । अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य
प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संथान्य प्राङ्मेत्य भ्रुवामायाय चौणि
पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति स्वाहाधिमाधीताय स्वाहेत्येय
१५ सप्त प्राणाहुतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेत्येकविं-
शिनीं दीक्षां जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेति ।
पञ्चाध्वरदौचाहुतीर्जुहोति । षडग्निदौचा एकामृतदौक्षां भुवो
देवानां कर्मणेति । सप्ताहान्येतयेष्टा यजत इति । स चौणि-
चौण्येव पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोत्युत्तरामुत्तरामृतदौक्षां ।
१० द्वे अन्तरे ऋतुदौचे जुहोति महीम् पु सुवामाणमित्येतदे-

१ Thus M, *दौचाजुहोति the other MSS.

२ Thus M; वेदतदेच्छतु Be; वेदतदच्छतु U; वेदतदतु B.

वाहर्दीचते ' संवत्सरमुख्यं^१ विभर्ति^२ ' दादशोपसदो^३ ' ऽचैन-
मेता यथास्नातं विशः पर्यवस्यन्ति^४ ' नेदीय एनमेते^५ कर्मकृत
उपसंगच्छन्ते तत्राण्य रथकृतश्च^६ मयस्कृतश्च^७ कुलालाश्च इयाः
कर्मारो नखकृतः सप्तमे^८ ' ऽयैताः स्तच्छूः सः शास्ति ॥ १३ ॥

एकशतं वैश्वानि दार्वाचितानि क्षिन्दत^९ तानि प्रवक्त्वानि
कृत्वाचाय^{१०} चिनुतैकविंशतिं^{११} यूपान्क्षिन्दतैकविंशत्यरजौन्^{१२}
राज्जुदाक्षमग्निष्टं पौतुद्रवावुपस्त्रावानौ षट् वैश्वान् षट् खादि-
रान् षट् पाक्षाग्रान्याक्षाग्रमुपग्रायं पाक्षाग्रं पालीवतं पाक्षाग्रं
विशालयूपमेकतथानि दारुमयाणि पात्राणि कुरुत षट्चिं-
शतं^{१३} सुवान्दौर्घदण्डान् षट्चिंशतमनुवेवान्दौर्घदण्डाः^{१४} च-
त्वारि^{१५} वाष्टौ वेन्द्राणसानि चतुस्रकाणि दहस्रकाणि यथा
समानि यूपायैः स्युरपरिमितान्यारोहणमहानसानि कुरुतैकं
वैतसं कटं कुरुताश्चस्योपस्तरणायेत्यथेतावथकृतः सः शास्ति

१. *मुख्यं M.

२. रथमेवे M.

३. *कृत्वाचायमयस्कृतं M; *कृत्वाचायस्कृतं Be; the other MSS. are defective; cp. infra 219, 1.

४. Thus M (we expect क्षिन्त), क्षिंदन्ति the other MSS.

५. Uncertain; कृत्वाचायं M; कृत्वाचायं BU; कृत्वाचायं Be (pr. m.), कृत्वाचायं Be (sec. m. ?); cp. infra xv, 19 (223, 19).

६. Thus M; *स्तरणि the other MSS.

७. Thus (only *वेवान्) M; षट्चिंशतं दर्वी दौर्घदंवाचः UBe; B om. these words. What is meant by चनुवेव I do not see. Read perhaps *शतं दर्वीदौर्घदंवाचः; cp. p. 224 S.

स्वरथं कुरुतापरिमितायान्कुरुतेत्यैतान्प्रयच्छतः सःशास्त्र-
परिमितं चर्मणं कुरुतेत्यैनाःकुलालान्सःशास्त्रि यथैकविंश-
श्रतिविधायाम्य एवमिष्टकाः कुरुत तिस्रो महतीः कुम्भीः
कुरुत यथाश्वं त्वपरं गोमृगमित्येतान्साङ्गाङ्कूपथेयुरपरिमिता
१ स्नात्नीः कुरुतेति ^१ ॥ १४ ॥

अथैतान्कालायसक्ततः सःशास्त्रि सायकं कुरुत सिन्धिमं-
कत्पोदकं^१ कृष्णं कृष्णसहस्रं सुवर्णं^२ सुवर्णसहस्रं चतुरः कालाय-
सान्कोहायसहस्रं^३ चतुरो कोहायसान्कालायसहस्रं षट्त्रिंश-
शतं^४ सुवर्णावजतसहस्रं षट्त्रिंशतं^५ रजतान्सुवर्णसहस्रं-
१० स्त्रीणि च शतानि चयस्त्रिंशतं च सौवर्णानां^६ सूचीनां
त्रीणि च शतानि चयस्त्रिंशतं च राजतानां त्रीणि च
शतानि चयस्त्रिंशतं च सीमानामेकं कालायसस्य कमण्डलुं
कुरुताद्यतेजन्यै अपणयेत्यैतान्सुवर्णकृतः सःशास्त्रि परःशतं^७
शतपलान्निष्कान्कुरुत सुवर्णरजते महिषोः पात्रे कुरुतेकत-
१५ यानि सौवर्णानि पात्राणि कुरुत यावत्यः पद्मयस्तावतः^८
सौवर्णानुपश्रयान्कुरुत रजतघन्यौवाजतान्वा सुवर्णघन्यौन्यावत्यः
पद्मयस्तावन्ति^९ सौवर्णानि कुम्भकुरीराणि कुरुत रजतशङ्खानि
राजतानि वा सुवर्णशङ्खानि यावत्यः पद्मयस्तावतः^{१०} सौवर्णान्क-

१ I have simply accepted the reading of M; if it is correct, I do not see; सन्धिमश्रुत्पोदकं Be B; सन्धिमश्रुत्पोदकं U.

२ पञ्जः MSS., but cp. Āp. xx. 157 and infra.

३ पञ्जः MBU; पञ्जः Be.

४ पञ्जः all.

मण्डलं कुरुत रजतराज्ञावाजतान्वा सुवर्णराज्ञानेकः सौवर्णं
विध्वनं कुरुत चोणि सौवर्णानि धविचाणि कुरुत रजतद-
ण्डानि राजतानि वा सुवर्णदण्डानि सहस्रः सौवर्णांका-
चांकुरुत सहस्रः राजतान्सहस्रः सामुद्रान्धिरण्यं कश्चिपुः
धिरण्यं षड्विंशः^१ धिरण्यं^२ संदानमिति^३ ॥ १५ ॥ ५

अथैतान्सकृतः^४ सः शास्त्रपरिमितान्यष्टमानि कुरुतेत्य-
थास्यैतान्यन्यानुपकृष्टानि भवन्ति शतं दृतचर्माणि शतं मधु-
चर्माणि शतं तण्डुलचर्माणि शतं पृथुकचर्माणि शतं स्नाजा-
चर्माणि शतं करम्भचर्माणि शतं धानाचर्माणि शतः सक्तुचर्माणि
शतं मसूखचर्माणि शतं प्रियङ्गुतण्डुलचर्माणीत्यथास्यैत एक- १०
विंशतिः प्रतिप्रस्थानारः सः शिष्टा भवन्त्यात्मना द्वाविंशते^५
जनपदेभ्यः पशून्समचन्ति^६ तथाकूपान्यथाकूपास्ते विदुर्गामेषु
ग्राम्यान्चत्वरण्य आरण्यान्गिरिषु गैरेयाज्जदीषु नादेयान्य-
क्षरेषु वयांसि कुम्भीषु सरौसृपानिति^७ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

प्रसिद्धः^८ संनिवापो^९ ऽथ प्राचणीयेन चरति^{१०} प्राचणी- १५
येन चरित्वा पदेन चरति^{११} पदेन चरित्वा र्वमे चर्मन्सहस्रेण

१ ० पुं M.

१ Thus M; धिरण्यं विंशधिरण्यं संदानानीति BU Be (pr. m.);
धिरण्यं षड्विंशं धिरण्यं संदानानीति Be (sec. m.).

२ Thus M; ० नानसकृतः the other MSS.

३ ० विंशतिस्ते M.

४ Thus M; समचन्ति the other MSS.

५ प्रसिद्धं M.

- राजानं कौलोद्घातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहं प्रवर्ग्यो-
पसङ्गां प्रचरति ' द्वादशाह एवैष ' एकविंशतिविधो ऽग्नि-
निष्ठोयते ' तस्यैकविंशतिच्छदिः सदो भवत्ययाहवनीयं
प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति ' सदोह-
५ विधाने संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्थावृता
यूपमुच्छ्रयति ' स्वर्वन्तः५ राज्ञुदात्ममग्निष्ठमुत्सृज्याग्नीषोमौयं
पशुमुपाकरोति ' तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरी-
गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति ' तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवमुवाः५
हवीः५अग्नये१ गृहपतये१ इत्येतान्यग्नये१ गायत्रायेत्येषा च
१० दशहविरिष्टिस्तस्या एता याज्यापुरोनुवाक्या भवन्ति समिद्धि-
शामाशया नः सुवर्विदिताः१डान्ताः पशुपुरोडाशाः संतिष्ठन्ते '
यज्ञीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूचान्त इत्येके ' ऽथ वसतीवरीः
परिहृत्य पयाः५भि विशिष्योपवसन्त्ययातो महाराच एव
बुध्यन्ते ' समानं कर्मा परिधीनां१ परिधानात्परिधिष्वनुवर्तयति
१५ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तिति षण्मथ्यमे षड् दक्षिणार्थं
पञ्चोत्तरार्थं ' ऽथ राजानमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति '
परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चैत्यद्भिर्द्वैत्यग्निष्टोमं क्रतुमुपैति '
प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं यज्ञा गृह्णन्ते ' समानं कर्मा
पवमानात्पवमानः५ स्रष्ट्वन्याचति बर्हिश्च शतपलं चाथाहोद्गात-

१ अग्नये गृ० इत्येतानि om. M.

१ परिधि M.

वर्हिष्य ते शतपथं चाथो म उद्गायत्विति ^१ ते ऽश्वस्य वासधिः
 समन्तारभन्ते ऽग्निस्ते वाजिन्युङ्क्तु त्वारभे स्खलि मा संपारय
 वायुस्ते वाजिन्युङ्क्तु त्वारभे स्खलि मा संपारयादित्यस्ते वाजि-
 न्युङ्क्तु त्वारभे स्खलि मा संपारयेत्यथोदश्चो ऽग्निः पवमानः
 सर्पन्त्युत्तरत एष वडवात्रज उच्छ्राव्या परिश्रितो भवति ^५ तं
 वितृण्वत्यभ्यशं वडवाः कन्दत्यभ्यशो वडवाः कन्दति ^६ सो
 ऽश्वसोद्गीयस्त्युष्णा वाचः संप्रवदन्ति ^७ ॥ १७ ॥

उद्गाभीद्वा अयमश्वो मेध आयुर्दगाभीत्सुभृतमुदगाभी-
 द्ब्रह्मवर्षसमुदगाभीदिदमुदगाभीदिदमुदगाभीदिति पुष्ठा वाचः
 संप्रवदन्त्युत्सृजन्ति वडवा ^१ अश्वशालाधामशं नियद्वन्त्यवास्त्रा १०
 आयुर्कुम्भिकमन्त्रमुपकिरन्त्यथाहोद्गातर्धेनुशतं ^२ च ते शतपथं च
 त्वं म उद्गायेति ^३ तस्य चतसृषु बहिष्पवमानोः ^४ ऽष्टास्त्रष्टा-
 स्वाभ्यानि ^५ दादशो माश्वंदिनः पवमानः ^६ षोडशानि
 पृष्ठानि ^७ सविः ^८ आर्भवः ^९ पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम ^{१०}
 तं चतुष्टोम इत्याचक्षते ^{११} समानं कर्माग्निनाद्वादशानि यत् ^{१२}
 गृहीत्वैकादश रश्मना आदाय यूपमभ्येति ^{१३} स्खर्त्तन् राव्युदा-

१ बि all.

२ Thus (आयुर्कुम्भिकमन्त्रम्) M; आयुर्कर्मन्त्रम् the other MSS.

३ Thus corrected, cp. infra xviii. 34 and Sat. Br. xiii. 5. 1. 1.
 ४ पवमानोऽष्टाष्टा न्याभ्यानि, with आ above the lacuna, M; *पवमानोऽष्टाष्टा-
 न्याभ्यानि BU; *पवमानोऽष्टाष्टान्याभ्यानि Be.

५ Thus M; सविश्रितिराभेवः BU; विश्रितिराभेवः Be; cp. infra 1c.

- क्षमग्निष्टमुत्सृज्यैकादशिनान्यशून्यपाकरोति । तेषां प्रसिद्धं
 वषाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । तदृजुधा संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं
 यद्वा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो । दाक्षिणानि ऊत्ताष्टौ
 १. संवर्गाऊतौर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्विति । द्वतीयं दाक्षिणानां
 ददाति । वैश्वकर्मणानि ऊत्ता नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं
 भविष्यदिति । नाचाम्यभिषेको । ऽहीनसंततिं करोत्यृजुधा
 माध्यंदिनः सवनः संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति द्वतीयसवनाय ।
 प्रसिद्धमादित्ययज्ञे चरित्वाययणं गृह्णाति । समानं कर्मा
 २. पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति । तेषां
 नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वषा-
 होमाः समानो वनस्यतिः समानः खिष्टकृत्प्रैषवान्ममानीडा
 समान्यो दिशो । नाना दिश इत्येके । समानं कर्मा पत्नीसंया-
 जेभ्य । उपकाश एवेषो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः संतिष्ठते पत्नी-
 ३. संयाजानः । ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्येतानि शतमौचाणि चर्माण्युपस्तीर्णानि भवन्त्युत्तराः
 ओष्णिमुत्तरेण पक्षसहितान्यथैतेषां दृतचर्मणां विश्रुतिं वा
 चतुर्विंशतिं वापोद्धृत्याथेतैरश्नानि संप्रयुज्यथैतेषां दावा-
 चितानां विश्रुतिं वा चतुर्विंशतिं वा मध्ये ऽग्रेरचायः

चित्वायेतराणि^१ संक्षिप्तसंक्षिप्तैव संप्रकिरन्ति^२ तदेतां चतुरश्रां
 देवपुरमध्यात्ममायातयत्यपि वा पक्षपुच्छानभिनिरुहति^३
 यथा समावर्तौ यपायैः स्वादयैनाः^४ समुच्छ्रित्य^५ परिश्रयन्ति^६
 तस्रोदीचीं द्वारं कुर्वन्ति^७ तदेतानौन्द्राणसानुपवर्तयन्ति
 चत्वार्यनुदिशमवान्तरदिशास्त्रितराणि यद्यष्टौ भवन्ति^८ तेषां
 चत्वारश्चत्वार एकैकमधिरोहन्ति दशान्ये रात्रिकर्मिणो^९
 ऽथैभ्य स्त्रालीभिराज्यान्त्यभिहरन्त्यष्टमैरज्यान्त्याध्वर्युरादत्ते^{१०} सुवं-
 च दौर्घदण्डं दर्वि^{११} च दौर्घदण्डामाददत एकविंशतिं^{१२} प्रति-
 प्रस्थातारो दशान्ये रात्रिकर्मिणो^{१३} ऽथाध्वर्युः सुवेणाज्यस्योप-
 हत्य चौणि पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति^{१४} स्वाहाधिमाधौ-
 ताय स्वाहेति सुवैरेवाज्यानां जुहोति दत्तते स्वाहेति दर्वैर-
 ज्ञानामदन्तकाय स्वाहेति^{१५} त एवमेवैतमनुवाकं^{१६} यदेत-
 स्यानुवाकस्य पारं यन्त्ययैतेनानुवाकेन व्यवदधाति^{१७} ॥ १६ ॥

पूर्वां स्तोकौद्या अथैतमनुवाकं दिश्या^१ अथैतमनुवाक-
 मुत्तरा स्तोकौद्या अथैतमनुवाकमेकविंशिनीं दौर्घामथैतम-
 नुवाकमृत्तुदौद्या अथैतमनुवाकमश्वस्य सावित्राण्यथैतमनुवाकं^२

१ वित्वा० M.

२ Thus M; *पुच्छानामभिनिरुहति Be; *पुच्छानामभिनिरुहन्ति U; *पुच्छ-
 नामभिनिरुहन्ति B.

३ *येनांस्तु० Be.

४ *ष्टोमैरज्यान्त्य० M, but cp. supra p. 220, 6.

५ Thus MBU; दर्वि Be.

६ Thus M; *मतिः Be; *मति BU.

त एवमेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ^१ यदैतेषामनुवाकानां
 पारं यन्थयैताननुवाकानुपसंक्रामन्ति वैश्वदेवानि चाश्वज्जानि
 च द्वावश्वरूपाणामोषधीनां च वनस्पतीनां च द्वावपाः संधा-
 नानां चाभिधानानां च संप्रवस्यैक ^१ उक्तः खारीहोमस्त एव-
 १० मेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ^१ यदैतेषामनुवाकानां पारं
 यन्थयैताननुवाकानभिनिवर्तन्ते ॥ २० ॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहेति ^१ त एवमेवैताननुवाका-
 नेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वत्यै वसतीवरीणां
 परिहरणकाले ऽधिद्रवन्ति ^१ परिहृतासु वसतीवरीश्वाह-
 १० तायाः सुव्रह्मण्यायां पुनरेवाधिद्रवन्ति ^१ त एवमेवैताननु-
 वाकानेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वतः समाप्नुवन्ति ^१
 तानि वा एतान्यश्वस्य सर्वायुषाणीत्याचक्षते ^१ ॥ २१ ॥

समाप्तय इति हैक आहुतेर्तेर्हि सर्वाः रात्रिं जुह्वत्यै
 प्रातरनुवाकमुपाकरिष्यन्ताववद्रवतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च
 १५ द्वावन्यावधिद्रवतो रात्रिकर्मिणावथ ^१ राजानमुपावह्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति ^१ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चैत्यैद्वि-
 कदैत्यैक्यं ^१ क्रतुमुपैति ^१ समानं कर्मापाः शोरूपाः शुः होय-
 क्षिन्द्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवाहुतीर्जुहोत्युषसे स्वाहा बुधै
 स्वाहोदेव्यते स्वाहोद्यते स्वाहेति ^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः ^१ समानं

१ ० कर्मिणामथ M.

१ उदैति M; उदैति the other MSS.

कर्मान्तयामादन्तयामः होयन्निन्द्राणममधिद्रुत्य चतस्रः सुवा-
 ऊतीर्जुहोत्युदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहेत्यैतदुदित आदित्य उपरमन्ति रात्रिकर्मिणो ।
 व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणानि । निवर्तयन्तीन्द्राणसानि । प्रसिद्धः
 सुवर्णस्यैर्गहा गृह्णन्ते । समानं कर्मापयणाद्गृहादापयणं ५
 गृहीत्वा सुवर्णरजताभ्यां द्वौ महिमानौ यद्वौ गृह्णाति यः
 प्राणतो य आत्मदा इत्यथोक्त्यं गृह्णाति । समानं कर्मा-
 श्विनाद्गृहादाश्विनं यच्च गृहीत्वा चतुर्विंशतिः रश्मना आदाय
 यूपानभ्यायन्ति चतस्रश्चतस्र इतरे परिकर्मिणः । स्वर्वन्तः
 राज्ञुदालमग्निष्ठमुत्सृज्य तस्मादक्षिणमेव पूर्वं पौतुद्रवमुपस्था- १०
 वानमुच्छ्रयति ॥ २२ ॥

अथोत्तरं । औन्दक्षिणतो वैष्णोः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः
 खादिराः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः पालाशाः स्त्रीनुत्तरतो ।
 ऽचेतं पालाशमुपशयं दक्षिणतो न्यस्यति तृष्णीः । स्वर्वन्ता-
 न्यूपानुत्सृज्याथाध्वर्युरग्निष्ठ उपपाकरोत्ययं त्वपरं गोमृगमि- १५
 त्येताः स्त्रीन्प्राजापत्यानय पर्यङ्गानुपाकरोत्याग्नेन्द्रं । कृष्णलला-
 ममैन्द्रापौष्णं पौष्णमाग्नेयौ कृष्णपौवौ त्वाद्भौ क्षोमशमक्यौ
 श्रितिपृष्ठौ बाह्वस्वत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यं बलचं पेलमित्य-
 थाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोत्यग्नये ऽनौकवते रोहिताश्विरनद्वा-

१ • त्याग्यन्ते M (sec. m.) ; • त्याग्ये M (pr. m.) and all the other MSS.,
 but cp. infra xv, 26 med. (229, 16).

नित्येकादशाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोति सोमाय खराज्ञे ऽनो-
 वाहावनद्वाहाविति दन्दिनो^१ । ऽथाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरो-
 तीन्द्राय राज्ञे सूकर इत्येकादशारण्यामैषाग्निष्ठे पशुषष्टिर्भव-
 त्वय रोहितो धूवरोहित इति दशाष्टादग्निनो ऽनुवाकास्तेषां
 ५ पूर्वा एव नवतो दक्षिणेषु दूषेषूपस्थापयन्त्युत्तरा नवत उत्तरे-
 व्याग्नेन्द्रा दक्षिणेषां सुखा भवन्त्यैन्द्रासूरा उत्तरेषामथ मयुः
 प्राजापत्य इति दश दग्निनो ऽनुवाकास्तेषां पूर्वा एव पञ्चतो
 दक्षिणेषु दूषेषूपस्थापयन्त्युत्तराः पञ्चत उत्तरेषु^१ सोमापौष्णा
 दक्षिणेषां सुखा भवन्त्यैन्द्रापौष्णा उत्तरेषामथैतस्मिन्नुपस्थे
 १० मनसैव यं देष्टि तमुपाकरोति^१ यद्यु वै न देष्ट्यादुस्ते पशु-
 रित्यनुदिशत्येतस्मिन्काश आहवनीये सुवाहुतिं जुहोत्युपा-
 कृताय स्वाहेति^१ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

अथैतमथमयेण दूषान्खरये युनक्ति युञ्जन्ति ब्रह्ममरुषं
 चरन्तं परि तस्त्रुष इत्यास्य पृष्ठं मर्ह्यज्यते रोचन्ते रोचना
 १५ दिवौर्त्येवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^१ तस्यैवमेवोत्तरतः^१ प्रष्टिसुष-
 नियुनक्ति^१ तयोः पृष्ठं मर्ह्यज्यते युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी

१ चतुर्विंशतिं पशून् i.s.o. दन्दिनः M. But TS. v. 6. 21 are enume-
 rated only 22 paśus. The reading of M, however, would agree
 with the statement made infra (l. 3), that there are 60 paśus
 (3+11+11+24 (22 acc. to the Sāṃhitā!)+11). Should the
 text of TS. Lc. be incomplete ?

१ *वोत्तरं M but cp. supra xi. 6 (p. 73, 3) ; this passage is left out
 in all the other MSS.

विपक्षमा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसेत्यथ केतुं कृण्वन्नकेतव
इति ध्वजं प्रतिमुञ्चत्यथ यजमानं वर्मभनहनौद्याभिः संनद्धाति
जौमूतस्त्रेव भवति प्रतीकमिति चतुर्दशभिर्धन्यारूपमथ रथ-
मुपतिष्ठते वनस्यते वीक्षद्गो हि भूया इति तिसृभिरनु-
च्छन्दसमथ दुन्दुभिमुपश्यामयत्युपश्यामय पृथिवीमुत श्यामिति ५
तिसृभिरनुच्छन्दसमथ दक्षिणः इदमभिप्रयाति द्यौस्ते पृष्ठं
क्रमैरत्यक्रमौदाव्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकैरा कोडेभ्यो ऽश्वा-
नभिधावयन्त्यथैतः^१ रथं प्रदक्षिणमावर्त्य शास्त्रामानयति
यदातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः स्तोतरेतेन
पथा पुनरथमावर्तयासि न इति^२ तानध्वर्युत्तराभि स्तोकौ- १०
याभिरन्वेत्यग्रे स्नाहा सोमाय स्नाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुन-
रभ्युपाकारं यावदेषाः स्तोका उपरमन्त्यथैतमश्वमयेण धूपान्
स्त्रयात्प्रमुच्य सौवर्णेन संदानेन संदित्याध्वर्योरावसथं द्वियोगं
वर्तयन्त्यथ महिषी वावाता परिवृत्तीत्येता अस्मै गन्धान्गणा-
न्मणीः^३श्वादायाभ्यामन्यथ^४ तस्य यत्प्राक् कोडान्नमहिष्यभ्यनक्ति १५
वसवस्त्वाञ्चन्तु गायत्रेण कन्दसेति पौतुद्रवेण प्रतिक्षितानां
जायाभिः सहाथ यत्प्रतीचीनं कोडादा नाभेस्तदावाताभ्यनक्ति
रुद्रास्त्वाञ्चन्तु वैष्टुमेन कन्दसेति ॥ २४ ॥

गौर्गुल्वेनाराज्ञां जायाभिः सहाथ यत्प्रतीचीनं नाभेरा

१ *भिधापदंत्य* M (as supra xv, 5 and 6, p. 209. 7, 210. 12) ; *भि-
नापदंत्य* the other MSS.

२ Thus M ; गंधान्गणान्मणीः Be ; गंधाङ्गणान्मणीः BU.

पुञ्जात्तत्परिवृत्त्यभ्यनक्त्यादित्यास्त्राञ्चनु जागतेन कन्दसेति
 मौक्तेन^१ सूतयामणीनां च चत्तसंघहीदृणां च जायाभिः सह^२
 तस्य ये प्राचीनं वह्मः केशास्तेषु महिषौ सहस्रः^३ शौवर्णा-
 न्काचानावयति भूरिति प्रतिष्ठितानां जायाभिः सह^४य ये
 ५ प्रतीचीनं वह्मः केशास्तेषु वावाता सहस्रः^५ राजतान्काचानाव-
 यति भुव इत्यराज्ञां जायाभिः सह^६यैषा परिवृत्तौ बालेषु
 सहस्रः^७ सामुद्राङ्काचानावयति सुवरिति सूतयामणीनां च
 चत्तसंघहीदृणां च जायाभिः सह^८ यथेतं पल्लयो^९ यन्त्य
 महिषौ वावाता परिवृत्तौ माह्वानसौ^{१०} दासौदेता^{११} यस्मै
 १० मधुमिश्रान्ताजानुपकिरन्ति ॥ २५ ॥

लाजौश्चाचौरन्त्यशो^{१२} ममांश्^{१३} यव्यायै गव्याया एतद्देवा
 अन्नमत्तेतदन्नमद्धि प्रजापत इति^{१४} यस्मै ह्यन्नमन्ति तस्मै
 हार्धुका प्रजा^{१५} भवतीति^{१६} विज्ञायते^{१७} ऽथेतमश्च^{१८} संदानात्प्र-
 मुच्य निर्मन्थस्यावृता निर्मन्थ्येन प्रचरति प्रहृत्याभिज्जत्याया-
 १५ ध्वर्युरग्निष्ठे नियुनक्त्यथं त्वपरं गोमृगमित्यथास्य पर्यङ्गाजि-
 युनक्त्याग्नेन्द्रं कृष्णललाममैन्द्रापौष्णं पौष्णमित्येताः^{१९}स्त्रीन्ललाट^{२०}

१ Thus M; मौक्ते the other MSS.; cp. Āp. xs. 15. 12 (मौक्तेन) ।

२ Thus all (not पल्लयो) ।

३ Thus M; सहानसौ BU; सहानसि Be.

४ Thus M; दासौ the other MSS.

५ Plati sign not in MSS.

६ M om. प्रजा and reads भवतीति ।

आग्नेयौ कृष्णयौवौ घौवासु । त्वाष्टौ लोमशसक्यौ सकय्योः ।
 श्रितिश्रुष्टौ बार्हस्पत्यौ पृष्ठे । धात्रे पृषोदरमुदरे । सौर्यं वल्लवं
 पेलं पुच्छं इत्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्तुमये ऽनीकवते
 रोहिताश्विरनङ्गानित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ति सोमाय
 स्वराज्ञे ऽनोवाहावनङ्गाहावित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्तौ- ५
 न्नाय राज्ञे सूकर इति । सर्वानिवारण्यान्धियोजनेनैवानुवर्तयते ।
 याऽश्वा याम्बाणां पशूनामुत्सृज्यन्मवत्यारण्याऽश्वाय दक्षिणा-
 न्यतिप्रस्थातारो नियुञ्जन्धयोत्तरानधैतमश्वं नित्येन प्रोक्षेण
 प्रोक्ष्यातिप्रोक्षेण प्रोचति जज्ञि बीजमिति । नित्येनैवेतरान्यशू-
 नय दक्षिणान्यतिप्रस्थातारः प्रोचन्धयोत्तरानधैतमश्वमरेण १०
 धूपान्प्रोचणौरवप्रापयति ॥ २६ ॥

अग्निः पशुरासौत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः
 स ते लोकस्तं जेय्यस्वयावजिघ्रि । वायुः पशुरासौदादित्यः पशु-
 रासौदिति । यदि नावजिघ्रति पुनरेवावप्रापयत्यग्निः पशु-
 रासौत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः १ स ते लोक- १५
 स्तस्मान्त्वान्तरेष्यामि यदि नावजिघ्रति । वायुः पशुरासौदा-
 दित्यः पशुरासौदिति । यदि नावजिघ्रति पुनरेवावप्रापय-
 त्यग्निः पशुरासौत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः १
 स ते लोकस्तं जेय्यमि यद्यवजिघ्रति । वायुः पशुरासौदादित्यः

१ Thus M ; *वर्तयति the other MSS.

१ ... १ This passage is found in M only.

पशुरसौदितौशरो ऽवघातोरित्येतस्मिन्काल^१ आहवनीये सुवा-
हतिं जुहोत्यालम्बाय स्वाहेति^२ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

- अथेधात्वमिधमाददान आहाग्नये समिधमानायानुब्रूही-
त्यभ्यादधातौष्मं^३ परि समिधः शिनष्टि^४ वेदेनोपवाजयत्यनु-
५ क्तासु सामिधेनीषु सुवेणाघारमाघारयति^५ संवृष्टे सुग्म्या-
मुत्तरमथासः स्रग्ग्यं सुचाबुदङ्कृत्याक्रम्य जुह्वाश्वं^६ त्वपरं गोमृग-
मित्येतान्समनन्त्यथ पर्यङ्गानथेतरानथ दक्षिणानथोत्तरानथ
यथायतनः सुचौ सादयित्वा प्रवरं प्रवृणोते^७ प्रसिद्धमृत्विजो
वृणोते^८ सौदति होता^९ प्रसवमाकाङ्क्षति^{१०} प्रसूतः सुचावा-
१० दायात्याक्रम्यात्राव्याह समिद्धः प्रेथेति^{११} समिद्धो अञ्जगृहदरं
मतौनामित्येता अश्वस्याप्रियो भवन्ति^{१२} वषट्कृते जुहोति प्रेथ
प्रेथेति चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वः समानयते^{१३}
परि स्वाहाकृतौष्मः सः स्वावः शिनष्टि^{१४} दश प्रयाजानिहो-
दङ्कृत्याक्रम्य सुवर्णं च सायकं च याचति^{१५} तौ जुह्वामक्ता ताभ्या-
१५ मथं त्वपरं गोमृगमित्येतान्समनन्ति^{१६} कालायसैः पर्यङ्गान्लो-
हायभैरितरान्सुवर्णेर्दक्षिणावजतैरुत्तरानथ यथायतनः सुचौ
सादयित्वा पर्यग्नये क्रियमाणाथानुब्रूहीति^{१७} नित्ये पर्यग्नि-
करणे ऽनुवर्तयति मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितघौवन्धनैः
शस्त्रालिरिति^{१८} पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनामुक्नुजन्ववी^{१९} दे धेनू

१ Thus (वघ्नातो) M. only ; वघ्नात्ते or वघ्नात्ते the other MSS.

२ जुह्वा om. M.

३ Thus M ; •स्रग्ग्यंत्यपि the other MSS.

भौमी दिग्भ्यो वडवे डे धेनू भौमी वैराजी पुरुषौ द्वे^१ धेनू
 भौमी इन्द्राय राज्ञे सूकर इति सर्वानेवाचारण्यनयं^२ पर्यग्नि-
 कृतैः पशुभिर्ददञ्चः प्रतिपद्यन्ते^३ । तेषामैन्द्रासूरा उत्तरार्धा
 भवन्त्यथ उपचारतो^४ । ऽथमेवाध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते^५
 पृथगितरान्तरिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्तो^६ । ऽथ
 याचति बर्हिश्च शतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च कश्चिपु तार्प्यं^७
 चेत्युत्तरत एतद्द्वल्लः सः सौर्णं भवति^८ । तदश्याय निहन्य-
 मानायोपास्यति बर्हिश्च शतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च
 कश्चिपु चेत्येतत्पञ्चतयं^९ । तार्प्येण संजप्यमानं यामेन साक्षा
 प्रस्रोतानूपतिष्ठते^{१०} । पृथगितरेभ्यस्तत इतराग्राचो वोदीचो वा
 निघ्नन्त्यङ्गुलतो मायून्संजपयतेत्युक्तेनैव यथेतमेत्य षषदाव्या-
 वकाश आसते^{११} । ऽथेतौ ब्रह्मोद्यं वदतो होता च ब्रह्मा चान्त-
 रेण यूपं चाहवनीयं च^{१२} । दक्षिणतो ब्रह्मा भवत्युत्तरतो होता^{१३}
 होता ब्रह्माणं पृच्छति ॥ २८ ॥

किं^{१४} खिदामीत्यूर्वचिन्तिः किं^{१५} खिदामीदृहदयः । किं^{१६}
 खिदामीत्पिशंगिला किं^{१७} खिदामीत्पिलिप्पिलेति^{१८} । तमितरः
 प्रत्याह द्यौरामीत्यूर्वचिन्तिरथ आमीदृहदयः । रात्रिरामी-
 त्पिशंगिलाविरामीत्पिलिप्पिलेति^{१९} । तमितरः पृच्छति कः
 खिदेकाकौ चरति क उ खिज्जायते पुनः । किं^{२०} खिद्धि-
 मस्य भेषजं किं^{२१} खिदावपनं महदिति^{२२} । तमितरः प्रत्याह १०

- सूर्यं एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं
भूमिरावपनं महदिति ^१ तमितरः पृच्छति पृच्छामि त्वा पर-
मन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् । पृच्छामि त्वा
वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योमेति ^१ तमितरः
^५ प्रत्याह वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम् ।
सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योमेति ^१
संज्ञप्ताग्राहुर्जुहोति संज्ञप्ताहुतिं यत्पशवो मायूनक्षतेत्ययं सप्त
प्राणाहुतौर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति ^१ षट्-
चिः शतमश्वसोमीयाञ्जुहोति ^१ यदक्रन्दः प्रथमं जायमानो मा
^{१०} नो मित्रो वरुणो अर्यमा ये वाजिनं परिपश्यन्ति पकसुत
स्त्रास्य द्रवतसुरण्यत इत्यथाभ्यायन्ति शमितार उपेतनेति ^१
पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते ऽदितिः पाशाग्रमुमो-
क्तेतानिति ^१ पृथगविशाखाभिरुपसज्येमां दिशं निरस्यन्धराती-
यन्तमधरं कृणोमि यं दिशस्तस्मिन्प्रतिमुञ्चामि पाशानित्य-
^{१५} यैताः पक्षयः सौवर्णेऽदकमण्डलुभिरुदायन्ति ^१ ता अश्व-
स्यानुष्टं प्राणानाप्याययन्त्यो^१ यन्त्यनुपूर्वमितरेषां^१ पशूनाम-
येषा महिषी प्रास्य केशान्वासः परिधाय सौवर्णेन विधवनेन
विधुवाना चिरपसलैरश्वं पर्येत्यवन्ती स्त्रावन्तीस्तावन्तु प्रियं
त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवा-

१ *सोमीयाञ्जुहोति M. (cp. Āp. xx. 21. 11) ; *सोमीयंजु* (cp. T. Br. III. 9. 12. 1.) the other MSS.

१ Thus M ; *प्राययन्त्यनुपूर्व* the other MSS.

महे वसो ममेति ^१ चिः परीत्योत्तरतस्तिष्ठति प्रतिहितानां
जायाभिः सहैवं वावाताराज्ञां जायाभिः सहैवं परिवृत्तौ
सूतयामणौनां च चत्तसंयद्दोदृष्टां च जायाभिः सह ^१ यथेतं
पन्नयो यन्त्यथैतमश्वः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य परिश्रयन्ति ^१
तस्योदौचीं दारं कुर्वन्त्यथैतां महिषीः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य ^५
तां ^१ निह्नुवानां ^१ गर्हमाणामध्वर्युर्ददानयत्यमे अमाल्यम्विके न
मा नयति कश्चन । समस्यश्वक इति ^१ साश्वमुत्तरत उपसंविश्य
गिरसो वास उपपत्तेः ^१ तावध्वर्युस्तार्प्येण ^१ संप्रोणीति सुभगे
काम्यौलवासिनि सुवर्गे लोके संप्रोण्यामिति यैषा महिष्युपस्ये
श्रेष्ठमाधत्त आहमजानि गर्भधमा त्वमजसि गर्भधम् । तौ सह ^{१०}
चतुरः पदः संपसारयावहा इति ^१ तामध्वर्युरनुमन्त्रयते दृषा
वाः रेतोधा रेतो दधात्विति प्रतिपद्य य आसां कृष्णे कृष्णणि
सर्दिग्दं परावधीदित्यातो ^१ यैषा पत्नी गर्हते ॥ २६ ॥

अमे अमाल्यम्विके न मा यमति कश्चन । समस्यश्वक
इति ^१ तां यजमानो ऽभिमेयत्यूध्वामेनामुच्छ्रयतादिति ^१ सा ^{१५}
तथैव गर्हते ^१ तां वावाताभिमेयति यद्वरिणी यवमत्तीति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ तां परिवृत्तभिमेयतीयं यका शकुन्तिकेति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ ताः सर्वे गणा अभिमेयन्ते ^१ माता च ते

१ Thus M; •संलतां निह्वानां the other MSS.

१ Thus M; उपपत्त एता अध्वर्युः Bc; उपपत्तैता अध्वर्युः B; उपपत्तैता अध्वर्युः U.

१ Thus, ātmanepadam, all.

- पिता च त इति ^१ नाच गर्हते ^१ महर्तमश्चमुपसंविश्योपोत्याद्य
 वासः परिधायाद्विर्मार्जयत आपो हि ष्ठा मयोभुव इति
 तिसृभिरनुच्छन्दसं दधिक्रावणो अकारिषमिति चतुर्थीः ^२
 सर्व एव सुरभिमतीमृचं जपन्ति ये यज्ञे ऽपूतं ^३ वदन्ति ^३ नयन्ति
 ५ पत्नी ^४ व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणमंश्चसालहरणमध्वर्योरावसथः
 हरन्त्यथैतस्मिच्छस्मलिशर्च आशुपिष्टानि संयुत्य तैरनुलोममश्वं
 प्रलिम्पन्त्यथ ^५ महिषी वावाता परिवृक्तीत्येता अस्मै गणा-
 सूचीयादायाभ्यायन्त्यश्वं ^६ तस्य यत्नाक् क्रोडात्तस्मिन्महिषी
 सौवर्णाभिः सूचीभिरसिपथाग्न्ययन्त्येति गाथची त्रिष्टुब्
 १० द्विपदा या चतुर्व्यदेति द्वाभ्यां प्रतिष्ठितानां जायाभिः
 सहाय यत्नतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तस्मिन्वावाता राजताभि-
 रत्तराभ्यां द्वाभ्यामराज्ञां जायाभिः सहाय यत्नतीचीनं नाभेरा
 पुच्छान्तस्मिन्परिवृक्ती सीमाभिस्तत्तराभ्यां द्वाभ्याः सूतग्राम-
 णीनां च चत्तसंघहीदृणां च जायाभिः सह ^७ यथेतं पत्नयो
 १५ यन्त्यध्वर्योरावसथः सूचीहरन्त्यथ सुवर्णं च सायकं च
 याचति ^८ ताभ्यामश्वस्य क्रोडमापिनष्टीत्यमश्वं ^९ विशासतेति ^९
 कस्त्वा इति कस्त्वा विशास्तीत्येतत्पट्टचं यजमानं वाचयति ^{१०}
 यदैतस्य सूक्तस्य पारमेत्यथाध्वर्युरश्वस्य क्रोडात्पिग्निमुत्पिनष्टी-

१ The avagraha added by me.

२ •लिंपन्त्यथ MB; •लिपन्त्यथ Be U.

३ Thus M; क्रोडमापिनष्टीत्यमश्वं पिरवाजयेति Be; क्रोडमापिनष्टीत्यमश्व
 (श्वं) त्वं पिञ्चानयेति BU.

त्यमश्च^१ विग्रमतेत्यामिति^१ । नाश्वस्य वपा भवति^१ चन्द्रमिव
मेदः परिवृक्तः^२ आश्वस्य वपा^३ वपा^३ तूपरस्यैव गोमृगस्य^४
कालायसैः पर्यङ्गाणां लोहितायसैरितरेषां सुवर्णैर्दक्षिणेषां
रजतैरुत्तरेषाम्^५ ॥ ३० ॥

अश्वस्यैवाध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रतिपद्यते^१ । नूचीरितरा^२
आहरन्त्यश्वस्यैव वपायै प्रतिपद्यमानायै बर्हिषो ऽपमुपास्य-
त्युपेतरा यच्छन्त्युत्तरतो ऽश्वस्य तूपरस्य गोमृगस्येति वपाः
अपयन्ति दक्षिणत इतरेषां पशूनामश्वस्यैव वपाः सुवाङ्मत्या-
भिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्य^३ "स्नाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्ना-
वेण पृषदाव्यमभिघाद्यांश्चस्यैव वपामभिचारयत्युपेतरा यच्छ-^{१०}
न्त्य^४ पुरस्तात्स्नाहाकृतिः^५ सुवाङ्मतिः^६ ऊता सुवर्णेन महि-
मानं जुहोति तस्य ते द्यौर्महिमेत्यथोपस्तीर्य दिः सुवेणाश्व-
स्यैव^७ वपाः समवलुग्यन्नाह प्रजापतय इत्युपाः^८ शु हयस्य
कागस्योस्यस्य वपानां मेदसो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्युच्चैर्यावतीः^९
सुकृन्भवत्यथेतराः पात्र्या वेडसूनेन वोपोदच्छन्ते^{१०} दिरभि-

१ Thus (without, however, the plati sign) M ; *ननुचपिनदि रज-
मश्च निग्रामते इत्यामिति Be, and thus also BU (but सं i.s.o. इत्थं) ।

२ *वत्तं MSS. exc. M.

३ वपां M.

४ ... left out in all the MSS. exc. M.

५ यव om. M.

६ अवदीयमानाननु M, cp. supra xi. 5 (p. 70, 11).— यावती M, यान्ति
the other MSS. cf. supra l.c.

- धारयत्यत्याकम्याश्चाव्याह प्रजापतय इत्युपा११ इयस्य काम-
 स्योस्यस्य वपा^१मेदः प्रस्थितं प्रेथेत्युच्चैर्विषदृते वपा^१ जुहोत्यथो-
 परिष्टाद्रजतेन महिमानं जुहोति तस्य ते पृथिवी महिमे-
 त्यथ पर्यङ्गाणां वपाभिश्चरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
 ५ प्रस्थातारो वपाभिश्चरन्त्यथोत्तरेषां^१ या१श्च घाम्याणां पशूना-
 मुदसाच्चौदारण्या१श्च सुवाङ्मत्यक्षेषां वपाभ्यः प्रतिजुहोत्युपा१-
 श्वेतेषां पशुजातानां वपाभिश्चरन्ति प्राजापत्याना१ सावि-
 चाणा१ भारस्वतानां पौष्णानां यामानां पिङ्गदेवतानां द्यावा-
 पृथिव्यानां वायव्याना१ सौर्याणां वैश्वकर्मणानामित्यथोप-
 १० रिष्टात्स्वाहाकृतिः सुवाङ्मतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रक्षत्य
 धमुत्कम्य चालाले मार्जयन्ते^१ इय पशुनिष्ठास्ति^२ शमितरि-
 त्याह माश्वस्य लोमापिकृतीमांश्चास्ति^३ स१शरौर्यथाङ्गमेनं^४
 विहृत्य शामिचे कुम्भ्या१ समवश्रमयतादेवं त्वपरमेवं गोमृग-
 मथ दक्षिणमथशर्कं गोमृगकण्डमिति शामिचे निव्यचतादय-
 १५ क्षयेन कमण्डलुनाश्रुतेजनी१ अपयतादित्यथ साविवः ऊत्वा
 प्रमर्षन्ति प्रातःसवनाय^१ तद्वज्रधा संतिष्ठते^१ ॥ ३१ ॥
 अष्टमः ॥

१ वपा M ; वपां B Be U.

२ वपां MB ; वपा Be.

३ Thus M ; संशास्ति Be B ; सशास्ति U.

४ Thus M ; लोमविकृतीमांश्चास्ति संशारायथा• B ; लोमाविकृतीमांश्चास्ति
 संशारायथा• U ; लोमाविकृती etc. (as U) Be.

अथ सावित्रः जुवा प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं यद्वाः गृह्यन्ते । समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो । दाक्षिणानि जुवाष्टौ संवर्गाज्जतीर्जुहोत्यर्वाङ्
 यज्ञः संकामत्विति । कामं दक्षिणानां ददाति । वैश्वकर्मणानि
 जुवा नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदिति । प्रसिद्धो
 ऽग्न्यभिषेको^१ । ऽहीनसंततिं करोत्युधा माध्यंदिनः सवनः
 संतिष्ठते । अथ सावित्रः जुवा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ।
 प्रसिद्धमादित्ययज्ञेण चरित्वाययणं गृह्णात्यथोक्त्यं गृह्णाति ।
 समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वाथैतान्मशूत्याचत्यथं
 तूपरं गोमृगमित्यथ पर्यङ्गानयेतरानथ दक्षिणानथोत्तरानुत्त- १०
 रतो ऽथस्य तूपरस्य गोमृगस्येति हविरुपसादयन्ति दक्षिणत
 इतरेषां पशूनामथ वैतसे कटे ऽथस्य^२ हृदयं निधाय सुवर्णेन
 च सायनेन च तस्याग्रे ऽवद्यन्नाह ॥ ३२ ॥

मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्येकादशावदाना-
 न्यवद्यत्येवं तूपरस्यैवं गोमृगस्य । कालायसैः पर्यङ्गाणां सौहा- १५
 यसैरितरेषां सुवर्णेर्दक्षिणेषां रजतैश्चरितरेषां । नाथस्य^३
 तूपरस्य गोमृगस्येति स्विष्टकृते ऽवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूनां ।

१ M ins. प्रति after कामं and leaves a blank for two akṣaras before दक्षि० ।

२ Thus M ; भिषवो the other MSS.

३ अथ M.

४ Thus M ; नाथस्य the other MSS.

नाश्वस्य^१ त्वपरस्य गोमृगस्येतौडामवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूना-
मथैतमश्वं^२ वैतसे कटे यथाङ्गं^३ चिनोति^४ । पुरस्तात्प्रत्यञ्चं
त्वपरमायातयति^५ । पश्चात्प्राचीनं गोमृगमथ जुह्वपभृतावाद-
दान आह प्रजापतय इत्युपांशु हवस्य द्वागस्योस्यस्य हविषो
१ ऽनुब्रूहीत्युच्चैरत्याकम्वाश्रव्याह प्रजापतय इत्युपांशु हवस्य
द्वागस्योस्यस्य हविः प्रस्थितं प्रेक्षेत्यच्चैर्विषदृते तान्सहैव कटेना-
श्रावन्नुप्रहरति ॥ ३३ ॥

द्यौस्तो पृष्ठं क्रमैरत्यक्रमौदान्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकै-
रथ पर्यङ्गाणां हविर्भिस्वरत्ययेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
१० प्रस्तातारो हविर्भिस्वरन्वयोत्तरेषां^६ यांश्च घाम्याणां
पशूनामुदस्ताचीदारणांश्च सुवाङ्मत्यक्षेषां हविर्भ्यः प्रतिजु-
होत्युपांश्वेतेषां पशुजातानां हविर्भिस्वरन्तीत्युक्तमेतदथ
पुरस्तादनस्यतेः समान्यो दिशः प्रतियजत्यथ वनस्यतिना
चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गोमृगकण्ठेन प्रथमामश्वतेजनीमुप-
१५ जुहोत्यथ स्विष्टकृता चरत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मतिं
जुहोति ऊताय स्वाहेति^७ ॥ ३४ ॥

अथैतं प्रथेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चादा-
प्राञ्चं^८ । तस्य सुगिव पूर्वाधिं^९ भवत्येवमेव मध्यं^{१०} । चमस इव

१ Thus M Be ; नानाश्वस्य UB.

२ MSS. exc. M. ins. here पशूनां ।

३ Thus M ; यथासं Be ; यथासं BU.

४ पूर्वाधिं M ; पूर्वाधिं the other MSS., but op. supra x. 34 (p. 56, 9).

बुधस्तस्मिंश्चतुर^१ उपस्तृणान् आहाप्रमत्तः संततमानय
 स्तेगान्निगदित्वामीति^१ स यच्च धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
 स्तेगान्दृष्ट्वाभ्यां मण्डूकाञ्चम्भेभिरिति चतुर्दशानुवाकान्प्रया-
 माय स्नाहेति पञ्चदशमं च द्वे आहुतौ जुहोतौ नुवर्दाय स्नाहा
 वलिवर्दाय स्नाहेति षट्त्रिंशत्तमश्चस्तोमौवा^२स्तिष्ठो^२ द्विपदा ५
 इमा नु कं भुवना मौषधेमापो हि द्वा भयोभुव इति चात्रैतं
 प्रथेकमग्रावन्नुप्रहरत्येन^३ स^३स्त्रावेणाभिजुहोति^३ समानं
 कर्मानूयाजेभ्यो^३ ऽथ पुरस्तादुत्तमस्यानूयाजस्याश्चमेनाश्चतेज-
 नौमुपजुहोति^३ समानं कर्मां पत्नीसंयाजेभ्यो^३ ऽथ पुरस्ता-
 दुत्तमस्य पत्नीसंयाजस्यायस्त्रयेन कमण्डलुनाश्चतेजनौमुपजुहो- १०
 त्वृजुधैकविंश उक्थ्यः संतिष्ठते पत्नीसंयाजान्तो^३ ऽथ वसतो-
 वरौः परिहृत्य पया^४स्मि विशिष्योपवसन्ति^३ ॥ ३५ ॥
 नवमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^५ प्रातराव्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^५ परिहिते प्रातर- १५
 नुवाके ऽपो ऽर्चैत्यङ्गिरदैत्यतिराचं^५ क्रतुमुपैति^५ प्रसिद्धो
 ऽभिषवः^५ प्रसिद्धं यहा गृह्यन्ते^५ समानं कर्माग्निनाद्वाहादा-
 यिनं यद्गं गृहीत्वैकादश रश्मना आदाय यूपमभ्येति^५ सर्वन्त^५

१ बुधस्तस्मिंश्चतुर^१ all, but cp. I.e.

२ स्तेगान्निगदित्वामीति MSS.

३ अथस्य i.e. अथ (before तेजनौमु) all the MSS. exc. M.

४ Thus M; the other MSS. are more or less defective.

- रान्नुदाक्षमग्निहस्तृष्यैकादश प्रातर्गव्याग्राजापत्वान्पशूनुपा-
 करोति । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ।
 तद्वज्रुधा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो
 ऽभिववः । प्रसिद्धं यद्वा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो ।
 ५ दाक्षिणानि जुलाष्टौ संवर्गाहुतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्वि-
 त्यवशिष्टं दक्षिणानां ददाति । वैश्वकर्मेणानि जुला नव
 पथाग्नौर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदित्युत्सन्नो ऽग्न्यभिषेको ।
 नाचाहौनसंततिं करोत्युज्रुधा माध्यदिनः सवनः संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्यगृहेण चरित्वा-
 १० ययणं गृह्णात्यथोक्थं गृह्णाति । समानं कर्मा पवमाना-
 त्यवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति । तेषां समानी
 मनोता समानी देवता समानः प्रत्यभिमर्शनः समानो वसा-
 होमः समानो वनस्पतिः समानः खिष्टकृत्यैषवान्समानौडा
 समान्यो दिशः । समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः । पत्नीः संयाज्य
 १५ प्राङ्केत्य ध्रुवामाष्याय्याभूतीक्षानुभूतीश्च जुहोत्या मे गृहा भव-
 न्वग्निना तपो ऽन्वभवदित्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ भूताभ्यौ
 होमौ जुहोति भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेत्यथाम्बरि-
 काणि समिष्टयजूंषि जुला दशाग्निकान्युपजुहोति । समानं
 कर्मावभृथादथैतस्मिन्नवभृथे द्वितीयावभृथाहुतिः जुला
 २० दश वारुणान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्यथ
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाहुतीर्जुहोति
 प्रयासाय स्वाहायामाय स्वाहेत्येकादश । गतायुर्वै पुरुषः

शतवीर्यं आत्मैकशतो यावानेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति
ब्राह्मणम् ^१ ॥ ३६ ॥

अथैष आचैयो विद्वतः शुक्लो विक्रिधक्षिलकवान्पिङ्गाचः^१
खलतिर्विकटः कुनखौ कुजः शिपिविष्टो नग्न उपमज्जति^२ ।
तस्य मूर्ध्नि जुहोति जुम्काय स्वाहेत्यवास्मा एतच्छतं विपथं ^३
ददात्येनमिषुजिताग्रधमन्ति^४ मा मे राद्वे वात्सौरिति^५ ।
प्रसिद्धो ऽवभृथ^६ उदयनीययेष्वेष्टा मैवावरुणौ वशासुपा-
करोति^७ तस्यै सौरौर्नैव श्वेता वशा इत्युपालम्भ्या भवन्ति^८ ।
तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वापेण गार्हपत्यं पाज्जीवतमुच्छ्रित्य
तस्मिन्मृगलं कल्माषं किकिदौविं विदौगयमिति लाङ्गाग्नश्च- ^{१०}
तुपाकरोति^९ ताग्न्यग्निस्ततानुमृज्याव्येन स्रष्ट्वां करोत्यथ
पशुपुरोडाशान्निर्वपति पशुपुरोडाशौ वाथ पुरस्तात्पशुपुरो-
डाशस्त्रिष्टुततो दश यवान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वर-

^१ तिलकावाग्निमंशलाचः M.

^२ Thus M ; उपदिज्जति the other MSS.

^३ Wholly uncertain. ददात्येनमिषुजिताग्रधमन्ति मा मे राद्वे वात्सौरिति
M ; ददात्येनानितु(वि) तान्प्रथमंविनामे राद्वेवाव्यवात्सौरिति B Be (pr. m.) ;
ददात्येनानिषुजिताग्रधमंविनामे राद्वेवाव्यवात्सौरिति Be (sec. m) ; ददात्येना-
नितुविनाग्र= etc. (as B) U ; this is certain, that प्रथमंनि is a third
person of a verb ; I have conjectured प्रथमंनि (cp. Sāṅkh. śra.
xvi. 18, 20 : निःषेधनि) ; then the foregoing must be an ablative ;
but whether इषुजितात् is the correct reading I do not see.

णायेत्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुक्ततो दश^१ गयानुपजुहोति मयो-
भ्रवांतो अभिवात्स्वा इति^२ प्रसिद्धं पशवः संतिष्ठन्ते^३ ऽथोद-
वसानौययेच्छेद्वायेणाहवनीयं विशालयूपमुच्छ्रित्य तस्मिन्नेताम्प-
शुनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमाश्विनमिति^४ तेषां प्रसिद्धं वपाभि-
५ स्वरित्वा पशुपुरोडाशान्निर्वपति^५ ताननुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ
हवीꣳध्यगवे ऽꣳहोमुचे ऽष्टाकपाल इत्येषा च दशहविरिष्टि-
स्तस्मा एता याव्यापुरोनुवाक्या भवन्ति ॥ ३७ ॥

अग्नेर्मन्त्रे प्रथमस्य प्रचेतस इत्यथ पुरस्तात्पशुपुरोडाश-
स्त्रिष्टुक्ततो दश ब्रह्मवर्चमानुपजुहोत्या ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसो
१० जायतामित्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुक्ततो दश संनतिहोमानुप-
जुहोत्यग्नेये समनमत्पृथिव्यै समनमदिति^६ प्रसिद्धं पशवः
संतिष्ठन्ते^७ ऽचेतैरन्वहं दादशभिर्ब्रह्मौदनैश्चरति^८ तेषामुक्तं
चरणं यथासुचैकस्थान्यच^९ रश्नाभ्यामवैभ्य एताम्परःशतं शत-
पलाश्विष्कान्ददाति^{१०} सुवर्णरजते महिषोः पात्रे ददात्तेक-
१५ तयानि^{११} सौवर्णानि पात्राणि ददाति हिरण्यस्रवं कश्चिपु^{१२}

१ om. M.

२ Thus M (for चहुच cp. supra xv. 4); यथासुचैकस्थान्यच the other MSS.; as all the MSS. contain a case form of दक्ष, I did not venture to change यथासुचैकस्थान्यच, i.e., yathā amutra evam, a. r.

३ Thus M; *त्येनानि the other MSS.

४ *ꣳꣳ or *ꣳꣳ MU.

हिरण्यं^१ पङ्क्ती^२ हिरण्यं^३ संदानमित्य^४ वीणा-
 गाथिभ्यां^५ शतं विपद्यौ ददात्यर्थतुपशुभिर्घजते^६ ऋतुपर्थायं
 वा समानेषु वाग्यायतनेषु पिशङ्गास्त्रयो वामन्ताः सारङ्गा-
 स्त्रयो यैशाः पृषन्तस्त्रयो वार्षिकाः पृथ्व्यस्त्रयः शारदाः पृथ्नि-
 सक्यास्त्रयो हैमन्तिका अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय^७
 निवचस इत्य^८ देविकाहविभिर्घजते^९ । ऽथ वैधातवीथया
 घजते^{१०} । ऽथ सौचामण्या घजते^{११} संतिष्ठते ऽश्वमेधस्त्रिभिः
 संवत्सरैः^{१२} संतिष्ठते ऽश्वमेधः संतिष्ठते ऽश्वमेधः^{१३} ॥ ३८ ॥
 दशमः ॥

॥ इति पञ्चदशः प्रश्नः ॥

१ Left out in the MSS. exc. M.

२ संदायमि. MSS. exc. M.

३ घजते M, घजन्ते the other MSS.

द्वादशाहेन यज्यमाणो भवत्येको वा बहवो^१ वैतो^२ ह्येको^३
 दक्षिणावता यजते^४ स^५ यद्येको^६ यदि बहवो ऽमावास्याया
 एव षडहेनोपरिष्टादौ चन्ते^७ ते^८ गृहपतेररण्योः संजानते
 पृथग्वा^९ ते यदि गृहपतेररण्योः संजानते मथित्वा गार्ह-
 ५ पत्यमाहवनीयमुद्धरन्ति^{१०} यामाद्रुतश्रपणमाहरन्ति^{११} यद्यु वै
 पृथक् संजानते गृहपतिरेव प्रथमो मन्थते^{१२} तदेवेतरे^{१३}
 पथुपविश्य मथित्वामथित्वैव गार्हपत्यं संनिवपन्ति^{१४} तस्मा-
 देकवद्धतादाहवनीयमुद्धरन्ति^{१५} यामाद्रुतश्रपणानाहत्य संनि-
 वपन्त्यथ यदि पश्चादपरं^{१६} आगच्छति मथित्वैव गार्हपत्ये ऽर्धं
 १० निवपत्याहवनीये ऽर्धं यामाद्रुतश्रपणमाहत्याप्यर्जत्युपो^{१७} एनं^{१८}
 पूर्वेषु कर्मसु क्रयन्ते^{१९} ऽथातः पवनस्यैव मौमा^{२०} सा गृहपति-
 मेवाध्वर्युः प्रथमं पवयत्यथ होतारमथ ब्रह्माणमथोद्गातारं
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्युं पवयति प्रस्नोतारं प्रशास्तारं ब्राह्मणाच्छ-
 भिनमाग्नीध्रः प्रतिप्रस्थातारं पवयत्यच्चावाकं नेष्टारं पोतारं

१ Thus M only (regarding एको हि ep. infra xvi. 13 : 260, 5);
 बहवो वा यद्येको all the other MSS.

२ Given only by M.

३ Only in M.

४ Thus M only : अहरति all the other MSS.

५ मंथति M.

६ तदेवे^{१३} all the MSS. exc. M.

७ पथेवापर M.

८ Thus M; *माहृत्यर्जत्युपो T Be 11 D; *माहृत्यनिवपत्युज्युपो B
 Be; *माहृत्यनिवपत्यैव U.

सदस्यमुज्जेताग्रीधं पवयति यावत्सुतः सुब्रह्मण्यं प्रतिहर्तार-
मात्मानमन्ततस्ते चेद्दूरध्वयुर्वाव^१ सर्वस्य पवयिता स नः सर्वा-
न्पवयत्विति स एवैनाम्सवांन्पवयत्यपि वान्योऽन्यं पवयन्ति^२
यद्यधीयन्तो भवन्ति^३ ॥ १ ॥

तेषां प्रसिद्धा दीचणीयेष्टिस्त्रायते^४ सकृदाश्राविते स
यत्राह भरतवदिति तद्गृहपतेरेवाप्येषं प्रथमं वृणीते^५ ऽथ
होतुरयात्मनो ऽथ ब्रह्मणो ऽयोद्गातुरथ प्रतिप्रस्थातुरथ
प्रस्तोतुरथ प्रशातुरथ ब्राह्मणाञ्छमिनो ऽच्छावाकस्य सदस्य-
स्याग्रीधः पोतुर्नैष्टुर्यावत्सुत उज्जेतुः सुब्रह्मण्यस्य प्रतिहर्तु-
रन्ततो^६ ब्रह्मण्यदिति समानं^७ ते सर्वे^८ एव^९ दीचाकृतिषु
समन्वारमन्ते^{१०} गृहपतिमेवाध्ययुश्चैः कृष्णाजिने वाचयति^{११}
तदेवेतरे^{१२} ऽनुनिकामन्यपि^{१३} वान्योऽन्यं वाचयन्ति यद्यधी-
यन्तो भवन्ति^{१४} ते ययोत्साहं व्रतदुधमुपयन्त्येकैकां^{१५} वा
वङ्गीवा^{१६} तेषां यथैव प्रवरानुपूर्वमेव^{१७} घर्मोच्छिष्टे^{१८} ऽति-

१ Thus MTD Be 11 U (pr. m.); वा (i. s. o. वाव) B Be U (sec. m.).

२ Thus M; sing. the other MSS.

३ प्रवृणीते M.

४ Thus M; ते सर्वे (without एव) T Be 11 U D; समानमन्ततः सर्वे एव B Be.

५ Thus MUD; तदेवेतरे the other MSS.

६ Thus M; अनुनिकाम् all the other MSS.

७ Thus (व्रतदुधमु.) Be 11 DUT; दुधमुप. B; दुध उप. M.

८ एवं om. M.

९ Thus M B Be; उच्छिष्टम्. T Be 11 DU.

याङ्मभक्षे^१ षोडशिनि^१ षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति
यद्यनग्निचित्यो भवत्यथ यदि साग्निचित्यः प्रथमायामेवोप-
सद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति^१ ॥ २ ॥

तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसृताः^१ न
१ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुतिं न्वत उ हैके^१ प्रसिद्धेन
कर्मणोपवसथाद्यन्ति^१ तेषां ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो
ऽतिरात्रस्तायते^१ स यत्र माध्यन्दिने सवने द्वितीयसवनाय
वसतीवरीभ्यो ऽवनयति तद्वसतीवरीकक्षणे यावन्माचौरति-
ग्निव्याग्नीध्रं^१ द्रुत्वा छायायै चातपतश्च सन्धौ गृह्णाति हविष्म-
१ तौरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माः आविवासति
हविष्माः अस्तु सूर्य इत्येषाहीनसंततिरेतामेव पुनः पुनश्चोद-
यिष्याम^१ इति वदन्तः^१ सो ऽच वैव^१ यज्ञस्य पुनरात्मनं
जपति यज्ञायज्ञियस्य^१ वा स्तोत्रे शंयुवाके वा^१ तेषां ज्योति-
ष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते^१ तस्मिन्सः-

१ Thus M T Be 11 DU ; *मक्षे B Be.

१ प्रसृतः all the MSS. exc. M, cp. infra xvi. 12 init.

१ Thus (यावन्माचौर*) MT Be 11 ; *माचौर* D ; *माचम* B Be U.—
All the MSS. exc. M : चावशिष्य ।

१ Thus M B Be ; *चावमह T Be 11 DU.

१ Thus M in accordance with the Dvaidha ; सोचैव T Be 11 U ;
सोचवै B Be ; सोचैव D.

१ *यज्ञियस्य T Be 11 DU ; *यज्ञीयस्य MB Be.

स्थिते विवर्तयन्ति^१ परिधीनं^२नुप्रहरन्ति^३ प्रस्तरं^४ पत्नीसंघा-
जान्तो^५ । इतिप्रैषेण ब्रह्मा वाचं यच्छति^६ परिहृतासु वसतो-
वरौष्वाहृतायाः सुब्रह्मण्यायां ब्रह्मा वाचं विस्त्रजते^७ प्रति-
पद्यते^८ दिवा प्रातरनुवाकेनाह्ना संकामन्तोऽहोरात्रं हन्दाः^९सन्वाह
निमौल्लाध्वर्युरापाः^{१०} जुहोति रात्रौ रूपमिति वदन्तस्त्रायते^{११}
चिद्वदग्निष्टोमो रथंतरसामा^{१२} माहेन्द्रस्य स्तोत्रे रथो युक्तो
इत्याधावति^{१३} । रथशब्देन माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवै-
तदहः शिष्यं क्रियते^{१४} । ऽहौनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायते
पञ्चदश उक्थ्यो दृष्टत्सामा^{१५} दुन्दुभिर्नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१६}
स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिष्यं क्रियते^{१७} । ऽहौनसंततिं^{१८}
करोत्यथ श्वो भूते तायते सप्तदश उक्थ्यो वैरूपसामाधावे-
नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिष्यं
क्रियते^{१९} । ऽहौनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायत एकविंश
उक्थ्यो वैराजसामग्नयश्च^{२०} षोडशी^{२१} चातिपाद्यावन्तिपाद्याः^{२२}
षोडशीत्येक आङ्गरेकविंशमेतदहर्न्यूञ्ज्यं^{२३} भवति^{२४} । विराजां वा^{२५}

१ Plural MT Be 11 DU and Dvaidha; singular B Be.

२ Plural M.

३ Thus M; धावति Keś.; यावति Be TD; भवति B Be.

४ Thus M; दुन्दुभिर्नैतद the other MSS.

५ Thus M only; •ग्रेयश्च षोडशी च नातिपाद्याः Be; •ग्रेयश्च षोडशिनानि-
पाद्याः B; •ग्रेयं च षोडशिनौ चातिपाद्याश्च नातिपाद्याः Be 11 T (the latter
only षोडशीनि) UD.

६ Thus M; न्यूञ्ज्यन्ति all the other MSS.

प्रतिपत्तु न्यूङ्मयन्ति शस्त्रे^१ वेत्येतदेकमथापरं प्रातरनुवाके
न्यूङ्मयन्ति हविष्कृत्युभयेषु प्रस्थितेषु माहेन्द्रस्याश्रावणे^२ न तत
ऊर्ध्वं न्यूङ्मयन्तीत्यरणीहस्त^३ एतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्र-
मुपाकरोति^४ तदुद्गातुर्दक्षिण^५ ऊरौ मन्वति^६ तं जातः

१ सर्व एवाभिहिङ्गुर्वन्ति^७ ॥ ३ ॥

तस्य मौमाः^८ मार्हपत्ये अनुप्रहरेत्यतिष्ठाकामाना-
माग्नीध्रे^९ प्रजाकामानाः^{१०} ग्रामिणे पशुकामानामाहवनीये
स्वर्गकामानामित्यनादृत्य तदाहवनीय^{११} एवानुप्रहरति भवतं नः
समनभाविति^{१२} प्रहत्याभिजुहोत्यग्रावग्निस्ररति प्रविष्ट इत्येता-
१० वदेवैतदहः शिष्यं क्रियते^{१३} ऽहीनसंततिं करोत्यथ शो भूते
तायते चिणव उक्थ्यः शाकरसामैन्द्रो ऽतिग्राह्यो^{१४} ऽद्विरेत-
दहरवकामिश्राभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१५} स्तोत्रमुपाकरोति^{१६} तामां

१ शस्त्रेभ्यो Be B.

२ न ins. TD Be 11 U.

३ Thus MT Be 11 UD ; *रणीभ्यामे B Be.

४ तदुद्गा M.

५ मन्वति M.

६ *गौग्नीध्रे B Be U.

७ प्रजननका M.

८ Thus M only ; नतमाह T Be 11 DU (pr. m.) ; तमाह U (sec. m.) ; एतमाह B Be.

९ All MSS. ins. एव after ऋद्धि, exc. M.

मीमांसा^१ चात्वाले ऽवनयेदास्तावे निनयेन्नोक्षणीः^२ कुर्वीत^३
 पुरोडाशीयानि पिष्टानि संधौघादित्यनादृत्य^४ तदुद्गाह-
 स्वधीना एवैनाः कुर्यादुद्गातारो^५ हैताभिररण्येगेयानां साक्षां
 शुचं ग्रमयन्तो मन्यन्ते^६ ता उ चेदध्वर्यवे प्रब्रूयुरपो ऽभ्यव-
 हरतेत्येव ब्रूयादित्येतावदेवैतदहः शिष्यं क्रियते^७ ऽह्वीनसंततिं^८
 करोत्यथ श्वो भूते तायते चयस्त्रिंश उक्थ्यो रैवतसामा
 सौर्या ऽतिपाक्षो^९ ऽह्विरेवैतदहर्दूर्वाभिश्चाभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य
 स्तोत्रमुपाकरोति^{१०} ॥ ४ ॥

तासामुक्ता मीमांसा^१ स्वयमृतुयाजमेवैतदहर्भवति^२
 नैतदहरन्त्योऽन्यस्मृतुयाजं यजन्ति^३ स यचाहाध्वर्युं यजतमिति^४
 तदध्वर्युं जघनेन हविर्धाने उपविश्य स्वयमृतुयाजं यजतो
 ये^५ यजामहे ऽश्विनाध्वर्युं आध्वर्यवादृतुना सोमं पिबता-
 मर्वाञ्चमद्य ययं नृवाहणं रयं युञ्जाथाभिह वां विमोचनम् ।
 षृङ्गं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनी-
 वस्तु षटुना सोमं पिबतां वौश्वदिति^६ स यचाह षट्पते^७
 यजेति तद्गृहपतिर्जघनेन गार्हपत्यमुपविश्य स्वयमृतुयाजं यजति

१ वनवेङ्गो. M Be B.

२ Thus M; कुर्वते the other MSS.

३ संधौघादि. MDU T Be 11; संधूघादि. B Be.

४ All MSS. exc. M ins. तद् after कुर्वीत् ।

५ Plural only M.

६ Sign of pluti only in D Be B.

ये^१ यजामहे ऽग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात्सुगृहपतयस्त्वयाग्न
 इमे सुवन्तो यजमानाः स्युः सुगृहपतिस्त्वमेभिः सुवद्विर्यज-
 मानैः स्या^२ अग्निर्गृपतिर्गार्हपत्यादृतुना सोमं पिबतु जोष्यग्ने
 समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जल्यं जोषि सुष्टुतिम् । विश्वे-
 ५ भिविंश्चा^३ चतुना वसो मह उग्रन्देवा^४ उग्रतः पायया
 हविर्चतुना सोमं पिबतु वौषदिति^५ 'सांवाग्निमेतद्दह-
 भवत्युत्तरतो वत्सान्धारयन्ति दक्षिणतो मातृर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रे
 ऽन्तरेण^६ सदोहविधानि संवाग्ने^७ वत्सान्मातृभिः स^८सृजन्ति^९ ।
 वध्नन्ति वत्सानुत्सृजन्ति मातृर्माहेन्द्रस्य^{१०} स्तोत्रमुपाकरोत्यथा-
 १० परा^{११} उक्थ्यपर्यायेषु शिष्यानि क्रियन्ते^{१२} पारुष्येपीर्हता
 श्मति^{१३} ' वालखिल्या भैचावरुणो विहरति^{१४} दृषाकपिं
 ब्राह्मणाच्छ^{१५}भी श्मत्येवयामरुतमच्छावाकः^{१६} संतिष्ठते पृथ्वः

१ Sign of pluti only in B Be UD.

२ स्याद् all.

३ The passage सांवाग्नि° up to उपाकरोति (line 9) is given here by MB Be (sec. m) only ; the other MSS. give it in kh. 6 after the words बृहत्सामानसु (252, 3). U agrees with M with this exception that only the first words सांवाग्निमेतद्दहभवन्ति are given after बृहत्सामानसु ।—सांवाग्नि° all.

४ Thus MB Be ; स्तोत्रे अन्तरेण the other MSS.

५ Thus M only ; वौषदं all the other MSS.

६ समवसृ M.

७ माहेन्द्रस्यस्तो° उपाकरोति not found in M.

षडहो^१ ऽहौनसंततिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽभि
विशिष्योपवसन्ति^२ ॥ ५ ॥ प्रथमः ॥

अथ श्रो भूते चतुर्विंशं कन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ
श्रो भूते चतुस्त्वारिंशं कन्दोममुपयन्ति रथंतरसामानमथ
श्रो भूते ऽष्टाचत्वारिंशं कन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ^३
श्रो भूते चतुर्विंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामानमवि-
वाक्यमेतदहर्भवति^४ नैतदहरन्वोऽन्यस्मा उपहताय व्याज्जगां-
थवा^५ वा नाराशऽस्या वा विब्रूयादिति^६ तदु वा आऊर्न
वै यज्ञः संतिष्ठते यन्न विब्रूयादिति^७ विब्रूयादिति^८ वै नो^९
ब्राह्मणं भवति^{१०} नैतदाद्रियेत^{११} नाद्रियेतेति^{१२} स्थितिरननु-
ष्टुभमेतदहर्भवति^{१३} नानुष्टुभो ऽधीयते^{१४} ते चेदनुष्टुभ
उद्धरेरन्नध्वर्युननुष्टुभ^{१५} उद्धरेदमूया उप सूर्यं चाभिवां सूर्यः
सह । ता नो हिन्यन्वध्वरमित्येतया सौर्या^{१६} गायत्र्या वसती-

१ Thus T Be 11 DU ; व्याज्जगांथाया B Be ; आऊरथवाया M, but above च and व two akṣaras are written, which I am unable to decipher.

२ Thus M ; the other MSS. विब्रूयादिति once only and चैवैनो ।

३ Thus M ; most of the other MSS. om. here and at the colla-
teral passages (xvi. 6 s. fin., xvi. 16 s. fin.) नाद्रियेत ।

४ अधीयते all the MSS. exc. M.

५ Thus Be, and M, which inserts only चेदु after चध्वर्युः ।—अनुष्टु-
भम् both times B ; the whole passage runs thus in T Be 11 : तंचे-
अनुचनुभ उद्धरेदेनुष्टुभ उद्धरेदमूया ; in U ; अचननुवननुष्टुभ उद्धरेदे अनुष्टुभ
उद्धरेदमूया ; in D : तंचेननुचननुष्टुभनुद्धरेदेनुष्टुभ उद्धरेदमूया ।

६ Thus M only ; सौर्या all the other MSS.

वरौर्गञ्जीयाद्दे^१ ता मनसे त्वेत्यपोदृत्यैतामन्यथा शौन्या^२
 गायत्र्या राजानमुपावहरेदिष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोदृत्यैता-
 मन्यथा वैष्णव्या गायत्र्या राजानमुपतिष्ठेत^३ स उ चेद-
 विदानतुष्टुभमभिव्याहरत्यत्यक्रमिषमिति^४ होत्रे ग्राह^५ होता-
 ५ नाप्नोष्ठापयिता^६ होतास्य तदक्षरैरपिवयति^७ स उ चेन्नान्ये-
 तामितकामो^८ वा अहमस्मि यदृक्ष्यं वेदे यजुर्मयमेव^९
 तद्यावेवाचर्यो^{१०} वेदो तौ^{११} संपादयेतामिति^{१२} नैतदाद्रियेत^{१३}
 नाद्रियेतेति स्थितिः^{१४} संतिष्ठत एष चतुर्विंशो ऽग्निष्टोमो
 रथंतरसामा^{१५} ॥ ६ ॥

१० तस्मिन्स्थिते समिद्धारा^{१६} यन्त्यादृत्य^{१७} समिध आग्नी-

१ Thus M only; शौर्वा B Be; शौर्यया Be 11 TUD.

२ The text is corrupt in all the MSS., and I am at a loss how to emend; अत्यक्रमिषम् is my conjecture; अक्षमिषमिति B; अमिषमिति Be; अयामिषमिति TDU; अयामिषमिति Be 11; अष्टमन्दा (or आ) सुजौ-
 षमिति M. Probably we are to read an *iṣ*-aorist 1 ps. sing. act. Keś. has: सत्यामिषमिति नौचैर्जेतास्ति नाशिता (*sic*).

३ Thus conjecturally. All the MSS. *वपति exc. M, which has *पवयति ।

४ *कामः MT Be 11 DU; *कामः B Be, which om. वा; all the MSS. exc. M begin a new kh. with अहमस्मि ।

५ Thus M; यजुर्मयं वैतान्यावावेवाचराययो वेदो नतौ संपा० T Be 11 D;
 यजुर्मयं वैतान्यचराययो वेदो संपा० B Be; यजुर्मयं वैतान्यावेवाचराययो वेदो
 संपा० U.

६ Thus corrected; समिद्धारयन्त्याः MSS.

प्रीये मन्यन्ति^१ । तेषु समन्वारब्धेस्वाहवनीये सुवाङ्मतिं^२
 जुहोति प्रजापतये स्वाहेति मनसाय सदः प्रमर्षन्ति तृष्णी-
 स्तोमाय^३ । संप्रसृगान्विदित्वाध्वर्युर्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसेमां^४
 पाचं कृत्वा मनसान्यं^५ यद्दं प्रजापतये गृह्यात्युपयामगृहीतो
 ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^६ । यदिदं किं च तदिति
 मनसा परिमृज्य सादयत्येव ते योनिः प्रजापतये नेत्यथाप
 उपसृग्वा वह्निषी आदाय वाचंयमः प्रत्याङ् द्रुत्वा मनसैव
 स्तोचमुपाकरोति^७ । मनसा^८ प्रसौति^९ । मनसा प्रसौति^{१०}
 मनसोद्गायति^{११} । मनसा प्रतिहरति^{१२} । मनसा होत्र एषोत्तमेति
 प्राङ्मनसा होताङ्गयते^{१३} । मनसाध्वर्युः प्रत्याङ्गयते^{१४} । मनसा
 गृह्णति^{१५} । मनसा प्रतिगृणाति^{१६} । यदेतस्य^{१७} मानसस्य गृह्णस्य
 पारमेत्यथ होतोच्चैस्तुर्होतृव्याचष्टे^{१८} । तस्मा^{१९} अध्वर्युः प्रति-
 गृणाति ॥ ७ ॥

ओऽ होतस्तथा होतः सत्यऽ होतररात्म होतरिति^१

१ सं= found in M only.

२ सुवाङ्मतिर् T Be 11 UD.

३ Thus M; मनसैव the other MSS.

४ All the MSS. exc. M. om. अन्ये ।

५ इति om. M.

६ om. B Be U.

७ यदेतस्य B Be.

८ तस्माद् T Be 11 UD.

९ Be 11 TD ins. च, not M Be BU, cp. xii. 16 (109, 14).

यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^१ छ^२ होत्राग्रशी गृह्णति^३ तस्मा
 उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति^४ यदैतेषां पारं यन्मवाध्वर्यु-
 र्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसैव तं पशुपोद्यच्छते^५ मनसाश्राव-
 यति^६ मनसा प्रत्याश्रावयति^७ मनसा वषट्कृतानुवषट्कृते ऊवा
 ५ हरति भवं^८ मनसा समुपह्वय भवयन्ति^९ मनसा निर्णिज्य
 पाचं प्रयच्छति^{१०} संतिष्ठत एव तूष्णीःस्तोमो^{११} ऽयन्निजो
 विष्टच्छत्यधिरुचसूर्ये^{१२} वाचं विष्टच्छध्वाद्^{१३} नचचेष्ट^{१४} इत्यधि-
 रुचसूर्ये^{१५} इति वै नो ब्राह्मणं भवति^{१६} ते ऽधिरुचसूर्य एव वाचं
 विष्टजन्ते^{१७} तानचैवासीनान्परिश्रयन्ति^{१८} पक्षीशाले पक्षीः
 १० परिश्रयन्त्यथानतिर्षण्णावध्वर्यु^{१९} धिष्ण्यान्वर्हिभ्यामौदुम्बरीः
 समन्वारभेते इह धृतिरिह विधृतिरिह रन्तिरिह रमति-
 रिति^{२०} ते यथासमुदितं^{२१} वाचं विष्टजन्ते^{२२} ॥ ८ ॥

अथातः सर्पणस्यैव मौमाः^{२३} दक्षिणस्य हविधानस्याधो-

१ Thus MT B 11; अन्यत् D; अन्यो B Be.

२ Most of the MSS. have the plural.

३ विष्टञ्जत्य all exc. M.

४ Thus emended hesitatingly; विष्टच्छध्वाग्रचचेष्ट—त्यधि० M; विष्टच्छ-
 ध्वाग्रचचेष्ट रत्यधि० T Be 11 D; विष्टच्छध्वाग्रचचेष्टित्यधि० U; विष्टच्छध-
 मिति वाचंनचचेष्टिति वा चधि० B Be; Keś.: समाग्रे तूष्णीःस्तोमे ऽध्वर्युः
 क्त्वनिजो विष्टच्छति चधिरुचसूर्ये वाचं विष्टच्छध्वा (sic) नचचेष्टिति। इतर
 क्त्वनिजः प्रतिद्रुयः चधिरुचसूर्ये वाचं विष्टच्छध्वा (sic) इति वा। उदितेषु
 नचचेष्टे विष्टच्छध्वा (sic) इति वा।

५ Thus M B Be and op. Āp. XXI. 12. 7; रमतामिति T Be 11 DU.

६ ०दितां M.

ऽधो ऽवः सर्पयुरेतेन ह वै सर्पाः ससृपुस्ततो वै ते जीर्णा-
 स्तनूरपात्रतेति ^१ तदु वा आहुयों वा अपयेन प्रतिपद्यते
 स्थाणुं वा हन्ति गर्तं वा पतति भेषः स न्येति ^२ वषट्कार-
 पथेनैव सर्पयुरेष वावः ^३ स्वर्ग्यः ^४ पन्था यदवषट्कारपथ इति ^५
 तदु वा आहुः पराङ्गिवा एषो ऽग्रान्तः पन्था यदवषट्कार-
 पन्थो ^६ ऽध्वर्युपथेनैव सर्पयुरेष वा ^७ ऋचाचः ^८ पराचः ^९ स्वर्ग्यः
 पन्था यदध्वर्युपथ इति ^{१०} ते ऽध्वर्युपथेनैव सर्पन्ति ^{११} तेषु
 समन्वारथेष्वाहवनीये सुवाहुतिं जुहोत्युपसृजन्मात्रे वासं
 धारयन्भरणो धयन् । रायस्योषमिषमूर्जमस्मासु दीधर-
 त्त्वाहेति ^{१२} समुत्क्राम्य चात्वालदेगे जपन्ति वागैतु वागुपैतु ^{१३}
 वाङ्गोपैतु वाग्यदकर्म यन्त्राकर्म यदत्यगाम यन्त्रात्यगाम
 यदत्यरौरिचाम ^{१४} यन्त्रात्यरौरिचाम प्रजापतौ ^{१५} प्रजापतिं ^{१६}
 तत्पितरमथेत्विति ^{१७} तद्वाच्यन्ततः ^{१८} प्रतितिष्ठन्ति ^{१९} तेषां य
 एव प्रायश्चीधो ऽतिराचः स उदयनीयः ^{२०} सत्तादुदवसाय

१ कर्तं B Be.

२ Thus M; वाव पराचः स्वर्ग्यः B Be; वाचस्वर्ग्यः T; वाचस्वर्ग्यः Be 11 DU.

३ Text not wholly certain: वा ऋचाच पराच M; वावपराचः all the other MSS.

४ Thus U (sec. m.) B Be; प्रतिपत्तौ तत्प्रजापतौ तत्पितरः T Be 11 D; M reads as B, but with तत् also before प्रजापतिं ।

५ Thus B Be; तद्वाच्यन्ततः Be 11 DU; तद्वाच्यन्ततः T; तद्वाच्यन्ततः M.

ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन चतुष्टोमेन षष्ठशमनीयेन सहस्र-
दक्षिणेनैकैको यजेत ^१ ॥ ९ ॥ द्वितीयः ॥

अथातो ग्रहकृतेरेव मौमा^२सैन्द्रवायवायं प्रथममहः ^३
शुक्रायं द्वितीयमाययणायं तृतीयं च चतुर्थं चैन्द्रवायवायं
५ पञ्चममहः ^४ शुक्राय^५ षष्ठं च सप्तमं चाययणायमष्टममहैन्द्र-
वायवाये^६ नवमदशमे^७ इति^८ त्वा^९ अध्वर्युतो^{१०} इय
हन्दोगवहृचतो^१ गायत्रीप्रातःसवनः प्रथमस्त्रिरात्रस्त्रिष्टु-
ब्बाध्यंदिनो^२ जगत्तृतीयसवनो^३ जगत्प्रातःसवनो द्वितीय-
स्त्रिरात्रो गायत्रीमाध्यंदिनस्त्रिष्टुप्तृतीयसवनस्त्रिष्टुप्रातःसवन-
१० स्तृतीयस्त्रिरात्रो जगन्माध्यंदिनो गायत्रीतृतीयसवन इति^४
तस्मात्सहस्रं^५ उपयन्ति ^६ ॥ १० ॥

१ Thus MT Bell UD and Kes; चैन्द्रवायवायमष्टममहः शुक्रायं
नवममहैन्द्रवायवायं दशमम् B Be; on the whole passage cp. also Āp.
xxi. 14. 5.

२ My correction; इतीन्वाध० M; इतीन्वाध० T Be 11 DU; इतीने
वाध० B Be.

३ Thus M only; गायत्रीप्रातःसवनं प्रथमं चिरात्रं the other MSS.

४ Thus M only (on the form चिष्टुप्त० cp. TS. vii. 2. 8. 3);
चिष्टुप्ता० B Bell; चिष्टुप्त० Be TD; चिष्टुप्ता० U.

५ All exc. M जगतीतृतीयो ।

६ T Bell DU om. इति and read 'सवनस्तस्मात्'; on this whole
passage cp. Śây. on Ait. Br. iv. 25. 10.

७ Thus all exc. M, which has: तस्मात्सहस्रं and Be 11 which
reads: तस्मात्सहस्रं । The reading of M might be correct.

अयातः पशुकृतेरेव मीमांसेन्द्राग्राः पशवः स्युरित्येक
 आह्वरंघ्रेरयं लोको वायोरन्तरिचमसाविन्द्रस्य^१ यदैन्द्राग्रः
 पशुर्भवति वाचव्यो वसाहोम इमानेव^२ तल्लोकान्प्रीणन्त^३ एषु
 लोकेषु प्रतितिष्ठन्तो यन्त्यथ^४ ये^५ ऽनैन्द्राग्रान्प्रतिपद्यन्ते^६ यथा
 अयमे ऽनाहृत्य^७ पापीयस आहरन्ति^८ तादृक्तत्तस्मादैन्द्राग्राः^९
 पशवः स्युरित्येतदेकमतिराचपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा^{१०}
 एकादग्निना^{११} अभितो मध्य ऐन्द्राग्राः^{१२} सर्वाग्नेया^{१३} एव स्युरि-
 त्येतदेकः^{१४} सर्वैन्द्रा^{१५} एव स्युरित्येतदेकः^{१६} सर्वप्राजापत्या^{१७}
 एव स्युरित्येतदेकः^{१८} सर्वैकादग्निना^{१९} एव स्युरित्येतदपरं^{२०}
 तेषां^{२१} सर्वैकादग्निनैर्यतां प्रसिद्धमेव प्रथमे ऽहनि प्रथमासेका- १०

१ Thus M; इमानेवैतेर्लो० B Be; इमानेवैतेर्लो० T Be 11 D; इमानेव-
 नैर्लो० U. - प्रीणन्त M, प्रीणयन्त all the other MSS.

२ यान्त्यथ M.

३ Thus M (without, of course, avagraha); वेन्येनैन्द्राग्राव्य० U;
 वेन्येनैन्द्राग्राः प्र० B Be; वेन्येनैन्द्राग्रांप्र० T Be 11 D.

४ नान्येनाहृत्य M.

५ आहरन्ति MU Be 11 D; आह्वरन्ति B Be.

६ तत् after तादृक् found in Be B only.

७ ऐका० M only, but cp. TS. vi. 6. 5. 1.

८ सर्वे चय० Be.

९ Thus MU; सर्व ऐन्द्रा B Be; सर्वेन्द्राग्रा T Be 11 D.

१० Thus M; सर्वे or सर्वाः प्रा० the other MSS.

११ सर्वे ऐका० B Be.

दशिनौमालभन्त^१ आग्नेयस्य वारुणसुपालम्भं^२ कुर्वन्ति^३ तथा-
स्यैतानि दश मध्यमान्यहान्यनतिरिच्यमानाः पशवो ऽनुभवन्ति^४
प्रसिद्धमेवोत्तमे ऽहन्युत्तमासेकादशिनौमालभन्त^५ आग्नेयस्य
वा वारुणस्य वा वैश्वदेवसुपालम्भं कुर्वन्ति^६ ॥ ११ ॥

- १ तदु वा आर्ज्यद्वादश^१ दौचा द्वादशोपसदो द्वादशाहं
प्रसुताः कथमस्यैतान्यहानीष्टान्याप्रौतानि^२ पशुमन्ति भव-
न्तीति^३ तिस्र एकादशिन्यो ऽग्नीषोमीयो वैश्वदेवो ऽनूवन्ध्या^४
षट्चिष्टतमेते^५ पशवः षट्चिष्टतमेतान्यहान्येवमस्यैतान्यहा-
नीष्टान्याप्रौतानि पशुमन्ति भवन्तीति^६ तदु वा आर्ज्य-
१० द्वादश दौचा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसुताः कथं द्वाद-
शाहेन संवत्सर आयत इति^१ द्वादश पौर्णमास्यो द्वादशाष्टका
द्वादशमावास्या^२ एतानि ह^३ वै^४ संवत्सरस्य वर्षिष्ठान्यहान्येता-

१ भन्त MB Be; भन्ते the other MSS. (cp. Āp. xxi. 14, 7); the last time DÜ also plural.

२ Thus M; वारुणस्य वा वैश्वदेवसुपा० B Be; वा वारुणस्य etc. (as B Be) T Be 11 UD.

३ यद् om. all the MSS. exc. M.

४ M only has preserved this correct reading, all the other MSS. are badly corrupt.

५ Thus all; are we to correct षट्चिष्टतमेते ?

६ Thus all, exc. M, which reads : षट्चिष्टतमेतान्य०; are we again to correct षट्चिष्टतमेतानि ?

७ Thus B Be; ह om M; नवे TBe 11 DÜ.

न्यनु संवत्सर आष्यते ^१ 'समाप्तो दादशाहः' समाप्तः संवत्सर-
काम ^१ एवं दादशाहेन संवत्सर आष्यते ^१ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

संवत्सराय दौक्षियमाणाः समवस्यन्ति ^१ तद्ध स्मैतत्पूर्वं संव-
त्सरः समवसाद्यासते अन्योन्यस्थानूकं च मानुषं च विजिज्ञास-
माना ^१ उत्तो ^२ ह्येकः ग्रमरयस्य ^३ कर्ता भवति ^१ ते चतुरहे ^४
पुरस्तान्मास्यै पौर्णमास्यै दौचन्ते ^१ तेषामेकाष्टकायां क्रयः संप-
द्यते ^१ इति नु यदि समामविज्ञाय ^५ दौचन्ते ^१ यद्यु वा एतस्या-
मेवैकाष्टकायाः समा ^६ विजिज्ञासन्ते ^६ चतुरहे एव पुरस्ता-
त्फाण्ड्ये वा चैथ्ये वा पौर्णमास्यै दौचन्ते ^१ तेषामपरपच-
स्याष्टम्यां क्रयः संपद्यते ^१ तेनैकाष्टकां न कृमत्कुर्वन्ति ^१ तेषां ^{१०}
पूर्वपचे सुत्या संपद्यते ^१ पूर्वपचं मासा अभि संपद्यन्ते ^१ पूर्व-
पचे प्रसवः पूर्वपचे वैषुवतं पूर्वपच उत्थानः ^१ समानं दादशा-
हिकं कर्म ^१ तथैव षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः ^१ संनिवपन्ति यद्य-
नग्निचित्यं भवत्यथ यदि साग्निचित्यं प्रथमायामेवोपसद्युत्तर-
वेदिः ^१ संनिवपन्ति ^१ ॥ १३ ॥

१५

१...१ Thus M; i. s. o. संवत्सरकाम एवं T Be II DU : संवत्सरकामेकस
एवं; acc. to B Be the passage runs thus: एवं दादशाहेन संवत्सर
आष्यते समाप्तो दादशाहः समाप्तः संवत्सरकामः ।

१ Thus M Be; *स्थानूकं Be II; *स्थायकं BUD.

२ Thus M Be (sec. m.), cp. supra xvi. 1 (p. 245, 1); अज्ञाना
the other MSS.

३ The word occurs again xvii. 43 and Drāhy. v. 4. 11.

४ समविज्ञाय M.

५ Thus M; समामविज्ञायासते Be; समामविज्ञासते the other MSS.

तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः संवत्सरं प्रसृता^१ न
 संवत्सरे ऽग्निं चिन्वीतेत्येकं आह्वयित्व तं ह्येके^२ प्रसिद्धेन
 कर्मणोपवसथाद्यन्ति^३ तेषां प्रसिद्धं ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः
 प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते^४ तस्मिन्संस्थिते चतुर्विंश-
 ५ सुकथ्यमारम्भणीयमुभयसामानमुपयन्त्याभिप्लवः^५ षडहमुप-
 यन्ति^६ 'ज्योतिरग्निष्टोमो गौरुकथ्य आयुरुकथ्यो गौरुकथ्य
 आयुरुकथ्यो ज्योतिरग्निष्टोमस्तं चतुरुपयन्ति^७ रथंतरं दृह-
 द्रथंतरं दृहदिति विपर्यासं पृष्ठे भवतः^८ पृष्ठः षडहः^९ स
 मासस्तेनैवः संपन्नेन पञ्च मासान्यन्यथैतः^{१०} षष्ठं मासः^{११} संभार्यः^{१२}
 १० संभरन्ति^{१३} त्रयो ऽभिप्लवाः षडहस्मान्यष्टादशाहानि^{१४} प्राय-
 णीयारम्भणीयौ^{१५} तानि विंशतिराहानि^{१६} पृष्ठः षडहो ऽभि-
 जिज्ञयः परःसामानः^{१७} स मासो^{१८} ऽयं वैषुवतमथैतं वैषुवते
 ऽहन्येकविंशमग्निष्टोममुपयन्ति दृहत्सामानं^{१९} तस्य सौर्यो
 ऽतिघातः सौर्यः पशुरुपालम्भस्तद्धेतदेको^{२०} दिवैवैतेनाह्ना प्रति-
 ११ पद्यन्त उदित आदित्ये दिवाकीर्त्यमहरिति वदन्तो^{२१} यथैवा-
 न्येषामह्नामेवमुपाकुर्थादिति मौड्गल्यस्तस्य महादिवाकीर्त्यः^{२२}
 होतुः पृष्ठं विकर्णं ब्रह्मसामं भासो ऽग्निष्टोमो^{२३} ऽयोर्ध्वं वैषु-
 वताक्षीनावृत्तान्स्वरानुपयन्त्य विजिज्ञितमुपयन्त्याहत्तं पृष्ठः^{२४}

१ The following acc. to M; the other MSS. are all more or less corrupt.

२ corrected hesitatingly; तदोतैवदेक M; तदोचैवदेके Be; तदोतेतदेके Be 11 D; तदोतनदेके B; तदोतनदेके U pr. m.; तदोतुः तदेको U sec. m.; cp. infra. xvi. 16 (p. 263. 1) and xvii. 11.

षडहमुपयन्ति^१ । चयस्त्रिंशप्रभृत्याययणायमेतदहर्भवत्यथा-
वृत्तमेवाभिप्रवः षडहमुपयन्ति ॥ १४ ॥

ज्योतिरग्निष्टोम आयुक्कथ्यो गौरकथ्य आयुक्कथ्यो
गौरकथ्यो ज्योतिरेवाग्निष्टोमस्तं तथैव चतुरुपयन्ति^२ । दृहद्रथंतरं-
दृहद्रथंतरमिति विपर्यासं पृष्ठे^३ भवतः^४ । पृष्ठ्यः षडहः पुरस्तात्^५
मासस्तेनैवः संपन्नेन पञ्च मासान्वक्त्यथैतः^६ षष्ठं मासः
संभार्यः संभरन्ति^७ । दावभिप्रवौ षडहौ तानि दादशाहानि^८
गोआयुषी तानि चतुर्दश^९ । चत्वार्यूर्ध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश^{१०}
दशरात्रो महाव्रतं चातिराचक्ष^{११} । स मासस्तदेतन्मासिपृष्ठं
गवामयनम्^{१२} ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

अनुसर्गं दृहद्रथंतराभ्यामित्युत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपेयु-
स्तद्वितीयं गवामयनं^१ । दशमासं^२ तृतीयमभिप्रवाद्याचीयन्ति^३
च तदङ्गिरसामयनं^४ । पृष्ठवाद्याचीयन्ति च तदादित्यानामयन-
मग्निष्टोमाद्याचीयन्ति च तत्प्रजापतेरयनं^५ । प्रायणीयोदय-
नौयावभितो मध्ये ऽग्निष्टोमास्तद्वितीयं प्रजापतेरयनम्^६ ।
सर्वाग्निष्टोमा^७ एव स्थुरिति तत्तृतीयं प्रजापतेरयनमथातो

१ चयस्त्रिंशप्रः M ; चयस्त्रिंशत्प्रः the other MSS.

२ All MSS. exc. M ins. इति ।

३ Thus M ; पृष्ठो Be UD ; पृष्ठो B ; पृष्ठो Be 11.

४ Thus M ; मासान्वयत्सः B Be 11 DU (pr. m.) ; मासानुपयत्सः Be

५ Thus M ; दशममासं तृतीयमभिः Be ; दशमासामभिः BU (pr. m.) ;

दशममासमभिः Be 11 U (sec. m.).

६ सर्वेभिः Be.

ग्रहकृतेरेव मीमांसा^१ तद्धेतदेके^२ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ
 गृह्णन्ति प्रायणीयादेवाग्रे ऽतिराचादोदयनीयादाम्बै सरस्वती
 यज्ञो विष्णुस्ते वाचं चैव यज्ञं च मध्यतः परिगृह्णानानां
 उद्वचं गमिष्यामः^३ इति वदन्तस्तदु वा आर्ज्यदाचा^४ यज्ञ-
 ५ स्थायते तेन सरस्वत्याग्रा^५ यदु^५ यज्ञस्तेन^५ विष्णुर्न वै^६ नो
 ब्राह्मणं भवति^७ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ गृह्णीयादिति नैतदा-
 द्रियेत^८ नाद्रियेतेति^९ स्थितिः^९ ॥ १६ ॥

अथातो ऽश्वदाभ्योरेव ग्रहणं^१ प्रायणीये ऽदाभ्यं
 गृह्णीयादऽश्वं वैपुवते ऽदाभ्यं महाव्रत उभौ प्रायणीय उभौ
 १० वैपुवत उभौ महाव्रते^१ यच क चैवैनौ^२ गृह्णीयादित्येतद-
 परमथातः परःसामामेव ग्रहणं^३ ते वा एते परःसामानः
 पुरस्तादैपुवताक्षरहमन्वहमितः पराञ्चो गृह्णन्त उपयामगृहीतो
 ऽस्यद्वस्त्रौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्त्रा

१ Thus Be; तद्धेतैतदेके MUD; तद्धेतदेके Be 11; तद्धेतैतदेके B; cp. supra p. 261, 14.

२ *आमह Be and M, but, if I see right, the ह has been struck out.

३ *वांवाचा M.

४ All MSS. exc. M *ग्रा इति ।

५ Thus M; यद्यज्ञस्तेन Be; यज्ञंयज्ञस्तेन the other MSS.

६ वै om. BUD Be (pr. m.).

७ Thus M (cp. supra p. 252, 10); नैतदाद्रियेत आद्रियेतेति the other MSS.

८ Thus M; चैनौ the other MSS.

प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
 जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैधुवते ऽङ्गि शुक्राया यहा गृह्णन्ते^१
 समानं कर्माययणाद्ब्रह्मादाययणं^२ गृहीत्वा चैत्परः सान्नो गृह्णा-
 त्युपयामगृहीतो ऽस्य ह्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि ५
 प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ सौर्धर्चा^३ सौर्धर्मति-
 याह्यं गृह्णाति ॥ १७ ॥

तरणिर्विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय
 त्वा भ्राजस्वते जुष्टं गृह्णामीति^४ परिमृज्य सादयत्येष ते
 योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वत इत्यावृत्तागृह्णात्युपयाम- १०
 गृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्य ह्य-
 स्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीति^५ सन्नैतदहरति याह्या गृह्णन्त
 इति ब्राह्मणमथोर्ध्वं वैधुवताक्षरहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति
 वैश्वकर्मणादित्याभ्यां विपर्यासमुपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा १५
 प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मणं^६ विश्वकर्मन्दविषा
 वावृधान इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीत्यादित्यमदितिर्न उरुष्यत्वित्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽस्य ह्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मण-
 मयादित्यमथोर्ध्वं अहाद्वैश्वकर्मणादित्याभ्यामेव विपर्यासमेत्या २०

महाव्रतान्तावुभौ सह महाव्रते गृह्येते । अथैतं महाव्रतौये
ऽङ्गि प्राजापत्यमतिद्याद्यं गृह्णाति । त्वं क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्व
इत्यनुद्भृत्योपयामगृह्णीतो ऽसि प्राजापत्ये त्वा जुष्टं गृह्णामीति ।
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्राजापत्ये वेति ॥ १८ ॥

- ५ अथातः पशुकृतेरेव सौमाष्ट्यैवेन्द्राग्रानां प्रशूसाति-
रात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा । ऐकादशिना अभितो
मध्य ऐन्द्राग्राः । सर्वाग्नेया एव सूरित्येतदेकः । सर्वैन्द्राग्रा
एव सूरित्येतदेकः । सर्वप्राजापत्या एव सूरित्येतदेकः ।
सर्वैकादशिना एव सूरित्येतदपरं । तेषां सर्वैकादशिर्नैर्घतां
१० प्रसिद्धमेवोत्तमस्य दशरात्रस्य द्वितीये ऽहन्मसदग उक्थ्य एका-
दशिन्यायते । तस्य नवाहान्यपशून्यतिरिच्यन्ते । तेत्येताञ्च
ब्राह्मणवतः पशूनाञ्चभन्ते वैष्णवं वामनमित्येतां संपास्य
यतां बार्हस्पत्यो वैषुवते सवनीयः संपद्यते । तस्य सौर्यमुपा-
लभ्यं कुर्वन्ति । यद्यु वा एताञ्च ब्राह्मणवतः पशून्
१५ विन्दन्ति नवैतानि मध्यमानि भावत्सरिकाण्यहान्यैन्द्राग्रपशूनि

१ Thus M; सौमाष्ट्या उक्तेवैन्द्राग्रानां Be; सौमाष्ट्या ऐन्द्रा B Be 11 UD.

२ Thus M; एका the other MSS.

३ सर्वे आग्ने MSS. exc. M.

४ सर्वे ऐ MSS; this passage is missing in M.

५ सर्वे प्रा MSS. exc. M.

६ Thus M; सर्वे ऐका Be; सर्वे एका the other MSS.

७ Thus M; यतां or यताः the other MSS.

८ मेव M Be; मेव the other MSS.

९ M; रतं नव Be 11 BUD; रतानेव Be.

कुर्वन्ति । तेषामेवं यतामैन्द्राग्नौ वैषुवते सवनीयः संपद्यते ।
तस्य सौर्यमुपालम्भं कुर्वन्ति । सावित्रो महाव्रते । तस्य
प्राजापत्यस्य पर ऐन्द्रस्यर्षभ उपालम्भौ भवतः । ॥ १८ ॥
पञ्चमः ॥

शो महाव्रतमित्युपकल्पयते । परिमितावधानपरिमिता-
न्दुभौः स्यावतः । अवेवाजिस्तस्यर्मः । चेदसंवर्तः । च भूमि-
दुन्दुभिमार्षभं चर्म सलाङ्गूलं ब्राह्मणं च शूद्रं चार्द्रं । च चर्म-
कर्त । श्रेष्ठः होता कूर्चाविध्युर्दुर्भीर्होत्रकाः । औदुम्बरौ सुद्राता-
सन्दीमुपकल्पयते । वाणं च शततन्तुमाघाटीः पिच्छोलाः ।
कर्करीका इति तद् पद्मयः । कटपरिवारं च मिथुनौ चापरि-
मिताश्च दास्यस्यावत । अवेवोदकुम्भानयैतं । महाव्रतीये ऽङ्गि
पञ्चविंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामानः । समानं कर्मा
माहेन्द्राद्ब्रह्मन्माहेन्द्रं ग्रहं गृहीत्वायैतान्संभारानायातयति ।
अघनेनाग्नीध्रं गर्तः खानयित्वा र्षभेण क्रूरचर्मणोत्तरलोखाभि-

१...१ This passage found in M and Be sec. m. only.

२ तावत् एवा० Be.

३ Corrected (cp. infra p. 267. 5); चेदसंवर्तं M; चेदसं० Be.

४ om. Be.

५ ० प्रसौ० M Be.

६ पिच्छोलाः M here and infra.

७ Thus M; एवोद० the other MSS.

८ om. all exc. M Be.

९ कर्तं M Be II (pr. m.) D.

विघ्नन्ति^१ । तस्य लाङ्गूलमुखिद्य हन्तानूपतिष्ठते^२ । ऽचैतान्दु-
न्दुभीननुदिग्रमासञ्चयति^३ । तानाह्ननैरनाघ्नन्^४ एते हन्तारो
ऽनूपतिष्ठन्ते^५ । ऽयैते रथाः समन्तं देवयजनं परीत्योत्तरत-
स्तिष्ठन्ति^६ । तेषां तिसृधन्वी राजपुत्रो मुख्यो भवति^७ ॥ २० ॥

५. तस्मा अयेणाग्नीध्रमिडसंवर्ते^८ चर्मकर्तव्यवास्यति^९ । तं कालं
एव ग्रस्त्यावृण्वत्यैतौ ब्राह्मणश्च शूद्रश्चान्तरेण सदोहविधाने
तिष्ठत आर्द्रं चर्मकर्तमादाय^{१०} । श्लेष्म^{११} होतासजते^{१२} । कूर्चाव-
ध्वर्युरुपसृणीते हसीर्होचका^{१३} । औदुम्बरीसुङ्गातासन्दीमारो-
हत्यादत्ते वाण^{१४} । शततन्तुमाघाटीभिः पिच्छोलोभिः कर्क-

१०. रौकाभिरित्युङ्गातारं पन्नयः पर्युपविशन्त्यथ दक्षिणे वेद्यन्त
कटपरिवारे मिथुनौ संप्रवादयतो^{१५} । ऽयैता दास्य उदकुम्भा-
नधिनिधाय मार्जालीयं पर्युपविशन्त्यथाध्वर्युः कूर्चयोरासीनो
माहेन्द्रश्च स्तोत्रमुपाकरोति^{१६} । स्तुवते माहेन्द्राय^{१७} । प्रस्तुते सावि-
त्रेऽथैषमाहाजिसृत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो
११. ऽभिषुणुताग्नीदागिरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातः

१. *विघ्नन्ति M; cp. supra XI, 10 (p. 79. 4) and infra XVII, 39, XVIII, 18.

२. Corrected; तानाह्ननैरनाघ्नन्त M; तानाह्ननैरनाघ्नन् B Be 11 UD; तानाह्ननैरान्वाह्नन्ता Be.

३. Thus M; परीत्यरटंनोत्तरतस्ति. all the other MSS.

४. Thus M; *मिपसंवर्ते all the other MSS.

५. Thus M; संप्रवादेनो BUD (pr. m.) Be 11 (pr. m.); संभवतो Be 11 (see m.) D (see m.); संप्रवादयतो Be.

सौम्यस्य विद्मोति ' यथाश्वप्रैषं ते कुर्वन्ति ' धावन्त्याजिह्वत '
 आग्नन्ति दुन्दुभीक्ष्णं प्रवदन्ति वाच ' आघाटीभिः पिच्छोलाभिः
 कर्करौकाभिरित्युद्गातारं पञ्चय उपगायन्ति ' ॥ २१ ॥

भद्रसु नाम सामासि ' तद् वाचोपगीयते ' ' स्यैष '
 तिसृधन्वी राजपुत्रश्चमां वभिनन्ति ' तं ब्राह्मणोऽनूपतिष्ठते १
 मापराक्षीर्मातिव्याक्षीरिति ' तत्तथैव चिभिरनार्चितमवभिन-
 त्यथैतौ ' ब्राह्मणश्च शूद्रश्चाद्रौ चर्मकर्तुं व्यायच्छेते इमे ऽराक्षु-
 रिमे सुभृतमकञ्जिति ब्राह्मण ' इम उदासीकारिण इमे
 दुर्भूतमकञ्जिति वृषलो ' ब्राह्मणः संजयति ' नश्यति वृषलः '
 संवर्तेते मियुनावथैता दास्य उदकुम्भानधिनिधाय मार्जालीयं १-
 परिनृत्यन्त्युपस्थानुपहत्य दक्षिणान्पदो निघ्नन्तीरिदं मधुं २ गाय-
 न्यस्तासां सक्तपरीतानां प्रथमां वाचयति ॥ २२ ॥

गाव एव सुरभयो गावो गुग्गुलुगन्धयः । गावो वृत्तस्य
 मातरस्ता इह सन्तु भूयसीर्हैमहाः इदं मध्वित्युपस्थानुपहत्य
 दक्षिणानेव पदो निघ्नन्ति ' द्वितीयं परीतानां प्रथमामेव १५
 वाचयति ननु गावो मक्षीरस्य गङ्गाया उदकं पपुः । पपुः
 सरस्वत्यौ नद्ये ताः १ प्राचीरुज्जगाहिरे २ हैमहाः इदं मध्वित्यु-

१ Thus M; *पगायतेथैष BUD Be 11; *पगायत्यथैष Be.

२ L. s.o. स्वभिनन्ति B. Be 11 UD: भवति ।

३ Thus M and cp. Āp. XXI. 19. 18; निघ्नन्तीदं the other MSS.

४ Thus M; नाः प्रातरप्राचीर्जं जगाभिरे (or जगाभिः) the other MSS.;
 Kes.: नाः प्राचीरुज्जगाहिरे; cp. Āp. XXI. 20. 3.

- पश्चात्तुपहत्य दक्षिणानेव पदो निघ्नन्ति^१ तृतीयं परीतानां
 प्रथमानेव वाचयति यदा राखन्धौ^२ वदतो^३ घाम्भं^४ मङ्गीरदा-
 शकौ^५ । चेमाध्यवस्यतो घामे^६ नानद्वाः स्रव्यते वहन्महाः
 इदं मध्वित्यैना उत्तरेण मार्जनीयं तिष्ठन्धो वाचयतीद-
 ५ मेव मधु सारघमयः सोमः सुतो बृहत् । तमिन्द्र परिता-
 त्वपीर्द्धमहाः इदं मध्विति^७ ता अत ऊर्ध्वमिदं मध्विदं मध्विदं
 मध्वित्येव^८ परिचन्ति^९ तेषां य एव प्रायणीयो इतिरात्रः स
 उदयनीयः^{१०} सत्तादुदवसाय ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन^{११} चतुष्टोमेन
 षष्ठशमनीयेन सहस्रदक्षिणेनेकैको यजेत^{१२} ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥
- १० स्वर्गकामो द्विरात्राय दीचते^१ तस्यापरिमिता दीचा
 द्वादशोपसदः^२ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 द्विराचस्य मे सतो इमावास्याया उपवसयीये इहपूर्वमहः
 संपत्यत उत्तरभिन्नोत्तरमिति^३ तस्य तथा संपद्यते^४ इभिन्नवः
 पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं^५ ज्योतिष्टोमो इग्निष्टोमः पूर्वमह-
 १५ र्भवति^६ तेजस्येनावरुद्धे^७ सर्वस्तोमो इतिरात्र उत्तरः^८ सर्व-
 स्थाष्टौ सर्वस्वावरुद्धौ^९ गायत्रं पूर्वं हन्ताम भवति^{१०} वैष्टुभ-

१ Uncertain ; राखन्धौर्वदतो M ; राखन्धौ वदतो Be 11 ; राखन्धौतो
 वदतो Be ; पाराख्यौर्वदतो U ; D indistinct.

२ Thus M ; घाम्यर्मको Be Be 11.

३ घामे M ; घामो the other MSS.

४ *त्येवमेव M.

५ Thus M Be ; ज्योतिष्टोमेन चाग्निष्टोमेन the other MSS.

सुत्तरे^१ रथंतरं पूर्वं ऽहन्साम भवति^२ दृष्टदुत्तरे^३ वैखानसं पूर्वं
 ऽहन्साम भवति^४ षोडशुत्तरे^५ हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति^६
 हविष्कृन्निधनमुत्तरं^७ नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्यं भवत
 इति ब्राह्मणः^८ संतिष्ठते दिराचस्त्रिरात्रेण यक्ष्यमाणो भवति^९
 स उपकल्पयते सहस्रं^{१०} तस्मिन्नुन्नतो वेहदामन इति भवन्त्य-
 वास्त्रैषा सहस्रतम्यन्यतएनौ कण्डूकृतोपकृप्ता^{११} भवति^{१२} दीचते^{१३}
 रोहिण्या पिङ्गलवैकहायन्या सोमं क्रीणाति^{१४} दादशोप-
 सदः^{१५} ॥ २४ ॥

तायते प्रथमे ऽहन्मिष्टोमस्तस्य चित्प्रातःसवनं पञ्चदशं
 माध्यंदिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनः^{१६} स दाक्षिणानि^{१७}
 ऊलाग्रीभिः सुवाङ्मतिं जुहोति त्वं सहस्रमानय । उन्नत उदस-
 स्वाभिनस्तुचम् । सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह
 पुनर्माविशताद्रयिरित्युन्नत एतेषां चयाणां त्रिःशच्छतानां^{१८}
 प्रथमो नौयते^{१९} ऽहीनसंततिं करोति^{२०} तायते द्वितीये ऽह-
 न्युक्त्यस्तस्य पञ्चदशं प्रातःसवनः सप्तदशं माध्यंदिनः सवनः^{२१}
 मेकविःशं तृतीयसवनः^{२२} स दाक्षिणानि ऊलाग्रीभिः सुवाङ्मतिं
 जुहोत्यूर्गन्वाङ्गिरसूर्णचदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा
 हिः^{२३} सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुन-
 र्माविशताद्रयिरिति^{२४} वेहदेतेषां चयाणां त्रिःशच्छतानां^{२५}
 प्रथमा^{२६} नौयते^{२७} ऽहीनसंततिं करोति^{२८} तायते तृतीये ऽह-^{२९}

१ Thus M and Karmāntasūtra ; कर्मवृत्तौ the other MSS.

२ Sic MSS. !

३ प्रथमो M Be.

अतिराचक्षेः सप्तदशं प्रातःसवनमेकविंशं माध्यंदिनं सवनं
चिषव आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोमसामैकविंशान्यु-
क्त्यानि सषोडशिकानि ^१ षोडशं प्रथमं रात्रिसाम पञ्चदशा-
नीतराणि चिष्टद्राघंतरः ^२ सन्धिः ^३ स दाक्षिणानि ऊलाग्रीध्रे
५ सुवाङ्मतिं जुहोति त्वं सहस्रस्य प्रतिष्ठामि वैष्णवो वामन-
स्त्वम् । सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा-
विशताद्रयिरिति ^४ वामन एतेषां त्रयाणां चलारिंशच्छतानां ^५
प्रथमो नौयते ^६ नाचाङ्गीनसंततिं करोति ^७ ॥ २५ ॥

अथैतां सहस्रतमीमुत्तरेणाग्रीध्रे ^८ पर्याणीयाहवनौयस्वान्ते
१० द्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ्र कलशं मक्षुहधारा पयस्वत्या त्वा
विशन्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । सा मा सहस्र आभज
प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशताद्रयिरिति ^९ प्रजयैवैनं
पशुभौ रय्या समर्धयति प्रजावान्पशुमात्रयिमान्भवति य एवं
वेदेति ब्राह्मणमय वै भवति तथा सहाग्रीध्रे परेत्य पुरस्ता-
१५ त्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादिति ^{१०} स तथा सहाग्रीध्रे परेत्य
पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहोत्युभा जिग्यथुर्न पराजयेथे न
पराजिग्ये कतरश्चनैनोः । इन्द्रश्च विष्णो यदपस्तुधेयां वेधा

१ Thus M; षुचद्राघंतरः Be; षुचद्रघंतरः the other MSS.

२ प्रतिष्ठा अग्नि all, also M.

३ स M.

४ Thus M only (sic!); चलारिंशजानि all the other MSS.

५ अग्रीध्रे MSS.; U sec. m. 'अग्रीध्रे' ।

सहस्रं वि तदैरथेथामिति । वेधाविभक्तं वै चिरात्रे सहस्रम् ।
 साहस्रीमेवैनां करोति । सहस्रस्यैवैनां मात्रां करोतीति
 ब्राह्मणमयास्यै रूपाणि जुहोत्यज्येतायै स्वाहा हव्यायै स्वाहा
 श्वेतायै स्वाहेत्ययास्या उपोत्थाय नामभिर्दक्षिणं कर्णमाजप-
 तीडे रन्ते ऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि विश्रुत्येतानि ५
 ते अग्निरे नामानि सुहृतं मा देवेषु ब्रूतादिति । देवेभ्य
 एवैनमावेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्त इति ब्राह्मणम् ॥ २६ ॥

अथैताः सहस्रतमौमन्तरेण चात्वालोत्कराबुदीचीं नौय-
 मानामनुमन्त्रयते आ मा सुवर्गं लोकं गमय सा मा ज्योति-
 श्चान्नं लोकं गमय सा मा सर्वाण्युष्टान्लोकान्गमय सा मा १०
 प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशताद्रयिरिति ।
 प्रजयैवैनं पशुभौ रय्यां प्रतिष्ठापयति । प्रजावापशुमा-
 चयिमाश्रयति य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तामग्नौधे
 वा ब्राह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा
 दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृह्णीतं भवतीति ब्राह्मणमथ वै १५
 भवति यस्तामविदाप्रतिगृह्णाति तां प्रतिगृह्णीयादेकासि न
 सहस्रमेकां त्वा भृतां प्रतिगृह्णासि न सहस्रमेका मा भृता-
 विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां भृतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं य
 एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति स्योनासि सुषदा सुगेवा
 स्योना माविश सुषदा माविश सुगेवा माविशेत्याह । स्योनै- २०
 वैनः सुषदा सुगेवा भृताविशति नैनः हिनस्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रः सहस्रतम्यन्वेती ३

सहस्रतमौः सहस्राश्मिति ^१ यत्राचौमुत्सृजेत्सहस्रं सहस्र-
 तम्यन्विधात्सहस्रमप्रजाय^२ । सुवर्गं लोकं न प्रजानीया-
 त्तौचौमुत्सृजति ^३ तां सहस्रमनु पर्यावर्तते ^४ सा प्रजानती
 सुवर्गं लोकमेति ^५ यजमानमभ्युत्सृजतीति ^६ तां पुरस्तात्प्रतौचौ
 यजमानमभ्युत्सृजति ^७ क्षिप्रं सहस्रं प्रजायत उत्तमा नीयते
 प्रथमा देवाग्गच्छतीति ब्राह्मणं ^८ तेन हेतेन रौहिणेयः
 कोथुनिः^९ कौलाशो^{१०} यास्क ऋतुमुखेषु विद्यतेनेजे^{११} । ऽथो^{१२}
 राजमाम^{१३} मशको गार्ग्य आरुणेरन्नेवासी ^{१४} स^{१५} ह^{१६} सः स्या-
 मदृद्धोवाच^{१७} ननु मत^{१८} एकाहाश् इति ^{१९} नेति हैनं प्रत्यु-
 १० वाच ^{२०} तः होपेयाय ^{२१} तस्मा उ हैनः स उवाच ^{२२} तेन
 ह स्म^{२३} समस्तेनैव^{२४} यजते ^{२५} तमेतं गर्गचिराच इत्या-
 चचते ^{२६} ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

चतुरो वीरानवरुत्समानश्चतुराचाय दीचते ^{२७} तस्या-
 परिमिता दीचा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतु-

१ Thus M ; काथुनि B Be 11 D ; काथनिः Be.

२ कौलाशो B.

३ Thus M ; विद्यतेनेजेताजमाम B Be 11 DU ; विद्यतेनेयजेताचो राज-
 माम Be.

४ Thus M ; संहस्रं स्यो (स्या) इद्धोवाच B Be 11 UD ; सहस्रं इद्धोवाच Be.

५ Doubtless corrupt ; thus reads M ; त्वर Be 11 D ; त्वर BU ;
 तप Be.

६ Thus M ; स (या) मशको (जे) नैव the other MSS.

७ From here unto दीचते, p. 274. 5, left out in M.

विष्णाः पवमाना^१ उद्यत्सोमाः^२ स्फुरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो
 दाबुक्थ्यावथातिराचन्द्दोगानु^३ सामविकल्पं^४ पृच्छेयुरित्येत-
 दपरमचिः अद्वादेवं यजमानं चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेज
 इन्द्रियं ब्रह्मवर्चममन्त्राद्यमित्येताभ्यामानवरुत्मानश्चतुराचाय^५
 दौचते^६ तस्यापरिमिता दौचा दादशोपमदोऽस्याहान्यग्नि- ५
 ष्टोमा एवैते चतुष्टोमाः स्फुरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो दाबु-
 क्थ्यावथातिराचन्द्दोगानु^३ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरं^७
 पुष्टिकामश्चतुराचाय दौचते^६ तस्यापरिमिता दौचा दादशो-
 पमदो^८ ऽथ वै भवति पुरोडागिन्य उपमदो भवन्तीति^९
 प्रथमे चतुराच आग्नेय आज्य आग्नेयमष्टाकपालः सायंप्रात- १०
 रन्ववधाय जुहोति^{१०} द्वितीये चतुराचे सौम्य आज्ये सौम्यं
 चतुष्कपालः सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति^{११} तृतीये चतुराचे
 वैष्णव आज्ये वैष्णवं चिकपालः सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति^{१२}
 तस्य चितृसप्तदशौ विपर्यासः सोमौ भवतः^{१३} प्राणो वै चितृ-
 दक्षः^{१४} सप्तदशः प्रजापतिः^{१५} प्राणाच्च खलु वा इदमन्त्राद्याच १५

१ Thus (without visarga) Be ; पवमानस्तसोमा B Be 11 UD.

२ I am in doubt whether चन्दोगानु सा० ३० or चन्दोगानु सा० ३० should be put into the text ; Be has each time the last mentioned reading, M presents once the first, once the last mentioned ; the other MSS. चन्दोगानु or ० तु or चन्दोगानु ।

३ सोमवि० B Be 11 DU ; सामवि० Be.

४ Thus Be ; ० नववत्स्य (तु) कामस्य० B Be 11 UD.

परिगृह्य प्रजापतिः प्रजायते ^१ प्राणाच्चैवेतदन्नाद्याच्च परिगृह्य
यजमानः प्रजायते ^२ तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतुस्त्रिंशपव-
मानाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो दावुकथ्यावयातिराच-
न्मन्दोगानु ^३ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरम् ^४ ॥ २८ ॥

प्रजातिकामो ^५ वा व्यावृत्तिकामो वा पशुकामो वा ^६ वाचो ^७
१० वान्तं ^८ परिजिगाहस्यन्ध्वराचाय दौचते ^९ तस्यापरिमिता
दौचा दादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः
सप्तदश उक्थ्यः पञ्चविंशो ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्निश्चजित्सर्व-
पृष्ठो ऽतिराचः ^{१०} सरस्वतेनायनेनेव्यन्तो ^{११} द्वयोर्गा उपकल्पयन्त
ऋषभैकादशा ^{१२} अन्या ^{१३} ऋषभैकशता ^{१४} अन्यार्क्षेषामाश्रित्यौ
१० इविधानं चाग्नौध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं ^{१५} रक्षौवतो भवत ^{१६}
उलूखलबुध्र एषां यूपो भवति ^{१७} ते सरस्वत्यै जघन्योदके ^{१८}
दौचन्ते ^{१९} तेषामयमेव त्रिवृदग्निष्टोमः संतिष्ठते ^{२०} तस्मि-
न्मन्त्रस्थिते ऽभि यूपं वचन्त्यभि धिष्णिथान्हरन्त्यग्निष्ठे ऽनभि

१ Cp. page 274, note 2.

२ प्रजापतिकामो all MSS. exc. M.

३ Thus M Be; वावाचमंत Be 11 वावाचामंत BUD.

४ नैष्यतो (०ते) MSS. exc. M.

५ Thus M; ऋषभैकादश Be; ऋषभैका Be 11 BUD.

६ om. M.

७ Thus all, exc. M, which has ऋषभैकादशता ।

८ Thus B Be 11 UD; जघनेनोदके Be M.

समवशमयन्ते^१ यदैषां समवशमयितव्यं^२ भवति^३ ते^४ ऽनेनैव^५
 पृष्ठेन^६ षडङ्गेन प्रतिपद्यन्ते^७ ऽहरहः शम्भान्यासेशम्भान्यासे
 यजमाना आकोशन्तो ऽव्यानिमिच्छमाना यदा दश शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^८ यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^९
 यदैषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्त्यथैकमुत्थानं आचे वा^{१०}
 प्रसवणे^{११} ॥ २६ ॥

अथातो मुन्ययनमित्याचक्षते^१ अमणः स्वारौविवधो^२ सर-
 स्वत्यै जघन्योदके^३ ऽग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्व-
 पति^४ सा प्रभिद्वेष्टिः संतिष्ठते^५ ऽथैतां^६ सवनेष्टिं निर्वप-
 त्याग्नेयमष्टाकपात्रमैन्द्रमेकादशकपात्रं वैश्वदेवं द्वादशकपात्र-^७
 मिति^८ तथा समस्तया वा^९ विहृतया वा प्रतिपद्यते^{१०} ऽह-
 रहः शम्भान्यासेशम्भान्यासे यजमान^{११} आकोशकव्यानिमिच्छ-
 मानो^{१२} यदेनं^{१३} प्रतिराधुवन्ति यदा वास्येत स्वारौविवधमा-
 ञ्छिन्दन्त्यथैकमुत्थानं^{१४} आचे वा प्रसवणे^{१५} ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

१ Thus Be; समाग्रन. M; the other MSS. are wholly corrupt.

२ Thus M; तमेवपृष्ठेन B Be 11 UD; तमेवपृष्ठेन Be.

३ Thus M; -विवधः Be; स्वारौवधा the other MSS.

४ Corrected; जघन्योदके M Be 11; जघनेनोदके the other MSS.

५ All exo. M om.

६ यजमाना M.

७ Corrected; *कोशमन्वा. B Be 11 UD; *कोशन्वा. Be; *कोश-
 नोन्वा. M.

८ Thus MU Be 11; यदैवं BD; यदैवं Be.

९ Thus M Be; स्वारौविवधमा. Be 11; स्वारौविवधमा BUD.

- पशुकामः सप्तराचाय दौचते ' तस्यापरिमिता दौचा दादशोपसदस्तस्याहानि चितृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्य एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यः पञ्चविंशो ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वष्टो ऽतिराचो ' वृहद्रथंतरे
 ५ पूर्वव्यहःसूपेत्य प्रत्यचं विश्वजिति पृष्ठान्युपयन्ति ' ब्रह्मवर्च-
 सकामो ऽष्टराचाय दौचते ' तस्यापरिमिता दौचा दादशोप-
 सदस्तस्याहानि चितृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्य
 एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यस्त्रयस्त्रिंश उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वष्टो ऽतिराचः ' प्रजासु वा
 १० चुद्युक्तासु व्योगामयावौ वा नवराचाय दौचते ' तस्यापरि-
 मिता दौचा दादशोपसदस्तस्याहानि व्योतिगौरायुरित्येतमेव
 व्यहं चिरुपयन्ति ' तेषामायुरतिराच उत्तममहर्भवति ' प्रजातिकामो वा व्यावृत्कामो वाभिचरन्वाभिचर्चमाणो वा
 दशराचाय दौचिष्यमाणो दशहोतारः कृत्वा दशराचाय
 १५ दौचते ' तस्यापरिमिता दौचा दादशोपसदस्तस्याहानि चितृ-
 दग्निष्टोमो ऽग्निष्टुदग्नेष्वीषु भवति ' पञ्चदश उक्थ्य ऐन्द्रीषु ' चितृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु ' सप्तदशो ऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु
 तीव्रमोम ' एकविंश उक्थ्यः सौर्यीषु ' सप्तदशो ऽग्निष्टोमः
 प्राजापत्यासूपहव्यस्त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु ' चयस्त्रिंश
 २० उक्थ्यो वैश्वदेवीषु ' विश्वजित्सर्वष्टो ऽतिराचः ' ॥ ३१ ॥

प्रजाक्रामा एकादशरात्राय दीचन्ते ' तस्मापरिमिता
 दीचा द्वादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रः ' पृष्ठयः षडह-
 स्तयश्चन्दोमा ' अथातिरात्रो ' इथाहीनविधिः पृष्ठयः षडह-
 स्तयश्चन्दोमा ' दशममहरथातिरात्रो ' इथायं पौण्डरीक
 एकादशरात्रो ज्युतदक्षिणो ज्युमहस्तदक्षिणस्तस्यापरिमिता ९
 दीचा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यभ्यासज्जः षडहस्तयश्चन्दोमा '
 दशममहरथातिरात्रो ' ज्वहः सहस्रसहस्रं ददात्युत्तमे ज्व-
 न्यश्चसहस्रं ददात्यथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते ' स भरत-
 द्वादशाह इत्येक आहुदीचते ' तस्मापरिमिता दीचा द्वाद-
 शोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रो ' ज्योतिरग्निष्टोमो ' इष्टौ १०
 ज्योतीः युक्त्या ' ज्योतिरेवाग्निष्टोमो ' ज्योतिरेवातिरात्र '
 उक्तो द्वादशाहो ' दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं व्यव-
 दधाति ' स उवेव ' तथोदशरात्रः ' ॥ ३२ ॥ नवमः ॥

अथ पूर्वस्यतुर्दशरात्रो ' इतिरात्रः ' पृष्ठयः षडहः ' प्रत्यङ्
 षडहो ' इथातिरात्रो ' इथोत्तरस्यतुर्दशरात्रो ' इतिरात्रो ' १५
 ज्योतिर्गौरायुरिति अहः ' पृष्ठयः षडहः ' प्रत्यङ् अहो '
 इथातिरात्रो ' इय पूर्वः पञ्चदशरात्रो ' इतिरात्रो ' ज्योतिर्गौरायु-
 रिति अहो ' दशरात्रो ' इथातिरात्रो ' दशमं चाहरतिरात्रं च

१ अहः M.

२ Thus MUD; ज्योतिरात्रो B Be; Be 11 def.

३ Thus M (sec. m.) BUD; अहानि M (pr. m.) Be; Be 11 def.

४ Thus Be B 11 DU; स चेव B; स एव M.

महाव्रतं^१ व्यवदधाति^२ स उवेवान्नाह्णः^३ षोडशराचो^४ ऽथो-
 त्तरः पञ्चदशराचो^५ ऽतिराचस्त्रिदश्रिष्टोमो^६ ज्योतिर्गौ-
 रायुरिति^७ अहः^८ पृथ्व्यः षडहः^९ प्रत्यङ् अहो^{१०} ऽयाति-
 राचो^{११} ऽथ सप्तदशराचो^{१२} ऽतिराच^{१३} एकः पञ्चाहो^{१४} दश-
 ५ राचो^{१५} ऽयातिराचो^{१६} दशमं चाहरतिराचं च महाव्रतं^{१७} व्यव-
 दधाति^{१८} स उवेवान्नाह्णो^{१९} ष्टादशराचो^{२०} ऽथ विंशतिराचो^{२१}
 ऽतिराचो^{२२} ज्योतिर्गौरायुरिति त्रयस्त्यहाः^{२३} पृथ्व्यः षडहः^{२४}
 प्रत्यङ् अहो^{२५} ऽयातिराचो^{२६} ऽयैकविंशतिराचो^{२७} ऽतिराचः^{२८}
 पृथ्व्यः षडहः^{२९} सप्तैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहानि
 १० भवन्ति^{३०} प्रत्यङ् षडहो^{३१} ऽयातिराचः^{३२} ॥ ३३ ॥ दशमः ॥

अथ पूर्वश्चतुर्विंशतिराचो^{३३} ऽतिराचो ज्योतिर्गौरायुरिति
 चत्वारस्त्यहा दशराचो ऽयातिराचो^{३४} दशमं चाहरतिराचं च
 महाव्रतं^{३५} व्यवदधाति^{३६} स उवेवान्नाह्णः^{३७} पञ्चविंशतिराचो^{३८}
 ऽथोत्तरश्चतुर्विंशतिराचो^{३९} ज्योतिरतिराचः^{४०} पृथ्व्यः षडह-
 १५ स्त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुपयन्त्यथानिहकं पृथ्व्यः षडहमुपयन्ति^{४१}
 चिहृत आयतने त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^{४२} रथंतरसामानं^{४३}
 तस्य चतुर्विंशः पवमाना भवन्ति^{४४} पञ्चदशस्यायतने चिणव-

१ All MSS. exo. M ins. च ।

२ Some of the MSS. उवेवान्नाह्णः ।

३ त्रिदश्रिष्टोमो M.

४ Thus M Be; चतुर्विंशतिः B Be II DU.

५ अग्निहोमम् i.s.o. उक्त्याम् M.

सुकथ्यमुपयन्ति दृढस्त्रामानं^१ तस्याष्टाविंशाः पवमाना भवन्ति ।
 सप्तदशस्यायतन एकविंशसुकथ्यमुपयन्ति वैरूपसामानं^१ तस्य
 द्वाविंशाः^१ पवमाना भवन्ति^१ स एवायतनं^१ एकविंश-
 सुकथ्यमुपयन्ति वैराजसामानं^१ तस्य षट्विंशाः पवमाना
 भवन्ति^१ स एवायतने^१ त्रिणवसुकथ्यमुपयन्ति शाकरसामानं^१ ५
 तस्य चत्वारिंशाः पवमाना भवन्ति^१ स एवायतने त्रय-
 स्त्रिंशसुकथ्यमुपयन्ति रैवतसामानं^१ तस्य चतुश्चत्वारिंशाः
 पवमाना भवन्ति^१ त्रयस्त्रिंशास्तयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ तस्या-
 ष्टाचत्वारिंशाः पवमाना भवन्त्यथादत्तं पृथक्^१ षडहमुप-
 यन्ति^१ ॥ ३४ ॥ १०

चिदृतो ऽधि चिदृतमुपयन्ति^१ स्त्रोमानाः संपत्त्यै प्रभवाय^१
 ज्योतिरग्निष्टोममुपयन्त्यथातिरात्रो^१ ऽथ चिंशद्रात्रो^१ ज्योति-
 रतिरात्रः^१ पृथक्^१ षडहस्तयस्त्रिंशास्तयस्त्रिंशमुपयन्ति^१
 त्रिणवमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ चिदृतमग्निष्टुतमुपयन्ति^१
 पञ्चदशमिन्द्रस्त्रोममुपयन्ति^१ सप्तदशमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ १५
 चतुर्विंशमुपयन्ति^१ चतुर्विंशान्पृथान्युपयन्ति^१ त्रयस्त्रिंशा-
 स्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ त्रिणवमुपयन्ति^१ द्वावेकविंशानुपयन्ति^१
 चतुरश्रतुष्टोमास्तोमानुपयन्त्यथातिरात्रो^१ ऽथ द्वाविंश-
 द्रात्रो^१ ऽतिरात्रो^१ ज्योतिर्गौरायुरिति नव अहाः^१ प्रत्यङ्
 अहो^१ ऽथातिरात्रो^१ ऽथ त्रयस्त्रिंशद्रात्रो^१ ऽतिरात्रस्तयः २०

१ Thus M Be 11 ; द्वाविंशाः the other MSS.

१ सव om. M.

पञ्चाहा^१ विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्र^२ एकः पञ्चाहो^३ दशरात्रो^४
 ऽथातिरात्रो^५ दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^६ व्यवधाति^७
 स उवेवात्राह्णश्चतुस्त्रिंशद्वात्रः^८ ॥ ३५ ॥ एकादशः ॥

अथ षट्त्रिंशद्वात्रो^९ व्योतिरतिरात्रश्चत्वारो ऽभिप्लवाः
 २ षडहा^१ दशरात्रो^२ ऽथातिरात्रो^३ दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं व्यवधाति^४ स उवेवात्राह्णः^५ सप्तत्रिंशद्वात्रो^६
 ऽथैकस्मान्नपञ्चाशद्वात्रो^७ ऽतिरात्रस्त्रिंशद्विंशतो ऽग्निष्टोमा^८
 अथाचिरात्रो^९ दश पञ्चदशा उक्थ्या^{१०} अथातिरात्रस्त्रिंशः
 षोडशिमदशममहर्भवति^{११} द्वादश सप्तदशा उक्थ्या^{१२} अथा-
 १० तिरात्रः^१ पृष्ठ्यः षडहो^२ ऽथातिरात्रो^३ द्वादशैकविंश-
 उक्थ्या^४ अथातिरात्रो^५ ऽथ संवत्सरकृत्त एकस्मान्नपञ्चाश-
 द्वात्रो^६ ऽतिरात्र^७ आरम्भणीयमहस्त्रयो ऽभिप्लवाः षडहास्ता-
 न्यष्टादशाहानि^८ प्रायणीयारम्भणीयौ^९ तानि विश्वजितिर-
 भिजिन्नयः परःसामानो^{१०} ऽथ वैपुवतं^{११} चथो ऽर्वाक्क्षामानो^{१२}
 १५ ऽथ विश्वजिदावृत्तो ऽभिप्लवः षडहो^१ गोआयुधौ^२ दशरात्रो^३
 महाव्रतं चातिरात्रश्चाथैकषष्टिरात्रः^४ एतस्मैव सतो ऽभितो
 नवरात्रं पृष्ठ्यौ षडहावुपोहति^५ तयोरावृत्त उत्तरो^६ ऽथ

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ उवेवात्रा = Be.

३ The passage अथैकषष्टिरात्र up to चातिरात्रश्च (p. 282. 2) is left out in all the MSS. exc. M Be, and the tradition preserved by Be is rather corrupt; cp. Pañc. br. XXIV. 19. 1.

अतराचो^१ ऽतिराचो व्योतिर्गौरायुरिति अक्षयतुर्दशा-
 भिन्नवाः षडहा दशराचो महाप्रतं चातिराचश्चाथ सप्तस-
 राचो^१ ऽतिराचो नवनवतिस्त्रिदृतो ऽग्निष्टोमाः अतं पञ्च-
 दशा उक्त्याः अतं सप्तदशा उक्त्याः अतमेकविंश-
 उक्त्याः अतं त्रिणवा उक्त्याः अतं चयस्त्रिंश उक्त्याः ॥
 अतं चतुर्विंश उक्त्याः अतं चतुष्टवारिंश उक्त्याः
 अतमष्टाचवारिंश उक्त्या नवनवतिरेव^१ चिदृतो ऽग्नि-
 ष्टोमा अथातिराचः^१ ॥ ३६ ॥ द्वादशः ॥

॥ इति षोडशः प्रश्नः ॥

^१ Thus Be; *नवनवतिरेव the other MSS.

- अतिराचं करिष्यन्नुपकल्पयते चतुरो ऽतिराचपशून्रण-
 पिशङ्गमश्वमौदुम्बरः षोडश्रिपाचं चतुस्त्रिंशं व्यायसो ऽम्भणा-
 ज्ञ्यावस एकधनानदीक्षते ^१ रोहिण्या पिशङ्गयैकहायन्या सोमं
 क्रीणाति ^२ द्वादशोपसदः ^३ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ ^४
 ५ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्ययातो महा-
 रात्र एव बुध्यन्ते ^५ प्रातराव्यानि गृह्णीता राजानमुपावहत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^६ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽक्षै-
 त्यद्विरुदैत्यतिराचं ^७ कतुमुपैति ^८ प्रसिद्धो ऽभिषवः ^९ प्रसिद्धं
 यहा गृह्णन्ते ^{१०} समानं कर्माग्निनाद्वादशोपसदः ^{११} गृह्णीता
 १० षोडशिनं गृह्णात्यातिष्ठ वृचहन्वयमित्यनुद्रुत्योपयामगृह्णीतो
 ऽमौन्द्राय ता षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति ^{१२} परिमृज्य
 आदयत्येष ते योनिरिन्द्राय ता षोडशिन इत्यथोकथं
 गृह्णाति ^{१३} समानं कर्माग्निनाद्वादशिनं यहा ^{१४} गृह्णीता
 चतस्रो रशना आदाय धूपमभ्यैति ^{१५} सर्वान् धूपमुत्सृज्य
 १५ चतुरो ऽतिराचपशून्नुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्रायमैन्द्रः ^{१६} सारस्वती

१ Thus U, cp. supra XVI. 3 (p. 247. 6); *बौपवसथादेत्याव M;
 *बौपवसथादेत्यव D; *बौपवसथादेत्याव Tr; *बौपवसथादेत्य Be; *बौपवस-
 थादय B Be 12; *बौपवसथादय H.

२ उदैति M, उदेति the other MSS.

३ यहा ins. B 12 D.

४ om. B Be.

५ इतिष्य ins. M.

मेघौमिति^१ । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^२ । तद्वज्रुधा संतिष्ठते^३ । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सव-
 नाय^४ । प्रसिद्धो ऽभिषवः^५ । प्रसिद्धं यद्वा गृह्णाते^६ । समानं
 कर्माययणाद्गृहादाययणं^७ गृहीत्वा^८ षोडशिनमभिगृह्णातीन्द्र-
 मिह्वरी वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽमीन्द्राय त्वा षोड- ५
 शिने जुष्टं गृह्णामीति^९ । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा षोडशिन इत्यथोकथ्यं गृह्णात्यजुधा माध्यंदिनः सवनः
 संतिष्ठते^{१०} । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^{११} । प्रसिद्धमादित्ययहेण
 चरित्वाययणं गृह्णात्येष षोडशिनमभिगृह्णात्यष्टावि सोम इन्द्र
 त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽमीन्द्राय त्वा षोडशिने जुष्टं १०
 गृह्णामीति^{१२} । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 षोडशिन इत्यथोकथ्यं गृह्णाति^{१३} ॥ १ ॥

समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धाम-
 न्यशुभिश्चरति^{१४} । तेषां नाना मनोता नाना देवता
 नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसाहोमाः समानो वनस्पतिः १५
 समानः स्निष्टकृत्तैषवान्समानौडा समान्यो दिशो^{१६} । नाना
 दिश इत्येके^{१७} । समानं कर्मा ध्रुववद्वायमसेभ्यो^{१८} । ध्रुववद्भि-

१ Instead of इति B Be and U (sec. m.) have the clause: अपि वा सारस्वती मेघौमेवोपाकुर्यात्; Tr. has the same words after इति; they are clearly an interpolation, cp. the Dvaidha.

२ D ins. एवं and reads गृहीत्वाय ।

३ Thus Tr Be 12 HD; चरति the other MSS.

यमसैश्वरित्वा विभिद्व्यपयार्थैश्चरतीन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृह-
स्पतिभ्यामिन्द्राविश्वभ्यामित्यथ षोडशिना चरिष्यन्प्राङ्वायन्नाह
होतुश्चमसमनूजयध्वमुजेतः सोमं प्रभावयेति ^१ होदचमस-
मेव प्रथममुजयन्ति ^१ यथोपपादमितरान्समुज्जीयोत्तरवेद्याः
५ सःसादयन्ति ^१ तदेतः षोडशिनः सह सःसादयन्त्येनमुप-
तिष्ठते ॥ २ ॥

यस्मान्न जातः परो अन्यो अस्ति य आविवेश भुवनानि
विश्वा । प्रजापतिः प्रजया संविदानस्त्रौणि ष्योतीःषि सचते
स षोडशी ॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विजः । इन्द्रो नाम श्रुतो गणे ॥
१० प्र ते महे विदये शःषिषः हरौ । य ऋत्विजः प्र ते वने ।
वनुषो हर्यतं मदम् ॥ इन्द्रो नाम वृतं न यः । हरिभिश्चारु
सेचते । श्रुतो गण आ ता विशन्तु । हरिवर्षमं गिर इत्यथाप
उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा समया-
विधिते सूर्यं हिरण्येन षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोति ^१ पुरस्ता-
१५ त्रत्यश्चमरुणपिशङ्गमयं धारयन्ति श्शामं वा ^१ हिरण्यं संप्र-
दाय सुवते ^१ ॥ ३ ॥

होच एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्यु-
रभ्येनमाङ्गयते होता ^१ प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः ^१ शःसति ^१ प्रति-
गृणात्यथ यच होतुरभिजानात्या ता वक्तुन्तु हरय इति
१० तदुभयतोमोदं ^१ प्रतिगृणात्योथा मोद इव मदे मदा मोद

इवोमयेत्यथ^१ यच्च होतुरभिजानाति प्रप्र वस्त्रिष्टुभमिति
 तत्प्रसिद्धमुक्त्यं^२ प्रतिगौर्यं प्राडेत्योचच्छत एत^३ षोडशिनं
 यजमानं नूद्यच्छन्ते चमसान् यथाश्रावयत्यो आवासास्तु औषदुक्त्यशा
 यज सोमानामिति^४ वषट्कृते^५ षोडशिनं जुहोतीन्द्राधिपते
 अधिपतिस्त्वं देवानामस्यधिपतिं मामायुषान्नं वर्चस्वान्नं मनुष्येषु
 कुर्विति^६ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^७ तथैव द्विर्द्विः सर्वा^८
 स्यमसाञ्जुहोत्यथ भवैः प्रत्यह आद्रवन्त्यनुमवनभव इन्द्रेण षोड-
 शिना पीतस्येति^९ तस्य^{१०} व्युदितो^{११} भवो^{१२} यजमानवशो हि^{१३}
 यजमानस्य होतवशो होतृस्त्वावु चेदध्वर्यवे प्रजूयातां वषट्कर्तुर्भव
 इत्येव जूयात्तथात्मानं भवान्नान्तरेति^{१४} तस्य भवः ॥ ४ ॥ १०

इन्द्रस्य सप्ताङ्गरूपस्य राज्ञा तौ ते भवं चकतुरय एतम् ।
 तयोरनु भवं भवयामि वाग् जुषाणा सोमस्य हव्यतु तस्य त
 इन्द्रेण षोडशिना पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भवया-
 मोति^१ निर्णिष्य पाचं प्रयच्छत्यैतमरुणपिशङ्गमथं ददाति

१ The pratigara thus only in the Vivaraṇa; all the MSS. (exc. only M, which has the first time also मोद इव) and Keś. read मोदैव i.e.o. मोद इव ।

२ सत् only found in MDUBs 12.

३ Thus M Tr Be 12 Be UD Keś.; वषट्कृतानुवषट्कृते JB.

४ Thus MDH (= विविधशुद्धः) ; तस्याव्युदितो the other MSS.

५ Thus Be 12 HDU Keś.; व Be B; om. M Tr.

६ Thus M (writing: भवामि.); भवमन्तरेति Be 12; भवामन्तरेति H Tr; भवामन्तरेति U; भवामन्तरे Be; भवामन्तरे B; D om. this passage.

श्यामं वा ' होतृचमसमेवैते जयः समुपह्वय भक्षयन्ति ' यथा-
चमसं चमसान्निव म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते ' नाप्याय-
यन्ति चमसान्सर्वभक्षार्जयन्ते ' ऽथ संप्रैषमाह प्रतिप्रक्ष्यात-
राययणवृत्तीयं गृहवृत्तीयानि जाघनीः पृषदाज्यं गोपायाग्नौ-
५ दाशिनं ते दिकपालः श्रुतमण्यपररात्रे ऽस्त्विति ' यथासंप्रैषं
तौ कुरुतो ' ऽथ विनिःसृज्य रात्रये प्रसर्पन्ति ' संप्रसृज्यान्वि-
दिताध्वर्युः प्राङ्माथञ्चाह ॥ ५ ॥

होतृचमसमनूजयध्वमुजेतः सोमं प्रभावयेति ' होतृचमस-
मेव प्रथममुजयन्ति यथोपपादमितरान्समुज्यौघोत्तरवेद्याः
१० सः सादयन्त्येषां उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्-
द्रुत्वा सोत्रमुपाकरोति ' स्तुवते ' होच एषोत्तमेति प्राङ्-
होतुः कालात्पराङ्मावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता ' प्रत्या-
ङ्गयते ऽध्वर्युः ' श्रूयति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगौर्यं
प्राङ्मेत्योद्यच्छत एतः होतृचमसमनूजयच्छन्ते चमसान्थाश्राव-
१५ यत्यो आवयास्तु औषदुक्थशा यज सोमानामिति ' वषट्कृता-
नुवषट्कृते दिर्जुहोति ' तथैव दिर्दिः सर्वाः श्वमसाङ्गुक्त्यथ भक्षैः
प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुमवनभव इन्द्रेण पीतस्येति ' होतृचमस-
मेवैते जयः समुपह्वय भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्निव म

१ M here and infra •भक्ष्या ।

२ Thus HB Tr Be and cp. Karmānta ; श्रुतमथापरः U ; श्रुतमथपरः
M Be 12 D, Keś.

इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुगन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा
मार्जयन्ते । ५५ प्राङायन्नाह ॥ ६ ॥

मैत्रावरुणस्य चमसमनूजयध्वमुजेतः सोमं प्रभावयेति ।
मैत्रावरुणचमसमेव प्रथममुजयन्ति । यथोपपादमितरात्समुजौ-
योत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय
वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते । मैत्रावरुणा-
यैषोत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य कालात्पराङ्गवर्तते । ध्वर्युरभ्ये-
नमाह्वयते मैत्रावरुणः । प्रत्याह्वयते ध्वर्युः । श्रूयति । प्रति-
गृणाति । प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं मैत्रा-
वरुणचमसमनूजयच्छन्ते चमसान्थाश्रावयत्यो आवयास्तु औष- १०
डुक्थशा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति ।
तथैव द्विर्विः सर्वाःश्चमसाञ्जुह्वय्य भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनु-
मवनभक्ष इन्नेण पीतस्तेति । मैत्रावरुणचमसमेवैते त्रयः समुप-
ह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्निह्व म इत्यात्मानं प्रत्य-
भिष्टुगन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ५६ प्राह १५
प्रतिप्रस्थातश्चमसगणौ ते प्रचरेति । तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाता
प्राङायन्नाह ॥ ७ ॥

ब्राह्मणाच्छमिनश्चमसमनूजयध्वमुजेतः सोमं प्रभावयेति ।
ब्राह्मणाच्छमिचमसमेव प्रथममुजयन्ति । यथोपपादमितरा-
त्समुजौयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपस्पृश्य बर्हिषी १०
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते ।
ब्राह्मणाच्छमिन एषोत्तमेति प्राङ्ब्राह्मणाच्छमिनः काला-

- त्पराङ्गवर्तते प्रतिप्रस्थाताभ्येनमाह्वयते ब्राह्मणाच्छ्रुषी ।
 प्रत्याह्वयते प्रतिप्रस्थाता । श्रुमति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्ध-
 मुक्त्यं प्रतिगौर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं ब्राह्मणाच्छ्रुमिचमस-
 मनुद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्थशा यज
 ५ सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति । तथैव द्विर्दिः
 सर्वाः श्रमसाञ्जुक्त्यय भक्षैः प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण
 पीतस्येति । ब्राह्मणाच्छ्रुमिचममेवैते चयः समुपह्वय भक्ष-
 यन्ति । यथाचमसं चमसान्निव म इत्यात्मानं प्रत्यभि-
 मृशन्ते । नापाययन्ति चमसान् सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ५५
- १० प्राङायन्नाह ॥ ८ ॥

- अच्छावाकस्य चमसमनुजयध्वमुज्जेतः सोमं प्रभावयेत्यच्छा-
 वाकचमसमेव प्रथममुजयन्ति । यथोपपादमितरान्समुज्जीथो-
 न्तरवेद्याः सःसादयन्त्ययाप उपसृष्ट्य बर्हिषी आदाय वाचं-
 यमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते । ५६
- १५ योक्तमेति प्राङरच्छावाकस्य काष्ठात्पराङ्गवर्तते प्रतिप्रस्था-
 ताभ्येनमाह्वयते ५७
- अच्छावाकः । प्रत्याह्वयते प्रतिप्रस्थाता ।
 श्रुमति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगौर्यं प्राङेत्यो-
 द्यच्छत एतमच्छावाकचमसमनुद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो
 आवयास्तु औषडुक्थशा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवष-
 १० ट्कृते द्विर्जुहोति । तथैव द्विर्दिः सर्वाः श्रमसाञ्जुक्त्यय भक्षैः
 प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण पीतस्येत्यच्छावाकचमस-
 मेवैते चयः समुपह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्निव म

इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुते^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्ष माज्ज-
यन्ते^२ होवे प्रथमः सुवते ऽय मैत्रावरुणायाथ ब्राह्मणा-
च्छमिने ऽयाच्छावाकायाध्वर्युः पूर्वाभ्यां चमसगणाभ्यां प्रच-
रति प्रतिप्रस्थातोत्तराभ्यां^३ सर्व ऐन्द्रा^४ यहाश्चमसगणा^५ भव-
न्तीति^६ न्वा^७ अयं^८ प्रथमस्तुःपर्यायः^९ संतिष्ठत^{१०} एवमेव
द्वितीयः संतिष्ठत^{११} एवं तृतीयो^{१२} मध्यमेन पर्यायेण शिष्यवन्त
इव चरन्त्यथ विनिःसृप्य रायंतराय संधये प्रसर्पन्ति^{१३} ॥ ६ ॥

संप्रसृष्टान्निदित्वाध्वर्युः प्राङायन्नाह होतुश्चमसमनूजयध्व-
मुक्षेतः सर्वश एव राजानमुजय मातिरीरिच इति^{१४} होह-
चमसमेव प्रथममुजयन्ति^{१५} ययोपपादमितरान्सर्वश एव^{१६}
राजानः श्रुज्जीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्ति^{१७} तदेतमाश्विन-
मुपसृष्टीणांभिचारितः ब्रह्म सःसादयन्त्यथाप^{१८} उपसृष्ट्य बर्हिषी
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^{१९} सुवते^{२०}
होव एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः काल्नात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्येन-
माह्वयते होता^{२१} प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः^{२२} शःसति^{२३} प्रतिगृह्णात्या^{२४}

१ Thus Be 12, M (the last however अयचा^२); HTr DU om.
यचा; Be B चमसगणाभ्यां प्रचरति i. s. o. सर्व ... भवन्तीति न्वा ।

२ भवन्तीतीत्या अयं M; भवन्तीतीत्यायं U; the other MSS. om. इति न्वा
or न्वा alone.

३ चतुषपर्यायः M.

४ Thus Tr; तदेतदाश्विन^५ all the other MSS.; after आश्विनम् some
of the MSS. have पुरोडाशम् here and *infra* (p. 291, 4 and 6).

५ Thus MTr Be DHU; सः om. Be 12 B.

- महाहनाच्छते^१ परःसहस्रमाश्विनं भवतीति ब्राह्मणं^१
 प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगौर्यं प्राडायन्नाहश्विभ्यां तिरोश्चङ्गियानां
 सोमानामनुब्रूहीति^१ प्राडेत्योद्यच्छत एतः होतृचमसमनुद्य-
 च्छन्त आश्विनमुपोद्यच्छन्ते चमसान्थाश्रावयत्यो आवयामु
 ५ औषडश्विभ्यां तिरोश्चङ्गियान्सोमान्प्रस्थितान्प्रेथेति^१ वषट्कृते
 जुहोति^१ तदेतमाश्विनमुपस्तीर्णाभिघारितः सह जुहति^१
 वषट्कृतानुवषट्कृते द्विजुहोति^१ तथैव द्विर्द्विः सर्वाःसमसाङ्ग-
 त्यय भवैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षो ऽश्विभ्यां पीतस्येति^१
 तस्य भक्षः सर्वगणस्य ते सर्वगणाश्विभ्यां पीतस्य तिरोश्चङ्गि-
 १० यस्य सोमस्य सुषुतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१
 होतृचमसमेवैते चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चम-
 सान्द्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते^१ नाप्यावयन्ति चमसा-
 न्सर्वभक्षा मार्जयन्ते^१ ऽयं संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाह-
 रोपयष्टरूपसौदं ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नी-
 १५ न्सकृत्सकृत्संमृद्धीत्याहरन्त्येतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गाराःस्नानयेण
 होतारं निवपत्युपसौदत्युपयष्टा गृदत्तौयैरचैतानि गृद-
 त्तौयान्येकादशधा हृतोपयष्टोपयजति^१ समानमत ऊर्ध्वः^१
 संतिष्ठते ऽतिराचः^१ ॥ १० ॥ प्रथमः ॥

१ Thus HD; महाहनां Tr; महाननां M; महानानां Be 12 B;
 महानानां U; महानानानां Be; my copy of the vivarapa (Burnell
 MSS.) reads: आहनाहनात्, the words are explained thus: आहना-
 हनात् आतपो भवति तावत्।

१ तदेतदां all the MSS. exc. Tr.

एकादशिनौ करिष्यन्पूजति॥ ऊवाय तां दिशमेति
 यत्र चयोदश यूपान्वेत्स्यन्नन्यते^१ तानुपशयद्वादशान्यान्नीवत-
 चयोदशाञ्चिन्वावाहयत्या^२ वा हारयत्योच्च निस्तिष्ठत्यवत-
 णानामेव स्वरून्कुरुते^३ । ऽयास्तैषा पूर्वधुरेव रथाचेणैकादशधा
 वेदिर्विमिता भवति^४ स यचाग्निष्ठस्य यूपवटं परिलिखति^५
 तदेत॥ रथाच्चं याचति^६ तेन दक्षिणतो^७ मिमौत उपरसंमितं
 यूपवटं परिलिखत्यथोदङ् मिमौत उपरसंमितमेव यूपवटं
 परिलिखति^८ स एवमेव दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपवटान्परि-
 लिखति^९ तद्वैतदेकं^{१०} उपवसयीय एवाह्न्येतान्यूपानुच्छयन्ति^{११}
 यजमानो वा अग्निष्ठो ऽज्ञानामितरे^{१२} रूपमिति^{१३} वदन्तः^{१४} । स १०

१ 'दशा'न्त्रि० H only.— 'चिन्वावाहयत्या HU; चिन्वावाहयत्या MB Be Ms Msc (the latter: ताञ्चिन्वा मनुष्यैश्चयस्य आवाहयति विहारयतीति प्राप-
 यति । आ वा हारयति ... शकटादिना आहारयति वा). Probably this is
 the true reading and accordingly also IV. 1 (vol. I, p. 108, 12 ;
 in the note read Ekādaśinī-Sūtra i.e. Aptyāyama-Sūtra) should
 be corrected.

२ Thus MU Be; खरंजुः the other MSS.

३ दक्षिणा MU.

४ Thus Be U Msc; तद्वैतदेक B; तदोत्तरेक M; तद्योत्तरेक H ;
 तद्योत्तरेक Ms; cp. *supra* p. 261, 14; 263, 1.

५ 'येनान्' om. M.

६ Thus M Be Ms Msc; the other MSS. (U is def.) seem to
 point to another reading: ऽज्ञानीतरे यूप इति ।

यदेनं तचानुच्छ्रयन्तं ब्रूयाद्वाङ्मो^१ न्वा^१ अयं यजमानो भविष्य-
तीति तथा हैव स्यात्तदु वा आऊर्यदिमे^२ यूपो अपशवः
शूलीभूतास्तिष्ठेयुर्यज्ञवास्तुरूपमिव स्याद्यज्ञवेशममिव^३ श्वो भूत
एवाहन्तेतानूपानुच्छ्रयेदिति^४ ताङ्मो भूत एवोच्छ्रयन्त्यग्निष्ठ
५ एकादशिनौरशनाः^५ परिवीय वामयन्ति ॥ ११ ॥

समानं कर्माग्निनाहुहादाग्निनं ग्रहं गृहीत्वैकादश रशना
आदाय यूपमभ्येति^६ तदेते यूपाः प्रचालिताः प्रपन्नाः
संपन्नचषालाः प्रागवटेभ्य उपशेरते^७ स्वर्वन्तमग्निष्ठमुत्सृज्य
तस्माद्दक्षिणमेव पूर्वमुपस्थावानमुच्छ्रयत्यथोत्तरः^८ स एवमेव
१० दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपानुच्छ्रयत्यथ वै भवत्युपरसंमितां
मिनुयात्पितृलोककामस्येति समा उपरेषु भवन्ति^९ रशन-
संमितां मनुष्यलोककामस्येति समा रशनासु भवन्ति^{१०} चषाल-
संमितामिन्द्रियकामस्येति समाश्चषालेषु भवन्ति^{११} सर्वान्समा-
ग्रतिष्ठाकामस्येति सर्वान्समाग्रतिष्ठाकामस्य करोति^{१२} ये चथो
१५ मध्यमास्तान्समान्यशुकामस्येति तान्समान्यशुकामस्य करोति^{१३}

१ Thus M; *हुगोमान्वा, संगान्वा, यथोगान्वा the other MSS;

*हुगोवा Ms.

२ यदिमे M Bhav.; यदिमि Be; यदौमे the other MSS.

३ Thus conjecturally; ऐकादशिनो (or नौ ?) M; एकादशिनो the other MSS.; एकादश Ms and Msc. Cp. Ap. XIV. 5. 12.

४ यूपान् M Be; यूपम् the other MSS., also Ms and Msc.

व्यतिषजेदितरानिति व्यतिषजति ' स एवमेव ' दक्षिणमुत्तर-
मित्यष्टौ धूपाग्न्यतिषजति ' ॥ १२ ॥

अथ वै भवति यं कामयेत प्रमायुकः स्वादिति गर्तमितं
तस्य मितुयादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ इमौचाऽसमितुत्तरार्धमत्र
वर्षिष्ठं मिनोति दक्षिणार्धं इमौचाऽसमेधा वै गर्तमिदमस्यैवं
मिनोति ताजवप्रमौयत इति ब्राह्मणं ' दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं
मितुयात्सुवर्गकामस्याथ इमौचाऽसमिति दक्षिणार्धमत्र वर्षिष्ठं
मिनोत्युत्तरार्धं इमौचाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः
कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्टा इति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदेकस्मिन्पूषे दे रश्मने परिव्ययति तस्मादेको दे जाये विन्दते ' १०
यन्नैका रश्मनां दयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका दौ पतौ
विन्दत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत स्यस्य जायेते-
त्युपान्ते तस्य व्यतिषजेदित्युपान्ते तस्य व्यतिषजति ' स्येवास्य
जायत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत पुमानस्य
जायेतेत्यान्तं तस्य प्रवेष्टयेदित्यान्तं तस्य प्रवेष्टयति ' पुमानेवास्य
जायत इति ब्राह्मणमचेतमुपशयं दक्षिणतो न्यस्यति तृष्णीः ' ११
स्वर्णान्युपातुत्सृज्याग्नेयमेवाग्निष्ठ उपाकरोति ॥ १३ ॥

मारुतमुत्तरे शौम्यं दक्षिणे पौष्णमुत्तरे बार्हस्पत्यं
दक्षिणे वैश्वदेवमुत्तर ऐन्द्रं दक्षिणे मारुतमुत्तर ऐन्द्राग्रं
दक्षिणे मावित्रमुत्तरे वारुणं दक्षिणे ' इथ वै भवति यदि १०

- कामयेत यो ऽवगतः सो ऽपरुध्यतां यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छ-
 त्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमालभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रं^१ य
 एवावगतः सो ऽपरुध्यते यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छतीति ब्राह्मण-
 मथ^२ वै भवति^३ यदि कामयेत प्रजा सुह्येयुरिति पशुन्यति-
 ५ षजेदिति^४ पशून्नेवाच^५ व्यतिषजति^६ प्रजा एव मोहयतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिवाहतो ऽपां वारुणमालभेत
 प्रजा वरुणो गृहीयाद्दक्षिणत उदञ्चमालभते ऽपवाहतो ऽपां
 प्रजानामवरुणग्रहायेति ब्राह्मणमथैतस्मिन्नुपशये मनसैव यं द्वेष्टि
 तमुपाकरोति^७ यद्यु वै न देश्वाखुस्ते पशुरित्यनुदिशति^८
 १० समानं कर्मा पर्यग्निकरणात्पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनां पञ्च
 दक्षिणाध्वान्यशूनुपक्रम्यैव स्थापयित्वा दावुपातिनीयायेतरै-
 र्व्यतिषजत्यथ पर्यग्निकृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^९ तेषां
 वारुण उत्तरार्ध्या भवत्याग्नेय उपचारत^{१०} आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपा-
 अपणीभ्यामन्वारभते पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनु-
 १५ पूर्वमव्यतिषजन्तस्तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^{११} तद्दृजुधा संतिष्ठते^{१२} ॥ १४ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवतीष्टं वपया भवत्यनिष्टं वशयाय पाज्जीवतेन
 प्रचरतीति^१ स यच्चैकादशिन्या अनुबन्ध्यस्तेष्टं^२ वपया भव-
 त्यनिष्टं वशया तज्जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याऽ

१ अथ वै भ० om. Be BU.

२ एव om MH Ms.

३ 'वैभस्ते' MH.

सम्बन्धजुह्वरतौदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिथञ्जुषा तृष्णीं
चतुर्थं^२ पूर्वं परिधाहं परिगृह्णाति^३ करणं जपत्युद्धन्युद्धता-
दाग्नौप्रस्निह्वरति^४ यदाग्नौप्रस्निह्वरत्यचायेण^५ गार्हपत्यं पान्नी-
वतस्य यूपावटं परिलिखति^६ समानं कर्मां सुचाऽऽमादना-
त्सादयित्वा सुचोऽयेण गार्हपत्यं पान्नीवतमुच्छ्रित्य तस्मिन्-
स्नाइः साण्डमजं पशुमुपाकरोति^७ तं पर्यग्निकृतमुत्सृज्याज्येन
सःसां करोत्यथ चतुर आज्यस्य गृह्णान आह तद्व इत्युपाऽ-
श्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्रव्याह तष्टारमित्युपाऽश्व यजेत्युच्चै-
र्विषद्वृते जुहोतीति^८ नु वपायाः प्रतिचरति^९ चतुर एवाज्यस्य
गृह्णान आह तद्व इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चैः^{१०} ॥ १५ ॥

अत्याक्रम्याश्रव्याह तष्टारमित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते
जुहोतीति^८ नु पशुपुरोडाशस्य प्रतिचरति^९ चतुर एवाज्यस्य
गृह्णान आह तद्व इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्रव्याह तष्टार-
मित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते उत्तरार्धपूर्वार्धेऽतिहाय पूर्वा
आहुतीर्जुहोतीति^८ नु पशुपुरोडाशस्य स्निष्टकृतः प्रतिचरति^{११}
चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह तद्व इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चै-
रत्याक्रम्याश्रव्याह तष्टारमित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहो-
तीति^८ नु हविषः प्रतिचरत्याज्येन दिग्गो जुहोति^{१२} पृषदाज्येन
वनस्पतिमाज्यस्य स्निष्टकृतमाज्यस्येडामवधति^{१३} पृषदाज्येनानू-

१ यदाग्नौप्रस्निह्वरति found in MUH only.

२ पशुम् om. Ms.

याजान्यजति^१ सो ऽत्रैव पत्नीः संयाज्यात्रैव समिष्टयजूंषि^२
जुहोति^३ संतिष्ठते पत्नीवतः^४ ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

अथ वै भवति यो ऽग्न्याधेयेन नध्नीति स पुनराधेयमा-
धत्ते यो ऽग्निं चित्वा नध्नीति स पुनश्चितिं चिनुत इत्यग्निं
५ चित्वा ज्ञानानो दादशेष्टका उपकल्पयते ऽष्टौ याजुषीश्चतस्रो
लोकंप्रणाः^५ स यच्च^६ होत्तरवेदिर्थाधारितोपन्तुप्रसंभारा^७
भवति तद्वाभ्यामात्मन्यग्निं^८ गृह्णीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो
नो अग्निरिति^९ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति^{१०} श्वेतमश्वमभिमृश्याष्टौ याजुषीरुपदधाति येनर्षय-
१० स्तपसा सत्तमासतेति^{११} चतस्रो लोकंप्रणा लोकं प्रण द्विद्वं
प्रणेत्ययं चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विदा-
नित्याग्नेय्या गायत्रियैतां चित्तिमभिमृश्या द्वाभ्यामवद्रवति वाक्म
आसम्प्राणदा इति^{१२} तायते पशुबन्धो वाग्निष्टोमो वा^{१३} स
प्रज्ञातः संतिष्ठते^{१४} ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

१४ "जर्वरो गृहपतिर्धृतराष्ट्र ऐरावतो ब्रह्मा दत्तस्त्रापसो होता
पृथुश्रवा दूरेश्रवा^{१५} उद्गाता स्वावस्त्राजगावश्च^{१६} प्रस्रोतप्रति-

१ - हयजुर् MH.

२ Thus M; नयेद्योत्त० D; यथाद्योत्त० the other MSS.

३ Thus M Be B U; *कनयि or *कनयि Be 7 D.

४ On the following cp. Baudh. grhs. III, adhy. 10 and Pañc
br. XXV, 15.

५ Found in M only.

६ Thus M; याव० or गाव० the other MSS.

हर्तारौ श्रितिष्ठो मैत्रावरुणस्तचको वैशालेयो ब्राह्मणाच्छ-
 सुपरौतिस्त्रार्क्षः^१ सदस्यः शिखातिशिखौ नेष्टापोतारावरुणो^२
 ऽह्नो^३ ऽच्छावाकश्चक्रपिशङ्गावाग्नीध्रावजिरो^४ माहेयः सुब्रह्मण्यो
 ऽवुदो प्रावस्तुष्माण्ड उन्नेता पशुको^५ ध्रुवगोपः कौतुस्तावध्वर्यु^६
 अरिमेजयश्च जनमेजयश्चैते वै सर्पाणां राजानश्च राज-
 पुत्राश्च खाण्डवे प्रक्षे सन्नमासत पुरुषरूपेण विषकामास्तेषां
 दशस्तोमान्यन्यान्वाहान्यासन्दादशस्तोमान्यन्यान्वाचीयन्ति^७ च^८
 स यद्दशदशेति तस्मात्सर्पां दशशुका दशशुवीर्यास्तदेत-
 द्भौक्त्य^९ पौचीवं पश्यन् सन्नं^{१०} य एतदुपयन्ति नैतात्सर्पा
 हि^{११}यन्ति^{१२} ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

तपो षष्ठपतिरिरा पत्नी ब्रह्मैव ब्रह्मा सत्यः होतासुत-
 सुहृता भूतं भवित्यस्य प्रसोदप्रतिहर्तारावृतं मैत्रावरुण ऋतवः
 सदस्या आर्तवा उपगतारस्तेजो ब्राह्मणाच्छसौ यशो ऽच्छा-

१ Thus (उपरौतिस्) M; अपरिगिस् Be; अपरिगीस् U; अपगरस्
 Be 7 D; अपरिगीर्यम् B.

२ Uncertain; *वरुणोच्छा M; *वरुणाह्नो Be Be 7; वरुणाह्नो BUD;
 the Pañc. br. has चरुण आह्नयः ।

३ Thus M; *चक्रपिशं Be 7 D; *चक्रपिशं आग्नीध्रीजिरो B Be U.

४ Thus M; उन्नेतापशुको Be (thus also the MSS. of the Grhya);
 *पशुगोपो Be 7 BUD.

५ Thus M; कौतुस्ताव BU; कौत्ताव Be; कौचस्ताव Be 7 D.

६ *वान्यासन्दा ... न्यान्य om. M.

७ Thus M; दशवीरा Be; दशवीरा U; दशवीरा B; in Be 7 the
 whole passage is left out.

वाकस्त्रिविष्टापचितिश्च नैष्टापोतारावग्निरेवाग्नीध्रो वाक्कु-
 ब्रह्मण्यो भगो यावस्तुदूर्गन्नेता वस्तु^१ ध्रुवगोपो^२ मनो ऽध्वर्यु-
 यनुः प्रतिप्रस्थाता वेदिश्रावणया^३ चेन्नवाहौ दिष्टिर्विशास्ता^४
 मृत्युः शमितै^५ ते वै विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासां चक्रिरे ।
 ५ तेषां५ शतं५ समा दीक्षा आसञ्जतमुपसदः सहस्रं प्रसुता-
 स्तदेष्टाभिवदति विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासत सहस्रसमं
 प्रसुतेन यन्तः । ततो मिषदमिषत्संवभूव ततो ह जज्ञे
 भुवनस्य गोपा इत्यग्निष्टोमैवाव^६ ते^७ तदीयुस्तदेतद्बहुमयनं^८
 प्रजननं^९ यदग्निष्टोमाः^१ ॥ १६ ॥ षष्ठः ॥

१० कुण्डपायिनामयनेनैयन्तो दौचन्ते^१ पञ्च सर्वतो धुरा-
 स्तेषामियमेव प्रज्ञाता संवत्सरदौक्षा^२ समानं कर्मारम्भणीया-
 दारम्भणीयेनेद्वैन्द्रं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णी^३
 वाय वसतीवरौः परिहृत्याविशिष्य^४ पयांस्तुपवसन्त्य^५ यो
 भूत आमावास्याेन हविषा यजन्ते^६ तेन यन्त्यष्टाविश्रुति-

१ Thus M; वनंभु० U; वनभु० Be B; चतदु० Be 7 D.

२ Thus MUDBe 7; वेदौश्रावणया Be; वेदिश्रावणया B.

३ चितिर i.s.o. दिष्टिर् M, but cp. Pañc. br. XXV. 18. 4.

४ Thus M (reading only तदिपु० i.s.o. तदीयु०); *मैवावहेतविदिस्तदे० Be; *मैवावहेतविदिस्तदे० BU. *मैवावज्जनेभिरियुस्तदे० D; *मैवावज्जतेभिरियुस्तदे० Be 7.

५ Uncertain; प्रजन M; प्रजनि all the other MSS.

६ Thus corrected with some hesitation; cp. Karmānta-Sūtra III. 25; पयांस्तु पयोवि विशिष्य M, but all the other MSS. पयांस्तु विशिष्य पयांस्तु ।

रहानि^१ प्रायणीयारम्भणीयौ^२ स मासः^३ पौर्णमासहवि-
 भिर्यन्ति मासं^४ वैश्वदेवहविभिर्यन्ति^५ मासं^६ वरुणप्रघास-
 हविभिर्यन्ति मासः^७ साकमेधहविभिर्यन्ति मासः^८
 शुनासीरौयहविभिर्यन्ति षड्विंशतिरहान्यभिजिन्नयः^९ परः-
 सामानः^{१०} स मासो^{११} वैषुवतं^{१२} चयो ऽवाक्क्षामानो^{१३} ऽथ^{१४}
 विश्वजित्तयस्त्रिंशेन^{१५} यन्ति मासं^{१६} त्रिणवेन यन्ति मासमेक-
 विंशेन यन्ति मासः^{१७} सप्तदशेन यन्ति मासं^{१८} पञ्चदशेन
 यन्ति मासं^{१९} विहृता यन्ति द्वादशाहानि^{२०} गोश्रायुषौ^{२१}
 तानि चतुर्दश^{२२} चत्वार्यूर्ध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश^{२३} दशरात्रो
 महाव्रतं चातिरात्रश्च^{२४} स मासः^{२५} ॥ २० ॥ १०

अथेषां कुण्डानि^१ ते यत्सर्व एव त्रिवेदसो^२ भवन्ति
 तदेवां कुण्डमथ यदन्योऽन्यमनुपरिमर्षं^३ याजयन्ति तदेवां
 कुण्डमथ यदत्सर्गकैश्यमसैर्भञ्चयन्ति^४ तदेवां कुण्डं^५ तेषां य
 एव ब्रह्मा स एव^६ ब्राह्मणाच्छ्रमौ स पोताय यो होता स
 एव भैत्रावरुणः सो ऽच्छावाको^७ ऽथ य उद्गाता स एव^८ १५

१ Thus MB Be; Be 7 D present here a lacuna of two akṣaras.

२ UBD here and *infra* each time यजन्ति i.s.o. यन्ति ।

३ षड्विंशतिः i.s.o. षड्विंशतिः M.

४ After विश्वजित् Be ins. मासं ।

५ Thus M; वेदसौ the other MSS.

६ Thus M; परि om. all the other MSS.

७ यत्सर्गकैः M.

८ एव om. all exc. M.

प्रस्रोता स प्रतिहर्ताय यो ऽध्वर्युः स एव प्रतिप्रस्थाता स नेष्टाय
 य आग्नीध्रः स एव यावत्सु^१ सुनृद्धाण्यः स उन्नेताथोपनिषदो^२
 ऽग्निश्चतुर्हता^३ वायुः पञ्चहोता चन्द्रमाः षड्होता प्रजापतिः सप्त-
 होतासावादित्यो नवहोतै^४ ता वै देवता एतेनायनेनाय^५ स्ततो
 ५ वै ता आर्ध्ववत्सुवर्ग^६ लोकमायन्त्य एवं विद्वांस एतेनायनेन
 यन्तुर्ध्रुवन्त्येव सुवर्गं^७ लोकं यन्ति । ॥ २१ ॥ सप्तमः ॥

उत्सर्गिणामयनेनैथ्यन्तो दीचन्ते^८ तेषामियमेव प्रज्ञाता
 संवत्सरदीचा^९ समानं कर्मा पृष्ठ्यात्पडहात्पृष्ठ्येन षडहेनेद्वैत्रं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णौ वाय वसतीवरीः
 १० परिहृत्याविशिष्य^{१०} पयांसुपवसन्त्यथ प्रातरहरत्सृज्य^{११} ज्योतिष
 आयतने प्राजापत्यं पशुमास्रभन्ते^{१२} तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते ऽग्नये वसुमते पुरोडाशो ऽष्टाकपालो^{१३} माध्यंदिन
 इन्द्राय मरुतते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्त्यैन्द्रः
 सांनाय्यः^{१४} सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१५} ऽचैतदैन्द्रः सांनाय्यः
 १५ समुपह्वय भक्षयन्त्यथापराह्णे वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति
 वैश्वदेवं चरुं^{१६} ताभ्यां चरन्ति देवताप्रभृतौभ्यामिडान्ताभ्या-

१ All MSS. exc. M ins. एष ।

२ Thus M Be 7 ; •निषदग्निः Be B U ; •निषदोग्निः D.

३ स्तमै all.

४ सुवर्गं M ; स्तमै the other MSS.

५ परिहृत्याविः MSS., cp. *supra* p. 299, n. 6.

६ चरुं om. Be 7 D.

मथ^१ पशुना चरति मनोताप्रमृतिनेडान्तेनाथानूयाजैश्चरित्वा
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थ पत्नीः संयाज्य प्राङ्तेत्य ध्रुवा-
 माषाय्य वसतीवरौः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्यय-
 श्वो भूते गवा प्रतिपद्यन्ते^२ त एवमेवैतेन^३ यन्तो^४ मासिमास्तु-
 त्सृजन्तः पञ्च ज्योतीः^५स्तुत्सृजन्यथासुत आवृत्ताः^६स्तुरश्च^७ त्रय-
 स्तिः^८शस्तोमानुत्सृजन्येकं^९ च ज्योतिरयं श्वो भूत आयुषैव
 प्रतिपद्यन्ते^{१०} ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

तपश्चितामयनेनैव्यन्तो^१ दौचन्ते^२ तेषामियमेव प्रज्ञाता-
 ग्निदौचा^३ समानं कर्मां संनिवापात्मभिद्धः संनिवापो^४ ऽय
 प्रायणीयेन चरति^५ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति^६ पदेन
 चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्धातिथ्यं निर्वपत्या^७तिथ्येन प्रचर्याथैतां
 पञ्चहविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं
 वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चतुर्वैष्णवं चिकपालमिति^८
 तया सहदेवेडा नाद्रियेरन्नित्येक आहुरेतयैवाहरहः संवत्सरं
 यजेरन्नित्येके^९ प्रथमे ऽहन्सर्वैरन्वहमेकैकया^{१०} षष्ठे ऽहन्सर्वैर-
 न्वहमेकैकया^{११} प्रथमे द्वादशाह्ने ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुस्तदु

१. ० प्रमृतीभ्यां MD Be 7; ० प्रमृतिभ्यां Be BU.

२. Thus M; एवमेवैतेनो Be BU; एवतोत्ततो Be 7 D.

३. च om. M.

४. Thus M; त्रयस्तिः^८शस्तो the other MSS.

५. ताप. all exc. M.

६. चन्वापर्वे M.

वा आह^१ रुद्रो वा एष यदग्निः^२ । स एतर्हि जातो यर्हि सर्व-
 क्षितः^३ । स यथा वत्सो जात स्नानं प्रेषत्येवं वा एष एतर्हि
 भागधेयं प्रेषति^४ । संवत्सर उवेवास्यातो भागधेयं^५ । नैतस्याग्नां
 चनेयादित्युत्तमे^६ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येतदपरम्^७ ॥ २३ ॥

१ अथातो ऽहरहश्चयनस्यैव मौमाऽऽमा^१ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठ-
 न्यथ लोकंष्टणा इष्टका उपदधन्नाममेति^२ । मासि तथादेवतं
 कुरुते^३ । द्वितीये मासे पुरीषचितिः^४ । सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्त्यथ
 सुष्ठिनो ऽनु प्रकारं^५ मासमेति^६ । मासि तथादेवतं कुरुते^७ । तृतीये
 मासे वण्डचितिश्चतुर्थे^८ मासे पुरीषचितिः^९ । पञ्चमे मासे
 १० मध्यमा चितिः^{१०} । षष्ठे मासे पुरीषचितिः^{११} । सप्तमे मासे वण्ड-
 चितिरष्टमे^{१२} मासे पुरीषचितिर्नवमे मासे सप्त स्कन्धा उप-
 दधात्या नचचेष्टकाभ्यो^{१३} । दशमे मासे^{१४} पुरीषचितिरेकादशे
 मासे^{१५} संयच्च प्रचेताश्चेत्येता उपदधात्या विकर्णैर्द्वादशस्थ^{१६}

१ आह all exc. M.

२ My conjecture; between •ग्नां and नेया• M has a blank of one aksara; all the other MSS. •ग्नाञ्जनेया• ।

३ Thus Be BU ; सुष्ठिनानुप्र° M Be 7 D.

४ Thus M ; (मासे) ऽन्वर्द्धदचितिः Be ; न्यर्द्धदचितिः the other MSS. I am not sure about the meaning of वण्ड ; it occurs repeatedly *infra* and once in the Karmānta. Perhaps वण्ड " without the tail (of the Agni)."

५ Thus M ; र्द्ध° the other MSS.

६ मासि all exc. M.

७ Thus M D U ; विकर्णैर्द्वा° B Be 7 ; विकर्णैर्द्वा° Be.

मासस्याष्टाविंशतिरहानि पुरीषमेकान्विंशे शतरुद्रीयः^१
 यो भूते वसोधारा^२ ॥ २४ ॥

अथोपरिष्ठान्मासमित्याचचते^३ मासस्य प्रथमे ऽहन्स्य-
 क्षितिं निक्षिठन्ति सतयादेवतः^४ ससूददोहसं^५ मासं प्रव-
 र्गोपमङ्गां यन्ति^६ द्वितीयस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^७ सद्यक्षितिं निक्षिठन्ति सतयादेवतः ससूददोहसं^८
 द्वितीयं मासं प्रवर्गोपमङ्गां यन्ति^९ तृतीयस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्षड्चितिश्चतुर्थस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^{१०} पञ्च-
 मस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्मध्यमा चितिः^{११} षष्ठस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^{१२} सप्तमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्षड्-
 चितिरष्टमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्सप्त स्कन्धा उपदधात्या नचचेष्टकाभ्यो^{१३} दशमस्य
 मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्संयच्च प्रचेतास्येत्येता उपदधात्या विकर्षेर्द्वादशस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकान्विंशे शतरुद्रीयः^{१४} यो भूते^{१५}
 वसोधारा^{१६} ॥ २५ ॥

अथ पुरस्तान्मासमित्याचचते^१ मासं प्रवर्गोपमङ्गां यन्ति^२

१ Thus all, not °देवताः; also *infra*.

२ Be 7 BU ins. द्वितीयं ।

३ om. B.

४ The whole passage from ऽहन्षड् up to मासस्योत्तमे (p. 305, 4) left out by all exc. M.

मासस्योत्तमे ऽहन्सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्ति सतथादेवतः ससूद-
 दोहसं^१ द्वितीयं मासं प्रवर्गोपसङ्गां यन्ति^२ द्वितीयस्य
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरौषचितिः^३ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्ति सतथा-
 देवतः ससूददोहसं^४ तृतीयस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचिति-
 श्चतुर्थस्य^५ मासस्योत्तमे ऽहन्पुरौषचितिः^६ पञ्चमस्य मासस्यो-
 त्तमे ऽहन्मध्यमा चितिः^७ षष्ठस्य मासस्योत्तमे ऽहन्पुरौष-
 चितिः^८ सप्तमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचितिरष्टमस्य^९
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरौषचितिर्नवमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्सप्त-
 स्कन्धा उपदधात्या नचचेष्टकाभ्यो^{१०} दशमस्य मासस्योत्तमे
 १० ऽहन्पुरौषचितिरेकादशस्य मासस्योत्तमे ऽहन्संवच्च प्रचेता-
 श्चेत्येता उपदधात्या विकर्णेर्द्वादशस्य^{११} मासस्याष्टाविंशे
 ऽहन्पुरौषमेकाक्षत्रिंशे^{१२} शतसद्वैयः^{१३} शो भूते वसोधारा^{१४} ॥
 २६ ॥

अथात उत्थानानामेव मौमाः साभिजितेद्बोत्तिष्ठेयुरित्येत-
 १५ द्वास्त्राणसंपन्नमपि वाभिजितेद्वायैताः^{१५} सवनेष्टिं^{१६} निर्वपन्त्या-
 ग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-

१ Thus M Be 7; चन्दं B; चन्दं Be.

२ Thus M Be 7; चन्दं चि B; चन्दं चि Be.

३ Thus M; the other MSS. as *supra* (p. 303, 13).

४ ०वि० Be 7 D.

५ Thus MU; ०वायैताः B Be; ०वायैता D; ०वृतेता Be 7.

६ Thus M Be BU; निर्वपत्या Be 7 D

मिति^१ तथा समस्तया वा विद्धतया वा प्रतिपद्यन्ते^२ वसती-
वरीषु मृत्पिण्डमन्ववधायाहरहर्वसतीवरौः^३ परिहरमाणा
यन्यथ संवत्सरसंपन्नं ब्रह्मणो^४ऽयनमित्याचक्षते^५ चतुरो मासो
दौचाभिर्वन्ति चतुर उपसङ्गिश्चतुरो मासः प्रसुतास्तदाहुः क
एतावत्तपस्तप्त्यान्यसाधारणं कुर्वीतान्तेवासिषु वोपहवमिच्छेत्^६ ५
दक्षिणावता वैनं याजयेयुरिति^७ सो ऽन्तेवासिषु^८ वैवोपहव-
मिच्छते^९ दक्षिणावता वैनं याजयन्ति^{१०} ॥ २७ ॥ नवमः ॥

अथ वै भवति हृन्दिश्रितं चिन्वीत पशुकाम इति^१ स
हृन्दिश्रितं क चाहुतिरागच्छति^२ जुहोत्येव तत्राय^३ यदन्य-
दाहुतिभ्यः शरीरवद्यजुरेव तत्र जपति यजुरेव रश्मनयोर्धजु- १०
रश्मगर्दभयोर्धजुस्त्रयायै प्रवृञ्जने^४ यजते^५ वायव्येन पशुना^६
दौक्षते^७ विमायाग्निं परिखायापस्यायतने यजुरेव^८ तत्र^९
जपति यजुः सर्वासामिष्टकानामुपधाने^{१०} जुहोति शतरुद्रीयं^{११}
कुरुते वसोर्धाराः^{१२} श्वेनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्ययमे-

१ *मन्ववधाय* MB Be U ; *मन्वाधाय* Be 7 D.

२ Thus M ; ब्राह्मणायन* the other MSS.

३ वा om. Be BU.— इच्छते i. s. o. इच्छेत् Be 7 D.

४ Thus M Be ; *वोपहव* Be 7 D ; *वूपहव* BU.— इच्छते i. s. o.
इच्छते all exc. M.

५ चाहुतीरागच्छति M.

६ Thus M Be BU ; तद् Be 7 D.

७ प्रहंजनेयजते M ; प्रहंजनेवयजते B Be ; प्रहंजनेव DU.

८ *रेवच B Be U.

- वैष^१ श्येनचिक्त्विज्जितं^२ चिन्वीत यः कामयेत शीर्षं ह्यनमुष्मि-
 न्ग्लोके स्थामित्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्राक् शिर इव
 निरुहति^३ स तथा विमितो भवति यथा न वह्निर्वेदि यूपः
 स्यादज्जितं चिन्वीत चतुःसौतं प्रतिष्ठाकाम इत्येतस्यैव सतो
 ५ ऽरन्निमात्रेण पञ्चाद्यावण्णीयाः सौ भवतस्तान्मात्रेणापिपक्षौ
 वरीयाः सौ^४ तौ मनागपनतौ परोऽण्णीयाः सौ^५ भवतः
 एकैकामृचाः सौतां कृपति^६ प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रुद्धौ^७ प्रागायातयति^८ स तथा
 विमितो भवति यथा न वह्निर्वेदि यूपः स्यादुभयतः प्रउगं
 १० चिन्वीत यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यानुदेय प्रतिजनित्यमाणा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रुद्धौ^९ ओषी प्रत्यगायातयति^{१०} स तथा
 विमितो भवति यथा न वह्निर्वेदि यूपः स्यात् ॥ २८ ॥
 रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवानिति विज्ञायत^{११}
 आकृतिविकारः शब्दसंयोगाद्यावानग्निः^{१२} सारन्निप्रादेशस्तावती^{१३}
 १५ भूमिं परिमण्डलां कृतानुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनो-
 त्यथान्ततो^{१४} ऽयान्तरत^{१५} एवमेवा^{१६} स्वयमावृत्त्या^{१७} अथा-

१ Thus M only; इत्युपमावैष (or इत्युपमावैष) श्येनचितिः the other MSS.

२ परो om. all exc. M.

३ एकैकामृचा M; अृचा om. Be.

४ Thus M Be BU; समुद्रुद्धौ ओषी Be 7 D.

५ Thus MBU; शब्दसंयोगाद्यावानग्निः Be; प्रागाः संयोगा Be 7 D.

६ Thus MD Be 7; अन्तरतो Be U; B. om.

७ Thus M; एवमेव the other MSS.

भितः स्वयमादृशां^१ मध्ये नाभिमिव करोति^१ तस्या^२ अतु-
 दिशमवान्तरदिशमरानिव^३ नेमिमिवेष्टका^४ आयातयति^१ स
 एष रथचक्रचिद्वाद्यवतः परिकृत्यो^५ द्रोणचितं चिन्वीताञ्ज-
 काम इत्येतस्यैव मतो ऽरन्निमात्रेण प्रागोष्ठमिव निरुह्यत्य^६
 मध्ये निम्नमिव^७ करोति^१ स एष द्रोणचिदञ्जकामस्य परि-
 कृत्यः^८ समूहं चिन्वीत पशुकाम इति विज्ञायते^१ पुष्कर-
 पर्णः^९ रुक्मः^९ हिरण्मयं पुरुषः^९ सुचावित्येतन्नचक्ष्ममित्या-
 चक्षते^१ कुरुत एव तदयो पुरौषस्यैवेष्टका^४ आयातयति^१
 स एष समूहः पशुकामस्य परिकृत्यः^८ परिचाय्यं चिन्वीत
 ग्रामकाम इत्यनुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनोत्यथा-
 न्ततो^{१०} ऽथान्तरत^{१०} एवमेवा^{११} स्वयमादृशाया^१ अथाभितः
 स्वयमादृशामिष्टकाः परिचिनोति^१ स एष परिचाय्यो ग्राम-
 कामस्य परिकृत्यः^८ ॥ २६ ॥

१ *सवान्तरदिश* M Be; *सवान्तरदेश* B Be 7 UD.

२ *मराज्ञनेमिमिवेष्टका* MSS. exc. M, which has *मरानिवनेमिवेष्टका*; perhaps an allusion to R.V. I. 32. 15, TBr. II. 8. 4. 3.

३ *अथै i. s. o. अथ* all exc. M.

४ Thus M Be; *ग्रिमिव* the other MSS.

५ *तल्लक्ष्ण* M.

६ पुरुष* M.

७ Thus M; *चान्तनोचान्त* B Be; *चोतचोचान्तर* Be 7 D; *चान्तनो-
 चोतचान्त* U.

८ Thus M; *एवमेव* the other MSS.

अग्निचिंतं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोकं च्छुवा-
मिति । षट् प्राञ्चः पुरुषास्तयः पुरस्तात्तिर्यञ्चौ^१ द्वौ पश्चा-
त्तिर्यञ्चौ स आत्मा । तस्य माचा । यदि यौवदन्नं पुरस्ता-
त्ताभिदन्नं पश्चाद्यदि नाभिदन्नं पुरस्ताज्जातुदन्नं पश्चाद्यदि
५ जातुदन्नं पुरस्ताहुत्फदन्नं पश्चाद्यदि शुक्फदन्नं पुरस्तात्समं भुजेः
पश्चात्स एष अग्निचिन्तिपितृलोककामस्तथा हैष कूर्मचिद-
ब्राह्मणो^२ मध्य उत्पृष्ठः^३ परिक्रव्य^४ एतस्यैव सतो ऽग्नि-
मात्रेण प्राक् शिर इव निरुहति । तस्यावान्तरदिगं पादा-
निवेष्टका आयातयति । स एष कूर्मचिदब्राह्मणो मध्य उत्पृष्ठः
१० परिक्रव्यः^५ ॥ ३० ॥ दशमः ॥

सौचामण्या यक्ष्यमाणो भवति । स उपकल्पयते रोहितं
चमानुहुहः सौमं च क्लीवं च ग्रथ्याणि च तोक्काणि^१ च
ब्रीहौन्नग्नं^२ चूर्णकृतं^३ चोणि नानावृक्षाणि पात्राणि त्रया-
न्सूक्तूस्तयाणि लोमानि धूपं च श्वेनपत्रं च गर्भिणीं वडवा-
१५ मासन्दौमिण्डं कुशं कारोतरं विशाख्यौ दौर्धवः^४ शिक्यः^५
ग्रतावृक्षाः ग्रतमानः हिरण्यः सतं च वालं च ब्राह्मण-
माहुत्या उच्छेषणस्य पातारं यदि ब्राह्मणं न विन्दति

१ *तिर्यचो all, but cp. J. As. Soc. of Bengal, 1875, p. 265.

२ Thus M Be BU ; उत्पृष्ठः Be 7 ; उत्पृष्ठः D.

३ तोक्काणि M and thus also all the MSS. of the grhyasūtra
I. 8 ; तोक्कानि the other MSS.

४ नग्नं सू. M.

५ *सतां all exc. MT.

वल्कौकवपामथामावास्थेन वा हविषेद्वा नक्षत्रे वायेण शालाः
 रोहिते चर्मणि सुरासोमः सः सन्नः^१ श्रुते^१ तं दक्षिणतः कौव
 उपास्ते^१ सीधेन कौवाच्छप्याणि क्रीणातीदं तवेदं ममेति^१
 कौतः सुरासोम इत्यथैनमादाय पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्य
 जघनेन गार्हपत्यमुपमादयत्यथैतेषां त्रीहीणामधानववन्नन्यथे-
 तरान्गार्हपत्यं एककपालमधिश्रित्य^२ भर्जन्ति^३ तेषां ये
 फलन्ति लाजास्ते^४ भवन्त्यथ य^५ उ^५ न फलन्ति तास्यर्था^६
 गार्हपत्ये नवां कुक्षौमधिश्रित्य प्रोदकमिवौदनः^७ अपयन्त्य-
 येनं विस्त्राय कठिने^८ वा पाजके वा विषजन्त्यथैनाभ्यग्लान-
 वव्रन्ति^९ तेषां यानि च चुद्राणि यास्य तथ्यस्ता उत्सेके^{१०}
 संप्रकिरन्ति^१ तं माधर इत्याचक्षते^१ ऽय मानमादाय
 विमिमौत^२ एकः शप्याणां द्वे तोक्माणां^३ चौणि लाजानां

१ Thus (संचन्नः or संसेनः) MT Be U (pr. m.); संचनः Be Tr U (sec. m.); सन्नः H; Bhav. periphr. मादिनः ।

२ Thus Be Tr; *पत्येककपालः U; *पत्य एकपालः T; MHB om. एकः; but cp. *supra* XIII. 25 (p. 136. 2).

३ Thus M, as *supra* l. c.; भर्जयन्ति the other MSS.

४ ते लाजा MT Tr.

५ Thus MT Tr; ये (omitting उ) the other MSS.

६ *मिवौदनं MH Be; *मिवौदनं Tr TBU.

७ Thus T Tr H; कठिने MB Be; U corrupt.

८ Thus M; भुग्धान Tr; भुग्धान् or भुग्धान् the other MSS; Bhav. once, भुग्धान्, once भुग्धान् ।

९ वि om. M Tr T.

१० Thus Be; तोक्मानां the other MSS.

चत्वारि नद्यहोरेथैतमोदनं चूर्णैरनुप्रकिरन्मासरेणावोक्षन्संपा-
दयति^१ ॥ ३१ ॥

खादौ त्वा खादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
सः सोमेनेत्यथैतामामन्दीमगेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो
१ निदधात्यामन्द्यामिण्डमिण्डे कुक्षं कुम्भे कारोतरमवदधात्यै-
तमोदनमभितः कारोतरं परिचिनोत्यथैनमपिधायाभिमृशति
सोमो ऽस्थश्चिन्धां पचस्व भरस्वत्यै पचस्वेन्द्राय सुचाम्ने
पचस्वेति^१ तिस्रः सः सृष्टा वसति^१ तिस्रो हि रात्रौः क्रौतः
सोमो वसतीति ब्राह्मणमथ तिसृषु व्युष्टासु तायते त्रिपशुर्वा
१० चतुष्पशुर्वा पशुवन्धो^१ ऽथास्त्रैषा पूर्वद्युरेव सौचामणिकी,
वेदिर्विमिता भवति^१ तां परिस्तीर्य स्तम्भजुर्हरति
॥ ३२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्यजुषा तुष्णौ चतुर्थं^१
पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नौध्र-
१५ स्त्रिर्हरति^१ यदाग्नौध्रस्त्रिर्हरत्यथ चात्वालस्यावृता चात्वालं
परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुक्ताद्य
युपावटं^१ खात्वाग्नेरावृतां^१ द्वावग्नी प्रणयत आहवनीयादेवा-
ध्वर्युरन्वाहार्यपचनात्मप्रतिप्रस्थाताग्निवत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्ण
योद्युपित्वा तिर्यञ्चः स्फः स्तम्भा संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादये-

१ अनुप्रकारं i s. o. • अनुप्रकिरन् M T ; संपादयति M (pr. m.), संपावयति
M (sec. m.).

२ युपा० खात्वा om. M Tr.

आवर्हिषमादय सुवः स्रधितिः सुचस्र संमृद्धिं तृणौ
 पृषदाज्यगृहणीं पत्नीः संनद्याज्येन च दध्ना चोदेहि प्रति-
 प्रस्थातः सुरासोमस्य विद्वीत्यध्वर्युरेव प्रमिद्वं पाशुबन्धिकं
 कर्म चेष्टत्यय प्रतिप्रस्थाता सुराः^१ संपवध्य^२ सगस्त्रामादाय
 पूर्वया द्वारोपनिर्हत्यान्तर्वेद्यामादयति । ॥ ३३ ॥

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता सत उदी-
 चौनदशेन वालेन सुरां पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः
 सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तमेति । वायुः पूतः पवि-
 त्रेणेति यदि सोमातिपवितो भवत्यथादत्ते पर्णमयं पाचं
 तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्य-
 श्विभ्यां ला जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषौ अन्तर्धांय कलसक्तु-
 भिभ्यः मिहलोमभिभ्यः श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषौ श्वेनपक्षेण
 परिस्रज्य सादयत्येष ते योनिरश्विभ्यां त्वेत्यथादत्ते नैययोधं
 पाचं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽसि सरस्वत्यै ला जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषौ अन्तर्धांय
 बदरसक्तुभिभ्यः व्याघ्रलोमभिभ्यः श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषौ श्वेन-
 पक्षेण परिस्रज्य सादयत्येष ते योनिः सरस्वत्यै त्वेत्यथादत्त
 आश्वत्यं पाचं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽमौन्द्राय ला सुचाग्ने जुष्टं गृह्णामीति ।

१ सुरासोमस्यपवध्य M.

२ च om. here and every time *infra* B Be H.

वर्हिषी अन्नर्धाय कर्कशुसक्तुभिश्च वृकलोमभिश्च श्रीणात्यपो-
दृत्य वर्हिषी श्वेनपत्त्रेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरि-
न्द्राय त्वा सुवाम्ण इति ^१ ॥ ३४ ॥

- ताञ्जघनेन सुगुण्डान्प्राचो वोदीचो वायातयत्यथैताः
^२ सुराः सप्ररेकामादाय दक्षिणमग्निमुपसर्पति ^३ तमभितो ^४
 गतौ ^५ खानयति ^६ तदुपसादयति विशाखौ ^७ दीर्घवः ^८
 शिख्यः ^९ गतादृशाः ^{१०} गतमानः ^{११} हिरण्यः ^{१२} सतं च वालं चाय
 दक्षिणमग्निमग्नेण पुराणभस्मनः ^{१३} खरं करोति ^{१४} तदुपसाद-
 यति ब्राह्मणमाहुत्या उच्छेषणस्य पातारं ^{१५} यदि ब्राह्मणं
^{१६} न विन्दति वल्मीकवपामथाप उपस्पृश्य धूपस्थानवृता यूपमु-
 च्छयति ^{१७} खर्वन्तं यूपमुत्सृज्याथैतान्यश्वनुपाकरोत्याश्विनं धूयः
 सारस्वतं मेघमैन्द्रमृषभं ^{१८} बार्हस्पत्यं पशुं चतुर्थं यदि सोमा-
 तिपवितो भवति ^{१९} तेषां प्रसिद्धं वपामिष्यरित्वाश्विनसारस्व-
 तावध्वर्युरादक्ष ^{२०} ऐन्द्रं प्रतिप्रस्थाता ^{२१} यहावादायोपोत्तिष्ठन्ना-
^{२२} हाश्विभ्याः ^{२३} सरस्वत्या इन्द्राय सुवाम्णे सुराम्णाः ^{२४} सोमा-
 नामनुम्रहीति ^{२५} युवः ^{२६} सुराममश्विनेत्येतामन्वाहात्याक्रम्याभ्रा-

१ Thus M Tr TBH; सर्पति Be U.

२ Thus (with न) B Be (pr. m.) H; 'भितः क० MT Tr; 'भितो
 क० Be (sec. m.).

३ विशाखौ M.

४ Thus MT Tr; भस्मना B Be UH.

५ Thus M Tr.; उपतिष्ठन् i.s.o. उपोत्तिष्ठन् the other MSS.

६ Thus (cp. Āp. XIX. 2. 18) M Tr; सुराम्ण BH Be U; T def.

व्याहाश्विभ्याः सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सुराम्णः सोमाम्प्र-
स्थिताग्नेयेति ' मैत्रावरुणो होता यजदश्विना सरस्वतीमिन्द्रः
सुत्रामाणमिति ' पुत्रमिव पितरावश्विनोभेति यजत्यहाव्यग्ने
हविरास्ते त इति वषट्कृते जुहोति ' ॥ ३५ ॥

यस्मिन्नश्वास ऋषभास उच्यते इत्यनुवषट्कृते ऊवाश्विनस्य ५
सः स्यावः सारस्वते ऽवनयति ' सारस्वतस्य सः स्यावमैन्द्रे '
तं ब्राह्मणो भक्षयति नाना हि वां देवहितं यदत्रेति द्वाभ्यां '
'यदि ब्राह्मणं न विन्दति वल्क्यैकवपायामवनयत्येतेनैव मन्त्रे-
णाथैतानि पाचाणि वल्क्यस्य' पूरयित्वा पर्णमध्ये श्वेनपत्र-
मवगूहति ' तदिशाख्याबुद्धित्य दक्षिणायां वः प्रोहति १०
वः शिष्यः सजति' शिष्यो गतादृशाः गतादृशायां वालं
वाले गतमानः हिरण्यमथैताः सुराः सप्ररेकामादाय
गतादृशायाः समवनयति सोमप्रतीकाः पितरसृणुतेति '
चरति' गतादृशेत्युपतिष्ठन्ते' पवमानः सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्च-
नाय यदि सोमातिपवितो भवति पिदृणां याव्यानुवाक्या- १५
भिरुपतिष्ठन्त उदौरतामवर उत्परास आहं पिदृन्सुविद-

१ ऋष ins. MT Tr.

२ Thus H ; वल्क्यस्य MTB Be U ; विल्क्यस्य Tr.

३ Thus M Tr ; सजयति T ; सजति B Be U ; सचयति H.

४ Thus Tr Be HU (sec. m.) ; क्षसि (sic) B ; चरति U (pr. m.) ;
चरति MT.

५ Plural T Tr U (pr. m.) ; sing. the other MSS.

चा५ अविस्मैदं पित्रभ्यो नमो अस्त्वद्येत्यध्वर्युर्होता ब्रह्मा त
उपतिष्ठन्ते । यच्चैव श्रुतादृष्टां धारयति तन्निदधाति प्रति-
ष्ठित्या इति ब्राह्मणं । तदेवैनां निधाय दक्षिणतो निद-
धात्यैतानि पाचाणि पुराणभस्मनः खरेमादयति ॥ ३६ ॥

- १ पित्रभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधा-
विभ्यः स्वधा नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः
इत्येव गर्भिणीं वडवां ददात्यथाप उपसृश्व बार्हस्पत्यस्य
पशुपुरोडाशं याचति । तेन प्रचरति । देवताप्रभृतिनेडान्ते-
नाथ पशुभिश्चरति मनोताप्रभृतिभिरिडान्तैर्यैतान्पुरोडा-
१० शान्याचत्यैन्द्रमेकादशकपालं सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं
दशकपालमिति । तैश्चरति देवताप्रभृतिभिरिडान्तैरनूयाजै-
श्चरित्वा प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य
ध्रुवामाष्यास्य त्रीणि पाशुवन्धिकानि समिष्टयजूषि जुहोति
यज्ञ यज्ञं गन्धैष ते यज्ञो यज्ञपते देवा गातुविद इत्येते-
१५ मवष्टयः सःमादयन्ति । यत्किञ्चित्सुरालिप्तं भवति तत्सह
हृदयशूलानि भवन्त्येतत्समादायान्तरेण चात्वालोत्करावुद-
ङ्गुपनिष्कामन्ति ॥ ३७ ॥

हे सुतो अष्टणवं पित्रणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ।
ताभ्यामिदं विश्वं भुवनं समेत्यन्तरा पूर्वमपरं च केतुमिति ।

१ चरति M Tr.

• Thus M Tr Be ; •मादयति HBU ; संप्रकिरति T.

० भवन्त्ये HU ; भवन्तीत्ये M ; भवन्तीत्ये T ; भवत्ये B Be.

प्रसिद्धः इदमशूक्ष्मैश्चरित्वायैतानि पाचाणुदकान्ते परास्मि
 मादयति यस्ते देव वरुण गायत्र्यच्छन्दाः पाशो ब्रह्मन्प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इति पर्णमयं^१ यस्ते देव वरुण चिष्टुप्-
 छन्दाः पाशः चचे प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति नैय-
 योधं^२ यस्ते देव वरुण जगतीछन्दाः पाशो विचु प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इत्याश्वत्थं^३ यस्ते देव वरुणानुष्टुप्छन्दाः
 पाशः पशुषु प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति श्रुतादृष्टां^४
 तूष्णीं सतं वालं च^५ प्रसिद्धो ऽवश्यः^६ साम चैव
 नाह देवीराप एष वो गर्भं इति चायाप्रतौचमायन्ति वरुण-
 स्यान्तर्हित्यै^७ प्रपये समिधः कुर्वत एधो ऽस्येधिषीमहीत्ये-
 त्याहवनीये ऽभ्यादधाति समिदमि तेजो ऽसि तेजो मयि
 धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिषः रसेन सम-
 सृज्महि । पयस्त्राः अग्न आगमं तं मा सः सृज वर्चसेत्यथ
 कुमीदेन सक्तुहोमेन चरत्यथ देवता उपस्थाय यूपमुपतिष्ठते ।
 संतिष्ठते मौचामणी^८ ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

वेदमधीत्या स्नाच्छुपकल्पयत एरकां चोपवर्हणं च

१ मौचामणिः all exc. M; at the close of this adhyāya T adds इति चरकसूत्रम् ।

२ The text of adhyāya 12 is based on M(ackenzie), op. Preface, p. II, and on the following MSS. of the Grhyasūtra : Ma(dras), on the whole a very good copy in grantha; E(gmore), nāgarī copy of grantha original; T(anjore), grantha, breaking of after the words अपाशो ऽनोक्तुञ्जाच्छ in kh. 41; H(aug), B(enares), these two closely related and on the whole rather bad. I made

नापितं च चुरं च दाक्षि चोपस्तरणं च वृकलाऽश्च दन्तधाव-
 नमुष्णाश्वापः शीताश्च सर्वसुरभिपिष्टं^१ चाञ्जनं च स्नजं
 चादर्शं चाक्षतं च^२ वासः प्रावरणं^३ च वसनान्तरं वादरं मणिः
 सुवर्णोपधानः सूत्रं च^४ प्रवर्तौ च दण्डं चोपानहौ च^५
 ५ इक्ष्मणान्डुहं चर्म सर्वरोहितमित्येते ऽस्य मंभारा उपकृतान्ता
 भवन्ति^६ । स्नानस्य मौमाऽश्वा^७ । रोहिण्याः स्नायादित्येकं^८ ।
 प्राजापत्यं वा एतन्नचचं^९ । तदस्य प्राजापत्य एव नचचे स्नातं
 भवत्यथो सर्वालोहालोहाणीति^{१०} । तिस्ये स्नायादित्येकं^८ ।
 बार्हस्पत्यं वा एतन्नचचं^९ । तदस्य बार्हस्पत्य एव नचचे
 १० स्नातं भवत्यथो बृहस्पतिप्रसूतो ऽमानौत्युत्तरयोः फल्गुन्योः
 स्नायादित्येकं^८ । भाग्यं वा एतन्नचचं^९ । तदस्य भाग्यं^{११} एव

also use of G (gr̥hyaprayoga MS. Burnell cvii, which cites often literally passages of the Gr̥hya), Prm. (Prayogamālā printed at Bombay), Pś (Prayogaśikhāmaṇi, No. 3108 of the Leiden collection), Ks (Kanakasabhāpati's kārīkā, Burnell cix) and Pc (Prayogacūḍāmaṇi, Telugu MS., collection Mackenzie No. 21). Adhyāya 13 is contained only in M and E. The two adhyāyas 12 and 13 are now also printed in the Grantha Edition of the Baudhāyana smārtasūtra, designed by me as "Ed."

१ शार्ङ्ग- EG.

२ only in Ed. TE.

३ Thus EHG; प्रावारं MT, प्रवारं Ma. प्रवारणं Ed.

४ om. HBM (sec. m.).

५ om. THB Ma.

६ Thus B; रोहितौति i.s.o. रोहाणीति the other MSS. and Ed.

७ भाग्य TM Ma.

नचचे स्नातं भवत्यथो भाग्यो ऽमानौति ^१ इत्थे स्नायादि-
 त्येकः ^२ सावित्रं वा एतन्नचचं ^३ तदस्य सावित्र एव नचचे
 स्नातं भवत्यथो सविदग्रसूतो ऽमानौति ^४ चित्रायाः स्नाया-
 दित्येकमैन्द्रं वा एतन्नचचं ^५ तदस्यैन्द्र एव नचचे स्नातं
 भवत्यथो चित्रो ऽमानौति ^६ विशाखयोः स्नायादित्येकमै-
 न्द्राग्रं वा एतन्नचचं ^७ तदस्यैन्द्राग्र एव नचचे स्नातं भवत्यथो
 विशाखो ऽमानि ^८ प्रजया पशुभिरित्येतेषामेकस्मिन्नापूर्थमाण-
 पक्षे ^९ पुरादित्यस्योदयाद्ब्रजमभि प्रपद्यते ^{१०} नैनमेतदहरादित्यो
 ऽभितपेत्तदहं स्नातानामु ^{११} हं वा ^{१२} एष एतत्तेजसा यशसा
 तपत्यन्तर्लोक्षा चर्मणा ब्रजमभिविघ्नन्ति ^{१३} पूर्वार्धमध्ये ब्रजस्था-
 म्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्याहरन्त्येतान्संभारान्सकृदेव सर्वा-
 न्यत्सह ^{१४} सर्वाणि मानुषाणीत्येतस्माद्ब्राह्मणादक्षिणतो ^{१५} ब्राह्मणं
 उपविशत्युत्तरतः ^{१६} उदपाचं पालाशैश्च समिधं निदधात्य-

१ Thus HB; सानौति the other MSS. and Ed.

२ Thus MB; *त्येकमेकस्मिन् H; *त्येकमेकस्मिन् Ma TE. and Ed.

३ Thus all exc. Ma and Ed., which have तदचच i.s.o. तदच and E: *तदेन्द्रार्धदिनकदचच स्नाता; Bhāradvāja also has the reading accepted by me on the authority of the best MSS. (= तदह-
 स्नातानामु as a compositum ?).

४ *सु च वा only MT; *सुखा वा Ma; *सुखं the other MSS.;
 सुखं वा Ed.

५ *भिविघ्नन्ति MSS. (and Ed.) exc. E, which om. the second pre-
 pos.; cp. *supra* XI. 10 (p. 79, 4), XVI. 20 (p. 267, 1), XVIII. 18.

६ Thus MT; सर्वाणि i.s.o. सर्वाणि HB; संभरन्ति i.s.o. सर्वान् E Ma., Ed.

७ Before दक्षिणतो Ma ET and Ed. ins. दर्भेषु ।

८ Thus M Ma HB; ब्राह्मणमुपवेजस्युः E; ब्राह्मणमुपविशत्युः T.

परेणाग्निसुदीचीनप्रतिषेवणाभेरकाः५ साधीवासामाक्षीर्य^१
 तस्यां प्राक्मुख उपविशत्युत्तरतो नापित^२ । उत्तरत उपवर्ह-
 णमाम्भ्यंदिनं भिवां दद्यादपौह^३ गां पचेदग्रा चेदस्य^४ स्याद-
 चैतां^५ पालाशौः समिधमाज्येनाह्वा मध्यंदिने ऽभ्याद-
 ५ धाति ॥ ३६ ॥

इमः स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव संमहेमा मनौ-
 षया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य मः सद्यसे मस्ये मा रिषामा
 वयं तव स्वाहेत्यधैरकायामुदीचीनगिरा निपद्यते आयुषं^६
 जमदग्नेः कणपस्य आयुषमगस्त्यस्य^७ आयुषमृषीणां^८ आयुषं^९
 १० यदेवानां आयुषं^{१०} तन्मे अस्तु आयुषमित्युद्यमानमनुमन्त्रयते^{११}
 शिवा मे भवथ मः सृष्ट इति^{१२} क्षुरमभिमन्त्रयते क्षुरो
 नामासि स्वधितिलो पिता नमस्ते अस्तु मा मा हिः सौरि-
 त्युद्यमानमनुमन्त्रयते यत्क्षुरेण वर्चयमि^{१३} वज्रा वपमि केशश्मश्रु
 वर्चय मे मुखं मा म आयुः प्रमोषौरिति^{१४} श्मश्रुष्वेवाये
 १५ वपते ऽथोपपचावथ केशान्यथोपपादमितराण्यङ्गान्येतस्माद्येषा^{१५}
 जरमा^{१६} पूर्वं आयुषि प्रथान्ति पूर्वं आयुष्यन्नादा भवन्ति

१ Thus Ma TE, Ed.; *सुपकुषीते M; HB om. this passage.

२ *दपि च Ed.

३ Thus E Ma; चेतस्य स्याद. TH; चेतस्य स्याद. B; चेत्स्याद. M;
 चेदस्य स्याद. Ed.

४ Thus EM Ma G, Ed.; विषायुष. THB Prm.

५ Thus all exc. E: वधैयसि and T: वर्चयि ।

६ Or should we write *पाजरसा? What may be the sense of
 these words?

य एवं विदाः सोमो लोमानि वापयन्ते । स यदि लोमानि
 वापयित्वाः स्वात्केशश्च वापयित्वा लोमानि मृद्वित्य
 नखानि निरुन्तयतीतयेतानि ममुच्चित्य ब्रह्मचारिणे प्रयच्छन्ना-
 हेमानि हत्वा दर्भस्तम्बे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति ।
 तानि स तत्र निदधात्यपरेणग्निं प्राङ्मुख उपविश्य मेखलां ५
 विस्तृमयत इमां विव्यामि वरुणपाशमिति । यो ऽस्य तत्र
 रातेः । पुत्रो वान्तेवासी वा भवति तस्मै प्रयच्छन्नाहेमाः
 हत्वा न्यगोधे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति । तामुं स
 तत्र निदधातीदमहममुख्यामुख्यायणस्य शुचा पाप्मानमवगूहा-
 म्युत्तरस्य^१ दिषद्वा इति । वृकलैः प्रधाव्य दन्तान्विधावयते^२ १०
 ऽन्नाद्याय व्यपोहध्वं भगो राजायमागमत् । स मे मुखं
 प्रमर्पतु वर्चसे च भगाय चेत्युभयोरपः संनिषिञ्चत्युष्णासु शीता
 आनयति दैवमानुषस्य^३ व्यावृत्त्या इति । तामामञ्जलिनोपह-
 त्याभिषिञ्चत्यापो हि वा मयोभुव इति तिसृभिर्हिरेण्यवर्णाः
 शुचयः पावका इति तिसृभिः । षोढाविहितो वै पुरुष १५
 इत्येतस्माद्वाद्वाणादयेतस्य^४ सर्वसुरभिषिष्टः समुदायुत्य निः
 प्रमिञ्चति ॥ ४० ॥

१ तचारातेः T Ma.

२ Thus TM Ma ; ताम् EHB, Ed.

३ Thus (अवगूहामि) MHB Prim Psm ; अपहू. T Ma EG Pc. Ed.

४ Thus M Prim ; *धावयते all the other MSS., and G, Ed.

५ दैव. ET and Bhāradvāja ; देव. the other MSS., Ed., and the Prayogas.

*-येतस्य Ma E, Ed. ; *देनस्य MHB ; T indistinct.

नमः शाकजम्भभाभ्यां नमस्ताभ्यो देवताभ्यो वा अभि-
 याहिणौरित्यनुलिख्यते^१ ऽस्रासु^२ च^३ यो गन्धो गन्धर्वेषु च
 यद्यशः । दिव्यो यो मानुषो गन्धः स मामाविशतिहेत्यवा-
 हतं परिधत्ते स्वा मा तनूराविश शिवा मा तनूराविशेत्येव-
 १ मेवोत्तरास्रज्यमेवमेवात^४ ऊर्ध्वमथैतं वादरं मणिः सुवर्णोप-
 धानः सूचे प्रोत्य दद्यामाधाय दर्विदण्डे^५ सूचेण पर्यस्य
 जुहोतीयमोषधे चायमाणा सहमाना सहस्रती । सा मा
 करोतु भोमवर्चसः सूर्यवर्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^६ करोतु
 स्वाहेत्यैनमुदपाचे^७ ऽनुपरिष्ठावयति^८ विश्वा उत तया वयं
 १० धारा उदन्या इव । अतिगाहेमहि द्विष इत्यपाशो ऽमौत्यु-
 क्ताक्ष्णया परिहरति वध्यः हि प्रत्यङ्गं प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्या
 इत्येतस्माद्वाह्याणादथैतौ प्रवर्तौ सूचे प्रोत्य दद्यामाधाय दर्वि-
 दण्डे^९ सूचेण पर्यस्य जुहोत्यायुष्यं वर्चस्यः सुवीर्यः राय-
 स्योषमौद्भिद्यम्^{१०} । इदः हिरण्यं वर्चसे जैत्र्यायाविशतादिमः^{११}

१ Thus Ma, Ed.: *नुलिंपेत्य* E; *नुलिंपेत्य* T; *नुलिंपेत्य* M;
 नुलिंपेत्य HB.

२ MTE and Ed. om.

३ Thus (उत्तरास्रज्यम्) ET, Ed.; *मेवास्रज्यमे* M Ma; HB corr.

४ Thus M Ma; दर्वी E T Prim., and Ed.; HB om.

५ *लिनम* HM Ma B; *चिनम* T, Ed.; E indistinct.

६ Thus M; *पाचेव परि* T Ma E Prim, Ed.; पाचेवानुपरि HB P.

७ Thus M Ma HB; दर्वी EG and Ed.

८ *मौद्भिद्यम्* M Ma G and Ed.; *मौद्भिद्यम्* EHB Prim P.

९ Thus MG, Ed.; जैत्र्याया the other MSS. and Prim P.

१० इमः M Ma EG and Ed.; इमाः H; इमा B.

रयिः स्वाहेति^१ द्वितीयां जुहोति शुनिमिवाहः^२ हिरण्यस्य
 पितुरिव नामापभैषम्^३ । तन्मा करोतु सोमवर्चसः सूर्यव-
 र्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^४ करोतु स्वाहेति^५ तृतीयां जुहो-
 त्युच्चैर्वाजि^६ वृतनामहः^७ सभासाहं धनंजयम् । सर्वाः समृ-
 द्धौर्ध्वयो हिरण्ये याः समाहिताः स्वाहेति^८ चतुर्थीं^९
 जुहोति विराजं च स्वरजं चाभिष्टिया^{१०} च नो गृहे । लक्ष्मी
 रादस्य या मुखे तथा मा सः सृजामसि स्वाहेति^{११} पञ्चमीं
 जुहोति यशो मा कुरु ब्राह्मणेषु यशो राजसु मा कुरु ।
 यशो विश्वेषु गृद्रेष्वहमस्मि यशस्तव^{१२} स्वाहेत्यैनावुदपाचे^{१३}
 अनुपरिष्ठावयति^{१४} विश्वा उत त्वया वयमित्येतया^{१५} तयोरन्य- २०
 तरमादाय दक्षिणे कर्णं आवध्नौत^{१६} आयुष्यं वर्चस्यमित्येताभिः

† Thus (शुनिम्) M Ma Prm P₃ and Ed.; शुनीम् EG; शुनिम्
 HB; शूनम् only Ks.

‡ Thus P₃; नामापभैषम् Prm; नामाष्टौत्तमपादं E; नामाष्टं M
 Ma BHG; नामापचं, Ed.

§ •स्विनसं M Ma HB; •स्विनसं EG and Ed.

|| •वाजि all exc. G, which has rightly •वादि ।

¶ Thus the MSS.; वृतनाजि the Prayogas.

‡ Thus Prm; चाभिष्टीया G; चाभिष्टीया P₃; चाभिष्टीया Pe; चाभि-
 ष्टीया M Ma and Ed.; चाभिष्टीया E; चाभिष्टीया BH.

© Thus M Prm Pe G; यशस्तव Ma E, Ed.; यशस्तव P₃; यशस्त HB.

© Thus M; •पाचेक्षपरि M Ma E Prm, Ed.; •पाचेक्षानुपरि B;
 •पाचेक्षपरि H.

† Thus HB; आवध्नौति M Ma E Prayogas.

पञ्चभिर्यैनमनुपरिवर्तयत^१ चतुभिस्त्वार्तवैः संवत्सरस्य धाय-
मा^२ तैस्त्वा सहानुकरोमीत्येवमेवोत्तरं प्रवर्तमावधौते^३ । इय
स्त्रजं प्रतिमुञ्चते^४ ॥ ४१ ॥

शुभिके शिर आरोह शोभयन्ती मुखं मम । मुखः
१ हि मम शोभय भूयाः^५ च भगं कुरु ॥ यां ता जहार
जमदग्निः अद्वायै कामाचान्यै^६ । तां त्वेमां प्रतिमुञ्चे^७ इह^८
वर्चसे च भगाय चेति^९ । चैककुदेनाञ्जनेनाङ्गे यदाञ्जनं
चैककुदं जातः^{१०} हिमवत उपरि । तेन वामाञ्जे मयि पर्वत-
वर्चसमस्त्वित्यादर्शं परिपश्यते यन्मे मनः परागतमादर्शं परि-
पश्यतः । इदं तन्मयि पश्चाम्वायुख्यं वर्चस्यं मे अस्त्वित्यथोपा-
नहावुपमुञ्चते द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यमीत्युत्तरे ।
इय दण्डमादत्ते मखा मा गोपायेति । इक्ष्वामादत्ते दिव्यो
ऽसि सुपर्णोऽन्तरिक्षान्मा पाक्षीति । सोऽचैवास्त आ नक्ष-
त्राणामुदयादथोदितेषु नक्षत्रेषूपनिष्क्रम्य दिश उपतिष्ठते
११ देवैः षडुर्वीरु नः कृणोत विश्वे देवाम इह वीरयध्व-
मिति । मा हास्यहि प्रजया मा तनूभिरिति नक्ष-
त्राणि । मा राधाम द्विषते शोम राजन्निति चन्द्रमसः ।

१ Thus M; •वर्तयति Ma, Ed.; •वर्तति H.

२ धायमा MBH, Ed.; धायमा Ma; धायमा E (from grantha ori-
ginal!).

३ Thus M Ma E; •मुचते B; •मुचते H; •मुचति Ed.

४ Thus M Prm Ks Pś; कामाचान्यै Ma, Ed.; कामाचान्यै HB.

५ Thus Prm G; •मुचतु Ma E; •मुच M; •मुचति Ed.

ममुपस्थाप्य^१ यच्चयच^२ कामयते तदेतौत्येतत्समावर्तनम्^३ ॥

४२ ॥ द्वादशः ॥

अथेतरत्तूष्णामिव^४ तौथ्यं स्नातोदेत्यथ यदि रथं लभते
रथंतरमभौति दक्षिणं चक्रमभिसृशति दृष्टदसौत्युत्तरं वामदे-
व्यमभौति मध्यमं रथं प्रवर्तमानमनुमन्त्रयते ऽयं वामश्विना^५
रथो मा दुःखे मा सुखे रिषदित्यथ यदि शमरथं करि-
व्यन्भवत्यप उपसृशेमामभिसृशतीह धृतिरिह विधृतिरिह
रन्तिरिह रमतिरिह रमतामित्यथास्मा आचार्यः कूर्चमाहा-
रयति^६ तं प्रदक्षिणं पर्यस्योदगावृत्त उपविशति पुरस्तादैर्न
प्रत्यक्षमुपोहते राष्ट्रमुदस्याचार्यामन्दौ मा तद्योषमित्यथास्मा^७
उदकमाहारयति^८ तेनास्य पादौ प्रचालयत्यवनेक्तुः^९ पाणौ
मंसृशति मयि महो मयि भगो मयि भगो मयि यश
इत्यप उपसृश मयौन्द्रियं वीर्यमित्युरः प्रत्यात्मानं प्रत्यभि-
सृशते^{१०} ऽथास्मा अन्यदाहारयति^{११} तत्प्रतिगृह्णात्या^{१२} म^{१३}
अगादर्चसा^{१४} यशसा सःसृज पयसा तेजसा च तं मा प्रियं^{१५}
प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^{१६} प्रियं पशूनां कुर्व-
धिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तदुपसृश प्राक् सेक्तवा^{१७} इत्याह^{१८}

१ Thus E; स उपस्थाप्य M; Ma HB, Ed. om. the first prepos.

२ Thus Ma E, Ed.; •स्नायेव यच MBH.

३ अथेतरत्तूष्णौ• E; अथेतरत्तूष्णौ• M.

४ My conjecture; •त्यवनेक्तुः M; E omits this passage.

५ •त्या मा आमान्• or आमान्• MSS.

My conjecture; सक्तवा E P^६, सेक्तवा M.

मधुपर्कं प्रोक्तमभिमन्त्रयते स मावतु स मा पातु स मा
जुषतामित्युभाभ्यां हस्ताभ्यां प्रतिष्ठञ्चाति ॥ ४३ ॥

- आ^१ स अगादर्वसा यशसा सः सृज पयसा तेजसा च
तं मा प्रियं प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^२ प्रियं
५ पशूनां कुर्वधिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्त्रिः^३ श्वेत्किंचिदापति-
तः^४ स्यात्तदङ्गुष्ठेन च महानास्या चोपमंग्रस्त्रेमां दिशं निरस्यति
नेष्टाविष्टं कृन्तामि या ते घोरा तनूस्तया तमाविश यो
ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं दिश इत्यथाप उपसृज्य समुदायुत्य त्रिः
प्राञ्चाति प्राण^५ इदं^६ ते बलिः^७ हरामि श्रेष्ठं माधिपतिं
१० कुर्विति^८ सोमो ऽसि सोमपं मा कुर्विति द्वितीयमन्नमस्यचादं
मा कुर्विति द्वितीयं^९ त्रिः पौलोच्छिष्टं ददाति^{१०} यमात्मनः
श्रेयांसमिच्छेत्तस्मै श्रेष्ठं दद्यादुपनीतां^{११} गामनुमन्त्रयते^{१२} जहि
मे पाप्मानमुपनेतुश्चेति^{१३} तां कुर्वन्ति वोत्सृजन्ति वा^{१४} स यदि
करिष्यन्भवति कुरुतेत्याह्वय यद्युत्सृज्यन्भवति तामनुमन्त्रयते
१५ गौर्धनुभव्या माता रुद्राणां दुहिता वसूनाः^{१५} स्वमादित्यानाम-
मृतस्य नाभिः । प्र णु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागाम-

१ The mantras are abbreviated in the MSS.

२ *तस्मिन् श्वेत्किंचि* MSS.

३ शब्दा MSS; probably read प्राचेदं ।

४ om. M.

५ Thus E; *दुपवौतांशोयाम* M.

६ *दुपवेतुश्चेति* MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिवत्तदकं दणान्यत्तोमुत्सृजतेत्यथास्मा ओदन-
माहारयति । तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नातु ब्रह्म त्वाश्नात्विति ।
तच्चतुष्टयो ऽथो दधि मधु दृतमाप इति । पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु दृतमाप इति ॥ ४४ ॥ चयोद्दशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्यः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिन्नेन ।
विस्ववता पथि समाजगाम । तः होवाच कथां विद्यां
भगवन्तमिति । सोमो राजास्मौति हैनं प्रत्युवाच । तं
मा कदध्वर्युरनैक्षयनविदभ्यसौषीषीचो । मा कदध्वर्युरनैक्षयन-
विदभिषुणोतीत्यमहं । तत्र विस्ववाण्यमावसौ ब्राह्मणो नैक्षय-
नानि वेद । तं गमिष्यामि । स म । इमान्पर्णान्सःरोपयि- १०
ष्यतीति । ते यत्रावभृथमवयन्ति । तदौदुम्बरां शाखया
पलाशशाखया वा सुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमिश्रेण नैक्षयनैर्हजौषमभिजुह्वति । यत्ते प्राणा चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्यदतो न जनमित्येतथा

१ मूर्धभिन्नेन M Be ; मूर्धभिपिन्नेन the other MSS.

२ Thus M ; कथां the other MSS.

३ The reading कदध्व is my conjecture. M reads : कदध्व, but a horizontal stroke has been put above the द, cancelling this akṣara कदध्व. Be 7 ; कदध्व the other MSS.—यत्रावौषीद् my conjecture ; अत्रावौषीद् M, अत्रावौषीद् the other MSS.

४ कदध्व M ; कदध्व Be 7 ; कदध्व or कदध्व the other MSS.

५ om. M.

६ ब्राह्मणान् i. s. o. वर्षान् M ; रोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावभृथ M.

च चतुर्दशभिर्ह्यजीषमभिजुहति ^१ ते यथावभृथः सः सन्धिष्यु-
स्तान्ब्रूयाद्ये ^२ नु राजस्त्वचं भित्वा क्रूरं कवेह यावभिः । ॥ ४५ ॥

अग्रमथित्वा नैक्ष्यनैर्यन्धेवैव ^३ कृतागसः ॥ ये सोममस-
स्त्राप्यापः सः साद्य सोमिनः ^४ । सः स्थितो न इत्यायन्यमुचैना-
^५ न्निनस्ति सः ॥ अग्निशूलैरुत्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो
ऽग्रमथित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते
त्रिदिवं नाकमुत्तमम् । यः ग्रमथित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधि-
रोहति ॥ अर्धयोर्धजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्रीधः ^६ । ब्रह्मणो
होतुस्त्रातृ राजैषां लोकमादत्ते न चाहौषुश्चतुर्दश ॥ ये
^७ चतुर्दश जुहति दध्नः ^८ एताः सुवाहुतौः । नैषां राजा लोक-
मादत्ते न प्रजां नोत ^९ वाजिनम् ॥ आप्याययन्तो राजानं
यावभिः क्रूरमृत्विजः । पथसा ग्रमयन्तो ऽस्य जुह्वेतैव चतुर्द-
शेति ^{१०} ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ
^{११} यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^{१२} वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाण्यो

१ यो i. s. o. वे M.

२ My conjecture ; *नैर्यन्धेवैव M ; *नैस्तान्धेव, जान्धेव, जालेव the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7 ; *स्थातुरग्रीधः D Be ; thus also but *अः Be ;
*जावेनेताग्रीधः M.

५ दध्नः Be 7, दध्न the other MSS.

६ नोन M ; नोत्त the other MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिवत्तदकं दृणान्यत्नोमुत्सृजतेत्यथास्मा श्रोदन-
माहारयति ^१ तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नातु ब्रह्म त्वाश्नात्विति ^२
तच्चतुष्टयो ऽर्च्यो दधि मधु घृतमाप इति ^३ पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु घृतमाप इति ^४ ॥ ४४ ॥ त्रयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्थः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिन्नेन ^५
विस्मवता पथि समाजगाम ^६ तः होवाच कथां विद्वां
भगवन्तमिति ^७ सोमो राजास्मीति हैनं प्रत्युवाच ^८ तं
मा कदध्वर्युरनैश्चयनविदभ्यसौषौद्यचो ^९ मा कदध्वर्युरनैश्चयन-
विदभिषुषोतीत्यमहं ^{१०} तत्र विस्मवाण्यमावसौ ब्राह्मणो नैश्चय-
नानि वेद ^{११} तं गमिष्यामि ^{१२} स म ^{१३} इमास्वर्णान्स्त्रोपयि-
ष्यतीति ^{१४} ते यत्रावभृथमवयन्ति ^{१५} तदौदुम्बरां शाखया
पलाशशाखया वा सुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमिश्रेण नैश्चयनैर्हजौषमभिजुह्वति ^{१६} यत्ते ग्राव्या चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्यदतो न ऊनमित्येतथा

१ दूर्धभिन्नेन M Be ; दूर्ध्माभिपिक्तेन the other MSS.

२ Thus M ; कथां the other MSS.

३ The reading कदध्व is my conjecture. M reads: कदध्व, but a horizontal stroke has been put above the ध, cancelling this akṣara. कृदध्व Be 7 ; कृदध्व the other MSS.—असौषौद्यं my conjecture : असौषौद्य M, असौषौद्य the other MSS.

४ कदध्व M ; कृदध्व Be 7 ; कृदध्व or कृदध्व the other MSS.

५ am. M.

६ ब्राह्मणान् I. s. o. वसान् M ; स्त्रोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावभृथं M.

च चतुर्दशभिर्ह्यजीषमभिर्जुहति ^१ ते यथावभ्यधः सःसिधेयु-
स्तान्ब्रूयाद्ये^२ नु राजस्त्वचं भित्वा क्रूरं कृतेह यावभिः । ॥ ४५ ॥

अग्रमयित्वा नैक्ष्यनैर्यन्यैर्वै^३ कृतागसः ॥ ये सोममस-
स्यापः सःसाद्य सोमिनः^४ । सःस्थितो न इत्यायन्यमुचैना-

५ न्निनस्ति सः ॥ असिशूलैरुत्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो

ऽग्रमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते

त्रिदिवं नाकमुत्तमम् । यः ग्रमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधि-

रोहति ॥ अध्वर्योर्ध्वजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्रीधः^५ । ब्रह्मणो

होतुर्द्वात् राजैषां लोकमादत्ते न चाहौषुश्चतुर्दश ॥ ये

१० चतुर्दश जुहति दध्न^६ एताः सुवाहुतः । नैषां राजा लोक-

मादत्ते न प्रजां नोत^७ वाजिनम् ॥ आप्याययन्तो राजानं

यावभिः क्रूरमृत्विजः । पयसा ग्रमयन्तो ऽस्य जुह्वतैव चतुर्द-

शेति ^१ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स तैर्दशपूर्णमासौ

१५ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^१ वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाण्यो

१ यो I. S. O. ये M.

२ My conjecture; *नैर्वन्यैर्वै M; *नैस्त्वान्यैर्व, जान्यैर्व, जालैर्व the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7; *स्थातुराग्रीधः D Be; thus also but *अ Be; *आनेनित्वाग्रीधः M.

५ दध्न Be 7, दध्न the other MSS.

६ नोन M; नोह the other MSS.

भवति ' तेन पूर्णमासः सेन्द्र ' ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां ' तेना-
 मावास्या सेन्द्रेति ' केनो सिद्धनौजानस्य सेन्द्रौ भवत इत्यै-
 न्द्राग्नेन पुरोडाग्नेनेत्येव ब्रूयादित्यथ वै भवति देवा वै यद्यजे
 ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ' ते देवा एतामिष्टिमपश्यन्नाग्ना-
 वैष्णवमेकादशकपालम् सरस्वत्यै चरुम् सरस्वते चरुम् ' तां
 पौर्णमासम् सः स्वायानुनिरवपन्नतो देवा अभवन्परासुरा ' यो
 भ्रातृव्यवान्स्वात्स पौर्णमासम् सः स्वायैतामिष्टिमनुनिर्वपेत्पौ-
 र्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवतास्य यज्ञं च
 भ्रातृव्यस्य वृहत् इति ब्राह्मणम् ' स एव भ्रातृव्यवतो यथाकाम-
 प्रयोगो ' मिथुनान्पशून्सारस्वताभ्यां ' यावदेवास्यान्ति तत्सर्वं
 वृहत् इति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ४७ ॥

पौर्णमासौमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यामिति ' सः
 पौर्णमासौ पौर्णमासौमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामवास्याम् '
 हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययतीति ब्राह्मणम् ' तदेतत्स्तरणावगधं
 वापरोध्यावगधं वेत्यथ वै भवति साकंप्रस्थायीयेन यजेत
 पशुकाम इत्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयत औदुम्बरं
 महत्पात्रं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं हत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालमैन्द्रम्

१ यथाकामं० M.

२ om. M.

३ परोध्यावगधं M, omitting वा ; वापरोध्यावगधं all the other MSS.

४ इत्येवमेव M.

मांजाय्यं^१ प्रसिद्धमाग्नेयेन चरित्वायेतरयोर्हविषोरौदुम्बरे
 महति पात्रे समवद्यन्नाहेन्द्रायानुब्रूहीति महेन्द्रायेति वा
 यदि महेन्द्रयाजौ भवति^२ महता पूर्णः^३ होतव्यमित्यत्याक-
 म्याश्राव्याहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा यदि महेन्द्रयाजौ
 १ भवति^४ वषट्कृते सहैव पात्रेण जुहोति^५ इम एवैनमिन्द्रः
 प्रजया पशुभिस्तरपयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति दारुपात्रेण
 जुहोति^६ न हि मृन्मयमाहुतिमानश^७ औदुम्बरं भवत्यूष्मां
 उदुम्बर ऊर्कुं पशव^८ ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशून्वरुद्ध इति
 ब्राह्मणं^९ तदेतज्जभ्यावगधं^{१०} वा निर्वेदावगधं^{११} वेत्यथ वै
 १० भवति ॥ ४८ ॥

नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत^१ तयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्यामणौ
 राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति^२ स^३ यो^४ ऽन्य^५ एतेभ्यो
 महेन्द्रमियच्छेत्^६ स संवत्सरमिन्द्रमिष्टाग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति^७ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^८ ऽथ
 १५ यामावास्यागच्छति तस्यां महेन्द्रं यजेत^९ सो ऽत ऊर्ध्वं
 महेन्द्रयाज्येव भवत्यथ वै भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत^{१०} संवत्सरः
 हि व्रतं नाति^{११} स्त्रैवेन देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसौया-
 न्भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये

१ Thus M ; *जभ्यावगती Be ; *जह्यावगती Be 7 UD ; *जह्यौवगती B.

२ Thus M Be U ; *गंधं B Be 7 D.

३ M सप्तपान्य i. s. o. स यो ऽन्य ।

४ Thus, *च्छेत्, all.

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं वृत्तं जग्निवाऽसमग्रि-
व्रतपतिव्रतमाशुभयति ^१ ततो ऽधि कामं यजेतेति ब्राह्मणमथ
वै भवति ॥ ४६ ॥

नामोमयाजौ संनयेद्नागतं वा एतस्य पथो यो ऽमो-
मयाजौ ^१ यदमोमयाजौ संनयेत्परिमोष एव सो ऽनृतं करो- ५
त्यथो परैव सिच्यते ^१ सोमयाज्येव संनयेत्यथो वै सोमः पथः
सांनाय्यं ^१ पथसैव पथ आत्मन्वत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति
वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं यस्य
हविर्निर्हन्तं पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदेति ^१ चेधा तण्डुलान्विभजेद्ये
मथ्यमाः सुस्तानग्रये दाचे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये १०
स्यविष्टास्तानिन्द्राय प्रदाचे दधश्चरुं ^१ ये ऽणिष्टास्तान्विष्णवे
शिपिविष्टाय शृते चरुमिति ^१ तस्या एता भवन्त्यग्ने दा
दाशुषे रयिं दा नो अग्ने प्रदातारश्च हवामहे प्रदाता वज्री
प्र तत्ते अद्य किमिच्छे विष्णो परिचक्ष्यं ^१ भृदितीन्वीजान-
स्याथानीजानस्य ^१ व्यापन्नयैवां पूर्वया यजेते ^२ ऽव्यापन्नयोत्त- १५
रया ^३ न वे यजेत ^४ यत्पूर्वया संप्रति यजेतोत्तरया क्स्वट्
कुर्याद्यदुत्तरया संप्रति यजेत पूर्वया क्स्वट् कुर्यान्नेष्टिर्भवति
न यज्ञस्तदनु द्वीतमुख्यपगम्भो जायत ^५ एकामेव यजेत

१ भृदितीन्वीजान० all.

२ Thus MDU Be 7 ; नस्याया० Be.

३ Thus M ; यजेतव्यापन्नयैवोत्तरया BU ; यजेतव्यापन्नयोत्तरया Be, thus
also but यजेते D. The avagraha added by me.

प्रगल्भो ऽस्य जायते । ऽनादृत्य तद्दे एव यजेत । यज्ञमुखमेव
 पूर्वयाज्ञभते । यजत उत्तरया । देवता एव पूर्वयावरुह
 इन्द्रियमुत्तरया । देवलोकमेव पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोक-
 मुत्तरया । भूयसो यज्ञकतनुपैतौति ब्राह्मणमय वै भवत्येषा
 वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पद्याच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवासौ
 लोके ऽर्धुकं भवतीति ब्राह्मणमय वै भवति ॥ ५० ॥

दाचायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत । पूर्णमासे मन्थेक्षैचा-
 वरुणामिचयामावास्यायां यजेतेत्येतथेक्षा यक्ष्यमाण उप-
 कल्पयते ऽहत्तं वामो । ऽथ पौर्णमास्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये
 १० पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽथास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं पथो दोहयि-
 त्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाय प्रातराग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपत्यैन्द्रः सांनाय्यः । सा दिहविरिष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽचैतदैन्द्रः सांनाय्यः समुपह्वय भक्षयन्त्येवाहत्तं वामः परि-
 १५ धायापरपचं व्रतं चरति । तस्यैतद्व्रतं नानृतं वदति न मा-
 समश्राति न स्त्रियमुपैति नास्य पत्न्यूलनेन वामः पत्न्यूलयन्त्येव
 यामावास्यागच्छति । तस्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ऽथास्यै-
 तदहर्मिचावरुणाभ्यां वत्सा अपाकृता भवन्ति । मैचावरुणं पथो
 २० दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाय प्रातराग्नेय-

मष्टाकपालं निर्वपति मैचावरुणौमामिचाः^१ ' सा दिहविरिष्टिः
 संतिष्ठते^२ ' वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति^३ ' निधत्ते वासो^४
 विसृजते व्रतं^५ ' विसृष्टव्रत एतं^६ पूर्वपचं भवत्यथ पौर्णमास्या-
 गच्छत्युत्सीदति व्रतपतिर्धेदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते^७
 तदेतत्संवत्सरावगधः^८ सोमसः^९ स्वम्^{१०} ॥ ५१ ॥

अथेडादध इत्याचचते^१ समानं वाससस्य व्रतपतेस्य^२
 तथैन्द्रं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता दृष्णीं वाथ
 प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यग्नौषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रः^३
 सांनाय्यः^४ ' सा चिहविरिष्टिः संतिष्ठते^५ ' ऽचैतदैन्द्रः^६ सांनाय्यः^७
 समुपह्वय भवत्यन्ति^८ ' तथाहतं वासः परिधायापरपचं व्रतं^९
 चरत्यागच्छत्यमावास्या^{१०} ' 'तस्या उपवसथे यजते^{११} ' तथा
 मैचावरुणं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता दृष्णीं
 वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं मैचा-
 वरुणौमामिचाः^{१२} ' सा चिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१३} ' वाजिनस्य
 काले वाजिनेन चरति^{१४} ' निधत्ते वासो^{१५} ' विसृजते व्रतं^{१६}
 विसृष्टव्रत एतं^{१७} पूर्वपचं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्युत्सीदति

१ एवं M.

२ Thus M ; *रावर्जैर्धं Be ; *राववायं Be 7 BDE.

३ *सः सा M.

४...७ Thus M only ; the other MSS. are partly defective, partly corrupt.

५ एवं M.

व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते । तदेतत्संवत्सरावगधः^१
सोमसंस्थम्^२ । ॥ ५२ ॥

अथ चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः । समानं वाममद्यैव
व्रतपतेद्य^३ । तथैवैन्द्रं पयो दोहयित्वापवसति सांनाय्यस्य
५ वावृता तूष्णीं वाच प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत
उपांशुयाजमग्नीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रं सांनाय्यं^४ । सा
चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते । जैतदैन्द्रं सांनाय्यं समुपह्वय
भक्षयन्ति । तथैवाहृतं वामः परिधायापरपक्षं व्रतं चरत्या-
गच्छत्यमावास्या । नैवोपवसथे यजते । तथैव मैत्रावरुणं पयो
१० दोहयित्वापवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाच प्रातराग्नेय-
मष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत्या उपांशुयाजमैन्द्रमेकादश-
कपालं मैत्रावरुणौमामिचां । सा चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ।
वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति । निधत्ते वासो । विष्टजते
व्रतं । विष्टष्टव्रत एतं^५ पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्यु-
१५ त्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते । तदेतत्सं-
वत्सरावगधः^१ सोमसंस्थम्^२ । ॥ ५३ ॥

स एष चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः । स यथा ह वा
इदमनश्चतुश्चक्रं व्यवघ्नानमेत्येव^६ । ह वा एष एतेन यज्ञकतु-

१ Thus M ; संवत्सरावगधं Be ; संवत्सरावगधं the other MSS.

२ संस्थं M.

३ एवं M.

४ Thus M ; व्यवघ्नानं रत्ये Be BU ; व्यवघ्नानं रत्ये Be 7 D.

नेहा पाप्मानं भ्रातृव्यं व्यवप्राण एति ^१ स एष वसिष्ठयज्ञः
 केग्रियज्ञः सार्वसेनियज्ञो ^२ वसिष्ठो ह यत्र सौदासानभिच-
 चारैव ^३ हैनानभिचचार ^४ केग्री ह यत्र खाण्डिकमभिचचा-
 रैव ^५ हैनमभिचचार ^६ सार्वसेनिहं यत्र भ्रातृव्यानभिचचारैव ^७
 हैनानभिचचार ^८ ॥ ५४ ॥ पञ्चदशः ॥

चातुर्मास्यैः सोमैर्यज्यमाणो भवति ^१ स इयान्संभारानुप-
 कल्पयत आग्निष्टोमिकाः ^२ च वैश्वदेवसंभाराः ^३ ^४ स पुरस्ता-
 त्फाग्न्यै ^५ वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्या आमावास्याेन हविषेहा
 दौचते ^६ तस्यापरिमिता ^७ दौचास्तिस्र उपसदः ^८ स तथा
 राजानं कौणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ^९ ऽहन्मुत्या ^{१०}
 संपत्स्यत इति ^{११} तस्य तथा संपद्यते ^{१२} प्रसिद्धेन कर्मणोपवसया-
 दित्यथास्यैतदहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपाकृता भवन्ति ^{१३}
 वैश्वदेवं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ
 वसतीवरौः परिहृत्य पयाः ^{१४} सि विग्नियोपवसन्त्यथ प्रातस्त्रि-
 वृद्धिस्तदेकवदेव ^{१५} स्तृणात्यथान्नेयं पशुमुपाकरोति ^{१६} तस्य ^{१७}
 वैश्वदेव उपाकृम्भ्यो भवति ^{१८} तस्य प्रातःसवनौयाननुवर्तन्ते
 वैश्वदेवहवीः ^{१९} पि ^{२०} प्रैषवन्तः सवनौया ^{२१} अनुब्रूहि यजेतौतरे-

१ Thus MD Be 7; वैश्वदेविकर्मभा० Be BU.

२ Thus M; स om. B Be; पुरस्तात् om. B Be 7 DU.

३ Thus M Be 7; तस्या अपरि० Be BUD.

४ Thus MDU; यज्ञिये the other MSS.

५ भवति Be BU ins. after वृद्धिः ।

षाः हविषामृजुधा चित्दग्निष्टोमः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धाना-
 सोमानां वाजिनेन चरति । समानं कर्मावभृथाप्रसिद्धो
 ऽवभृथ । उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ।
 तस्यै द्यावापृथिव्योपालम्भा भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 ५ चरित्वा पशुपुरोडागौ निर्वपति । संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुवन्धनतयाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतद्वातश्चतुर्षु
 मासेषु ॥ ५५ ॥

वरुणप्रघासाभ्याः सोमाभ्यां यक्ष्यमाणो भवति । दौक्षते ।
 तस्यापरिमिता दौक्षा दादशोपसदः । स तथा राजानं
 १० क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये । ऽहन्दितीयमत्रः
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 थादेत्यास्यैतदहर्मरुद्धो वसा अपाकृता भवन्ति । मारुतं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरौः
 परिहृत्य पयाःसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 १५ करोति । तस्य मारुत उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनौ-
 याननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवीःषि । स यत्र प्रातःसवने
 धिष्णिथान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । समामक्षेपु
 हविःपु गार्हपत्ये कर्मपात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
 प्रचरति । प्रैषवन्तः सवनौया । अनुब्रूहि यजेतौतरेषाः
 २० हविषामृजुधा पञ्चदश उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽहौनसंततिं करो-

त्यथास्यैतदहर्वर्णाय वत्सा अपाकता भवन्ति । वारुणं पथो
 दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरौः परि-
 हृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य वारुण उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसव-
 नीयाननुवर्तते वारुणौ च कायश्च^१ । प्रैषवन्तः सवनीया ।
 अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोक्ते^{१०} जुधा सप्तदश उक्थ्यः संतिष्ठते ।
 पुरस्ताद्धानासोमानां वाजिनाभ्यां चरति । समानं कर्माव-
 म्भ्यादथैतस्मिन्नवमृत्य उपोददते वारुण्ये निष्कासं तुषानिति ।
 वारुणस्य वारुण्यामिच्छाव्यवदानौया भवत्युजौषेण सह तुषान्म-
 प्रकिरन्ति । प्रसिद्धो ऽवमृत्य । उदयनीययेच्छेदा मैत्रावरुणौ ।
 वशामुपाकरोति । तस्यै कायोपाकम्भ्या^{११} भवति । तयोः
 प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति । संतिष्ठते
 यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वेत्युक्तमे-
 तदथातश्चतुर्षु मासेषु ॥ ५६ ॥

साकर्मधैः सोमैर्यज्यमाणो भवति । दौघते । तस्यापरिमिता ।
 दौघा दादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्तृतीयमहः संपत्स्यत इति । तस्य तथा
 संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादित्यथ वसतीवरौः परिहृत्य
 पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ।

१ काया च M.

१ Thus M Be 7: काय उपालम्भ्यो or कायोपालम्भ्यो the other MSS.

- तस्थानीकवत उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननु-
वर्तत आनीकवतः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
त्यानीकवतस्य । माथंदिनीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः
सवनीया । अनुब्रूहि यजेति सांतपनस्य जुधैकविंश उच्यते
५ संतिष्ठते । ऽह्नीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य
पथाग्निं विशिष्योपवसन्त्यथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापर-
रात्रे पूर्णदर्वेण चरत्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य
कैडिन उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तते
कैडिनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेति कैडिनस्य जुधा
१० चिण्व उच्यते संतिष्ठते । ऽह्नीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरौः
परिहृत्य पथाग्निं विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्य प्राजापत्यस्वरूप उपालम्भो भवति । तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते महाहवौऽग्निः । प्रैषवन्तः सवनीया ।
अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषा । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते
१५ महापितृयज्ञहवौऽग्निः । स यत्र तृतीयसवने धिषिण्यान्वि-
हरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । समासन्नेषु हविषु
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवौऽग्निं अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
रति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषा-
मृजुधा चयस्त्रिंश उच्यते संतिष्ठते । पुरस्ताद्भानामोमानां
२० नैयम्बकैश्चरति । समानं कर्मावमृयात्प्रमिद्धो ऽवमृथ । षडय-

नीययेद्येद्वा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ' तस्यै वैश्वकर्मण्युपा-
लम्भा^१ भवति ' तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरो-
डागौ निर्वपति ' तावनुवर्तत आदित्यः ' प्रैषवन्तौ पशुपुरो-
डागावनुवृत्तिं यजेत्यादित्यस्य ' संतिष्ठते यथा द्विपशुः
पशुवन्धस्तथाय पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिष्टेत्युक्तेतदधातस्तत्तुर्धु^२
मासेषु ॥ ५७ ॥

शुनाभीरीयेण सोमेन यज्यमाणो भवति ' दीक्षते '
तस्यापरिमिता दीक्षास्तिष्ठ उपसदः ' स तथा राजानं
क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या संप-
त्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादे-^{१०}
त्यय वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विगिष्योपवसन्ध्यास्येताऽ
रात्रिं वायवे वत्सा अपाकृता भवन्ति ' प्रातर्वायव्यं पथो
दोहयति सान्नाय्यस्य वातृता तृष्णौ वाचाश्रेयं पशुमुपा-
करोति ' तस्यैन्द्र चषभ उपाकृत्तम्यो भवति ' तस्य प्रातः-
सवनीयाननुवर्तन्ते शुनाभीरीयहवीऽसि ' प्रैषवन्तः सवनीया^{११}
अनुवृत्तिं यजेतीतरेषाऽ हविषामृजुधा ज्योतिरग्निष्टोमः
संतिष्ठते ' समानं कर्मावस्थयाप्रसिद्धो ऽवस्थ ' उदयनीय-
येद्येद्वा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ' तस्यै सौर्युपाकृत्तम्यो
भवति ' तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडागौ

१ Thus Be 7; °कर्मण्योपा° Be; °कर्मण्य उपाकृत्तम्यो M.

२ तस्यै MU Be; तस्याः Be 7 D; B om.

३ Thus Be 7; सौर्योपाकृत्तम्यो M; सौर्ये उपाकृत्तम्यो Be U.

निर्वपति । संतिष्ठते यथा दिपशः पशुबन्धस्तथाय पौर्णमास-
वैश्वधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतत् ॥ ५८ ॥ षोडशः ॥

- अथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते । वैश्वदेवेन सोमेन
यक्ष्यमाणो भवतीति समानी प्रतिपदेतावदेव नाना । चिह्न-
५ दमुवाग्निष्टोमो । ज्योतिरिवाथातस्तुर्धु मासेषु वरुणप्रघासेन
सोमेन यक्ष्यमाणो भवति । दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षाः
षडुपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्ण-
मास्ये मे यज्ञिये ऽहस्तुत्या संपत्स्यत इति । तस्य तथा संप-
क्षते । प्रभिद्धेन कर्मणोपवसयादेत्यास्मैतदहर्दया वत्सा अपा-
१० कृता भवन्ति मरुद्भ्यो वरुणायेति । इयं पथो दोहयति
सान्नाय्यस्य वाहता तूष्णीं वाच वसतीवरीः परिहृत्य
पथाऽग्निं विशिष्योपवसन्धेय प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ।
तस्य मारुतो वाहण इत्युपाकम्भौ भवतस्तस्य प्रातःसवनीया-
ननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवीऽपि । स चच प्रातःसवने
१५ धिष्ण्यान्विहरति तदजसं मार्जालीयं करोति । समामक्षेपु
हविःषु गार्हपत्ये करम्भपाचाण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्माजालीये
प्रचरति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ
हविषा । माध्वादिनीयाननुवर्तते । वारुणी च कायस्य । प्रैषवन्तः
सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोर्हजुधा ज्योतिरुक्थ्यः
२० संतिष्ठते । समानमुत्तरं कर्म यथा दिरात्रे तथाथातस्तुर्धु
मासेषु ॥ ५९ ॥

साकमेधेन सोमेन यक्ष्यमाणो भवति ' दौचते ' तस्या-
 परिमिता दौचाः षडुपसदः ' स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या संपक्ष्यत इति '
 तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसती-
 वरौः परिहृत्य पयाःसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु- ५
 सुपाकरोति ' तस्थानौकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यस्त्रपर इत्युपा-
 लम्भ्या भवन्ति ' तस्य प्रातःसवनौयाननुवर्तत आनीकवतः '
 प्रैषवन्तः सवनौया ' अनुब्रूहि यजेत्यानीकवतस्य ' माध्यदि-
 नौयाननुवर्तते सांतपनः ' प्रैषवन्तः सवनौया ' अनुब्रूहि
 यजेति सांतपनस्य ' तृतीयसवनौयाननुवर्तन्ते ' गृहमेधीय- १०
 प्रमृत्तौनि महाहवीःषि ' स यच्च तृतीयसवने धिष्णिद्या-
 न्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ' महाहविर्भिष्यरित्वा
 गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवीःषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
 रति ' प्रैषवन्तः सवनौया ' अनुब्रूहि यजेतीतरेषाः हवि-
 षामृजुधा ज्योतिरुक्थ्यः संतिष्ठते ' समानमुत्तरं कर्म यथा १५
 त्रिरात्रे तथा ' स उवेव^१ शुनाभीरीयः ' ॥ ६० ॥ सप्तदशः ॥

अथातो महायज्ञ^२ इत्याचचते ' ज्योतिरतिराच इत्येक
 आहुर्दौचते ' तस्यापरिमिता दौचा द्वादशोपसदः ' स तथा

१ Thus MD; वर्तते the other MSS.

२ ०रति Be Be 7 DU.

३ Thus M; संदीन Be 7; उपस्थेन Be BDU.

४ Thus M Be BU Kesh.; महापितृयज्ञ Be 7 D.

राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णयास्ये मे यच्चिवे ऽहन्मुत्या
 संपच्यते इति । तस्य तथा संपच्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथास्यैतद्दहस्यथा वत्सा अपाकृता भवन्ति विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 मरुद्भ्यो वरुणायेति । चयं पथो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता
 ५ त्वष्णीं वाथ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽऽपि विश्विभ्योप-
 वसन्त्येव । प्रातस्त्रिवृद्धिर्हस्तदेकवदेव । क्षृणात्यथाग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य वैश्वदेवो मारुतो वारुण आनीकवतः क्रैडिनः
 प्राजापत्यसूपर ऐन्द्र चक्षभ इत्युपास्यभ्या भवन्ति । तस्य
 प्रातःसवनोद्याननुवर्तन्ते वैश्वदेवहवीऽपि । प्रैषवन्तः सवनीया ।
 १० अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽहविषां । माध्यन्दिनोद्याननुवर्तन्ते
 सर्वाणि वरुणप्रघामहवीऽपि ॥ ६१ ॥

स यत्र माध्यन्दिनीये सवने धिष्णिद्यान्विहरति तदजसं
 माजांक्षीयं करोति । समासक्षेपु हविःषु गार्हपत्ये करम्भ-
 पात्राण्यभिपर्यग्नित्वा तैर्माजांक्षीये प्रचरति । प्रैषवन्तः सव-
 १५ नीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽहविषां । तृतीयसवनोद्या-
 ननुवर्तन्त आनीकवतः प्रमृतौनि महाहवीऽपि । स यत्र तृतीय-
 सवने धिष्णिद्यान्विहरति तदजसं माजांक्षीयं करोति ।

१ Between प्रातस् and त्रिवृद्ध Be 7 has the following words: (प्रातः)-
 राग्नेयं पशुमुपाकरोति तस्यानीकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यसूपर इत्युपास्यभ्या भवन्ति
 तस्य प्रातःसवनोद्याननुवर्तन्त आनीकवतः प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेत्यानीकवत-
 (त्रिवृद्ध) ।

२ Thus (एकवदेव) M Be 7 ; एकक्षेप Be U ; एकक्षेप B ; D om.

महाहविर्भिश्चरित्वा गार्हपत्ये महापिद्वयज्ञहवौऽपि अपयित्वा
 तैर्माजालौघे प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सवनौया ^२ अनुब्रूहि यजे-
 तीतरेषाः हविषाम् जुधा ज्योतिरतिरात्रः संतिष्ठते ^३ पुरस्ता-
 द्दानाशोभानां वाजिनैश्चरित्वा चैवम्कैश्चरति ^४ समानं कर्मा-
 वभ्यथादयैतस्मिन्नवभ्यथ उपाददते वारुण्ये निष्कासं तुषा- ५
 निति ^५ वारुणस्य वारुण्यामिच्छाध्यवदानीया भवत्युजौघेण सह
 तुषाम्प्रकिरन्ति ^६ प्रसिद्धो ऽवभ्यथ ^७ उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रा-
 वरुणौ वशामुपाकरोति ^८ तस्मै द्यावापृथिव्या काया वैश्वकर्मणौ
 सौरौत्युपाकम्भ्या भवन्ति ^९ तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा
 पशुपुरोडाशान्निर्वपति ^{१०} ताननुवर्तन्त आदित्यप्रभृतौनि १०
 शुनासौरौयहवौऽपि ^{११} प्रैषवन्तः पशुपुरोडाशा ^{१२} अनुब्रूहि
 यजेतीतरेषाः हविषाः ^{१३} संतिष्ठते यथा पञ्चपशुः पशुबन्धस्त-
 याद्य पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य चेष्ट्या
 ब्रह्मत्या लोहितायमस्य च चुरेण शीर्षं च वतंयते परि
 च वपते पुरस्तादेवाये ऽय दक्षिणतो ऽय पश्चादथोत्तरतो १५
 ऽथोपरिष्टासंतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः सोमाः संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः
 सोमाः ^{१६} ॥ ६२ ॥ अष्टादशः ॥

॥ इति सप्तदशः प्रश्नः ^१ ॥

१ संबन्धे MSS.

२ •किरति M.

३ अथ (इ. इति) बौधायन उत्तरततिष्ठन्ते प्रथमः प्रश्नः U.

- दृहस्यतिसवेन यच्छुमाणो भवति^१ । न उपकक्षयते ऽय-
 चतुस्त्रिंशा दक्षिणाः कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च हव्यौ
 पर्णमयं पाचमाव्यमभिषेचनायाथ वै ब्राह्मणं भवति परिस्रजौ
 होता भवत्यरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक्र इत्येष ह वै परिस्रजौ यः
 ॥ खलतिः परिकेष्टो^२ । ऽय^३ हैष मिर्मिरो यः शुक्रो विक्रिध-
 क्तिलकवान्पिङ्गाक्षो^४ । ऽय हैष चिशुक्रो यस्त्रिवेदो^५ । दौर्घते^६
 तस्यैकराचौणस्य सोमं क्रीणन्ति । तिस्र उपसदस्तायते
 चित्रदग्निष्टोमो रयंतरषामा प्रवर्ग्यवाग्गायचौष्वेक श्लोमः ।
 प्रज्ञातं देवसुवाः हविषां करणं । तस्य बार्हस्पत्यो^७ ऽतिपाङ्गो^८ ।
 १० बार्हस्पत्यः पशुरुपालम्भ्यः^९ । समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य
 काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनघौवसुत्तरलोमोप-
 स्तृणाति । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः हव्याभ्यां
 पर्युपास्य पर्णमये पाच आव्यमानौयाभिषिञ्चति दृहस्यतिः
 प्रथमं जायमानो महो व्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्रसु-
 १५ विजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमाः^{१०} सि ॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रथवे ऽश्विनोर्बाह्वोर्वाङ्गो पृथ्वी हस्ताभ्याः सरस्वत्ये वाचो
 यन्तुयन्त्रेण दृहस्यतिसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्को-
 शन्तीति^{११} समानमा मुखस्य विमार्जनात्^{१२} ॥ १ ॥

१ Thus MB Be; परिकेष्टस्य the other MSS.

२ Thus D; तिलकावा० M Be 7 U; तौलकावा० Be; तौलकावा० B.

३ Thus M; त्रिवेदो the other MSS.

४ Thus M Be 7 D; उपस्तृणातिपा० Be BU.

५ M reads : समुत्कोशं त्यज्य भेषजं तावन्मघो + दृहस्यतिसवेनेति ।

तस्य प्रातःसवने सन्नेषु नाराशः^१ सेवेकादश दक्षिण
 नीयन्त ' एकादश माध्यंदिने सवने सन्नेषु नाराशः^२ सेव्य-
 डादशास्तृतीयसवने सन्नेषु नाराशः^३ सेषु ' माध्यंदिन एव
 सवने ऽथं दद्यादिति ह स्माह मौद्गल्यः ' स वा एष ' नैमार्जनो^४
 यज्ञः ' स यथा ह वा इयं गैरेयी^५ नदी^६ निमृजत्येव^७ ह ॥
 वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेद्वा पाप्मानं भ्रातृयं निमृजयेति^८ ' स
 एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्यै^९
 राजा राजसूयेनेजान इच्छति बृहस्पतिमवेनाभिषिच्येयेति^{१०} '
 तदु वा आर्जनं वै राजसूयाभिषिक्तो ऽन्वेन यज्ञक्रतुनाभिषि-
 च्येताप्रत्यवरोही ह^{११} भवतीत्युभाभ्यां ब्रह्मचवाभ्यामभिषिच्या^{१२} ॥
 इत्यभिषिच्येतैवेति^{१३} ' दौचते ' तस्य तिस्रो दौचास्तिस्र
 उपसदः ' समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले माध्यंदि-
 नीया एवैनं चमसा निमृजन्तो यन्ति ' चतुर्विंश एष भवति ' ॥

१ Thus M Be 7 D ; एषसवनैमार्जनो BU ; एष सवीर्यनिमार्जनो Be.

२ Thus M ; गैरेयी the other MSS. (U गैरेयी) ।

३ नदी निमृजत्येव^७ M ; नदी निमृजत्येव^७ B ; नदी निमृजत्येव^७ Be 7 D ;
 नदी निमृजत्येव^७ U ; नदी तीला पश्चिमिर्नमृजत्येव^७ Be. Read perhaps :
 नदी निमृजत्येव^७ i.e. निमृजन्तो एति, cp. *infra* निमृजयेति ।

४ निमृजयेति Be 7.

५ Thus MD Be 7 ; *भिषिच्येति Be U ; *भिषिच्येति B.

६ om. M.

७ Thus M only ; *भिषिच्यात इत्यभिषिच्येतैवेति U Be 7 D ; *भिषिच्यात
 इत्यभिषिच्येति B ; *भिषिच्याभिषिच्येतैवेति Be.

राजा राजसूयेन यक्ष्यमाण आश्वयति^१ त्रिषु वर्षेष्वभिषिक्ते-
 स्वध्वभिषिच्येय^२ पुरोहिते स्थापतौ सूत इति^३ पुरोहितो
 दौचते^४ तस्य तिस्रो दौचास्तिस्र उपसदः^५ समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले शुक्रामन्विनोः सः स्रावेणाभिषिञ्चति^६

॥ चतुष्टोम एव भवति ॥ २ ॥

स्थपतिः^७ स्थपतिसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयत
 आर्षभं चर्म सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं पात्रं दध्मभिषेच-
 नाय^८ दौचते^९ तस्य तिस्रो दौचास्तिस्र उपसदः^{१०} आग्नेयस्य
 मारुतो वृश्निः पशौक्षुपालम्भ्या भवति^{११} सप्त हवींषि

१० प्रातःसवनौयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो भवत्यग्निमुखाद्भृङ्गिरित्ये-
 तानि^{१२} समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले यजमाना-
 यतन आर्षभं चर्म प्राचीनयौवमुत्तरलोमोपसृणति^{१३} तद्यज-
 मानं प्राञ्चमुपवेष्ट्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्द्युपास्यौदुम्बरे
 पात्रे दध्मानीयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-

१५ बाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण
 स्थपतिसवेनाभिषिञ्चामीति^{१४} समुत्सृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^{१५} एव स्थपतिसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{१६} एव
 एव स्थपतिसव^{१७} एव वैश्वसव^{१८} एव माससवो^{१९} मासा
 हेनेनातः^{२०} पूर्वमीजिरे^{२१} ॥ ३ ॥

१ आश्वयतीति M.

२ Thus MD Be 7; *विच्येय Be BU.

३ om. Be BU.

४ वैश्वस्य सव Be 7.

५ i. e. o. सतः Be 7 सच, D सच ।

सूतः^१ सूतसवेन यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते
 कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च हक्कौ पर्णमयं पाचः^२ हिरण्यं
 दृतमभिषेचनाय^३ ' दीचते ' तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उप-
 सदो^४ ' इष्टौ हवीः^५ वि प्रातःसवनौयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो
 भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मण इत्येतानि^६ ' समानमाभिषेकस्य^७
 कालादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीन-
 यीवसुत्तरलोमोपसृणाति^८ ' तद्यजमानं प्राश्नुपवेश्य सुवर्ण-
 रजताभ्याः हक्काभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पाचे दृतमानीय
 हिरण्येनोत्पूयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽग्निनो-
 बाङ्गिभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण सूतस-^{१०}
 वेनाभिषिञ्चामीति^९ ' समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^{१०} ' एष सूतसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{११} ' एष
 एव सूतसव^{१२} ' एष ग्रामणीसव^{१३} ' एष ऋतुसव^{१४} ' ऋतवो
 जैनेनातः पूर्वमौजिरे^{१५} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

सोमसवेन यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते सौमौः^{१६}
 सूतवशां कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च हक्कौ पर्णमयं पाचं
 पयो ऽभिषेचनायाय वै ब्राह्मणं भवति यत्किंच राजसूयमृते
 सोमं तत्सर्वं भवतीति^{१७} ' स आमावास्तेन हविषेष्टाष्टावहान्यातु-
 मतप्रभृतिभिरेति संवत्सरं चातुर्मास्यैः सप्तेन्द्रतुरीयप्रभृतिभिर्यथ
 रजिनाः हविर्भिर्धजते^{१८} ' इथ देवसुवाः हविर्भिर्धजते^{१९} ॥

- ऽचैताः सौमौः सूतवशामाजभते^१ । तस्या चसमुदिते
यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनधीवसुत्तरसोमोपसृणाति^१
तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पथंपास्त्र
पथंमये पात्रे पथ आनीयाभिविञ्चत्यषाढं^२ युत्सु पृतनासु
१ पप्रिः सुवर्षामश्वां वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाः सुचितिः
सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽश्विनोर्वाङ्मयां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्तेण
सोमसवेनाभिविञ्चामीति^३ । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समा-
नमा मुखस्य विमार्जनादथ सःसृपाः हविर्भिर्यजते^४ । ऽय
१ पञ्चहविषा दिशामवेष्टा यजते^५ । ऽय दिपशूना पशुवन्नेन
यजते^६ । ऽय सात्यदूतानाः हविर्भिर्यजते^७ । ऽय पूर्वः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^८ । ऽय पौर्णमासवैमृधाभ्यामिहोत्तरैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^९ । ऽय देविकाहविर्भिर्यजते^{१०} । ऽय वैधातवीयया
यजते^{११} । ऽय सौचामण्या यजते^{१२} । संतिष्ठते सोमसवो ऽर्ध-
१६ चतुर्दशैर्मासैः^{१३} ॥ ५ ॥

प्रयिसवेन^{१४} यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
चर्मानुहः सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं द्रोणं चतुःसक्ति
चतुष्टयोरपो दिग्भ्यः संभृता^{१५} । अथ वै ब्राह्मणं भवति

१ *भवे MD Be UB ; *भेत Be 7.

२ The mantra is abbreviated in all the MSS.

३ इतिवि० M, इतिवि० Be every time in this kh.

४ Thus M Be ; समाहृता the other MSS.

यत्किंच राजसूयमनुत्तरवेदीकं तत्सर्वं भवतीति^१ स आमा-
 वास्येन हविषेद्वाष्टावहान्यानुमतप्रसूतिभिरेति सप्तेन्द्रतुरीय-
 प्रसूतिभिर्य रत्विनाः हविर्भिर्यजते^२ । इय देवसुवाः हवि-
 र्भिर्यजते^३ । इयैतां चतुर्हविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाश-
 मैन्द्रमेकादशकपाशं वैश्वदेवं द्वादशकपाशं बार्हस्पत्यं चर- ५
 मिति^४ तस्या^५ असमुदिते^६ यजमानायतने रोहितं चर्मानडुहं
 प्राचीनयीवमुत्तरलोमोपभृणाति^७ । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य
 सुवर्णरजताभ्याः हस्ताभ्यां पर्युपास्यौदुम्बरे द्रोणे चतुष्टयोरपः
 समवनौयाभिषिञ्चति^८ ये मे पञ्चाशतं ददुरयानाः सध-
 स्तुतिः । शुमदग्ने महि अवो वृहत्तद्धि मघोनां नृवदमृत १०
 नृणाम् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण पृथिसवेनाभिषिञ्चा-
 मीति^९ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा सुखस्य विमा-
 र्जनादय सः सृपाः हविर्भिर्यजते^{१०} । इय पञ्चहविषा दिशा-
 मवेश्या यजते^{११} । इयोपातीत्य द्विपशं पशुवन्धः सात्यादूतानाः १२
 हविर्भिर्यजते^{१२} । इय पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते^{१३} । इय
 पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते^{१४} । इय
 देविकाहविर्भिर्यजते^{१५} । इय त्रैधातवीयया यजते^{१६} । इय सौचा-
 मण्या यजते^{१७} संतिष्ठते पृथिसवो ऽध्वर्धन^{१८} मासेन^{१९} । ॥ ६ ॥

१ Thus M Be 7 DUB ; तस्यासमु Be.

२ Thus Be 7 DU ; समानौय M Be B, but cp. XII. 8 (p. 98, 5).

३ Thus M ; अध्वर्धनं मासेन the other MSS.

गोसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते ऽयुतं दक्षिणः
 सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पाचं प्रतिधुगभिषेचनाय^१ ।
 दीक्षते । तस्य षड् दीक्षाः षडुपसदः । समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनमाचं वेदे-
 ५ रनुद्धृतं भवति । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां
 रुक्माभ्यां पर्शुपास्य पर्णमये पाचे प्रतिधुगानीय^२ दृढत स्तोत्रं
 प्रत्यभिषिञ्चति रेवञ्जातः सहसा दृढः चत्राणां चवभृत्तमो
 वयोधाः । महाव्रह्महिले तस्तभानः चचे राष्ट्रे च जागृहि ।
 प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनः स्वारान्येनाभिषिञ्चामि ॥ देवस्य त्वा
 १० सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां शरस्वत्यौ वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण गोसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति
 समानमा मुखस्य विमार्जनात् । एष गोसवः षट्चिःशः
 सर्वं उक्थ्य उभयसामायुतदक्षिणः^३ । पवमाने कण्ठरयंतरं
 कुर्वन्ति^४ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

१५ श्रोदनसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मानुद्धृतं सुवर्णरजतौ च रुक्मौ श्रतमानं च प्रवर्तं चतुरो
 वर्णाङ्गाद्वाणं राजन्यं वैश्वं शूद्रं चतुरो रसान्धु सुरां

१ Thus M Be 7 D; प्रतिधुग the other MSS.

२ Thus M; प्रतिधुगानीय all the other MSS., but cp. Maitr. S. II, 2. 7, where the word is also used as a neuter (sc. पचः).

३ Thus Be 7 D; *सामायुतदक्षिणः M; *सामायुतदक्षिणः the other MSS.

४ Thus M; भवन्ति the other MSS.

पय अपसृतारि^१ पाचाणि सौवर्णः राजतं काः^२ स्तम्भं
 चतस्रो दक्षिणाः शतमानः^३ हिरण्यं तिसृधन्वमष्टां माघैः
 पूर्णं कमण्डलुं चतुष्टयैः शलाकाः पर्णमयौ नैयधोधावायुस्थौ
 फाल्गुनपाचौ^४ चत्वारि नानावृक्षाणि पाचाणि मत्सू^५ स्त्रीणि
 दर्भपुञ्जीलान्यौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रक्ति चतुष्टयैरपो दिग्भ्यः
 संभृताः शतं^६ च^७ रथं चैतेनोपकृतेन रोहिणीमायतौमुपर-
 मत्य^८ य^९ रोहिण्येति पूर्वाग्निमन्त्रवष्टत्युत्तपनीयः^{१०} शालीनो
 ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निर्वाध्वर्धुरपररात्र आद्रुत्य सः^{११} शाख्ये-
 कौदनः^{१२} अपचतेति^{१३} तं तथा अपयन्ति यथा पुरादित्य-
 स्त्रोदया^{१४} कृतो^{१५} भवत्युद्यता सूर्येण कार्यं इति ब्राह्मणमयैत-
 मोदनः^{१६} अपयित्वाभिघार्योदक्षमुद्रामयत्ययैतां पाचै^{१७} निर्णि-
 ज्योपस्तीर्य तस्मानेनमसंग्रजिवोद्धरति^{१८} सर्पिरासेचनं कृत्वा
 प्रभूतमाज्यमानौयायैताश्चतुरो वर्णान्दक्षिणत उदङ्मुखानु-
 पवेशयत्ययान्वारत्वे यजमाने जुहोति सिद्धे व्याघ्र उत या

१ आप० all.

२ Thus M; फाल्गुनपाचौ Be B; फाल्गुनपाचो DU; फाल्गुन्यौ पाचौ Be.

३ Uncertain; शतं च M; शतं च Be 7 D; रथं च BU; चितं (omitting च) Be.

४ Read perhaps ऋच i.s.o. ऋच, cp. XIII. 36 (p. 145, 3), XV. 2 (p. 205, 10) and XVIII. 16.

५ ऋचस्य M Be 7; ऋचस्य Be BUD.

६ Thus Be BU; एकौदनः M; कौदनं Be BU.

७ Thus M Be 7 D; पुरादादित्य Be BU.

पृदाकाविति चतस्रः सुवाङ्गतौ^१वाङ्गतैव स॒स्त्रावैः प्रवर्तम-
भिधारयति राडसि विराडसि मघाडसि खराडसौत्यै^२तैः
प्रवर्तमयेणाहवनीयं^३ पर्याहृत्य दक्षिणतो निदधाति । ॥ ८ ॥

अथैतत्सौवर्णं पात्रं याचति । तस्मिंश्चिरः पविचं

५ मध्वानीय सकूनोप्य पर्णमयीभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय
त्वा तेजस्वते तेजस्वन्तः श्रीणामीति । तेजो ऽसीति ब्राह्म-
णाय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति ब्राह्मणः प्रतिगृह्णात्यथ
यजमानो मुखं विमृष्टे तेजस्वदम्भु मे मुखं तेजस्वच्छिरो
श्चम्भु मे । तेजस्वान्विद्यतः प्रत्यङ् तेजसा संपिष्टग्निं मेति ।

१० चिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति अतमानं
च हिरण्यमथैतद्राजतं पात्रं याचति । तस्मिंश्चिरः पविचं
सुरामानीय सकूनोप्य नैयद्योधीभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्यती-
न्द्राय तौजस्वत ओजस्वन्तः श्रीणामीत्योजो ऽसीति राज-
न्याय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति राजन्यः प्रतिगृह्णात्यथ

१५ यजमानो मुखं विमृष्ट ओजस्वदम्भु मे मुखमोजस्वच्छिरो
श्चम्भु मे । ओजस्वान्विद्यतः प्रत्यङ्कोजसा संपिष्टग्निं मेति ।
चिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति तिसृध्वं
चाथैतत्कांस्यं पात्रं याचति । तस्मिंश्चिरः पविचं पय-
श्चानीय सकूनोप्यश्वत्थीभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय त्वा
१० पयस्वते पयस्वन्तः श्रीणामीति । पयो ऽसीति वैष्णाय

१. सैनं all exc. M.

२. येवाग्निं M.

प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति वैश्वः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो
 मुखं विमृष्टे पयसदस्तु मे मुखं पयसश्चिरो अस्तु मे ।
 पयसान्विशतः प्रत्यङ् पयसा संपिष्टग्निं मेति । चिराचन्य
 प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पाचं ददात्यङ्गं चाथैतन्मृग्यं
 पाचं याचति । तस्मिन्स्त्रिः पवित्रमप आनीय सकू- ५
 नोप फाल्गुनपाचीभ्याम् । शस्त्राकाभ्यामुपमन्यतौन्नाय त्रायुग्नत
 आयुग्नन्तः श्रीणामीत्यायुरमीति शूद्राय प्रयच्छति । तत्ते
 प्रयच्छामीति शूद्रः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो मुखं विमृष्ट
 आयुग्नदस्तु मे मुखमायुग्नश्चिरो अस्तु मे । आयुग्नान्विशतः
 प्रत्यङ्गायुषा संपिष्टग्निं मेति । चिराचन्य प्रशंसति । तस्मा १०
 एतच्चैव पाचं ददाति माषैश्च पूर्णं कमण्डलुमचैतमोदनमभ्यु-
 त्पृष्य प्राच्याति । तस्य यज्ञ सहते तदप्सु प्रवेशयत्यथ क्षिरणा-
 द्रुतं निष्पिबति । निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे
 वर्चसे कृधि प्रियः रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा
 अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्वयामदित्यथैतं प्रवर्त- १५
 मग्निः प्रचान्य दक्षिणे कर्णं आबध्नीत आयुष्टे विश्वतो
 दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयतः आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायु-
 रसि सर्वमायुरमीत्यथैनं त्रिभिर्दंभपुञ्जीकैः पवयति यतो
 वातो मनोजवा यतः चरन्ति सिन्धवः । तामां त्वा सर्वासाः

१ फलगुनपाचीभ्यां M; फाल्गुनपाचीभ्याम् Be 7 BUD; फलगुनीभ्याम् Be.

२ Thus M; रत्नं l.s.o. रत्नं the other MSS.

इवाभिविज्ञामि वर्चसेत्यास्य दक्षिणमक्षिकटं^१ न्यचति^२
 समुद्र इवाभि गच्छना सोम इवास्वदाभ्यः । अग्निरिव विश्वतः
 प्रत्यङ् सूर्य इव ज्योतिषा विभूरिति^३ ॥ ६ ॥

- यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थातौदुम्बरे द्रोणे
 १ चतुष्टयोरपः समवनीय चतुरो यद्वाग्यत्वात्पां यो द्रवणे
 रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाय तेजसे ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामीति
 पर्णमयेनापां य ऊर्मा रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणायौजसे
 वीर्याय गृह्णामीति नैययोधेनापां यो मध्यतो रसस्तमहमस्मा
 आमुष्यायणाय पुष्यै प्रजननाय गृह्णामीत्याश्वत्येनापां यो
 १ यज्ञियो रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणायुषे दीर्घावुताय
 गृह्णामीत्यौदुम्बरेणाथैतद्रोहितं चर्मानडुहं^४ प्राचीनधीवसु-
 त्तरजोमोपसृणाति^५ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्याः इक्काभ्यां पर्युपास्याभिविज्ञत्यपां यो द्रवणे रसस्ते-
 नाहमिममामुष्यायणं तेजसे^६ ब्रह्मवर्चसायाभिविज्ञामीति
 १५ पर्णमयेनापां य ऊर्मा रसस्तेनाहमिममामुष्यायणमोजसे
 वीर्यायाभिविज्ञामीति नैययोधेनापां यो मध्यतो रसस्तेनाह-
 मिममामुष्यायणं पुष्यै प्रजननायाभिविज्ञामीत्याश्वत्येनापां यो

१ Thus Be; दक्षिणमक्षिकटं न्यचति M. दक्षिणे अक्षिकटे न्यचति BU.
 दक्षिणे अक्षिकटं न्यचति Be 7 D.

२ All MSS. exc. M ins. जघनेनाग्निं ।

३ In Be here and infra all the Datives (वर्चसाय, औजसे, वीर्याय
 etc.) are changed into Instrumentals. M has everywhere Ins-
 trum.

यज्ञियो रसलेनाहमिममासुष्यायणमायुषे दीर्घायुताद्याभि-
 पिद्यामीत्यौदुम्बरेण^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनादुत्तरत एतदुपायितः शतं^२ तिष्ठति रथस्य^३
 तदभिप्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोपश्लेत्ता सपन्नहा । आतिष्ठ भिव-
 वर्धनस्तुभ्यं देवा अधिन्नवजित्वय रथस्य पक्ष्मी संमृशत्यङ्कौ^४
 न्यङ्कावभितो रथं याविति^५ रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृत्रहञ्जिति
 प्रतिपद्यायं षण्णकु रज्ज्मी उपस्थमित्यातो^६ ऽयैतच्छतं^७ चिः
 प्रदक्षिणं परिधाय^८ पुरस्तात्त्यायाति^९ तदध्वर्यवे ददाति^{१०} स
 एष ओदनसवो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा वैश्यस्य वा पुष्टि-
 कामस्य यज्ञः^{११} ॥ १० ॥ तृतीयः ॥

पञ्चशरदीयेन यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते सप्तदश
 निरष्टान्वत्सतरानेकहायनान्सं पुरस्तात्पार्श्वग्रीष्मैः^२ पौर्णमास्या
 आमावास्याेन हविषेष्टा सप्तदश मासतः^३ पृथ्वीर्वत्सतरौराल-
 भते^४ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्त्रापयित्वोत्सृजन्ध्वेतराभिः
 सः^५ कुर्वन्ति^६ संवत्सरे पर्यवेते महद्भ्यः सांतपनेभ्यः सप्त-^७
 दश पृथ्वीर्वत्सतरौरालभते^८ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्त्राप-
 यित्वोत्सृजन्ध्वेतराभिरेव सः^९ कुर्वन्ति^{१०} द्वितीये संवत्सरे

१ Uncertain again, op. p. 350, 6.; सतं ति० रथं च M; सतं ति० रथं
 च Be 7 D; सतं ति० रथस्य (omitting च) UB; सितस्ति० रथस्य Be.

२ Thus M sec. m., संज्ञितं pr. m.; संज्ञितं Be 7 BDU; संज्ञितं Be.

३ पक्षांश M; परिधाय B; परीधाय the other MSS.

४ Thus M Be; पृथ्वीणां Be 7; पृथ्वीः DU; पृथ्वीः B.

- पर्यवेते मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सप्तदश कल्माषीर्वत्सतरौरा-
 लभते ^१ ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्ध्यापयित्वात्सृजन्त्यधेतराभिरेव
 स५स्थां कुर्वन्ति ^२ तृतीये संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः कौडिभ्यः
 सप्तदशावलिप्ता वत्सतरौरालभते ^३ ऽभिप्रोचणतो वत्सतरा-
 १० न्ध्यापयित्वात्सृजन्त्यधेतराभिरेव स५स्थां कुर्वन्ति ^४ चतुर्थे
 संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः स्तवद्भ्यः सप्तदश राजौवा ^५ वत्स-
 तरौरालभते ^६ ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्ध्यापयित्वात्सृजन्त्यधे-
 तराभिरेव स५स्थां कुर्वन्त्येतदेवाहर्दीचते ^७ संवत्सरमुख्यं
 विभर्ति ^८ द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिदृदग्निष्टोमः पञ्चदश
 १५ उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्यः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदशो ऽतिरात्र-
 स्तस्य मासत स्तोमो भवत्यथैतेषां पशूनां त्रयः प्रथमे ऽहचैन्द्रा-
 मासता उच्चाणः सवनीया आलभ्यन्ते ^९ एवं द्वितीय एवं तृतीय
 एवं चतुर्थं ^{१०} पञ्चोत्तमे ऽहज्जालभ्यन्ते ^{११} वर्षिष्ठमिव ह्येतदह-
 र्मन्यन्ते वर्षिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मणमथैतेषां पशूनां
 १५ यदि नश्यति वियते वा याश्चमेधे प्रायश्चित्तिस्तां हत्वाद्यान्यं
 तदेवत्यं ^{१२} तद्वर्षं तद्वयसं तद्रूपं ^{१३} तज्जातीयं ^{१४} पशुमालभन्ते ^{१५}
 स एव पञ्चशारदीयो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा ^{१६} यः कामयेत

१ Thus Be 7; राजौवा D; राजौवे U; राजौवेत्य० Be; राजौवत्य० B;
 उक्थ्यो राजौवेत्य० M.

२ = सुखां M.

३ तदेवत्यं MSS.

४ om. M.

बहोर्भूयान्स्थामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत ' बहोरेव
भूयान्भवति ' ॥ ११ ॥

अग्निष्टुता यज्यमाणो भवति ' तस्य सर्वमेव समानं '
पुरोरुच एवान्या ' अस्याजरासो ऽग्न आयूषि पवस इत्यैन्द्र-
वासवस्य ' यज्ञा नो मित्रावरुणेति मैत्रावरुणस्याश्विना पिवतः १
सुतमित्याश्विनस्य ' द्वे विरूपे चरतः पूर्वापरं चरतो माय-
यैताविति शुक्रामश्विनोऽस्त्रीणि श्रता चो बह्वृत्ताष्टमिमित्या-
ययणस्य ' नियुनक्तुम्यस्य ' नित्या ध्रुवस्याश्विनाग्निः समिधत
इत्यैन्द्राग्नस्याग्निर्देवानां जठरमिति वैश्वदेवस्याग्नित्रियो यदु-
त्तम ईडे अग्निः स्ववसमिति तिस्रो मरुत्वतीयानाः १ शुधि १०
शुक्लर्षं वज्रिभिरिति माहेन्द्रस्य ' विश्वषामदितिर्यज्ञियानां
त्वे अग्ने त्वामग्न इति तिस्र आदित्यस्य १ यहस्य १ ' नि त्वा
यज्ञस्य साधनमिति सावित्रस्य ' नित्या पात्रीवतस्य ' नियु-
नक्ति हारियोजनस्य ' स एष त्रिष्टदग्निष्टुत्यवित्रं ' यथा ह वा
इदं १ दावादभिदूना १ अभिष्टष्टाः १ पुनर्णवा १ ओषधयो मसु- ११
न्निष्ठग्न्येव १ ह वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेष्टा शुचिः पूतो मेधो
भवति ' स यदि सुखेन पापहन्मन्येत त्रिष्टतं कुर्वती १ य ह वै

१ आदित्यवचस्य M.

१ My conjecture; इषं दवादभिदूनादभिष्टष्टां M; इदमभिदूनादभिष्टष्टा
B Be 7 (pr. m.) D (pr. m.) U Be (pr. m.); इषं दानादभिदूगधौदं Be
7 D in margin; इदं देवा अभिदूनादभिष्टष्टा Be (sec. m.).

१ Thus Be 7 BDU; पुनर्णवा Be M.

मुखेन पापं करोति यो ऽनूचानस्य वा मुनेर्वा दुरवगतमव-
गच्छति^१ यदि बाहुभ्यां पञ्चदशं कुर्वीतै^२ष ह वै बाहुभ्यां
पापं करोति यो ब्राह्मणाद्योद्यच्छते^३ यद्युदरेण सप्तदशं कुर्वी-
तै^४ष ह वा उदरेण पापं करोति यो ऽनाग्नाचस्त्राचमश्नाति^५

५ यदि पद्भ्यामेकविंशं कुर्वीतै^६ष ह वै पद्भ्यां पापं करोति ॥ १२ ॥

य^१ चारुहान्वा^२ गान्धारान्वा^३ सौवीरान्वा करस्करान्वा^४
कच्छिङ्गान्वा गच्छति^५ स यदि सर्वश एव पापहन्मन्येत चतु-
ष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^६ तेन हैतेनर्तुपर्णा भाङ्गाश्विन^७ ईजे^८
शफालाना^९ राजा^{१०} तेन हेद्वा ऋगयामभिप्रययौ^{११} त^{१२}
१० हेन्द्रो ऽनुख्याद्यैवेचां^{१३} चक्रे ऽहमु ता तद्यातये^{१४} यन्मा^{१५} यज्ञ-
क्तोरन्तराय^{१६} इति^{१७} स ह स्त्रिच चदकमभवेयाय^{१८} त^{१९}
ह तत्रैव स्त्रियं चकार^{२०} सा सुदेवला नामास^{२१} सा हैतदेव
राष्ट्रमभाहरोह^{२२} सा स्त्री सती पुत्रान्जनयां चकार^{२३} तेभ्यो
हेन्द्रः समदं दधौ^{२४} ते हता विदुढाः शिशिरे^{२५} तातुभया-

१ Thus Be 7 D; चोराहान्वा M Be; चोराहान्वा B; चोरा-न्वा U.

२ शन्वा M.

३ Thus M Be 7 D; कारः Be BU.

४ *माश्विन^{१३} रंजनौयाना^{१४} M.

५ *चां M Be 7 U; *चां Be B.

६ तद्याजातयेष M.

७ i.e. यन्मा यज्ञः Be D; यः संजयाका यज्ञः ।

८ Thus M Be 7 D; *सम्यपेयाय Be B.

९ Corrected; शि (or शि ?) विरे M; शिशिरे the other MSS.

नन्तरेण रुदन्त्यासां चक्रे । ऽथो हेन्द्र आजगाम । तामु^१
 हामुपेयाय^१ । ताः होवाच सुदेवला^२ इति^३ । भगव इति^४
 प्रियं तवैतदिति^५ । किं मे भगवः प्रियं भविष्यतीत्येवं वै
 मम तदप्रियमासीद्यन्मा यज्ञकतोरन्तराथो वृणीष्व नु यतरे
 ते पुत्रा जीवेयुरिति । यानेव भगव स्त्री सत्यध्यगममिति १
 होवाच । तस्मादाहुः स्त्रियाः पुत्राः प्रेषाः भवन्तीति ।
 स एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा
 भेषाच्छान्ते ॥ १३ ॥

इन्द्रस्तुता यच्छ्रमाणो भवति । तस्य सर्वमेव समानं पुरो-
 हच एवान्यास्तिष्ठा । ररी कस्य वृषा सुते सचेत्येन्द्रवायवस्येन्द्रं १-
 वयं महाधन इति मैत्रावरुणस्य । दिता यो वृषहन्तम इत्या-
 श्विनस्य । स सूर आजनयज्योतिरिन्द्रसुत त्वदाश्वश्चियमिति
 शुक्रामन्विनोर्भरेष्विन्द्रमित्याययणस्य । नित्योक्यस्य । नियु-
 नक्ति ध्रुवस्य । महि चेवं पुरुष इन्द्रमित्येन्द्राग्रस्थोऽहं नो लोक-
 मनुनेषि विद्वानिति वैश्वदेवस्य । नित्या महलतीयानां । नित्या १५

१ My conjecture; तामयोमुपेयाय B Be; तानमुपेयाय M; तामुपेयाय
 Be 7 D; तानमुपेयाय U.

२ सुदेवला इति (this is the way in which Nandināgari expresses
 the pluti) M; सुदेवला इति Be Be 7 D; सुदेवलाति BU. Properly
 speaking we expect सुदेवलाइ इति, pluti from सुदेवले ।

३ तवैतादिति all the MSS. exc. M, which reads तवैतादन्तदिति; is
 pluti contained again in तवैतान् ?

४ नित्या M only.

माहेन्द्रस्या नो विश्वामिहृतिभिः कदाचन सूर्यैरमौन्द्राय
 गाव आशिरमिति तिस्र आदित्यस्य^१ षष्ठ्येमां^२ ते धिय-
 मिति सावित्रस्य^३ नियुक्तिं पाञ्चोक्तस्य^४ नित्या हरियो-
 जनस्य^५ स एष पञ्चदश इन्द्रस्तुदिन्द्रियकामस्य^६ यो वा^७
 १ ज्येष्ठवन्धुरपभूतः स्यात् एतेन यज्ञकतुना यजेताश्रुते जैव
 ज्येष्ठताम्^८ ॥ १४ ॥

अप्रोच्यामेण यज्यमाणो भवति^१ दौचते^२ तस्यापरिमिता
 दौचा द्वादशोपसद्वर्जितृद्वह्मिवमानः पञ्चदशः^३ होतुराज्यः
 सप्तदशं मैत्रावरुणस्यैकविंशं ब्राह्मणस्य^४ ऋषिनस्त्रिणवमच्छा-
 १० वाकस्य^५ चयस्त्रिंशो माध्यन्दिनः पवमानस्तुविंशः^६ होतुः
 पृष्ठः रथन्तरं च वैराजं च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परि-
 ष्टुवन्ति^७ चतुस्तारिंशं मैत्रावरुणस्य वामदेयं च शाकरं
 च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्त्यष्टाचत्वारिंशं ब्राह्मणा-
 ष्च^८ ऋषिनो नौधसं च वैरूपं^९ च सामनी अन्यतरेणान्यतर-
 १५ त्परिष्टुवन्त्येकविंशमच्छावाकस्य कालेयं च रैवतं च सामनी
 अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्ति^{१०} तमेतमष्टापृष्ठ इति इन्द्रो गा
 आचचते^{११} त्रिणव आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोम-
 सामैकविंशान्युक्त्यानि^{१२} षषोडशिकानि पञ्चदशानौतराणि

१ आदित्यस्य च. M. Be.

२ om. Be 7 DU.

३ Thus (and cp. Sāṅkh. XV. 7. 4) M Tr U Be Kes.; वैराजं
 वैराज्यं or वैसत्यं the other MSS.

४ न्युक्त्यानि M Tr; न्युक्त्यानि all the other MSS.

चिद्वद्राद्यन्तरः सन्निस्तुचुद्राः पशवो ऽतिभेदुः^१ सोमो वा
 एतदतिरिच्यमान इयाय^२ ते देवा^३ अनुवक्षन्तोवां अयम-
 त्वरेचि तस्य को याम इति^४ तदप्नोयामस्याप्नोयामत्वं^५
 तस्मा एतान्यतिरिक्तस्त्रोचाष्टवकल्पयां चकुस्त्रिवृद्धोतुर्जरावो-
 धीयं पञ्चदशं मैत्रावरुणस्य भौहविष^६ सप्तदशं^७ ब्राह्मणा-
 च्छ्मिन् उद^८श्रीयमेकविंशमच्छावाकस्य वारवन्तीयं^९ तदु
 वा आऊर्यदच्छावाकचमसमनु यज्ञः संतिष्ठेतान्तं यज्ञं गमये-
 दथो हान्तं यजमानो गामुकः^{१०} स्याद्धोत्र एव सुवीरहो-
 तानुश्रूयान्तथा मध्यतो यज्ञः समाधौयत^{११} इति^{१२} तदु
 वा आऊः सर्वाण्येवाश्विनानि स्तुतशस्त्राणि स्युर्यद्ध^{१३} किं^{१४} १०
 रात्रिमुपातिरिच्यते सर्वं तदाश्विनमिति^{१५} नैकमथापरं चिद्व-

१ The MSS. of the text seem all to be corrupt: *तिभेदु Tr; तिभेदुः M (if I see right!); तिभेदुः all the other MSS.; अतिभेदुरति-
 ज्ञानतीत्यर्थः Bhav. (read *ज्ञानन्ती°).

२ Thus M; इयायतेतदेवा BUD; इयायतेदेवा Be; इयायतेतदेवा H;
 इयायतेतं Tr.

३ भौहविषं सप्त° MH; सोमरन्विहविषं सप्त° UD; सो (सो) भरन्विहविषं-
 सप्त° Be Be 7; सोमरन्विहविषंसप्त° B; भौहधं सप्त° Tr.

४ Thus M only; गामुकः all the other MSS.

५ Thus MHTr Kes.; समापयत the other MSS.

६ Thus all the MSS.; तस्य (i. e. यज्ञः) Karmānta (one MS.
 यज्ञि) Kes. and Rudr. on Āp. XIV. 4. 15.

७ किंचन M.

८ Some of the MSS. again इती; read perhaps *मितीइत्येकः ।

त्यञ्चदशः^१ सप्तदशमेकविंशमथैतेषां देवता अग्निरिन्द्रो विधे
देवा विष्णुरिति^१ ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

मृत्युसवेन यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते शार्दूलचर्म
सुवर्णरजतौ च रुक्मौ वैद्याग्नावुपानहौ^१ चार्मपक्ष्यावुपानहौ
५ वृष्णिवासमं च चौमं च तिसृधन्वमासन्दीः साधीवासां
दुन्दुभिं विमितमौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रजि चतुष्टयौरपो
दिग्भ्यः संभृताः शतं^२ च^३ रथं^३ चैतेनोपकृप्तेन चित्रामायती-
सुपरमत्य^४ च^५ चित्रयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्थत्युत्तपनीयः शालीनो
ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथाचारभ्ये यजमाने जुहोति व्याघ्रो
१० ऽयमग्नौ चरति प्रविष्ट इति षट् सुवाहुतौर्यं यजमानाय-
तने शार्दूलचर्मं प्राचीनयौवमुत्तरलोमोपकृषाति यत्ते शित्यं
कक्षप रोचनावदिन्द्रियावतुष्कञ्चं चित्रभानु । यस्मिन्सूर्या
अर्पिताः सप्त साकं तस्मिन्वाजानमधिविश्रयेममित्यथ वैद्याग्रा-
वुपानहावुपमुञ्चते^६ द्यौरभीति दक्षिणे पादे पृथिव्यभीत्युत्तरे^१

१ *दश and the following, neutra HTr; पंचदशः सप्तदश एकविंशम-
M; nominatives masc. the other MSS.; cp. also Rudr. on
Āp. I. c.

१ वैद्याग्नावु M.

२ Uncertain again, cp. supra p. 354, 3; शतं च रथं चै० M; शतं
च रथं चै० Be 7 D; शतं च रथं चै० BU; शितं च रथमे(तेनो०) Be.

३ Probably M reads अथ, perhaps rightly, i.e.o. अथ, cp. supra
p. 350, 7.

४ वैद्याग्नावु Be U; वैद्याग्निवाहु M Be 7; वैद्याग्निवाहु D; वैद्याग्नावु B.

ऽयं दक्षिणं जान्वाच्याभिसर्पति व्याघ्रो वैद्यान्ने ऽधि विअयस्त्र
दिशो महीः । विशस्त्रा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्टमधि
भगदित्ययास्मै धनुः प्रयच्छति यथा राजसूये तथा ^१ तद्यज-
मानं प्राञ्चसुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्यौदम्बरे
द्रोणे चतुष्टयैरपः समवनौयाभिविञ्चति ॥ १६ ॥

या दिव्या आपः पयसा संवभ्रवुर्या अन्तरिच उत पार्थि-
वीयाः । तासां त्वा सर्वांसाः रुचाभिविञ्चामि वर्चसा ॥ अभि
त्वा वर्चसाभिरिचं दिव्येन पयसा सह । यथासा राष्टवर्धनस्तथा
त्वा सविता करत् ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्मसुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमः रथीनां वाजानां सत्यतिं पतिम् ॥ वसवस्त्वा पुर- १०
स्तादभिविञ्चन्तु गायत्रेण कन्दसेति पुरस्तादेता एव तिस्रो
ऽनुद्रुत्य रुद्रास्त्वा दक्षिणतो ऽभिविञ्चन्तु चैष्टुमेन कन्दसेति
दक्षिणत ^१ एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्यादित्यास्त्वा पश्चादभि-
विञ्चन्तु जागतेन कन्दसेति पश्चादेता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य
विश्वे त्वा देवा उत्तरतो ऽभिविञ्चन्त्वानुष्टुमेन कन्दसेत्युत्तरत ^{१५}
एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य रुद्रस्तिस्रोपरिष्टादभिविञ्चतु
पाङ्क्तेन कन्दसेत्युपरिष्टादथास्योर ऊर्ध्वमुन्मृज्यते ऽद्यं त्वा
वृकमुपं खजंकरमित्यथास्य बाह्व अनुमार्ष्टि प्र बाहवा
भिरुतं जीवसे न इत्ययैनावुपावहरतीन्द्रस्य ^१ ते वीर्यवृत्तो बाह्व
उपावहरामीत्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रत्तं २०
भवति ^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-

जनादुत्तरत एतद्वूपायितः१ शतं१ तिष्ठति रथश्च१ तदभि-
 प्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोयश्चेत्ता सपन्नहा । आतिष्ठ वृत्रहन्तम-
 स्तुभ्यं देवा अधिन्नवन्नित्यं रथस्य पचषी संमृशत्यङ्गौ न्यहा-
 वभितो रथं यौ ध्वान्तं वातायमनु संचरन्तौ । दूरेहेतिरि-
 १ न्द्रियावान्यतची ते नो अग्नयः पप्रथः पारथन्वित्यं रथमुप-
 तिष्ठते१ नमस्त ऋषे गदेत्यं रश्मीनादत्त एवा नृहन्तवेदस्तु
 तिष्ठा रथे अधि यदन्नहस्तः । आ रश्मीन्देव युवसे स्तस्य इति१
 रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृत्रहन्तमातिष्ठन्तं पर्यनु त्वेन्द्रो मदतिष्ठं
 विश्वा अवीवृधन्नित्यातोः१ १८१ धनुरधिच्य१ कुरुते परि मा
 १० सेन्या घोषास्तनोः अनुमतिरनुमन्यतामिति दाभ्यामथैतच्छतं१
 चिः प्रदक्षिणं परिषास्य१ पुरस्ताद्यायात्यंवासौ प्रत्यवरोक्षयन्तं१

१ Uncertain again ; शतं ति० रथश्च M ; वृत्रं ति० रथश्च Be 7 BUD ;
 (-पायितः) चित्तश्चि० रथश्च (omitting च) Be.

१ Thus M Be BU ; रथमुप० i.e.o. रथं Be 7 D.

१ Thus Be U ; *इधन्नित्यामिन्त्यातो B ; *इधन्नित्यस्य शतो Be 7 D ; M
 om. चान्तौ ।

१ Thus M Be 7 D ; च Be UB.

५ अधिच्यं M, प्रच्यं the other MSS.

१० *तच्छतं M ; *तच्छतं Be 7 BUD ; *तदस्य Be.

० Thus D ; पर्यास्य M ; परीषास्य Be 7 ; परीषास्य Be ; परिषास्य BU.

c Although this reading is presented by M only, I did not
 hesitate to put it in the text as lectio difficilior ; the other MSS.
 all प्रत्यवरोक्षयन्तः it seems we have in प्रत्यवरोक्षयन्तः an ablat. of the
 same signification as प्रोक्षयन्तः X. 10. s. f. ; cp. also अभिप्रोक्षयन्तः
 XVIII. 11 and above all XI. 12 (p. 81, 2).

आमन्दीं निदधाति ^१ तां तथा प्रत्यवरोहति यथा राजसूये
तथा ^२ ॥ १७ ॥

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता वारुणेन
प्र्यतेनोपरमति ^३ वारुणस्य ^४ वारुण्यौ भवतः स्विष्टकृतः स्विष्ट-
वत्यावचास्या ^५ एतच्छतं ^६ ददात्यथैनं विमितेनाभिविप्रन्ति ^७
तद्योत्तरार्धं दुन्दुभिसामञ्जयति ^८ तमस्तथात्यादित्य आन्नन्वथैनम्
सहस्रांति यजमान वाचं यच्छ राज्ञे च ^९ जागृहीति ^{१०} सो ऽत
ऊर्ध्वं वाचंयमो भवति ^{११} स यत्किंच ^{१२} व्याहरति ददामीत्येव
व्याहरत्युपसंगच्छन्त एनमेते राजगृहाः सूतयामण्यः ^{१३} चत-
स्रसंघौतारः काहविद्या इति ^{१४} तेभ्यः पठौहौ वेहतं ददाति ^{१५}
तां ते पचमाना रमयन्तो जागरयन्त आषते ^{१६} ऽयाध्वर्युरपर-
राच आद्रुत्य चतुष्टयीनामर्षां प्ररेके मन्थमुपमथ्यावप्राय ^{१७}
वानवप्राय वा प्रयच्छति ^{१८} तस्य स ^{१९} भवयति तृष्णीमथैनं
नवनौतेनाभ्यनत्नेना व्याघ्रं परिषस्वजाना इत्याद्यादित्यमुद्यन्त-

१ वद. all MSS. exc. M.

२ स्विष्टकृत्या. all exc. M.

३ Uncertain again ; एतच्छतं Be 7 BUD ; एतच्छतं Be ; M has a blank of two akṣaras.

४ Thus M ; •निविप्रन्ति the other MSS.

५ Thus M ; चराजस्य Be BU ; चमस्य Be 7 D.

६ •विधिन् M.

७ •यामण्यः M.

८ उपमथ्य i.e., उपमथ्य all MSS.

९ Thus M Be ; सच the other MSS.

सुपतिष्ठत उदसावेतु सूर्यं उदिदं मामकं वषः । उदिदि
देव सूर्यं सह वग्नुना मम । अहं दाचो विवाचनं मयि
वागस्तु धर्षेमिरिति ^१ राजगृहान्विप्रव्रजतो ऽनुमन्त्रयते यन्तु
नद्यो वर्धन्तु पर्जन्याः सुपिप्यन्ता शोषधयो भवन्तु । अश्ववता-
मोदनवतामामिचवतामेषाः राजा भूयासमिति ^१ ॥ १८ ॥

अचैतद्वाद्ग्राहं ^१ व्रतं चरति ^१ स यदि प्राङ् वोदङ् वोच्चरति
चार्मपक्षीभ्यां क्षीमं वसानो ^१ इय यदि दक्षिणतः पश्चादा
वैयाक्षीभ्यां दृष्विवामसं वसानो ^१ इय दाद्गस्तु व्युष्टास्तु दे
सुवाङ्गतौ जुहोति ये केशिनो नतं इति दाभ्यामेष प्रोष्ठमा-
रोहत्वारोह प्रोष्ठं विषहस्व श्रून्वित्येषास्तु शिरः प्रमन्दयति ^१
यक्षीमन्तं कङ्कतस्ते किलेस्तेत्येषास्तु केशान्वपति येनावपत्यविता
क्षुरेषेति ^१ प्रवपतो ऽनुमन्त्रयते मा ते केशाननुगादचं
एतदित्येनान्ममुचित्य दर्भक्ष्मे निदधाति तेभ्यो निधानं
वज्रधा व्यैच्छन्वित्येनमुष्णोदकेनाद्वावयति वक्षं ते वाङ्गवोः
सविता दधात्विति ^१ तेन हैतेन मृत्युरीजे प्रजानानैश्वर्य-
माधिपत्यः राज्यं परीयामिति ^१ ततो वै स प्रजानानैश्वर्य-
माधिपत्यः राज्यं पर्यैद्यः कामयेत समानानानैश्वर्यमाधिपत्यः
राज्यं परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत ^१ समाना-
नानैश्वर्यमाधिपत्यः राज्यं पर्यैत्यैव हैतेन सुरयः श्रेष्ठः ^१ ईज

१ अचैतद्वा- M.

१ प्रमन्दयति M.

१ श्रेष्ठः M.

आतिष्ठं परमतामिधामिति ' ततो वै स आतिष्ठं परम-
तामैधः कामयेतातिष्ठं परमतामिधामिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतातिष्ठः^१ हैव^२ परमतानेति ' ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

सद्यस्क्रिया यज्यमाणो भवति ' स यूपं च दृचं क्लेदयति
१ लाङ्गल्यं^३ चेषां यूपस्य कारयति लाङ्गल्यं लाङ्गल्यस्य^४ ' तौ
सूच्य^५ भुञ्जते वा नि^६ वा^७ दधत्यथास्मैतत्पुरस्तादेव जुष्टे
देवयजने वेदिमंसितं विमितं^८ कारितं भवति ' तदेतेन
लाङ्गलेन^९ परिहार्यं^{१०} कर्षयति ' तस्मिञ्जघन्यवाप्यान्वाप-
यित्वा^{११} परिधातयत्यथास्मैते रथा उपकुप्रा भवन्ति चतुर्थं कु-
१० प्रष्टिवाही द्वियोगं^{१२} सूरिरिति^{१३} ' तेषु काल एव दधि-
विनालानासञ्चयन्ति ' स यौगस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु
यवेऽवृत्तिजः पदेनाङ्गापयतीत्या वा मा याजयिष्यथ भक्तं वा
वः कारयिष्यामौति^{१४} ' तेषूपसमेतेषु काल एव प्रातरग्निहोचं
जुहोत्युपसंगच्छन्त एनमेत ष्वत्विजो^{१५} ऽथैनानाह सद्यस्क्रिया
१५ मा याजयतेति^{१६} ' तं तथेतीतरे प्रत्याह्वस्तौ तदानीमेव

१ एवं om. M.

२ Thus M only; न वा दधत्य- Be; न वा दधत्य- BU; निदधाति वा
Be 7 DU (bis).

३ om. M.

४ Thus MUDB Be 7; •केनापरि- Be U (bis).

५ Thus M; तस्मिञ्जिहोन् यवाप्यावापयित्वा Be 7 DU; तस्मिन् जघन्यवा-
पान्वाप्यापयित्वा Be; तस्मिञ्जिहोन् यवाप्यावापयित्वा B.

६ Thus M; द्वियोगस्वरि- the other MSS.

७ Thus M; करिष्यामौति the other MSS.

सद्यस्कार्याः^१ शालां कुर्वन्ति^२ तं तदानीमेव तीर्थादानीय
 पययित्वा दीचणीयामिष्टिं निर्वपति^३ तस्याः सःस्थितायां
 मुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छति^४ निदधत्यस्मा^५
 एतद्विविच्छिष्टं व्रतभाजनमथ^६ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति^७
 हविष्कृता वाचं विस्मृजते^८ ऽवास्मा एतद्विविच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^९
 व्रतभाजनमेतत्सूता एवैते रथा आजिं धावन्ति^{१०} योजनं
 प्राक् चतुर्थं^{११}क्षेपदं दक्षिणां प्रष्टिवाही^{१२} गव्यूतिं पश्चाद्वियोगः^{१३}
 क्रोशमुदक् स्मूरिरिति^{१४} ते येनयेन संगच्छन्ते तस्मात् शवेदयन्ते
 यजते ऽयमभावासुखायणो ऽमुख्य पुचो ऽमुख्य पौचो ऽमुख्य
 नना सद्यस्क्रियेत्यायन्ति रथा^{१५} आगतेषु रथेषु यदिनालेषु^{१६}
 नवनीतमुक्षीदति तदिलाप्योत्पूयाज्यकुम्भे^{१७} प्रत्यस्यति सद्य-
 स्कार्या^{१८} इति^{१९} ॥ २० ॥

१ Thus M Be U (bis); सद्यस्क्रिया BDU; सद्यस्क्रिया Be 7.

२ तं only given by M.

३ Thus M Be U (bis); निदधत्यः B Be 7 DU.

४ Thus M Be U (bis); *भोजनः B Be 7 DU.

५ *यच्छति M Be.

६ Corrected; चतुर्थंक्षेपदं Be U (bis); चतुर्थंक्षेपदं MBUD;

चतुर्थंक्षेपदं Be 7.

७ पश्चाद्वियोगः MDUB; पश्चाद्वियोगः Be 7; पश्चाद्वियुक् Be.

८ Thus MU (bis); *वाल्कुम्भे the other MSS.

९ सद्यस्कार्या Be U (bis); cp. Lāty. VIII. ५. 7; सद्यस्कार्याणां M;

सद्यस्क्रिया Be 7 BDU.

अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
 चरति^१ पदेन चरित्वा त्रिवत्सेन साण्डेन वत्सतरेण राजानं
 कौलोद्गातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्यैकगणा उपसदो भवन्ति^१
 'मध्यमयोपसदा प्रचर्योत्तरवेद्यै काले खलेवाञ्छौ'^२ मापयत्या-
 ५ नडुहः संयुज्य यवान्प्रकृत्य^३ गृणन्ति^३ 'यवपुरीषैवोत्तरवेदि-
 भवत्येव मध्ये ऽनडुहः संयुज्य प्राचो यवान्प्रगृह्णन्तो^३ यन्ति^३
 यववर्हिरेवैषा महावेदिर्भवत्येवाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं
 प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति^३ सदोहविधाने संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय वसतीवरौर्गृह्णाति^३ तास्तदानौ-
 १० नेव परिहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^३ परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽष्टैत्यद्विरुदैत्यग्निष्टोमं क्रतुमुपैति^३ प्रसिद्धो ऽभिषवः^३
 प्रसिद्धं यहा गृह्णन्ते^३ समानं कर्माश्विनाद्वाहादाश्विनं यंहं
 गृहीत्वा तिस्रो रश्मिना आदाय लाङ्गल्यामभैति^३ तस्यै कटे
 परमिव चक्षालभाजनं भवति^३ शकलान्तां^३ लाङ्गल्यामुत्सृज्याथै-

१ All the MSS. exc. M have तन् before मध्यमयो^३ ।

२ M reads कञ्छौ i.e. खलेवाञ्छौ; are we to correct उत्तरवेद्यै काले
 कञ्छौ मापयति? But then somewhere the words खलेवाञ्छौ दूषो भवति
 must have fallen out, cp. the Karmānta.

३ Thus M; प्रकृत्यगृह्णन्ति B; प्रगृह्णन्ति Be; प्रगृह्णन्ति U; गृह्णन्ति
 U (bis); Be 7 D om. this passage.

४ प्रगृह्णन्तो M; प्रगृह्णन्तो all the other MSS; read perhaps
 प्रकृत्यगृह्णन्तो?

५ Uncertain reading; शकलान्तां M Be U (bis); चक्षालान्तां Be 7
 DU; चक्षालान्तां B.

तान्यश्रुतपाकरोत्यग्नीषोमीयमाग्नेयमनूबन्ध्यमिति । तेषामनू-
चीनं^१ वपाभिराद्भवन्ति^२ ॥ २१ ॥

अग्नीषोमीयस्याध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रपद्यते^३ । अनूची इतरे
आहरन्ति^४ परिहितासु स्तोकीयासु श्रुतासु वपास्त्वग्नीषोमी-
यस्य वपया प्रचरति^५ परीतरे शाययन्ति^६ प्रातःसवनीया-
नामग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशो मुख्यो भवति^७ स्तुते माध्यंदिने
पवमाने अग्नीषोमीयेण चरत्यनन्तर्हितं^८ आग्नेयस्य^९ वपया
चरति^{१०} स्वे धामन्नाग्नेयेन^{११} चरत्यनन्तर्हितं^{१२} एवानूबन्ध्यस्य^{१३}
वपया चरति^{१४} द्वतीयसवनीयानामनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशो
मुख्यो भवत्यध्वमुदिते अनूबन्ध्येन चरति^{१५} संतिष्ठते सद्यस्की^{१६} ।
तस्य यदमद्यस्किष्यते व्यृद्धमेवास्त्व तत्पुनर्वचं^{१७} एवास्त्व^{१८} तदद्या-
दित्यास्त्व^{१९} ह वा अज्जिरमद्य सुवर्गे लोके पशुधारे^{२०} ते

१ अनूचीनां M.

२ प्रतिपद्यते M.

३ Thus M ; *हितमाग्नेयस्य the other MSS.

४ Thus M Be B U U(bis) D (pr. m.) Be 7 (pr. m.) ; *द्वेयस्य
Be 7 (sec. m.) D (sec. m.).

५ चरत्य० M Be 7 BD ; चरत्य० Be U U(bis).

६ च ins. Be 7 BD.

७ Thus my conjecture ; तत्पुनर्वचं एवास्त्व च तद्यादित्याद्य MU (bis) ;
तद्वृद्धमेवास्त्व तत्पुनर्वचं एवास्त्व च तद्यादित्याद्य Be ; तत्पुनर्वचस्य च तद्यादित्याद्य
B ; तत्पुनर्वचस्य एवास्त्व तद्यादित्याद्य Be 7 DU.

ऽद्विरस आदित्यान्भिप्रजग्मुर्गिना^१ दूतेन यःसुत्या न
इत्यथास्माकमद्यसुत्येति ॥ २२ ॥

- आदित्याः प्रोचुर्लोषां नस्तः^२ होतेति^३ ते ऽसुमादित्यमथः
श्वेतं भूतं दक्षिणां निन्यिरे^४ हिरण्याभिभूतरश्मनं^५ तस्मात्सव-
१ स्त्रिक्ये श्वेताश्वो दक्षिणा हिरण्याभिभूतरश्मनो^६ यच्छेताश्व
आदित्यस्य तद्रूपमथ यद्विरण्याभिभूतरश्मनो रश्मीनां तत्तस्य
चिह्नतः सतस्यतुर्विंशौ माध्यंदिनाभैवौ भवतस्यतुस्यत्वारिंशः^७
होतुः षष्ठं^८ चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^९ चिह्नदेवान्यत्सर्वं^{१०} श्वेतमथ
ददात्यनुक्रिया यच्छमाषो^{११} ग्रीहिषु दौचते^{१२} स द्यौहेन
१० संतिष्ठत श्रौपवसथादेकमहः^{१३} सुत्यमेकमहस्तस्य चिह्नत एव
सतस्यत्वारिंशौ माध्यंदिनाभैवौ भवतस्यतुस्यत्वारिंशः^{१४} होतुः
षष्ठं^{१५} चतुस्यत्वारिंशमग्निष्टोमसाम^{१६} चिह्नदेवान्यत्सर्वं^{१७} श्वेतां
वडवां ददाति^{१८} परिक्रिया यच्छमाषो माषेषु दौचते^{१९} स
द्यौहेण संतिष्ठत आ कथादेकमहर्शौपवसथादेकमहः^{२०}
११ सुत्यमेकमहस्तस्य चिह्नत एव सतो ऽष्टाचत्वारिंशौ माध्यं-
दिनाभैवौ भवतो^{२१} ऽष्टाचत्वारिंशः^{२२} होतुः षष्ठमष्टाचत्वारिंश-

१ •य० found in M only.

२ Thus M ; all the other MSS. more or less corrupt.

३ Thus here and infra all the MSS. ; are we to read अभिहित-
i.e. अभिहितः ?

४ All MSS. exc. M ins. भवति ।

५ श्रौपवसथाद० or श्रौपवसथाद० MSS.

६ Thus M ; श्रौपवसथाद० the other MSS.

शमश्चिष्टोमसाम^१ चिष्टदेवान्यत्सर्वं^२ यथाशङ्कं ददात्यतिक्रिया
यच्छमाणास्तिलेषु दीचते^३ स चतुरहेण संतिष्ठत आ क्रधा-
देकमहरोत्तरवेदेरेकमहरोपवसण्यादेकमहः^४ सुत्यमेकमहर्ष-
तुष्टोम एष भवति^५ ॥ २३ ॥ यष्टः ॥

प्रात्यस्तोमेन यच्छमाणा भवति^१ ते राजनि वा ब्राह्मणे
वा प्रतिग्रहमिच्छन्ते मासाय वर्तवे वा^२ ते यमभिसंजानते
तश्च स्वपतिं कुर्वन्ति^३ स एषां व्रतानि चरति^४ सो ऽधः-
संवैश्वमाः माश्वस्त्युपायौ भवति^५ तद्धि दीक्षितव्रतमथ यत्क्षणां
वासः कृष्णदूर्वं परिधत्ते दीक्षितवसनस्य^६ तद्रूपमथ यत्क्षणा-
वसच्छावजिने धारयति कृष्णाजिनयोस्तद्रूपमथ यत्सुवर्णरजतौ
वस्त्रौ विभर्ति परिधर्म्योस्तद्रूपमथ यत्क्षणाभुषणीषं धारयति^७
दीक्षितोष्णीषस्य तद्रूपमथ यत्सर्वमथैवांशवद्विस्त्रिषुधर्मं धार-
यति दीक्षितदण्डस्य तद्रूपमथ यद्वात्यवादं वदति दीक्षित-
वादस्य तद्रूपमथ यत्सुयांशुपानहौ^८ धारयति नेदीक्षितः
मन्त्रमेधमधितिष्ठानीति^९ तत्तस्य ह वा एतद्रूपस्य यत्क्षणा
प्रतोददण्ड एव यूपः^{१०} प्रतोदपरिषेवणं^{११} यथाक्षः^{१२} रयमुत्समा-^{१३}

१ Thus M ; •रोपवसयाद• the other MSS.

२ Thus M ; •वसवोवस D ; •वसवोवस Be 7 ; the other MSS.
still more corrupt.

३ Thus M ; यत्सुयांशुपानहौ Be 7 D ; यत्सुयांशुपानहौ B Be U.

४ Thus Be 7 ; •तिष्ठानीति M.

५ •परिषेवणं M.

- हवनौय^१ ईवे^१ वेदि^१गमुत्तरवेदि^१त्तरयुगमुत्तरनाभि^१धनुर्धौ^१
 हविर्धनि^१ पचन्ती आग्नीषोमीयमार्जालीधौ^१ कूवरः^२ सदः^३
 किंकरावताना^४ धिष्णिथा^५ वन्धुरं^६ पत्नीशालः^७ रथोपस्थो
 गार्हपत्यो^८ ऽधिष्ठानं पुराणगार्हपत्यस्ते^९ यमजं प्रमाथं^{१०} पचन्ते
 १ स एषां पशुयैमपूपः^{११} स्खालीपाकः^{१२} स चरुपशुपुरोडाशौ^{१३}
 यां परिष्कन्दः^{१४} ऋवति सा पुरोनुवाक्या^{१५} यदाहरति सा
 याज्या^{१६} यदभ्रन्ति स वषट्कारो^{१७} यां कुम्भां^{१८} विमते सा
 पुरोनुवाक्या^{१९} यामधौवाक्याः^{२०} सा याज्या^{२१} यां विगणः^{२२}
 ऋवति स शस्त्रस्ते^{२३} प्रतिगरो^{२४} यदभिकोशन्ति स उद्गौयस्ते^{२५}
 १० य एवमेतं यज्ञकतुं परोचमुपेत्य^{२६} प्रत्यक्षं नोपेयुः ॥ २४ ॥
 यथा दौहितावक्रीणां विच्छिन्नसोमपीया अनाम्नाम्ना
 एवः^{२७} सुस्तस्माद्वात्यावस्थितस्ते^{२८} वात्यस्तोमेनानौजानस्य नाशं^{२९}

१ Thus corrected; ईषो M; ईषा the other MSS.

१ Thus M; धनुषौ the other MSS.

२ Thus M; किं (or कुं)रावताना the other MSS.

३ वन्धुरं M; वधुरं Be.

४ Thus M; प्रमाथं Be; प्रमाथ Be 7 BUD.

५ प्रस्कन्दं MSS. exc. M.

६ कुम्भां MSS. exc. M.

७ यमजं MSS. exc. M.

८ यमं MSS. exc. M.

९ शस्त्रप्रतिगरो MSS. exc. M.

१० परोचमुपेत्य Be BU; परोचादुपेत्य Be 7; परोचादुपेत्य M.

११ यन्तायः L.G.O. यन्तायः M.

विच्छिन्नसोमपौत्र इव ह्येषो ऽनाग्नाजस्तेषां ये ऽनाहिताग्रयस्ते
यथाग्रहं विपरेत्याग्नीनाधाथ चयस्त्रिःशताचयस्त्रिःशता
दक्षिणाभि स्थपतिमुपसमायन्ति । तेषां ब्रह्मवन्धुरमागधो
मागधवाक्यो ब्रह्मवन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्यो जरत्कद्रथो
जरत्कद्रथोग्राम्याभ्यां युक्तो । बृद्धो वा एष यो ब्रह्मवन्धुरमागधो
मागधवाक्यो । बृद्धा ब्रह्मवन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्यो । बृद्धो
जरत्कद्रथो जरत्कद्रथोग्राम्याभ्यां युक्तो । बृद्धेनैव बृद्धं निरवदयते
तदेतद्वात्यधनः समवशान्नं दण्डोपानहः शामूलाजिनः^१ रथे
तिष्ठन्सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाह्वयति । दक्षिणानां कान्त एतदेवास्य
भवत्यृत्विजो दक्षिणा विभजन्ते । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते ।^२
मंजान्यै हवींश्चमंजातमिव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्ति ।
समेवैनान्जापयन्ति । माध्यंदिनीयाननुवर्तन्ते^३ ऐन्द्रामाहते^४
एकादशकपाजः^५ । ऐन्द्रो वै ब्राह्म्यो माहते यामो । यामेष्टै-
वैनान्चमीचो दधाति । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते आदित्येभ्यो
भुवद्व्यश्चरन्भूता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्ति ।^६

१ *प्रयोगाभ्यां MSS. exc. M.

२ शाक्यकारितं M ; शादुंलाजिनं the other MSS, but cp. Karmānta.

३ *वर्तन्ते all.

४ *माहता all.

५ *कपाजः M ; *कपाजा the other MSS. ; this passage is missing
in Be 7 D.

अहरप्रतिष्ठिता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्तीयं वा
अदितिरस्थामेव प्रतितिष्ठन्ति । ॥ २५ ॥

- स एष व्येष्टानामग्निष्टोमस्तस्य चत्वारि षोडशानि दौ
पवमानाबुभे एवाञ्छावाकस्य स्तोत्रे । एष एव सक्कनीयसा-
१ मुख्यस्तस्य षट् षोडशानि सर्वे पवमानाः सर्वाण्यञ्छावाकस्य
स्तोत्राणि । तेन हैतेन भरत ईजिरे । तेषां विष्णु स्त्रपति-
रासाधो हैतेन दैव्या ब्राह्म्या ईजिरे । तेषां बुधः सौम्य
स्त्रपतिरासाधो हैतेन कुरुजङ्घणां पुत्रा ईजिरे । तेषामौपो-
दितिर्गौपासायनो वैधाप्रपद्य स्त्रपतिरास । तेन हेहा पञ्चा-
१० लान्ब्राह्म्या अभिप्रययुस्तान् पितर ऊचुर्मां पुत्रकाः पञ्चालान्या-
सिष्टोपवादिनो वै पञ्चाला उप वो वदियन्तीति । तान्हा-
नादृत्यैव प्रययुस्तै ह केशिनो दास्यस्योपवसयमाजयुस्तान् यो
भूते बहिय्यवमानः सर्पतोऽन्वालेभिरे पवित्रं वै बहिय्यव-
मान आत्मानं पवयिष्यामह इति वदन्तो । ३५ ह पञ्चालेषु
११ गन्धर्वायणो बालेय आग्निवेशोऽनूवान आस । तान् सह
सर्पतः पप्रच्छ के सर्पन्तीति । वयं भरत इति । तेषां वः क
स्त्रपतिरित्यहं विष्णुरित्यौपोदितिर्गौपासायनो वैधाप्रपद्यः
प्रत्युवाच । यत्किं चकथं कस्तच्चारेतीति ह परोच्चाव्रतमनु-

१ om. M.

२ स्त्रपतिरास तेनो Be.

३ संसर्पन्तो MSS. exc. M.

४ तान्हास्य उप M; तान्हास्य UB Be; न्हस्य Be 7 D.

५ Thus M; संसर्पन्तीति the other MSS. Read perhaps संसर्पन्तीति ?

निर्दिदेशेति^१ । तान्दोवाचाविदुषो व उपावादिप्राप वो ऋमह
इति^२ । पिता वै^३ तत्पुत्रानुपावादौदिति हैनमुचुः पापीयसो ते
प्रजा भविष्यतीति^४ । तथा^५ हैवाभ^६ । ततो^७ ह वा एतत्पञ्चालेषु
गन्धर्वायणा वालेषा आग्निवेश्याः पापायिता इव^८ । महाकुक्षं
ह^९ तत्पुरा^{१०} बभूव^{११} । स यो ब्राह्मणमुपवदेदेवमेवैनमुपवदेद^{१२} य यो
ब्राह्मणो ऽलं प्रतिवचनाय स्यादेवमेवैनं प्रतिब्रूयात्^{१३} ॥ २६ ॥

अथातो भाक्तविस्तोमा इत्याचक्षते^१ । त्रिदशभ्यावर्ति
पञ्चदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^२ । पञ्चदशमभ्या-
वर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^३ । सप्तदश-
मभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^४ । एक- १०
विंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना-
स्त्रिणवमभ्यावर्ति चयस्त्रिंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानाः^५ । एकविंशमभ्यावर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे १५
षोडशाः पवमानाः^६ । सप्तदशमभ्यावर्ति पञ्चदशमग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^७ । पञ्चदशमभ्यावर्ति त्रिदशमग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^८ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

१ Conjecturally ; परोक्षाद्वतमनुदिदिदेशेति M ; परोक्षाद्वतमनुनिर्दिदेशेति
Be 7 DU ; परोक्षाद्वतमनुदिदिदेशेतिने B ; परोक्षाद् वतमनुदिदिदेशेति Be.

२ All MSS. exc. M ins. the akṣara आ ।

३ तथा हैवस्मानतो MSS.

४ Thus M ; हैनमुचुः the other MSS.

- अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्व-
 तेति^१ स हेवां चक्रे प्रजापतिः कथं^२ न्वहमसुरैर्देवान्यावर्तये-
 यमिति^३ स एतं यज्ञकृतमनिरुक्तमुपह्वयमपश्यत्तस्मिन्नेनानुपा-
 कृत्यतेति^४ स यचाह प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यः
 १ प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति तचाहाय यचाह सोमः पवत
 इतीन्द्रः पवत इति तचाहाय यचाहेन्द्राय पुरोडाशानामिति
 शक्राय पुरोडाशानामिति तचाहाय यचाह वायव इन्द्रा-
 वायुभ्यामिति नियुत्वते शक्रनियुद्धामिति तचाहाय यचाह
 मित्रावरुणाभ्यामित्युतायुभ्यामिति तचाहाय यचाहाग्निभ्या-
 १० मिति नाभत्याभ्यामिति तचाहाय यचाहेन्द्राय सोमानिति
 शक्रायेन्दूनिति तचाहाय यचाहेन्द्राग्निभ्यामिति शक्रजात-
 वेदोभ्यामिति तचाहाय यचाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो
 विश्वेभ्यो देवेभ्य इति तचाहाय यचाहेन्द्राय मरुत इति
 शक्राय गणवत इति तचाहाय यचाह महेन्द्रायेति महते
 ११ शक्रायेति तचाहाय यचाहादित्येभ्य इति महद्भ्य आदित्येभ्य
 इति तचाहाय यचाह वनस्पतय इति वनर्नृपायेति^५ तचाहाय
 यचाह देवाय सवित्र इति महते^६ देवाय सवित्र इति
 तचाहाय यचाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य

१ कथमन्वहमसु० M; कथमन्वहमसु० Be 7 D; कथयन्कथमसु० Be BU.

२ Conjecturally; वनेर्नृपायेति M; वनेनन्वहयेति Be 7 D; वनेनन्वहयेति
 B U; वनेनर्नृपायेति Be.

३ Thus M; यमहते Be 7 Be D; यमहते BU.

इति तच्चाहाय यच्चाह देवानां पत्नीभ्य इति महतीभ्यो
देवानां पत्नीभ्य इति तच्चाहाय यच्चाहेन्द्राय हरिवत इति
ग्रकाय मघवत इति तच्चाह^१ धाना इन्दुभ्य^२ इत्यु हैके
संप्रदिशन्ति^३ ॥ २८ ॥

तदेतद्वगिव यज्ञायज्ञियस्य^४ स्तोत्रायज्ञायज्ञियस्य वाव^५ ।
स्तोत्रे स तां निरुवाच^६ तः सासुरा उपेचामेव चकिरे किं
वा वै करोति^७ किं वा नेति^८ स यदा विदां चकार न
वा इम एतर्हि पापभद्रयोश्चोरौशत इति तदेनां निरुवाच
देवो वो द्रविणोदा इति^९ प्रजापतिर्वै देवो द्रविणोदाः^{१०}
पूर्णा विवश्वासिचमिति^{११} पूर्णा व्युदचत्यासिचमिति^{१२} तदुदा^{१३}
भिद्वध्वसुप वा वृणध्वमित्यास्य कामंकामं पूरयाध्वा इति
तदादिदो देव ओहत इति^{१४} साधेभ्यो देवेभ्यः प्रजापतिः
कामंकाममूहते^{१५} सप्तदश स्तोमो^{१६} भवति^{१७} सप्तदशः
प्रजापतिः^{१८} प्रजापतेराष्टा^{१९} अथो ऽसितजुर्दक्षिणा^{२०} प्राजा-

१ Thus M Be; इन्दुभ्य the other MSS.

२ यज्ञीयस्य M Be.

३ om. all exc. M.

४ करोती (sic!) M; indication of plati?

५ व्युदचत्य° B Be U; व्युदचत्य° Be 7; व्युदचत्य° D; व्युदचत्य° M.—
असिच° BUD; आसिच° M; आसिच° Be 7 (pr. m.) Be; आसिचच°
Be 7 (sec. m.).

६ Uncertain reading, व्युदचत्य° M; व्युदचत्य° the other MSS.

७ स्तोमा भवति M; स्तोमो भवति the other MSS.

८ विनायुर्दक्षि° i.e. सितजुर्दक्षि° all the MSS. exc. M.

पत्यो वा^१ अश्वः^२ ' प्रजापतेरनुरूपत्याय ' सः पाशना
 भ्रातृव्येण व्याविहस्येति^३ स एतेन यज्ञकतुना यजेत^४
 येव पाशना भ्रातृव्येणावर्तत^५ इन्द्रो वृक्षं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानसं देवा यज्ञेनान्वेषुस्ते^६
 ' प्रातमाशिरं^७ दुदुषं चक्रिरे^८ भूयो भागधेयं भूयसीं प्रीति-
 मभ्युपावर्त्यतीति^९ वदन्तः^{१०} ' स ह प्रातःसवने नाजनाम^{११} ते^{१२}
 सर्व एव प्रातःसवनस्य भवयां^{१३} चक्रुः^{१४} ' को ह्यपेन्द्रस्य^{१५} सोमस्य
 भवयिष्यतीति^{१६} तस्मात् संतिष्ठमाने प्रातःसवने ऽच्चावाकस्य
 वृक्षं प्रति^{१७} जजुस्ते^{१८} ' सर्व एव समसाध्वर्यव आनन्दिनो

१ Thus M ; वाक् the other MSS.

२ Thus corrected (cp. Sat. Br. XII. 4. 4. 2) ; व्याविहस्येति all exc. M, which has व्याविहस्येत् ।

३ अन्वेषुस्ते M ; अन्वेषुस्ते the other MSS.

४ आशिरं दुदुषं चक्रिरे Be 7 Be D ; आशिरं दुदुषे चक्रिरे B ; आश्रीदुषं चक्रिरे M ; cp. on this passage Pañc. Br. XVIII. 5. 12.

५ 'पावर्तिष्यतीति M.

६ I.a.o. वे (thus M Be B), नतः Be 7 D.

७ Thus M ; आनकयां चक्रुः or आनकयांचक्रुः the other MSS. (in Be 7 the passage is missing). Probably the negation has fallen out somewhere.

८ अपेन्द्रस्य M.

९ प्रतिपत्ति M.

१० Thus my conjecture ; जजुस्ते M ; जजुस्ते or जजुस्ते the other MSS. ; cp. Āp. Śra. XXII. 10. 13.

ऽष्वावाकस्य ग्रन्थं प्रत्यागर्तुं^१ दध्निरे^२ । सेन्द्रा इव क्षमन्यन्त^३ ।
तस्मात्तौत्रयोमे सर्व एव चमसाध्यव आनन्दिनो ऽष्वावाकस्य
ग्रन्थं प्रत्यागृणन्ति^४ । सेन्द्रा इव हि मन्यन्ते^५ । तर्हि वाव
तदासीत्तदु वा आहुः सर्व एवैतर्हि यज्ञः सेन्द्र इति^६ । तः
हामिषुषुः^७ ॥ २६ ॥

इहा इहा इहेतीहेहीहेहीहेहीति^८ । इ वा एनं तदूचुर्दृष्ट-
दृष्टदृष्टदितीदं^९ ते दृष्टदन्नाद्यं तदभ्युपावर्तस्वेति । इ वा एनं
तदूचुर्देतन्माध्यंदिनस्य सवनस्यान्यथापि निदानः^{१०} । स^{११}
ऽदृतकलशमेकधनानां^{१२} प्रातःसवने ऽवनयेद्दधि माध्यंदिने
सवने^{१३} विमथितं तृतीयसवने^{१४} सास्य तौत्रता^{१५} सप्तदश सोमो^{१६}
भवति^{१७} सप्तदशः प्रजापतिः^{१८} प्रजापतेराष्ट्रै^{१९} गर्भिणी वडवा
ललामी दक्षिणेंद्रियं वै गर्भं^{२०} इन्द्रियं ललामः^{२१} सेन्द्रियत्वाय^{२२} ।
यो ज्यान्या वोपतपता वाणिमानं नीतः स्वात्स एतेन यज्ञकतुणा
यजेताश्रुते इव तौत्रतामिन्द्रो ऽकामयत वि पाप्मानः^{२३} हनौय

१ Thus M only ; प्रत्यागर्तुं or अर्तुं the other MSS.

२ M ins. न before दध्निरे ।

३ प्रतिश्रु० MSS. exc. M.

४ Thus M ; इ वा क्षमि० U ; इक्षमि० Be B ; क्षमि० Be 7 D.

५ Thus M Be B ; इहे नीहे इहे इहेहीति U ; Be 7 D (which write only once इहा) : इहेतिहेहिहेहिहेहीति ।

६ Before इदं M has once more दृष्टदृष्ट ।

७ Uncertain ; M reads as above given ; संयितकलशं Be 7 UDB ; संयितकलशं Be.

८ Thus M Be BU ; सेन्द्रत्वाय Be 7 ; सेन्द्रत्वाय D.

श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति^१ स एतं यज्ञकतुमपगच्छन्माहरत्ते-
 नायजत^२ ततो वै स वि पाप्मानमहत श्रेष्ठं देवानामगच्छद्यः
 कामयेत वि पाप्मानं हनीय श्रेष्ठं समानानां गच्छेयमिति
 स एतेन यज्ञकतुना यजेत^३ येव पाप्मानं हते श्रेष्ठं समा-
 ५ नानां गच्छति^४ तस्यातिघाहो वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
 यच्छं पृतन्यतः । अधस्तदं तमौ रुधि यो अस्मां अभिदास-
 त्युपयामगृहीतो ऽधीन्द्राय त्वा वैमृधाय जुष्टं गृह्णामीति^५
 परिमृच्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा वैमृधायेति^६ तस्य
 विलत्यञ्चदग्नौ विपर्यासं सोमौ भवतस्ताः यद् गायत्र्यो^७
 १० गायत्री^८ वै^९ इन्द्रसां^{१०} वि पाप्मानमहत^{११} गायत्र्यैव तद्यजमानो
 वि पाप्मानं हते^{१२} ॥ ३० ॥

इन्द्रो ऽकामयतौद्भिद्यः^१ श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति^२
 स एतं यज्ञकतुमपगच्छन्माहरत्तेनायजत^३ ततो वै स औद्भिद्यः
 श्रेष्ठं देवानामगच्छद्यः कामयेतौद्भिद्यः श्रेष्ठं समानानां
 १५ गच्छेयमिति स एतेन यज्ञकतुना यजेतौद्भिद्यः^४ हैव^५ श्रेष्ठं
 समानानां गच्छति^६ तस्यातिघाहो ऽयं हवुरगृभीतो^७
 विश्वजिदुद्भिदिसोमः । अघिर्विप्रः कायेनोपयामगृहीतो
 ऽधीन्द्राय तौद्भिदे जुष्टं गृह्णामीति^८ परिमृच्य सादयत्येष

१ Thus M only; गायत्र्यैव वै इन्द्रसां all the other MSS.

२ All MSS. ins. न वै exc. M.

३ न वै MB.

४ M ins. (against Taitt. Br.) ययोधाय ।

ते योनिरिन्द्राय लोद्धिद इति । तस्य पञ्चदशैकविंशौ
 विपर्यासः स्तोमौ भवतस्त्वाः । ३० । दृह्यो दृह्यो वै
 कन्दसासुदभिनदृह्यैव । तद्यजमान उद्धिनत्तौन्द्रो ऽकामयत
 वलं भित्वा पशून्सृजेयेति । ३१ । एतं यज्ञकतुमपश्यत्तमाहर-
 त्तैनायजत । ततो वै स वलं भित्वा पशून्सृजत । यः कामयेत
 वलं भित्वा पशून्सृजेयेति स ए तेन यज्ञकतुना यजेत । वलमेव
 भित्वा पशून्सृजते । तस्यातिराज्य इन्द्र ओषधीरसनोदहानि
 वनस्पतौ रसनोदकारिचम् । विभेद वलं तुलुदे विवाचो ऽया-
 भवद्भिताभिकतुनामुपयामर ऽक्षीतो ऽक्षीन्द्राय त्वा वलभिदे
 जुष्टं गृह्णामीति । परिसृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा ।
 वलभिद इति । तस्य सप्तदंशैकविंशौ विपर्यासः स्तोमौ भव-
 तस्त्वाः । ३२ । गायत्री । वै कन्दसां वलमभिनदायैव
 तद्यजमानो वलं भित्वा पशून्सृजते ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

सुतपेयेन यज्यमाणो भवति । स यदग्रनानां कामयते
 तस्याशितो भूत्वा दीयते यदा लभते तस्य स एकाहं
 नाश्रात्ययाश्राति । ३३ । नाश्रात्ययाश्राति । यदं नाश्रात्यया-
 श्राति । सो ऽस्यैव विराजमाप्नोति । राजानं क्रीवोद्यातिथं

१ दृह्योत्यैव M.

२ वलं most of the MSS.

३ Thus M ; गायत्री कन्दसां वलमभिनदायैव the other MSS.

४ यदलंयते M.

५ Thus my conjecture ; विराजमाप्नोति M ; विराजा यजतेति the other MSS.

- निर्वपति^१ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुरहं नाश्रात्यथाश्राति^१
 पञ्चाहं नाश्रात्यथाश्राति^१ षडहं नाश्रात्यथाश्राति^१ तिस्र
 उपसदस्त्रिंशत्संपद्यन्ते^१ त्रिंशदक्षरा विराडं विराड्वि-
 राजैवास्नाद्यमवरुद्धे^१ ऽथ य एकादश स्तन एवास्यै स^१ दुह
 १. एवैनां तेनाय य एकत्रिंश स्तन एवास्यै स^१ दुह एवैनां
 तेन^१ स उपसत्स्नाज्यव्रतो भवति^१ श्रौतस्य^१ सर्पिषस्त्रिभि-
 रङ्गुलीभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकया^१ श्रौतस्य^१ वैव^१ सर्पिष-
 स्त्रिभिः पर्वभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकेन^१ विङ्गुलीने वा सर्पिषि
 त्रीणि परुष्यवदधात्यथ द्वे अथैकं चिस्तनद्विस्तनैकस्तनव्रतस्य
 १. रूपाणि कुर्वन्स^१ नादित्यादिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि नक्तमौ-
 दुम्बरः सोमचमसद्यतुःस्तुतिर्ब्रह्मा^१ चिवेदः^१ सगोत्रः^१ ॥ ३२ ॥
 सप्तदश स्तोमो भवति^१ सप्तदशः प्रजापतिः^१ प्रजापति-
 मन्नाद्यं नोपानमन्तं देवा अतसत्याभ्यामन्यैवुः^१ स यदश्राति
 यदेवाग्रनेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यज्ञाश्राति
 १. यदेवानग्रनेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यदुपसत्स्नाज्यव्रतो
 भवत्येतद्वै देवानां प्रियं धाम यदाज्यं^१ देवानामेव प्रियं
 धामावरुद्ध इति तदथ यज्ञादित्यादिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि

१. *पद्यते Be 7 BD ; *पद्यते M Be U.

१. Thus M ; विङ्गुलीनस्य the other MSS.

१. Thus M ; विङ्गुलीनस्य वैव Be U ; विङ्गुलीनस्यैव Be 7 D ; विङ्गुलीनस्य वै B.

१. त्रयम् M.

१. Thus M B U ; चिवेदः Be Be 7 D.

१. *सन्त्यैवुः all the MSS. exc. Be which has : *सन्त्यैवुः ।

नक्तमेते वै देवानामृतसत्ये^१ नेद्देवानामृतसत्ये पृष्ठतः करवा-
णीति तदथ यदौदुम्बरो भवत्यूर्वा अन्नाद्यमुदुम्बर^१ ऊर्ज
एवान्नाद्यस्यावरुद्धा इति तदथ यत्सोमचमसो भवत्येतद्वै देवानां
परममन्नं यत्सोमः^१ परमेणैवास्मा अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुद्ध
इति तदथ यच्चतुःशक्तिर्भवति यदेव दिशो ऽन्नाद्यं प्राविश- ५
त्स्यावरुद्धा इति तदथ यच्चिवेदा^१ भवति न ह्येतामेकवेदा
दक्षिणामुद्यन्तुमर्हतीति तदथ यत्सगोचो भवत्यात्मा वै सगोच
आत्मन्नेव यज्ञस्य यशो ऽन्नाद्यं प्रतिष्ठापयानौति तत्^१ ॥ ३३ ॥

तं माथंदिनीयैश्चमसैः सहोस्तीय जुहति^१ तमृत्विजो हुतं
दक्षिणानां काले ब्रह्मण उपातिदिशन्ति^१ तं ब्रह्मणः सन्तं^१ १०
पर्युपविश्य भक्षयन्ति यदृतं मन्यन्ते तेन^१ यदृतेन भक्षयन्ति
तदृतपेयस्यर्तपेयत्वं^१ दिशो ऽकामयन्तान्नाद्यः स्यामान्नाद्यमव-
रुन्धौमह्वन्नाद्यमस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^१ ता एतं यज्ञकृतमप-
श्यन्तमाहरन्तेनायजन्त^१ ततो वै ता अन्नाद्यो ऽभवन्नाद्यमवा-
रुन्धतान्नाद्यमासु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेतान्नादौ मे प्रजा स्याद- १५
न्नाद्यमवरुन्धौतान्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञकृतुना
यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा भवत्यान्नाद्यमवरुद्धे ऽन्नाद्यमस्यां प्रति-
तिष्ठति^१ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानो^१ ऽष्टासृष्टास्त्राज्यानि^१

१ चिवेदो M.

१ Thus corrected according to the Karmānta; सन्तं all the MSS.

१ *मानोद्वाष्टाज्यानि M; *मानोद्वाष्टाज्यानि Be; *मानसष्टाज्यानि B
Be 7 UD; cp. supra XV. 18 (p. 222, 12).

द्वादशो माध्वादिनः पवमानः षोडशानि पृष्ठानि सविश्र^१
 आर्भवः पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^१ तं दिशां चतुष्टोम
 इत्याचचते^२ । इन्द्राश्चकामयन्त यशो ऽश्रुवीमहि यशो
 ऽवरुन्वीमहि यशो ऽस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^३ तान्वेतं यज्ञक्रतु-
 ५ मपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त^४ ततो वै तानि यशो ऽश्रुवत यशो
 ऽवारुन्वत यश एषु प्रत्यतिष्ठयः कामयेत यशो ऽश्रुवीय यशो
 ऽवरुन्वीय यशो मयि प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
 यजेत^५ यश एवाश्रुते यशो ऽवरुद्धे यशो ऽस्मिन्प्रतितिष्ठति^६
 तस्य शोभा अश्रुवतैकस्यामय तिसृष्वेकस्यामय तिसृषु^७ तमेतं
 १० इन्द्रशमेकचिक इत्याचचते^८ शोभा अकामयन्तेति समानः
 परिवादस्त्वस्र^९ शोमास्त्रिवृदय त्रयः पञ्चदशास्त्रिवृदय त्रयः
 सप्तदशास्त्रिवृदय त्रय एकविंशस्तमेतः शोमानामेकचिक^{१०}
 इत्याचचते^{११} ॥ ३४ ॥

इन्द्राग्नी वा अकामयेताः समानलोकौ स्याव समानं
 १५ लोकमियावेति^१ तावेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां^२ तमाहरतां^३ तेना-
 यजेतां^४ ततो वै तौ समानलोकावभवताः समानं लोकमैताः
 समानलोकावप्यथ^५ यौ कामयेताः राजा च पुरोहितश्च

१ Thus all the MSS (only संविज्ञ D); in Be 7 स has been cancelled.

२ परीवाद. M.

३ Thus MD Be 7; एकचिक BU; एकचिञ्ज Be.

४ Thus M; *लोकानप्यज Be 7 BUD; *लोकानप्यद Be.

समानलोकौ स्थाव समानं लोकमियावेति तावेतेन यज्ञकतुना
 यजेयाताः^१ समानलोकावेव भवतः समानं लोकमितो
 ऽथरथो यज्ञायुधः प्रासङ्ग्यममः सा ब्राह्मणस्य दक्षिणाय-
 तरौरथः सर्वायुधो ऽप्रासङ्गः काः^२स्वस्त्वणौबन्धः^३ सा राजन्यस्य
 ५ दक्षिणा^४ तस्य चितृत्यश्चदशौ विपर्यासः^५ सोमौ भवतस्त्रिवृ-
 देव ब्राह्मणस्य पञ्चदशो राजन्यस्य^६ तमेतमिन्द्राग्निः कुलाय
 इत्याचक्षत^७ एष एव सन्वितापुत्रौय एष सख्योर्ध्वज एष
 भाचोः^८ ॥ ३५ ॥ नवमः ॥

अभिचरणीयैः सोमैर्यच्छमाणा भवति^१ स इयानि
 १० यज्ञायुधान्युपकल्पयते बाधकानि च तैस्त्वकानि च शवानसो^२
 ऽधिषवणे फलके पुरुषास्त्वस्य^३ दृषणौ^४ स यचाध्वर्युरपाः^५
 यहीत्यवाजानमभिपुणोति तस्य यो ऽः^६ परापतति तमे-
 तस्मिन्वाच आधायोपसंगृह्णायाहामुं जह्याय त्वा होयामौत्यां
 तमितोरास्ते^७ ऽथैतं भङ्गमाहवनीये ऽनुप्रहरतीदमहममुमा-
 १५ मुख्यायणं परिपुना^८ भङ्गेन^९ विध्यामौत्यां च यं यजमानो देष्टि

१ यजेतां all exc. M.

२ *दूषीर्बन्धः Be; *दूषिर्बन्धः U; दूष्यीर्बन्धः M; *दूषिर्बन्धः B; वीषिर्बन्धः
 Be 7 D.

३ Thus M Be; शवानस्ये Be 7 D (cp. Āp. XXII. 4. 17, Sāṅkh.
 XIV. 22. 18, Śaṅv. br. III. 8); शवानस्ये U; शवानस्यो B; cp.
 the Dvaidhasūtra.

४ Thus M; all the other MSS. corrupt.

५ Thus M; परिपुनासंख्येन Be U B; परिपानासंख्येन Be 7 D.

तं मनसा ध्यायत्यथैतत्पात्रं खरे यथायतनं सादयत्युभयं त्वा
 प्राणे सादयामीति^१ स यं कं च यत्नं गृह्णात्येवमेवैनं गृह्णाति^२
 यदु^३ किं च^४ पाचं सादयत्येवमेवैनं सादयति^५ स एष
 चिद्वदग्निष्टोम एकस्तोमं एकहविर्धानस्तं^६ श्येन इत्याचचते^७
 ऽथेषुः^८ समानमभिचरणीयं शिल्पं^९ तिसृषु तिसृषु^{१०} कृवते^{११}
 रथो हविर्धानमथ संदंशः^{१२} समानमभिचरणीयं शिल्पं^{१३}
 द्वौ चयस्त्रिंशौ मध्यत स्तोमौ भवतो^{१४} द्वे^{१५} हविर्धाने^{१६}
 अथेन्द्रवज्रः^{१७} समानमभिचरणीयं शिल्पं^{१८} पञ्चदश एष
 भवति^{१९} ॥ ३६ ॥

दुराग्नेन^१ यक्ष्यमाणो भवति^२ स उपकल्पयते षष्टिं^३
 शतमानानि हिरण्यानि त्रिंशत् सुवर्णानि त्रिंशत्
 रजतानि^४ वङ्गन्यद्विरण्यं^५ स आमावास्यां हविषेद्वा सौर्यं
 चरुं निर्वपति^६ तस्मिन्सुवर्णं शतमानं ददात्यथ साचं^७ ऊते
 ऽग्निहोत्रे चान्द्रममं चरुं निर्वपति^८ तस्मिन्वज्रं^९ शतमानं
 ददाति^{१०} स एवमेवेताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्धजमानो मासमेत्यथ^{११}
 दौचते^{१२} दौचणीयायां द्वादशमानं हिरण्यं ददाति^{१३}

१ यत्किंच M.

२ This word twice in Be 7 B U D.

३ Thus M only ; वेपु all the other MSS.

४ तिसृषु once in M, which adds also च after कृवते ।

५ द्वे M.

६ Thus M U B Be ; दुराग्नेन D ; दुराग्नेन Be 7.

७ राजनं M.

प्रायणीयायां चतुर्विंशतिमानं ददात्यतिथ्यायां द्वे^१ चतु-
 र्विंशतिमाने^२ ददाति^३ प्रथमायामुपसदि चत्वारि ददाति^४
 द्वितीयस्यामुपसदष्टौ ददाति^५ तृतीयस्यामुपसदि षोडश
 ददाति^६ चतुर्थ्यामुपसदि द्वाविंशतं^७ ददाति^८ पञ्चम्यामुपसदि
 चतुःषष्टिं ददाति^९ षष्ठ्यामुपसदष्टाविंशं^{१०} शतं चतुर्विंश-
 तिमानानां^{११} ददात्यथातः शतसंख्येवाग्नीषोमीयस्य ऊतायां
 वपायां द्वे शते ददात्यग्नेयस्य ऊतायां वपायां चत्वारि
 ददाति^{१२} प्रातःसवनौघेष्वष्टौ^{१३} ददाति^{१४} माध्यादिनीयेषु षोडश
 ददाति^{१५} दक्षिणानां काले द्वाविंशतं^{१६} ददाति^{१७} तृतीय-
 १० सवनौघेषु चतुःषष्टिं ददात्यनूवन्ध्यस्य ऊतायां वपायामष्टा-
 विंशं^{१८} शतानां^{१९} ददाति^{२०} स यदेताभ्यामिष्टिभ्यामहरर्ह्यजते
 सूर्याचन्द्रमसोरेव तस्माद्युज्यं सलोकतामाप्नोति^{२१} ॥ ३७ ॥

‘अथ यद्विरण्दक्षिणो^{२२} भवति हिरण्मयमेव तदजमान

१ Thus M; चतुर्विंशतिमानं ददात्यथ Be B; in the other MSS. this passage is missing.

२ Thus M U; चतुर्विंशतं Be; in the other MSS. this passage is missing.

३ Thus M; श्रुतिमानं the other MSS.

४ सवनौघेष्वष्टौ Be 7 D.

५ Thus M Be 7; श्रुतिमानानां Be B U.

६ During the printing I was so happy as to obtain, for the remaining part of this prāśna, from Mr. Muthu Dikshitar of Lalgudi (Manakkāl, Madras) a copy (designed by me as L) from a MS. in his possession. This MS. is in Grantha and independent from my MSS., but, on the whole, not much better.

७ Thus M; यद्विरण्दक्षिणो the other MSS.

आत्मानं सः स्फुरते^१ तस्य यदूर्ध्वं नाभेस्तत्सुवर्णमवाङ्^२
 रजतं^३ यदा ह वै हिरण्ययो भवत्यथामृतो भवति^४
 हिरण्यया ह वै देवास्तस्मात्ते ऽमृताः^५ सप्तदशश्लोमो भवति^६
 सप्तदशः प्रजापतिः^७ प्रजापतेराष्ट्या^८ उभे सामनी भवतश्चन्द्रो-
 मयावेतत्पक्षौ^९ यजमान आत्मानं सः स्फुरते^{१०} एतस्य लोकस्य
 जित्वै^{११} स यदेतेन यज्ञक्रतुना यजते सूर्याचन्द्रमसोरेव
 तत्सायुज्यं सलोकतां जयति^{१२} तेन दुरशो^{१३} दुरश इव ह्येतयो-
 र्देवतयोर्लोको^{१४} ऽय दुर्णाग्निं^{१५} यक्ष्यमाणो भवति^{१६} स उप-
 कल्पयते ऽनडुच्छतं च चयस्त्रिंशतं^{१७} च निष्काश्लेन^{१८} हैते-
 नानडुहो लोकं जयति^{१९} तेन हैतेन ज्योतिष्मन् लोकं जयति^{२०}
 तेन हैतेन ज्योतिषो ऽधि स्वर्गं लोकं जयति^{२१} सप्तदशश्लोमो
 भवति^{२२} सप्तदशः प्रजापतिः^{२३} प्रजापतेराष्ट्या^{२४} उभे सामनी
 भवतश्चन्द्रोमयावेतत्पक्षौ^{२५} यजमान आत्मानं सः स्फुरते^{२६}
 एतस्य लोकस्य जित्वै^{२७} स यदेतेन यज्ञक्रतुनेष्टा न नश्यति तेन

१ Instead of अवाङ् (thus M Be B U) Be 7 D : चधो; चानां L.

२ Thus Be B; *मयावेतत्पक्षौ M; *मयावेतत्पक्षौपक्षौ L; the other MSS. deficient.— Here and infra (l. 13) Be after *पक्षौ ins. अनौवे पक्षौ.

३ चद only given by M.

४ दुर्णं or दुर्णं all MSS. exc. M L which have here and infra each time दुर्णं.

५ चयस्त्रिंशं M.

६ Thus Be; *मयावेतत्पक्षौ M L; *मयावेतत्पक्षौ the other MSS.

दुर्णाश्रुदुर्णाश्रु^१ दुर्णाश्रु^२ " केशौ ह दाह्यो ऽपचिति-
कामो ऽपचितिनेजे न^३ नो^४ नामानि^५ परिहरन्ते^६ इति^७ ततो
ह वा एतत्पञ्चालराजानां^८ नामानि परिहरन्ते^९ ॥ ३८ ॥

श्रीर्षश्चा इति केशानाचक्षते^१ कुशा इति दर्भाश्च^२चा-
५ विति^३ गैरेयकविमत्यौ^४ ततो वै भो ऽपचितिमानभवद्यः
कामयेतापचितिमानस्थामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताप-
चितिमानेव^५ भवति^६ तस्य चतुर्विंशो बहिष्यवमानस्त्रि-
वृत्पञ्चदशान्याध्यानि^७ ताक्षिसो गायत्र्यश्चतुर्विंशो माध्यंदिनः
पवमानः पञ्चदशसप्तदशानि^८ पृष्ठानि^९ ते दे चिष्टुभौ^{१०} चिणव
१० श्चार्भवः पवमान एकविंशमग्निष्टोमसाम^१ सैका जगत्येतानि
वै कन्दसामपचिततमान्यपचितिमानेव भवति य एवं वेदांसा-
वादित्यो ऽकामयत त्विषिमानस्थामिति^२ स एतं यज्ञक्रतु-

१ दुर्णाश्रु Be, दुर्णाश्रु M L; the other MSS. om.

२ Most of the MSS. दुर्णाश्रु or दुर्णाश्रु (both times).

३ Thus M; L om. नो; तंननामानि Be; तन्नीनामानौ Be 7 U D;
तंनोनामनौ B.

४ Thus M Be 7 D; चरन्ते Be B U L.

५ Thus M; पांचाल the other MSS.

६ Thus M Be L; चरन्त्या Be 7 D U; चरत्या B.

७ Uncertain; दर्भान्याविति M; दर्भाश्चाविति L; दर्भान्विद्याविति
Be B.

८ Uncertain reading; गैरेयकविमंथौ (or मेथौ?) M; गैरेयकविमत्यौ
Be 7; गैरेयकविमत्यौ Be B; गैरेय D; गैरेयकचितिमत्यौ L.

९ Thus M L; एष instead of एष all the other MSS.

१० Thus M Be U; पंचदशसप्त B L; Be 7 om. पंचदश ।

मपश्चत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स त्रिषिमानभवद्यः^२
 कामयेत त्रिषिमानस्थामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^३
 त्रिषिमानेव भवति^४ तस्य^५ सौर्वीः^६ इतिगच्छः^७ सौर्वीः^८ पशु-
 र्पाशम्भ^९ एकविंश एष भवति^{१०} ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

इन्द्रो कामयेतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^१ राज्यं^२
 देवानां परीयामिति^३ स एतं यज्ञक्रतुमपश्चत्तमाहरत्तेना-
 यजत^४ ततो वै स ऋषभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^५ राज्यं^६
 देवानां पर्येद्यः^७ कामयेतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^८ राज्यं^९
 समानानां परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतर्षभ इव
 पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^{१०} राज्यं^{११} समानानां पर्येति^{१२} तस्याति-^{१३}
 याह्यो वृषा सो अश्वः पवते हविष्मानसोम इन्द्रस्य भाग
 ऋतयुः शतायुः । स मा वृषाणं वृषभं कृणोतु प्रियं विशां
 सर्ववीरं^{१४} सुवीरमुपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वर्षभाय जुष्टं
 गृह्णामीति^{१५} परिरुच्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वर्षभा-
 येति^{१६} तस्य पञ्चदशस्य सत एकविंशं^{१७} होतुः षष्ठं ककुदो^{१८}
 रूपमिन्द्रेण ह स्म वै पूर्वं समाजिगमिषन्तो वनिष्ठुमवेन
 यजन्ते^{१९} ह्यो^{२०} न^{२१} इन्द्र^{२२} आविर्भवित्यति तस्मै^{२३} कामान्वच्छाम

१ तस्याः Be 7 D.

२ om. all MSS. exc. M L Be.— After the tenth adhyāya M breaks off.

३ ककुदो L.

४ Thus Be L; यजन्तेमुपेतमिन्द्र Be 7; यजन्त उपेतानिन्द्र B; यजन्त उपेता-
 निन्द्र U; यजन्तेमुपेतान इन्द्र D.

५ तस्यान् MSS. exc. L which has तस्मिन् ।

इति^१ वदन्तो^१ वनिष्ठुसवेन यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते
 श्रतमुच्चवेहतः^१ श्रतं दार्वाचितानि श्रतः५ सर्पिष्यान्नाञ्कृतं पयः-
 पात्राञ्कृतं दधिपात्राञ्कृतं वसापात्रानौदुम्बरौ^१ नावमुभयतो-
 ऽभिपतनां^१ परिगृहीतामथ प्रणेद्वनेतेनोपकुप्रेन चित्रामा-
 १ यतौमुपरमत्यथ चित्रयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्यत्युत्तपनीयः५
 ग्राक्षीनो ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निर्यैतानि दार्वाचितानि प्रदोष
 एवाग्नावादधाति^१ तेपु^१ प्रज्योतिषूच्चवेहतो^१ निघ्नन्त्यैषामभ्य-
 धान्वनिष्ठुन्नेदाः५सीति^१ अपयन्त्यथोदित आदित्य आयात-
 यत्यौदुम्बरौ^१ नावमुभयतोऽभिपतनां^१ परिगृहीतां प्रणेद्वभि-
 १० स्तृक्षामुपसृणीते पञ्चाशता सर्पिष्याचैः पञ्चाशता पयःपाचैः
 पञ्चाशता दधिपाचैः पञ्चाशता वसापाचैस्तृक्षाम् वनिष्ठुन्नेदाः५-
 सीति संप्रकौर्यायाभिघारयति पञ्चाशता वसापाचैः पञ्चाशता
 दधिपाचैः पञ्चाशता पयःपाचैः पञ्चाशता सर्पिष्याचैरथ
 पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ॥ ४० ॥

१ Thus Be L ; वक्ष्यामीति Be 7 B U D.

१ Thus L ; *मुच्चवेहतः Be 7 D ; *मुच्चवेनिहतान् Be B U.

१ Uncertain reading ; उभयतोपतनां Be 7 B ; उभयतोभिपतनां Be U ;
 उभयतोपतनां (or *वतारां) D ; उभयतोभिपवमानं L.

४ *दधति L.

१ तेन प्रज्योतिषूच्चवेहतोनिघ्नन्ति L ; तेषु प्रज्योतिषुं (or उ)च्चवेहतो ग्रन्थः Be 7
 D ; तेन प्रज्योतिषूच्चवेहतानिघ्नन्ति Be B U. अभ्यधादु i. s. o. अभ्यधान् L.

१ Uncertain r. ; आयातयन्त्यः U B ; आयापयन्त्यः D ; आयापयन्त्यः Be 7 ;
 आयाजीतयन्त्यः B ; आयातयति L.

१ *पतनां B ; *वतानां Be 7 ; *भिपतनां Be U. *मुभयतस्त्वभिपतनां L.

इन्द्रो यातो ऽवमितस्य राजा श्रमस्य च ऽटङ्गिणो
 वज्रबाहुः । सेदु राजा चेति^१ चर्षणीनामराज्ञ नेमिः परि
 ता बभूवेति^२ यजतौन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षमि
 विपुरुषं यदस्ति । ततो ददातु दाशुवे वसूनि चोदद्वाध
 उपसृतश्चिदवाक् स्वाहेति^३ दध्न एवास्मा इन्द्र आविर्भवति^४ ॥
 तस्मै^५ कामान्ब्रुवते^६ कानान्^७ ह^८ वाश्रयं ददस्यतिराङ्गिरसो
 याजयां चकार^९ तस्य होपवसयौये ऽहन्द्वा^{१०} वीयाय^{११} स
 होवाचाध्वयौ^{१२} वि^{१३} वै^{१४} मे अद्वागात्सं मे यज्ञं^{१५} स्थापयेति^{१६}
 तं^{१७} होवाचान्वदै तदुपवसयः^{१८} अस्ते यज्ञः स^{१९} स्थातेति^{२०} स
 होवाच समेव मे स्थापयेति^{२१} तस्य^{२२} ह तावदिदित्वायेण^{२३} हविर्धाने १०

१ चेति (as TBr. II. 8. 4. 3) Be B D U ; लयति (as RV. I. 32. 15) Be 7.

२ तस्मिन् Be L.

३ Corrected ; कामानाह B U Be (pr. m.) ; कामानादह Be 7 ; कामा-
 नादह D ; कानौववाह Be (sec. m.) ; कनौववाह L.

४ My conjecture ; हन्द्वाविधाय B U L ; हन्द्वाविधाय Be ; हन्-
 पंचादपिधाय Be 7 D.

५ Thus Be ; all the other MSS. corrupt.

६ Uncertain r. ; होवाचान्वदैतदु Be 7 D ; होवाचाध्वयैतदु Be B U ;
 होवाच कर्ष्ययैत उप Be L.

७ स्थावेति Be B U ; स्थादेति Be 7 D ; स्थावेति L.

८ तस्मा MSS. exc. L.

९ तावद् only in Be (sec. m.) ; भवद् L. ; instead of विदित्वा (thus
 L Be) विदित्वा the other MSS.

चर्मणुलूखलमुमले निधायाऽशून्समवजुदां^१ चकार^२ यच्चिद्धि
 त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह सुमत्तमं वद जयतामिव
 दुन्दुभिरित्यथ होहचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो^३ निःषिच्य
 समुदायुत्य जुह्वां चकार यथा जना म२स्तथे व्रतानि^४ को-
 ५ व्रतिनां^५ व्रतमालोभयाति^६ । कानान्धस्य^७ प्रस्थितं^८ बाध्यश्चस्य^९
 तीव्रसुतः^{१०} अवदिद्^{११} जुषस्य स्वाहेति^१ स एष उन्नतस्य वा
 वीतश्रद्धस्य वा^{१२} नीतस्य^{१३} वा यज्ञः^{१४} सा^{१५} यदागता^{१६} स्यादथ
 चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्ते^{१७} ॥ ४१ ॥

मनुर्वैवस्वतो ऽकामयत प्रजाऽ२ सृजेय प्रजामवहन्भीय
 १० प्रजां विन्देया^{१२} सा^{१३} प्रजया चवीरञ्जिति^{१४} स एतं

१ *समवजुदाचकार L.

२ अपो only in Be L.

३ व्रतानि MSS. exc. L : व्रतानि । — जनामस्तथे L.

४ व्रतिनां Be ; व्रतीन्प L ; व्रतीनां the other MSS.

५ व्रतमालोभयाति Be, *यति L ; व्रतमालोभयति the other MSS.

६ Thus Be L ; the other MSS. corrupt.

७ प्रस्थितं all exc. Be which has प्रस्थितं ।

८ बाध्यश्चवीरसुतं Be B ; बाध्यश्चवीरसुतं U ; बाध्यश्चवीरसुत Be 7 ; बाध्य-
 श्चवीरसुत D, बाध्यश्चवीरसुतं L.

९ अवदिद् Be 7 D ; निदवदिद् Be ; निवपतीद् B ; निवपतीद् U ;
 निवदिद् L.

१० Thus Be L ; व्रतितस्य BUD ; व्रतितस्य Be 7.

११ स MSS.

१२ यदागता Be L ; यदागता B Be. 7 DU.

१३ Conjecturally ; विन्देय सा प्रजयाचवीरञ्जिति BU ; विन्देय साप्रजमाच.
 Be ; विन्देय साप्रजयाचवीरञ्जिति Be 7 D ; विन्देयप्रजयाचवी. L.

यज्ञक्रतुमपश्यन्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स प्रजामसृजत
 प्रजामवावृद्ध प्रजामविन्दतैर्न^२ प्रजयाचचत^३ यः कामयेत
 प्रजां सृजेय प्रजामवावृन्धीय प्रजां विन्देय^४ मा प्रजया
 चचौरन्निति^५ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^६ प्रजामेव सृजते
 प्रजामवावृद्धे प्रजां विन्दत^७ ऐर्न^८ प्रजया चचते^९ तस्य^{१०} प्राचीन- ५
 सोमास्त्रयस्त्रिवृतस्त्रयः पञ्चदशास्त्रयः सप्तदशास्त्रय एकविंशः^{११}
 सो ऽकामयतान्नादौ मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवावृन्धीतान्नाद्यमस्यां
 प्रतितिष्ठेदिति^{१२} स एतं यज्ञक्रतुमपश्यन्तमाहरत्तेनायजत^{१३} ततो
 वै तस्यान्नादौ प्रजाभवदन्नाद्यमवावृद्धान्नाद्यमस्यां प्रत्यतिष्ठत्^{१४}
 कामयेतान्नादौ मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवावृन्धीतान्नाद्यमस्यां १०
 प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा
 भवत्यन्नाद्यमवावृद्धे ऽन्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठति^{१५} तस्य दश सोमा^{१६}
 दशसुदशसु स्तुवते विराजो रूपं^{१७} वागाम्भृष्टकामयतापरि-
 मितं यशो ऽश्रुवीथेति^{१८} सैतं यज्ञक्रतुमपश्यन्तमाहरत्तेनायजत^{१९}
 ततो वै सापरिमितं यश आश्रुत^{२०} यः कामयेतापरिमितं यशो १५
 ऽश्रुवीथेति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतापरिमितमेव यशो

१ चचते all exc. Be L.

२ विन्देय मा प्रजामाचचरन्निति Be D; विन्देय प्रजयाचचरन्तीति B Be 7 U
 विन्देय मा प्रजामाचचौरन्निति L.

३ Thus corrected; विन्दत एवं Be L; विन्देतैर्न the other MSS.

४ Only in Be L.

ऽश्रुते^१ तस्य दशसु बहिष्यवमानः शते सहस्रे ऽयुते प्रयुते
 ऽवुदे न्यवुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे^२ ॥ ४२ ॥

यमो वैवस्वतो ऽकामयत पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं
 परीयामिति^३ स एतं यज्ञकतुमप्यक्षमाहरत्तेनायजेत^४ ततो
 ५ वै स पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्येद्यः^५ कामयेत
 समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं परीयामिति स एतेन
 यज्ञकतुना यजेत^६ समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्येति^७
 तस्य शते बहिष्यवमानः सहस्रे ऽयुते नियुते प्रयुते ऽवुदे
 न्यवुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे पदे पत्ने^८ नित्यमुक्ता मनसैव
 १० सुवानो मन्यत एतावति^९ मे^{१०} सुतमित्य^{११} सक्तप्रवर्ग्यं^{१२}
 आतिथ्येन प्रचर्य गार्हपत्ये प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति^{१३} तेनाहवनीये
 प्रचरति^{१४} तं काल उदासयति^{१५} शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदा-
 तिथ्यं^{१६} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{१७} ग्रीष्मेव यज्ञस्य यगो दधातीति नु
 सक्तप्रवर्ग्यो^{१८} ऽय सुते प्रवर्ग्यः^{१९} पवमानेन चरित्वाग्नीध्रे^{२०} प्रवर्ग्यं
 १५ प्रवृणक्ति^{२१} तेनाहवनीय एव प्रचरति^{२२} तं तदानीमेवोदासयति^{२३}
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यत्पवमानो^{२४} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२५} ग्रीष्मेव
 यज्ञस्य यगो दधातीति नु सुत्याप्रवर्ग्यो^{२६} ऽय सक्तप्रवर्ग्यो^{२७} ऽय
 सुते प्रवर्ग्यो^{२८} ऽय सुत्याप्रवर्ग्यः^{२९} ॥ ४३ ॥ एकादशः ॥

१ Uncertain r.; एतावनोनेसुतमित्य Be; एतावन्ति मे सुत. L;
 एतावनो (ति) मित्य the other MSS.

२ MSS. exc. L ins. वै ।

३ The close of this chapter must contain several corruptions.

‘पुरुषा ह पुरा ऐडो राजा कल्याण आस’ तः
 होर्वश्वपराभिदध्यौ^१ तः संवत्सरं कामयमानानुचचारै^२वः ह
 आ वै^३ पूर्वं ऽभिग्राम्यन्ति^४ तद्वातिचिरं मेने^५ तस्य ह धावतः
 पुरो रथं कर्तुं दर्शयामास^६ तः ह दृष्ट्वा राजावतस्यौ^७ तः
 हावस्याथ न ददर्शाथो ह पुनरावतस्यौ^८ तः हास्याथैव ददर्श^९
 स ह सारथिं पप्रच्छ सारथे किं पश्यसीति^{१०} तां भगव इति
 होवाच रथमग्रान्यन्यानमिति^{११} स हेचां चक्रे दृष्यामि वै
 किलेति^{१२} तः ह वागभ्युवाच न वै दृष्यस्वहं वै त्वामेतं^{१३}
 कर्तमदौदृगमित्यथ कस्त्वमित्यहमुर्वश्वपरेति होवाच^{१४} सा ता
 संवत्सरं कामयमानानुचचारिषं^{१५} तां मा जायां विन्दस्विति^{१६}
 दुरुपचारा ह वै भवति^{१७} देवा^{१८} इति^{१९} होवाच^{२०} का त^{२१} उप- १०
 चर्येति^{२२} शतं^{२३} समोपसदः^{२४} स्युः^{२५} शतशतं मा सर्पिष्कुशा

१ This and the following adhyāyas are found also in a badly corrupted tradition. I did not note all the various readings nor all my emendations; the list of them would fill more space than the text itself.

१ Thus L only; *चैव* or *देव* the other MSS.

२ *लथितं* or *लथितसः* MSS.

३ L Be sec. m. *विन्दस्विति* ।

४ Thus L U Be 7; *भवति देवा इति* B Be (pr.m.); *भगवतो देवीति* Be (sec. m.).

५ Thus L Be (sec. m.); *तवाचार्येति* the other MSS.

६ Instead of these three words given thus by Be and L (which only gives *न* instead of *सम*), the other MSS. : *नं जानीम- सदस्य* or *तं जानीम इति सदस्य* ।

अहरहरागच्छेयुस्तदाशना स्था^१ न ता नष्टं पश्येयमिति^२
 सर्वमेवैतद्भगवति सुकरमिति होवाच^३ कथा त्वपि^४ जाया
 पतिं नष्टं न पश्यतीत्यन्तर्वासं वमीया^५ इति होवाचानग्नो
 भवेति^६ तथा सहोवासान्तर्वासं वसानः^७ सा ह स्म जाता-
 ५ आतानेव पुचानपविध्यति^८ ताः ह राजोवाच पुचकामा ह
 वै भगवति वयं मनुष्याः स्मो जाताश्चातानु त्वमपविध्यसीति^९
 सा होवाच पर्यवेतराचयो भवन्ति चीणायुषो ऽन्वे^{१०} भूयः
 प्रियं करवावहा इति^{११} सायु^{१२} चामावसुं च जनयां चकार^{१३}
 सा होवाचेमौ विभृतेमौ^{१४} सर्वमायुरेष्यत इति^{१५} प्राङ्मायुः
 १० प्रवव्राज^{१६} तस्यैते कुरुपञ्चालाः^{१७} काशिविदेहा इत्येतदायवं
 प्रव्राजं^{१८} प्रत्यङ्मावसुस्तस्यैते गान्धारय^{१९} स्यर्गवो ऽराट्ठा
 इत्येतदामावसवम्^{२०} ॥ ४४ ॥

अथो हास्या एषा पूर्वचित्तिरप्सरा स्वप्ना बभूव^१ सा
 हेत्वां चक्रे ज्योग् वै मे स्वप्ना मनुष्येस्ववात्सीद्वनौनामच्छाया-

१ त्वपि L, त्वपि the other MSS.

२ वमीया L Be (sec. m.) वासीत्याम्य the other MSS.

३ भवति MSS. exc. L, which has तेन च वानगो भवतीति ।

४ सायु Be (sec. m.).

५ निभृते Be L; the other MSS. om. these words.

६ *पांचाला L B.

७ The proper names given acc. to Be (sec. m.); the other MSS.

गान्धार (or रौ) पयस्यर्गवोदारा (or त्व) डा (or वा) ।

८ इत्येतदामावसुम् or इत्येतन्नामवसुम् or इत्येतन्नामावसुम् MSS.

नैति^१ तथा सहागत्यैव संगमं न लेभे^२ ऽथो हास्या
 अवियूथमुपस्थापदामै^३व^४ च स्म वै पूर्वासां महिषीणां^५ रूपं
 भवति^६ तद्वकरूपं कृत्वा प्रमायं^७ चिकायाथो^८ हास्या उरणः
 क्षीरप आसन्दौपादे बद्ध आस^९ त^{१०} सा प्रममाय^{११} तस्मिन्नि-
 यमाणे रुद्वे^{१२} ऽयमवीरज^{१३} इति^{१४} तच्छ्रुत्वा राजोत्पपात^{१५}
 तामभ्यानशं^{१६} तामभ्युपेयाय^{१७} त^{१८} सा^{१९} नकुली^{२०} भूत्वा
 प्रत्युपेयाय^{२१} तस्य हान्तवाममवल्लोपाय^{२२} ह सा विद्युतं
 जनयां चकार^{२३} त^{२४} सा विद्युति नग्नमनुचस्थायथो^{२५} ह
 राजाजगामास्त्रारुहं वा अहमजीत उरणमत्यसारुहं हि
 नूनमिति^{२६} प्रत्यहं प्रजहिष्यामीति^{२७} किं व्यभूदिति^{२८} नग्नं^{२९}
 त्वादर्शमिति^{३०} होवाच^{३१} तस्यां प्रव्रजितायामप्रियविद्धः

१ Thus (only अपि. or चा.) MSS.

२ Only in Be (sec. m.).

३ Thus Be L (sec. m.); ग्रहं the other MSS.

४ विष्ठायाथो Be (sec. m.); धिक्वायाथो or चिवयायाथो or विष्ठायाथो the other MSS.

५ रुद्वे Be (sec. m.); रुद्वे L; रुद्वे the other MSS.

६ Corrupt; यमवीरजा Be (sec. m.) L; यमविराजा the other MSS.

७ आनरस MSS.

८ Conj.; तंकुली Be (sec. m.); तसंनेकुली the other MSS.

९ Thus L Be (sec. m.); जनयामास the other MSS.

१० Be 7 ins. साञ्जे चकार, B Be (orig.) ins. साहोवकार।

११ These corrupted words without any var. r. in all MSS.

१२ आददर्शमिति MSS.

शोचःश्चचार^१ तः होवाच दृक्ष्यतिराङ्गिरसो इन्त ता
 शदेन^२ याजयिष्याम्यापयि ता पुनर्जिन्विष्यामीति^३ तः
 शदेन^४ दृक्ष्यतिराङ्गिरसो याजयां चकार^५ ताः हावमथा-
 देवोदेत्य प्रतिदर्श^६ ताः ह पुचौ प्रतीत्योचतुरिह नौ नय
 ५ यत्र ते गतिर्वलिनौ^७ वां^८ पितरमशुशुच^९ इति^{१०} सा^{११} होवाच
 सं वां^{१२} पुचकौ जनेय साहमिह तिस्र एव रात्रौर्वत्स्यामि नो
 ब्राह्मणस्य वचो मोघममदिति^{१३} तथा सह तिस्र^{१४} एव^{१५}
 रात्रौरुवासान्तर्वासं वसानस्तस्याः^{१६} रेतः सिषिचे^{१७} सा होवाच^{१८}
 कथमिदं^{१९} स्यादिति^{२०} कथं^{२१} हि नूनामिति^{२२} राजा प्रत्युवाच^{२३}
 १० सा होवाच नवां कुम्भौमाहरेति^{२४} तस्यामेनज्जिषिषेचाय^{२५} ह
 कुम्भेवे विमवत्यो^{२६} नाम पुष्करिण्यस्तासामुत्तरार्धां सुवर्ण-

१ Conj.; शोभं चकार or चकार MSS.

२ दग्नेने MSS.

३ •जिन्विष्या• MSS.

४ शदेन MSS.

५ Thus Be (sec. m., only •शुशुच); •वल्लिचैनाम्यतरं शुशुच or
 •वल्लिचैनामपित• the other MSS.

६ From सा unto होवाच (p. 399, 8) only in Be L.

७ वा Be.

८ om. Be.

९ op. p. 399, n. 6.

१० नूनामिति L, नूनामिति the other MSS.

११ Thus L; तस्यामेनं Be (sec. m.); तस्यामेनं the other MSS.

१२ विमवत्यो Be (sec. m.); विमवत्योः the other MSS.

सवनी^१ तस्यामेनञ्चिचखान^२ तदश्वयो जज्ञे ग्रन्था परिवृतो
 रेतमो ऽश्वस्य आश्रयाच्छस्त्रैषैव शमीगर्भस्य सृष्टिरेतच्चिदान-
 मय^३ वै भवति सर्वेषां वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्निति^४
 स यच्च हैतद्यज्ञो देवेभ्यो ऽधि मनुष्याग्रत्यवरुरोहाश्वत्यः^५
 हैव तत्प्रत्यवरुरोह^६ तस्मारणी चकिरे^७ ऽयं वाव स यज्ञ
 इत्यथो खलु य एव कस्याश्वत्यः^८ स शमीगर्भः^९ स यदा-
 होर्वशस्यायुरसि पुरुरवा इत्येतेषामेवैतत्पितापुत्राणां नामानि
 गृह्णात्यथो सामान्यमेवैतदूहेत^{१०} तस्यां प्रव्रजितायां पुनरेवा-
 प्रियविद्वः^{११} शोचःश्चचार^{१२} तः होवाच वृहस्पतिराङ्गिरसो
 हन्त लौपशदेन^{१३} याजयिष्यामि वि वै ते ऽप्रियमेवैष्यतीति^{१४}
 तमौपशदेन वृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^{१५} ततो वै
 तस्याप्रियं विनिनाय^{१६} तौ ह वा एतौ पौरुरवधौ नाम
 शदौपशदौ^{१७} स यो वित्तः सिषाधयिषेत् शदेन याजयेत्तस्य

१ *निधानमय MSS exc. L.

२ cp. TS., I. 7. 1. 2.

३ *वरोहाश्वत्थं or *त्य MSS.

४ वधिरे L Be (sec. m.); चकिरे the other MSS.

५ Thus L; खलु य इवाश्वत्यः Be (sec. m.); सत्येवकच(च)ाश्वत्यः the other MSS.

६ Thus L; सामान्यमेवैतदूहेते Be (sec. m.); *मेवैष्य कर्तते the other MSS.

७-८ only in L Be (sec. m.).

९ ना om. MSS.

दशसु बहिष्यवमान^१ एकैकोपग्रीयत^२ एकविंशत्यै^३ सुनोती-
 हैवाय^४ यो ऽप्रियं विनिनोषेत्तमौपशदेन^५ याजयेत्तस्यैक-
 विंशत्यां बहिष्यवमान^१ एकैकावग्रीयत आ दशभ्यो^६ ऽथ
 प्राजापत्यौ नाम शदौपशदौ^७ तस्य तिसृषु बहिष्यवमानस्त्रिंश-
 ४ स्त्रिंश उपग्रीयन्त आ षट्चिंशतः^८ षट्चिंशत्सु बहिष्यव-
 मानस्त्रिंशस्त्रिंशो ऽवग्रीयन्त आ तिसृभ्यो^९ ऽथ नैध्रुवस्य^{१०}
 कश्यपस्य शदौपशदौ^७ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानश्चतस्र-
 श्चतस्र उपग्रीयन्त आष्टाचत्वारिंशतो^{११} ऽष्टाचत्वारिंशत्सु
 बहिष्यवमानश्चतस्रश्चतस्रो ऽवग्रीयन्त आ चतसृभ्यः^{१२} ॥ ४५ ॥

१० द्वादशः ॥

देवासुरा इ यच्च महासंयामः^{१३} संयेतिरे^{१४} तद्धेमानि^{१५}
 भूतानि द्वेधैव^{१६} व्यपचक्रमुर्देवानेवान्वन्यान्वसुरानेवान्वन्यानि^{१७} ।

१ Thus L; एकैक उप० Be (sec. m.); एकैकोप० the other MSS.

२ Corrected; एकविंशत्यौ L; एकविंशत्यै Be (sec. m.); एकविंशते (or नेत्य) the other MSS.

३ सुनोति इहैवाय L; सुनोतीहैवाय Be (sec. m.); सुनोति एषाथ the other MSS.

४ Thus L; विनोनिषे० Be (sec. m.); विनोनिषे० or वितिनिषे० the other MSS.

५ नैध्रुव L Be.

६ मत्ता० only in L and Be (sec. m.).

७ सं only in Be (sec. m.); श० L.

८ तदेवानि L and Be (sec. m.); तं भूमानि the other MSS.

९ Thus L; द्वेधै Be; द्वेधै the other MSS.

१० व्यपच० L Be; व्यपच० the other MSS.

दृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसौदुशना^१ काथो ऽसुराणां^२
 ब्रह्मणन्तो देवा असन्नब्रह्मणन्तो ऽसुरास्तं ब्रह्मसंयामान-
 विजयमाना आसां चक्रिरे^३ तेषां न कतरे च न भविष्यदा-
 जज्ञुगन्धवां^४ हैव सूर्यवचां भविष्यदाजज्ञे^५ तस्यो हेन्द्रो
 जायाथा^६ उपहास्य^७ आस^८ ताः होवाचासुदिताङ्गि^९ त्वमिदं^{१०}
 गन्धर्वं पृच्छ किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{११} तं तथेति
 होवाच त्वमपि य आगच्छतादिति^{१२} स हान्तः समुद्रे
 हिरण्यया^{१३} नावया सहजानि कुमारयां^{१४} चके^{१५} ऽथो हेन्द्र
 आजगाम^{१६} स ह भौवर्णः पटरो भूत्वा नौमण्ड^{१७} उपशिञ्जे^{१८}
 तः हागतमेव विदित्वा^{१९} पप्रच्छासुदिताङ्ग^{२०} त्वमिदं ब्रूहि^{२१}
 किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{२२} मोक्षैरिति होवाच
 कर्णिणी वै नौराप^{२३} इति^{२४} ब्रह्मणन्तो देवा इति होवाच
 ब्रह्मणन्तो ऽसुरा इति^{२५} तच्छ्रुत्वेन्द्रो हरिशुकहृष^{२६} हत्वोत्पपात^{२७}

१ Thus MSS.

२ Thus L and Be (sec. m.), which has, however, *वास्यमास ; वाजयहाप उपहास्य आस the other MSS.

३ *सुदितांगि or *तांघि MSS.

४ हिरण्यया MSS. exc. B.

५ Uncertain ; सहजानि कुमारयां L ; r. सहजानि ? cp. TS. III. 2. 8. 5.

६ नौमण्ड L ; नौमण्ड Be (sec. m.) ; नैमण्डे the other MSS.

७ *शिञ्जेय MSS. exc. Be which has : *शिञ्जे ।

८ विजा L.

९ *सुदितांगि L Be (rightly ?) ; *सुदितांघि the other MSS.

१० Thus L ; नौराप Be (sec. m.) ; नौराप the other MSS.

११ Emended ; हरिः शुकहृष L ; हरिः शुकहृष the other MSS.

तः ह दृष्टैवाह^१ मघवन्मो^२ इति यतरेषां^३ हरिस्ते जेय-
न्तीति^४ । स ह गत्वोशनसं^५ काव्यमुपमन्त्रयां चक्रे जयन्त्याश्च^६
दुहिवा चतसृभिश्च कामदुघाभिः^७ । स हाशप्तो ऽसुरेभ्यो
ऽधि देवानुपममियाय^८ । ततो ह वा एतद्देवा असुरान्महा-
५ संयामं जिग्युः^९ ॥ ४६ ॥

स ह गुरुरिव मेने गरमिव गौर्त्वा वज्र वित्तमसुराणां
प्रतिगृह्य^१ । स होवाच गुरुरिवास्मि गरमिव गौर्त्वा वज्र
वित्तमसुराणां प्रतिगृह्य इन्त मा याजयेति^२ । तं दादश-
स्तोमेनाग्निष्टोमेन दृहस्यतिराज्जिरसो याजयां चकार^३ । तेन
१० हेष्टोर्ध्वः^४ हिरण्यमुज्जगार^५ । तद्ध^६ दृष्टेचां^७ चक्रे हन्ताह-
मिदमसुरेभ्यो निर्हराणीति^८ । तद्धे^९ आज्ञायैव शिलां^{१०}
चकार^{११} । ते ह वा एत^{१२} औशनसा नाम कुरुक्षेत्रे पर्वतगाः^{१३} ॥

१ Uncertain ; दृष्टैवाहो L ; दृष्टैवाहो Be ; दृष्टैवयज्ञ the other MSS.

२ Thus Be ; मघवर्यमघवन्निति L ; मघवान्मघववा the other MSS.

३ Thus L ; यतर रयां Be ; यतररेषां the other MSS.

४ Thus MSS. exc. Be which has स आशप्त० and L : स आशप्तो० ।

५ My conjecture ; जयन्तश्च Be ; जयन्तश्च L ; जायन्त्याच or यन्त्याच the other MSS.

६ Thus L ; सनीयाच Be ; सनीयाच or सनीयाच the other MSS.

७ तद्धे^१ Be ; तद्धे^२ L ; तद्धे^३ the other MSS.

८ Thus L ; तद्धे^४ Be ; तद्धे^५ or तद्धे^६ the other MSS.

९ शिली^१ L.

१० Only in L and Be.

११ पर्वतेशः L.

स ह लघुरिवाचरदप्रतिष्ठितः^१ । स होवाच लघुरिव वा
 अक्षयप्रतिष्ठितो^२ । हन्त मा याजयेति^३ तमेकविंशतिस्तोमे-
 नाग्निष्टोमेन दृहस्यतिराङ्गिरसो याजयां चकार^४ । ततो वै
 स प्रतितस्त्रावथो^५ हेन्द्रः^६ कामदुघा अवकृधे^७ । तः ह
 सायमेतमुवाच प्रातरेतादिति^८ । प्रातरेतमुवाच सायमेता-
 दिति^९ । स एवमेव संवत्सरं नेनीयामास^{१०} । स होवाच प्रात-
 रेतादिति^{११} । मा सायमात्य सायमेतादिति^{१२} । मा प्रातरात्य
 को ऽयमेतः कतमो ऽयमेतो^{१३} । यमेनमेतं^{१४} मघवन् ब्रवीषीति^{१५}
 होक्त्वा प्रवत्राजाथो हेन्द्र उक्त्यानि कामदुघाश्चकार^{१६} । ताः ह
 स वरुणाय प्रददाविदं तव^{१७} मम^{१८} चेदममुष्य^{१९} च नौ १०
 सहेति^{२०} । दृहस्यतय आङ्गिरसायेदं नावास्यास्ता विधारया-
 नावहोदमज्यभीति^{२१} विष्णवे शिपिविष्टाय चेत्येषैवोक्त्यानाः^{२२}

१ 'वाचरद' only in L and Be.

२ 'वाक्छिनप्रति' Be; वा 'वाक्छिनप्रति' L; 'वजाप्रति' the other MSS.

३ Emended; प्रत्यतस्त्रानथो L; प्रत्यवस्थापयदथो the other MSS.

४ हेन्द्र MSS.

५ 'अभिदृधे' L; 'अभिरुधे' Be; 'आवरुधे' the other MSS.

६ 'यमेनमेतं' (or 'तत्') L Be; 'यमेवमेतरन्' or 'यमेवमेतरन्' the other MSS.

७ Thus L; 'ब्रवीषि इति' Be; 'ब्रवीति' the other MSS.

८ 'तवचमम इदममुष्य' Be; 'तवचमयेवेदममुष्य' L; 'तौव' (तवि) मम चेदममुष्य the other MSS.

९ Thus (hopelessly corrupted as it seems) Be; 'नावास्यास्तदि-
 धारयाद्यावदहोदमज्यभीति' L; 'नावास्यावा' (or 'द्वा') 'पिधारयावा' (or 'द्या')
 'पदहोदमंज्यभीति' the other MSS.

सृष्टिरेतन्निदानमथो हास्यैव मनुर्वैवस्वतः शून्यमानः सन्स-
 खासः^१ तस्मै चतुर्थो^२ प्रददौ^३ ताः सो ऽस्यां न्यदधात्स्ये^४
 कृष्टिरेवैषः^५ कृष्टेः^६ सृष्टिरेतन्निदानं^७ तौ ह वा एतावौशनसौ
 नाम पुनस्तोमौ भवतः^८ स यो गुरुरिव मन्येत गरमिव
 ४ गौर्वायाज्यं वा याजयित्वाप्रतियाह्वस्य वा प्रतिगृह्य तं द्वादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेदश्रुते हैव लघुतामय यो लघुरिव
 चरेदप्रतिष्ठितस्तमेकविंशतिस्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेत्प्रत्येव
 तिष्ठति^९ ॥ ४७ ॥ चयोदशः ॥

अथ प्रणोदः^१ समानमभिचरणीयः^२ शिल्पं^३ प्रातःसव-
 १० नौयाननुवर्तते ऽग्नये प्रवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेव
 भवत्यथ विवाधः^४ समानमभिचरणीयः^५ शिल्पं^६ माध्दि-
 नौयाननुवर्तते ऽग्नये विवाधवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रि-
 वृदेवैष भवत्यथ प्रतिनोदः^७ समानमभिचरणीयः^८ शिल्पं^९
 द्वतीयसवनौयाननुवर्तते ऽग्नये प्रतीकवते पुरोडाशो ऽष्टा-
 १५ कपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथाग्नेरतिव्याधः^{१०} समानमभिचर-
 णीयः^{११} शिल्पमनूवन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते ऽग्नये वसुमते
 पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथेन्द्रवज्रः^{१२} समान-
 मभिचरणीयः^{१३} शिल्पं^{१४} पञ्चदश एष भवति^{१५} शुनस्कर्णौ ह

१ Thus L Be; सम्म (or सम्) चास the other MSS.

२ सेवं कृष्टिरेवैषकृष्टे L; सोयं कृष्टिरेवैष कृष्टेः Be; सेवेकृष्टिरेवैषकृष्टेः the other MSS.

३ प्रतीनोदः L.

वै शैवो राजा पुण्यकृदङ्गयाव्याम^१ स ह पापौयाञ्जनतां^२
 प्रतिहितां^३ प्रतिख्यायत्विजः^४ पप्रच्छासि स्विन्न यज्ञकतुर्य-
 नाहमिद्वैव प्रयायामित्यसि^५ हीति^६ हैनमृत्विजः प्रत्यूचुस्त्वा
 अध्वर्युरयोनीनपुरोरुक्कान्^७ यद्वाग्जयाह^८ स्वराणुद्गाता
 सामान्यनैडान्यनिधनानि^९ पराडेवर्गिर्ग्य^{१०} होतानूवाच^{११}
 स हावभृथादेवोदेत्य ममार^{१२} यं दिव्यात्तस्यैवं यज्ञं^{१३} कुर्यादुप-
 सृतं^{१४} वा याजयेत्स्विप्र^{१५} हैवास्माक्योकात्त्रैत्य^{१६} राशिमराया-
 वित्याचचते^{१७} चतुष्टोमे राशिगतं^{१८} धान्यं ददाति^{१९} स राशि-
 य्तुष्टोम एव मरायकत^{२०} स मराथो^{२१} इथाञ्जनाभ्यञ्जना-
 वित्याचचत^{२२} आकाचा^{२३} अलङ्कता^{२४} चत्विजः प्रचरन्ति^{२५} स १०

१ पापो (पापा) जनतां etc. as above Be L; पापौयाञ्जनता प्रतिहितां प्रतिषा (or वा) वत्विजः the other MSS.

२ प्रयायामौ (मि)त्यसि हाह (हा) इति Be L; प्राययमित्यसि हीह इति the other MSS.

३ Conjecture; *योनीनपुरोरुक्कान् Be; अथेनापुरोरुक्कान् L; अधोनपुरो-
 रुक्कान् the other MSS.

४ सामान्यनैतन्निध- Be; सान्यनैतन्निध- L; सामान्यनैलास्य-
 (लास्य-) the other MSS.

५ पराडेवर्ग्य Be; पराकन्ये L; परा (or परा) इति (or इव) दु (or ड)
 य्य the other MSS.

६ चते MSS.

७ =दुपासृतं L.

८ राशी Be; राशि- the other MSS.

९ आकाचाअलङ्कता Be; आङ्काअलङ्कता L; आनाचाअलङ्कता the
 other MSS.

आञ्जनो " अभ्यक्ताः^१ ग्रामूलवाससः^२ ' सो अभ्यञ्जनो " इय
विषूचीनशालो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ' स तथा देवयजनं जोष-
यते यथा प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणः स्यात्प्रतीचीनं गार्ह-
पत्यादिति ' तदेते विषूचीनशाले मापयन्ति^३ ' प्रचरन्ति
४ प्राञ्चः प्रत्यञ्चः प्रचरन्ति ' मध्ये गार्हपत्यो भवति ' मध्यत
आसीनाय भक्षानाहरन्त्यनुदिशः स्तोमौ स्यातामित्येत-
देकमेकविंशौ^५ स्यातामित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमावेव
कुर्वन्ति " ॥ ४८ ॥

६ देवासुरा इ यत्र महासंयामः^६ संवेतिरे तद्धु शिविरौ-
१० ग्रीनरो देवानां वर्गादसुराग्निगाय^७ ' तस्यो हेन्द्रो जितवरं
ददौ ' स होवाच शिविर्नैष्ठ्यं^८ भयं न गच्छेदिति ' तं वर्षि-
ष्ठीयप्रस्थे^९ सर्वतोमुखेन याजयां चकार ' ततो इ वा एत-
च्छिविं नैष्ठ्यं^{१०} भयं न गच्छति ' यं कामयेतानपज्यं जये
दिति तं वर्षिष्ठीयप्रस्थे^{११} सर्वतोमुखेन याजयेदनपज्यमेव

१ भक्तोऽग्रामूलवासः L Be ; भक्ताः ग्रामूलवासः the other MSS.

२ संति Be ; यति the other MSS.

३ एकविंशौ L Be ; विंशौ the other MSS.

४ For the following cp. also Eggeling, Catal. of the MSS. of the India Office vol. I, p. 87 (designated by me as E).

५ सचा० om. all exc. E L.

६ Thus (•सुराग्नि•) Be L only ; •सुरावाग्निगाय• or •सुरावाग्नि• the other MSS.

७ नैष्ठ्यं L Be ; नैष्ठ्यं or नैष्ठ्यं the other MSS.

८ Thus L Be ; प्रस्थेन the other MSS.

जयति ^१ तदेताश्चतस्रः शाला अनुदिशं मापयन्ति ^१ प्रचरन्ति
 प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ^१
 मध्ये गार्हपत्यो भवति ^१ मध्यत आसौनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्-
 स्मंहन्त्यनुदिशः सोमाः स्युरित्येतदेकमेकविंशः स्युरि-
 त्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमानेव कुर्वन्ति ^१ पार्थः ^१ पार्थी ^१ ह ^१
 स्वपतिर्देवानैष्मत् ^१ ह ^१ सुतसोमान्सहस्रदक्षिणांसहस्रमसुनोत् ^१
 ह ^१ देवानाप ^१ स ^१ एतांसोमानाहरित्यनुपकल्पयते ^१ शालाः ^१
 सहस्रः सहस्राणि सहस्रमश्चतरीरथाः सदेताः शाला अनु-
 दिशं मापयन्ति इ च शते पञ्चाशतं च पुरस्तादेवं दक्षि-
 णत एवं पश्चादेवमुत्तरतः ^१ प्रचरन्ति प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा ^{१०}
 प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ^१ मध्ये गार्हपत्यो भवति ^१
 मध्यत आसौनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्मंहन्त्यनुदिशः सोमाः
 स्युरित्येतदेकमेकविंशः स्युरित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमा-
 नेव कुर्वन्ति ^१ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

यमाभ्याः सोमाभ्यां यक्ष्यमाणो भवति ^१ स तथा देवय- ^{११}
 जनं जीषयते यथान्तरेण चालाजोत्कराबुदकुम्भचारी स्यादिति ^१
 तदेते प्रवाङ्क् शाले मापयन्ति ^१ स दक्षिणाभ्याः ^१ शालामध्व-

१ Thus Be; पार्थ and पार्थी the other MSS.

१ Instead of सह Be सन, L सह; सवन the other MSS.

१ Thus my conjecture; सहति एतांसोमानाहरि० MSS. exc. Be which has only ससोमानाहरि० and L, which has सहति ससोमाना० ।

१ शाला Be; शालाचं L; शालाणि the other MSS.

१ Thus L Be; दक्षिणयां the other MSS.

- साय मथित्वाग्नीन्विहृत्य दौचणीयामिष्टिं निर्वपत्यथोत्तरार्धाः
 ग्राह्यामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य^१ दौचणीयामिष्टिं^१ निर्व-
 पति^१ तथेह प्रचर्यायामुच प्रचरतीह दौचाहुतौर्गुहोत्यथा-
 मुचेह प्रायणीयामिष्टिं निर्वपत्ययामुच^१ तथेह प्रचर्यायामुच
 ४ प्रचरतीह पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्धातिथ्यं निर्वपत्यथा-
 मुच^१ तेनेह प्रचर्यायामुच प्रचरतीह प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापमङ्गां
 प्रचरत्ययामुचेह मध्यमाभ्यां प्रवर्ग्यापमङ्गां प्रचरत्ययामुचेह
 महावेद्यै पूर्व परिग्राहं परिगृह्णात्ययामुचेहोत्तमाभ्यां प्रवर्ग्याप-
 मङ्गां प्रचरत्ययामुचेहाहवनीयं प्रणयत्ययामुचेह सदोहविधाने
 १० संमिनोत्ययामुचेहाग्नीषोमौ प्रणयत्ययामुचेह^२ यूपस्थावृता यूप-
 सुच्छयति स्खन्तं यूपसुत्तृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोत्यथा-
 मुच^१ तथेह प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरौर्गृह्णात्ययामुचेह
 पशुपुरोडाशं निर्वपत्ययामुच^१ तेनेह प्रचर्यायामुच प्रचरतीहा-
 ग्नीषोमीयेण प्रचरत्ययामुचेह^३ वसतीवरौः परिहृत्य पयाः^४ मि
 १५ विशिष्योपवसन्त्ययामुचेह त्वेव संविशन्तौह राजानमुपावहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोत्ययामुचेहानुपूर्वः^५ सवनानि^६ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादेवमेवोत्तरस्थाः^५ ग्राह्यायाः^५ सवनानि^६ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादिहावष्टतेन प्रचरत्ययामुचेहोदधनीयामिष्टिं

१ These six words, indicated by ° in Be, are given only by L.

२ प्रचरत्य° L Be; प्रचर्यत्य° the other MSS.

३ चरत्य° MSS.

४ Thus L Be; सवनानि the other MSS.

निर्वपत्ययामुच ' तयेह प्रचर्याथामुच प्रचरती' हैव मैत्रावरुणौ
 वशासुपाकरोत्ययामुच ' तयेह प्रचर्याथामुच प्रचरति ' समा-
 न्मुदवसनीयेष्टिर^१थ^२ यन्नाक्^३ सवनेभ्यो^४ ऽधि व्यतिषक्तानि
 कर्माणि क्रियन्ते तस्माद्यमावन्तसदरे व्यतिषक्तौ सह^५ श्रयाते ' ५
 अथ यदनुपूर्वः^६ सवनानि संतिष्ठन्ते तस्मादनुपूर्वौ जायेते ' ५
 अथ यदूर्ध्वः^७ सवनेभ्यो ऽधि व्यतिषक्तानि कर्माणि क्रियन्ते
 तस्मात्सहाश्रयन्ति सह पाययन्ति सह चरतो ' ऽथ यत्समा-
 न्यरणितस्मात्समानौ^८ योनिरग्निश्च ह वा आदित्यश्च
 समानलोकं^९ जिगीषमाणावेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां तमाहरतां
 तेनायजेतां ' ततो वै तौ समानलोकावभवताः समानं^{१०}
 लोकमैतां^{११} यः कामयेताग्नेश्चादित्यश्च च समानं लोक-
 मियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताग्निश्चैवादित्यश्च च
 समानं लोकमेति " ॥ ५० ॥ पञ्चदशः ॥

वाजयाजौ ह वा अन्यो भवत्यन्य उ वाजपेययाज्येष ह वै
 वाजयाजौ यः पेयैरनिद्वाय वाजेन यजत एष उ वाजपेय- १५
 याजौ यः पेयैरिद्वाय वाजेन यजते ' तस्मादु पेयैरेवेद्वाय

१ Thus L Be; समान्योदव= the other MSS.

२ यत् only in L; श्रानः instead of श्राक् L; सवनौवेभ्यो L Be.

३ Only in L and Be.

४ यदनुपूर्वः MSS. exc. and Be.

५ यत् om. L Be; यत्समान्यरणौ the other MSS.

६ समानं L Be; समानलोका the other MSS.

७ After येतां L Be have समानलोकावभवत्; the other MSS. read
 समानलोकावभवद्वत् or *काववद्वत् ।

- वाजेन यजेत ' पेथैर्यज्यमाणो भवति ' सो ऽनिद्वैव पौर्ण-
 मासीं दीचते ' तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः ' स
 तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै ' मे यज्ञिये
 ऽहस्युत्या संपत्स्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन
 ५ कर्मणोपवसयादेत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य पथाऽभि विशि-
 ख्योपवसन्त्येताः सवनेष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेका-
 दशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं ' तथा द्वादशाहानि यजते '
 ऽय चयोदशे ऽङ्गि पौर्णमासेन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
 भवत्यथ चतुर्दशे ऽहन्यामावास्येन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
 १० भवत्यथैतेषां यज्ञक्रतूनामेकेन यजते ' ऽय पुनर्दीचते ' स
 एवमेव संवत्सरं यजते ' तस्याहानि चितृत्पञ्चदशो^१ ऽय
 चितृत्सप्तदशो ऽय चितृदेकविंशो ऽय चितृत्त्रिणवो^२ ऽय
 चितृत्तयस्त्रिंशो ऽय चितृत्चतुष्टोमो^३ ' मासानामेव रूपं
 पेयाः^४ ' संवत्सरस्य रूपं वाज ' एवमस्यैष^५ संवत्सरः परीष्ट
 १५ एवमाप्तो भवत्यथाहीनविधिस्तस्याहानि^६ चितृत्पञ्चदशः^७ सप्त-
 दशचतुष्टोमस्त्रित्वेदेवायैकविंशो^८ ऽय त्रिणवो ऽय चतुष्टोम-

१ आमावास्यै Be, मावास्यै L (the other MSS. om. this passage).

२ Thus L Be ; *पंचदशः सप्तदशः the other MSS.

३-४ Thus L Be ; the other MSS. have only चितृत्चतुष्टोमो ।

५ Thus L Be ; रूपमपेयान् or *पेयात् the other MSS.

६ Thus L Be ; स एष the other MSS.

७ *विधिसंख्या Be.

८ Thus L Be ; *पंचदशःचतुष्टोम the other MSS.

स्त्रिद्वेवाय चयस्त्रिंशो ऽथ चतुष्टोमस्त्रिद्वेवाय^१ चतुश्च-
त्वारिंशो ऽथ चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो^२ द्वादश^३ मासाः सप्त-
दश क्रतवो^४ नवसु मासेषु नव क्रतुपैत्यथातिश्रित्यन्ते चयश्च
मासा अष्टौ च क्रतवः^५ स द्वौ चिरात्रौ कुरुत एकं च
दिरात्रं^६ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^७ ५
मासानामेव रूपः स्तुतशस्त्राणि संवत्सरस्य रूपमग्निष्टोमो^८
वाज^९ एवमस्यैव^{१०} संवत्सरः परीष्ट एवमाप्तो भवत्यथातो
ऽयुजस्यैव^{११} युग्मास्यैकस्या^{१२} स्तुवते ऽथ तिसृष्विति न्ययुजो^{१३}
ऽथ युग्मास्यंतस्तु स्तुवते ऽथाष्टास्रिति युग्मा^{१४} अयुजां चैव^{१५}
युग्मानां चैव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन १०
यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{१६} ॥ ५१ ॥

अथातो दिशमेव^१ चित्राये^२ पञ्चदशो दक्षिणाये^३
सप्तदशः प्रतीच्या^४ एकविंश उदीचे^५ चिणव इतः^६

१-१ Wholly uncertain; चतुष्टोमैर्विंशो स चतुष्टोमस्त्रिद्वेवाय चतु-
श्चत्वारिंशोवाटाचत्वारिंशोय चतुष्टोमोवातिरात्रोद्वादश L Be; चतुष्टोमस्त्रिद्वे-
वाय चतुश्चत्वारिंशोय चतुष्टोमोवातिरात्रोय द्वादश the other MSS., partly
incomplete.

२ Thus MSS. exc. Be, which reads 'ष्टोमस्यैव' and L, which
omits वाज ।

३-५ Thus, on the whole, L; युजस्यैकस्यां स्तुवते स तिसृष्वितौ न्यायुजो
य युग्मास्यंतस्तु स्तुवते वाटास्रिति युग्मा अयुजां चैव Be; युजस्यैव युग्मां (or वा-)
स्यैवतस्यां स्तुवते (ति) स तिसृष्विति न्ययुजो स युग्मास्यंतस्तु स्तुवते वाटास्रित्यथ
युग्मा अयुजस्यैव the other MSS.

६ Only in Be.

जध्वायै^१ चयस्त्रिंशोऽमुतोऽर्वायै^२ सर्वासमेव चतुष्टोमो^३
 दिशमेव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति
 य उ चैनदेवं विदुर^४थात चतुर्नामेव^५ चिद्वदसन्त्य^६ पञ्च-
 दशो षौण्य^७ सप्तदशो वर्षाणामेकविंशः शरदस्त्रिंशो
 हेमन्त्य^८ चयस्त्रिंशः शिशिरस्य^९ सर्वेषामेव चतुष्टोम^{१०}
 चतुर्नामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^४थात चषीणामेव^{११} चिद्वदसिष्टस्य^{१२}
 पञ्चदशो भरद्वाजस्य^{१३} सप्तदशो विश्वामित्रस्यैकविंशो जमदग्ने-
 स्त्रिंशवः कश्यपस्य^{१४} चयस्त्रिंशो गौतमस्य^{१५} गृह्यस्य^{१६} चतुष्टोम^{१७}
 सर्वेषामेव चतुष्टोम^{१८} चषीणामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति
 य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^४थातो देवताना-
 मेव^{१९} चिद्वदग्नेः^{२०} पञ्चदश इन्द्रस्य^{२१} सप्तदशः प्रजापतेरैकविंशो
 सुव्य^{२२} तपतस्त्रिंशवश्चन्द्रमसस्त्रिंशो विश्वेषां देवानां^{२३}
 सर्वासामेव चतुष्टोमो^{२४} देवतानामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नु-
 वन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{२५} ॥ ५२ ॥

अथातो दर्शपूर्णमासयोरयनामित्याचक्षते^{२६} सूर्याचन्द्रमसो-
 रयनमित्येक आहुः^{२७} यौर्णमासेन^{२८} सोमेन वक्ष्यमाणो भवति^{२९}
 दीक्षते^{३०} तस्यापरिमिता दीक्षाः षडुपसदः^{३१} स तथा राजानं

१ कश्च० Be, काश्च० the other MSS.

२ Thus L and Be; all the other MSS. om. अग० ।

३ Instead of सुव्य Be: उप, L सु ।

४ Thus L Be; the other MSS. have एवं after देवानां ।

५ पूर्व० MSS. exc. L.

क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या संप-
 त्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ
 प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्याग्नीषोमौय उपालम्भो
 भवति । तस्य प्रातःसवनौयाननुवर्तन्ते पौर्णमासहवींषि ।
 प्रैषवन्तः सवनौया अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषामृजुधा
 ज्योतिरुच्यः संतिष्ठत ॥ आमावास्याेन सोमेन यक्ष्यमाणो
 भवति । दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स
 तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये
 ऽहन्मुत्या संपत्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्म- १०
 णोपवसथादेत्यास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाहता भवन्त्यैन्द्रं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाय वसतीवरीः
 परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति । तस्यैन्द्रं चषभ उपालम्भो भवति । तस्य
 प्रातःसवनौयाननुवर्तन्त आमावास्यानि हवींषि । प्रैषवन्तः १५
 सवनौया अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषामृजुधा ज्योति-
 रतिराचः संतिष्ठते । सूर्याचन्द्रमसयोरेव तस्यायुज्यं सन्नो-
 कतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर्ध
 उ चैनदेवं विदुः ॥ ५३ ॥ षोडशः १ ॥

॥ इत्यष्टादशः प्रश्नः ॥

प्रास्य तेनैनं प्रदक्षिणं परिमण्डलं^१ परिलिखत्यपोदृत्य स्रग्धां
 कर्षुः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्या^२ । दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः
 कुर्वन्त्यथ याचत्याव्यस्याकौः स्रग्वाः स्फणं दर्भस्तम्बमुदपाच-
 मौत्तरवेदिकाः^३ संभारान्दधि मधुमिश्रः हिरण्यं च
 शर्कराः^४ सिकताश्च^५ दर्भानित्येतत्समादायोत्तरार्धं स्रग्सादय- ५
 न्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^६ गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति^१ स्त्रयंचितिं जपति चास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति^१ श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्त्रहुवा सौदेत्यथ शकु-
 मुहृहोदपाचमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुपदधाति वाक्त्रा समुद्र १०
 उपदधाति वा तूष्णीं^१ वायैनः सुवाङ्मतिभिरभिजुहोति
 स्रगूरन्धो ऽयावभिरिति पञ्चभिस्तयादेवं कृत्वा सूददोहं
 करोति^१ ॥ १ ॥

अथ चालालस्यावृता चालालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतो-
 त्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्साद्य यूपावटं^१ स्वात्वा^२ प्रोक्ष्य १५
 व्याघ्रायांसङ्कृत्य सिकता निवपत्यग्रे तव अवो वय इति

१ परि० om. M. and some of the other MSS.

२ खानयन्त्य० M.

३ च om. M.

४ सिकताः शर्कराश्च M.

५ Thus MHUB; *स्रग्वाग्निं Be Ben.

६ Om. M Be Ben.; M om. also प्रोक्ष्य ।

- षड्विरनुच्छन्दसमर्थोर्ध्वचित उपदधाति चित स्त्र परिचित
 ऊर्ध्वचितः श्रवध्वं तथा देवतयाङ्गिरस्सद्गुवाः सीदतेत्यथानु-
 व्यूहत्यायायस्तेति गायत्र्या ब्राह्मणस्य सं ते पथाःसीति
 चिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्टु यथाशर्करामनुव्यूहति^२ तस्यां^३
 १५ नव^४ परिमण्डला^५ लेखा लिखत्यथ^६ दध्ना मधुमिश्रेण
 शर्कराः समञ्च सायमग्निहोच^७ ऊताग्नीन्परिस्तीर्योपवसत्यथ
 प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे याचत्युदपाचं भस्म पुरीषमूषान्सिकता
 यावदुत्तममङ्गुलिकाण्डं यज्ञपद्मा संमितं तावन्माचौः^८ पश्चा-
 त्प्रीतिशत^९ हिरण्येष्टकाः शर्करा वा दृताक्तास्तावत्यो^{१०} लोकं-
 १० पृष्ठा अपरिमिता वा चतस्रः स्वयमाह्वनाः सहस्र^{११} हिरण्य-
 श्रक्तानूर्ध्वं विभ्यो^{१२} ऽपरिमितानित्येक आहुते^{१३} यदि सहस्रं
 भवन्ति देवे शते पञ्चमाहोव्योते^{१४} भवतो^{१५} ऽथोदित आदित्ये
 दाभ्यामात्मन्यग्निं^{१६} गृहीते मयि गृह्णान्यथे अग्निं यो नो
 अग्निरिति^{१७} स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 ११ धामेति^{१८} श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवणं जपत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति दाभ्यामथापराधं उदपाचमुपदधाति वाक्त्रा

१ Thus Ben. UH (the last तस्या) ; तस्यां नव मंडला Be ; तस्मिन्नेव परिमं MB.

२ लिखितम् MB.

३ *माचं M.

४ दृताक्ता M.

५ Thus MHU ; *माहोव्येते B ; *माहोव्येते Be Ben.

६ Thus MBHU ; *कौवग्नि Be Ben.

समुद्र उपदधे सुप्रजावनिः रायस्थोषवनिं मत्तं यजमाना-
 येति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहमं करोत्यथ संभारास्त्रिव-
 त्यग्नेर्भस्माभीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषः संज्ञानमभि-
 कामधरणमित्यूषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति सिकता ।
 अथैनान्मंप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया हृदयानि ५
 वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममेत्यथैनान्कल्प-
 यति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः । कल्पन्ता-
 मग्रयः पृथग्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इति । ताःस्तथा कल्प-
 यति यथा न लेखाः संलोपयन्ते । सद्यो वा सर्वं क्रियते
 सद्यस्काले । ॥ २ ॥ प्रथमः ॥ १०

अथान्तमायां लेखायां पूर्वपञ्चस्य दिनेष्टका उपदधाति
 संज्ञानं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद विज्ञानं तथा देवत-
 याङ्गिरस्सहुवा सौदेति पञ्चदश । तामामन्तरालेखेतेषामेव
 दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति चित्रस्तथा देवतयाङ्गिरस्स-
 हुवा सौद केतुस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति पञ्चदश । १५
 सर्वासां पारे सूददोहमः करोत्यथामन्तरायां लेखायां पूर्व-
 पञ्चस्य चपेष्टका उपदधाति दर्शं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 सौद दृष्टा तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति पञ्चदश ।
 तामामन्तरालेखेतामामेव चपाणां मुहूर्तेष्टका उपदधाति
 दाता तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद प्रदाता तथा देवतयाङ्गि- २०

१ संयोपयन्ते Be Ben.

२ Thus MU ; स्तेषामेव the other MSS.

- रस्वहुवा भीदेति पञ्चदश^१ सर्वासां पारे सूददोहमः करो-
त्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपचस्य दिनेष्टका उपदधाति
प्रस्तुतं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा भीद विष्टुतं तथा देवतया-
ङ्गिरस्वहुवा भीदेति पञ्चदश^१ तामामन्तरालेष्वेतेषामेव
५ दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति सविता तथा देवतयाङ्गिरस्व-
हुवा भीद प्रसविता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा भीदेति पञ्च-
दश^१ सर्वासां पारे सूददोहमः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखाया-
मपरपचस्य चपेष्टका उपदधाति सुता तथा देवतयाङ्गिरस्व-
हुवा भीद सुन्वती तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा भीदेति पञ्च-
१० दश^१ तामामन्तरालेष्वेतामामेव चपाणां मुहूर्तेष्टका उप-
दधात्यभिशास्ता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा भीदानुमन्ता तथा
देवतयाङ्गिरस्वहुवा भीदेति पञ्चदश^१ सर्वासां पारे सूददो-
हमः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्वपचेष्टका उपदधाति
पवित्रं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा भीद पवयिष्यस्तथा देवत-
१५ याङ्गिरस्वहुवा भीदेति द्वादश^१ सर्वासां पारे सूददोहमः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपचेष्टका उपदधाति सह-
स्त्रास्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा भीद सहीयास्तथा देवत-
याङ्गिरस्वहुवा भीदेति द्वादश^१ सर्वासां पारे सूददोहमः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां मासेष्टका उपदधात्यरणस्तथा
२० देवतयाङ्गिरस्वहुवा भीदारुणरजास्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
भीदेति त्रयोदश^१ सर्वासां पारे सूददोहमः करोत्यथाचैके^१

१ Thus Be HUB; *थाचैके Ben.; चैके M.

लेखान्तरालेषु^१ शिकता निवपन्त्येजत्का जोवत्का इत्येवाभ्य-
 न्तरायां लेखायां सुद्धतांनां सुद्धतेष्टका उपदधातीदानीं तथा
 देवतयाङ्गिरस्सहुवा शीद तदानीं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 शीदेति पञ्चदश^२ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्येवाभ्यन्त-
 रायां लेखायां कलिष्टकाश्चलिष्टकाश्चोपदधात्यग्निष्टोमस्तथा ५
 देवतयाङ्गिरस्सहुवा शीदोक्थ्यस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 शीदेति षड्भिर्हस्तस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा शीद सूर्यं चतु-
 स्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा शीदेति तिस्रः^३ सर्वासां पारे
 सूददोहसः करोत्येव मध्ये^४ नाभ्यां संवत्सरेष्टका उपदधाति
 प्रजापतिस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा शीद संवत्सरस्तथा देव- १०
 तयाङ्गिरस्सहुवा शीदेति चतस्रः^५ सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोति ॥ ३ ॥

तदेताश्चतस्रः स्वयमावृत्ता याचति^१ ता दिचूपदधाति
 भूरग्निं च पृथिवीं चेति पुरस्ताहुवो वायुं चान्तरिक्षं चेति
 दक्षिणतः स्वरादित्यं च दिवं चेति पश्चाद्भुवः स्वयन्द्रमर्षं च १५
 दिग्गहेत्युत्तरतः^२ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्येव लोकं-
 प्रणा उपदधाति लोकं प्रण किङ्गं प्रणाशो शीद शिवा तम् ।
 इन्द्राग्नी त्वा इहसतिरस्मिन्वोनावशौषदक्षिति^३ तथादेवं
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा शीदेत्येव सूददोहसं करोति

१ Thus Be Ben.; लेखाभ्यन्तरेषु M; लेखांतरेषु HU; लेखायां B.

२ मध्ये M.

- ता अथ सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नयः । अन्नन्देवानां
विशस्त्रिष्वारोचने दिव इति ^१ प्राच्याच लोकं पृषया प्रसौ-
त्यग्निं प्राचौभिः संप्रच्छादयन्ति ^२ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया
परिकर्षति लोकं पृष विद्वं पृषेत्यथानभिष्टुष्टं चितिकृष्या
^३ भवत्यथाग्निमभिष्टुष्टति ^४ यत्ते ऽचितं यदु चित्तं ते अग्न इति
दाभ्यामंच चितिकृष्याभिष्टुष्टति चितिमचित्तिं चिनवदि
विद्वानित्यग्ने देवाः इवावहेत्याग्नेय्या गायत्रीतां चितिमभि-
ष्टुष्ट देः अवद्रवणेः जपति वाक् आभ्यग्राणदा इत्यथ ^५
हव्यमयमभिष्टुष्ट तनुपुरीषमुपदधाति पृष्टो दिवौति ^६
१० तयादेवं हत्वा सूददोहसं करोत्यथ पाच्यामप आनीय
हिरण्यवस्त्राचंप्रकीर्य दाभ्यांदाभ्याः ^७ शताभ्यां प्रोचति सह-
स्रस्य प्रमा असीति पुरसात्सहस्रस्य प्रतिमा असीति दक्षि-
णतः सहस्रस्य विमा असीति पश्चात्सहस्रस्योक्ता असीत्युत्त-
रतो ^८ ऽथ मध्यं ^९ दाभ्याः शताभ्यां प्रोचति साहस्रो ऽभि
१५ सहस्राय त्वेत्युत्तरार्धं तिष्ठन्नित्येका धेनूः कुरुत इमा मे
अग्न इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्तपित्वे ऽर्कपर्वणा-
जचौरेण ^{१०} चरमायामिष्टकायां जुहति ^{११} स ^{१२} यद्यहैनं

१ परि instead of अभि M.

२ Thus HUB ; हे अग्निदवणे अ० Be Ben ; दाभ्यामभिष्टुष्टति M.

३ अच instead of अय M Ben ; U.

४ दाभ्यां twice in BU only.

५ om. M.

६ कं० om. B Be H. — नाजाचौ० Be Ben.

७ Thus M ; अयदुषेनं B ; दुवेदेनं Ben ; यदुषेनं Be ; ययदुषेनं HU.

करिष्यन्मवत्यथैतस्यार्कपणस्य^१ पुटमन्तरवस्त्राविणं कृत्वोदङ्-
 तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाह्वारानयेति^२ । स यत्र धारेष्टकां^३
 प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते त्वमग्ने रुद्र इत्यान्तादनुवाकस्याचितदर्क-
 पर्णं यं देष्टि तस्य संचरे पशूनां न्यस्यति^४ । यद्यु वै न देष्ट्या-
 खवटे न्यस्यत्यथैनमुपतिष्ठते तमेव त्वां वेत्यथो ऽसि सो ५
 ऽसौत्येतेनानुवाकेनाथ सः हारविहाराभ्यामुपतिष्ठते क्वत्सरो
 ऽसि परिवत्सरो ऽसौत्येतेनानुवाकेनाथाह होतरग्नेरुक्थेनाग्नि-
 मनुश्रूमेति^५ । 'यदि होता न कामयते यजमान एव जघ-
 नेनाग्निं दृणानि सः स्त्रीर्यं तेषूपविश्याग्नेरुक्थेनाग्निमनुश्रूमति'^६
 भूर्भुवः स्वरित्येताभ्यामृग्भ्यां^७ त्रिस्त्रिरेकैकामन्वाह प्रणवे- १०
 नाभिसंधानमेवमन्यचाष्टगुपसंधाने प्रणवेनैवाभिसंधानमत्र^८ । ये
 ब्राह्मणा वज्रविदस्तेभ्यो यद्वक्षिणा न नयेदुरिष्टः स्यादग्निमस्य
 वृज्जीरन्तेभ्यो यथाश्रद्धं दद्यात्स्त्रिष्टमेवैतत्क्रियते^९ । नास्याग्निं
 वृज्जत इति ब्राह्मणम्^{१०} ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथाभ्याधानप्रसृति पाशुवन्धिकं कर्म तायते^१ सिद्ध- १५
 माग्निप्रणयनात्कृत्वाग्निं प्रणीथोपसमाधायाध्वराहुतिभिरभि-
 ह्वय^२ । नानाचतुर्गृहीतैरेता^३ आहुतीर्जुहोति^४ । त्वमग्ने रुद्र

१. 'त्यथैतदर्क' Be Ben.

२. 'रेष्टकाग्निं' M.

३. Before यदि Be HU ins. य ।

४. द्वाभ्यां instead of ऋग्भ्यां M.

५. प्रणवेनैवाभिः M.

६. Thus HU (only 'हुतीभिः'); 'ध्वराहुतीभिरभिह्वयमानां चतुः' M ;

'ध्वराहुतीरभिह्वयमानानां चतुः' Be Ben ; 'ध्वराहुतिभिर्जुहोता नानाचतुः' H.

इति श्रुतद्वितीयस्य रूपमग्राविष्णु इति वसोधराया । अक्षपत
 इत्यक्षशोमः । सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिज्ञा इति विश्व-
 प्रीरित्यथ सुवेणोपघातमेकविंशतिमाहुतीर्जुहोत्यमवे स्वाहा
 वसवे स्वाहेति । ऊत्वाहुतैव सः स्वावान्यजमानस्याञ्जलावा-
 ५ वपति । तैर्यजमानो मुखं विमृष्टे राज्ञी विराज्जीत्येतेनानु-
 वाकेनोत्तरपरिग्राहप्रमृति पाशुवन्धिकं कर्म तायते । सिद्धमा
 मनोतायाः कृत्वा मनोतामनुद्रुत्य पशोरवदानानि संमृ-
 श्यौदुम्बरे पात्रे यूप्यो मृत्युग्रहं गृह्णाति विपश्चिते पव-
 मानाय गायतेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मृत्यवे त्वा जुष्टं
 १० गृह्णामीति । दर्भैः परिमृज्योत्तरवेद्याः सः सादयत्येष ते
 योनिर्मृत्यवे त्वेत्यथ पशुना चरत्यथ वनस्थतिना चरत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतो ऽयैतं गच्छ होव्यक्षप उपस्पृशति विद्यु-
 दसि विद्य मे पाप्मानमित्यथ जुहोत्यप मृत्युमप बुधमपेतः
 ग्रपथं जहि । अधा नो अग्न आवह रायस्योषः सहस्त्रिणम् ॥
 १५ ये ते सहस्रमयुतं पाशा मृत्यो मर्त्याय हन्तवे । तान्यज्ञस्य
 मायया सर्वानवयजामहे स्वाहेत्यथ ऊतोपस्पृशेदृष्टिरसि वृक्ष
 मे पाप्मानमित्यथ स्विष्टकृता चरत्युपह्वयमानायामिडायासुप-

१ Thus (आवपति) M Be Ben BU (sec. m.); आनयति HU (pr. m.).

२ Thus all exc. B, which has 'वरैष पात्रेष' ।

३ स om. HU.

४ Thus M Be Ben; 'स्पृशेद्' BHU.

मृच्छन्ति^१ ग्रहमुपहृतं^२ ग्रहं यजमानो भवत्यति भवो ऽस्यसृत-
 भवत्तस्य ते मृत्युणैतस्यामृतवतः स्वगाहृतस्य मधुमत उप-
 हृतस्योपहृतो भवत्यामीति^३ । भवचित्वात्मानं प्रत्यभिमृशते
 मन्त्राभिभूतिः । केतुर्थज्ञानामित्यान्तादनुवाकस्यानूयाजप्रभृति
 पाशुबन्धिकं कर्म तायते । सिद्धमा दक्षिणानां कालादक्षि- ५
 णानां काले धेनुमृषभमनवाहं दत्त्वैकविंशतिर्दक्षिणा^३
 ददाति । शतं ददाति । सप्तशं ददात्यन्विष्टकं दक्षिणा
 ददाति । यदि न विन्देत मन्यानेतावतो दद्यादोदनान्ना ।
 पष्ठौशौ त्वन्तर्वतीं दद्याद्विरण्यं ददाति । वासो ददाति ।
 तेनायुः प्रतिरत इति ब्राह्मणं । तं चेत्सौम्ये ऽध्वरे चिन्वीत १०
 प्रथमायामुपसदि चेचकरणं । मध्यमोत्तमे उपसदावन्तरेणोप-
 धानं । काले ऽग्निप्रणयनं । दक्षिणानां काले दक्षिणाः । सव-
 नीयस्य यूष्णो मृत्युपहः^३ चेदहीने सत्रे वा चिन्वीत प्रथमे
 ऽहनि दक्षिणाः प्रथमे ऽहनि यूष्णो मृत्युपहो । न सत्रे
 दक्षिणा नौयन्ते । नाचिकेत एव मृत्युपहः स्यादित्येतदपर- १५
 मग्निं चित्वा सौचामण्या यजेत मैत्रावरुणामिचया वेति ।
 तस्यै सायमग्निहोत्रे ऊते सायंदोहः प्रातरग्निहोत्रे ऊते
 प्रातर्दोहः । पशुपुरोडाशेन सह अपणमंसमुदिते चर्वा ।
 संतिष्ठते सावित्रः । ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

१ उपपश्यन्ति M.

२ पशमिहोपहृतं M.

३ ददाति instead of दद्या M.

अथ नाचिकेतस्य^१ । प्रसिद्धं चेन्नकरणं यथा सावित्रस्यैता-
 वदेव नाना । नाच लेखा भवन्त्यथ याजुषोरुपपदधाति लोको
 ऽसि स्वर्गो ऽसौत्यञ्चलिनैकविंशतिं यथा निपतन्ति^२ तास्तव-
 तचोपपदधाति^३ । तदेतदन्यत्रापि^४ प्रकीर्णानामुपधानस्य^५
 निदानं^६ । यदि^७ पाङ्क्तः पञ्च पुरस्तात्पञ्च दक्षिणतः पञ्च
 पश्चात्पञ्चोत्तरत एकां मध्ये^८ । ऽथ यदि चिद्वत्सन्न पुरस्ता-
 त्सि दक्षिणतः सन्न पश्चात्तिस्र उत्तरत एकां मध्ये^९ । ऽथ
 यदूर्ध्वाः^{१०} पश्चात्कोट्याः^{११} प्रभृत्यूर्ध्वाः^{१२} स्वयमादृशावकाशादय
 यदि प्राचीः स्वयमादृशावकाशात्प्रभृति^{१३} प्राचीः^{१४} स्वयमादृ-
 १० शाभ्यः प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वः^{१५} । स यदोच्छेत्तेजस्वी यशस्वी
 ब्रह्मवर्चसौ स्यामिति प्राडा होतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पेदित्याहवनीय-
 सकाशाद्येयं प्रागाद्यशस्वतौ सा मा प्रोर्णेतु तेजसा यशसा
 ब्रह्मवर्चसेनेति । तेजस्येव यशस्वी ब्रह्मवर्चसौ भवतीत्ययं
 यदोच्छेद्भूयिष्ठं मे अद्धीरन्भूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति

१ नाचिकेतस्य Be Ben.

२ निपतन्ति HUB ; निपतति Be ; निवपन्ति M ; निवपति Ben.

३ तैरेतद् M.

४ Thus H Be ; प्रकीर्णानामुपपदा० U ; प्रकीर्णानुपधा० Ben ; प्रकीर्णा-
 नुपधा० B ; प्रकीर्णानामुपधा० M.

५ स यदि M.

६ Thus MB ; यदूर्ध्वं H ; या ऊर्ध्वाः Be Ben ; यदूर्ध्वं U.

७ Thus BH ; कोट्याः U ; कोट्या H Ben ; कोटरा Ben ; कोट्य M.

८ ०र्ध्वां वा ।

९ ०काशप्र० M.

दक्षिणासु नौयमानासु प्राच्येहि प्राच्येहीति प्राची जुषाणा
 वेत्वाज्यस्य स्वाहेति सुवेणोपहत्याहवनौये जुहुयाद्भूयिष्ठ-
 मेवास्मै अद्धते । भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्तीति ब्राह्मणः ।
 संतिष्ठते नाचिकेतः । ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ ब्रह्मचित्तः । प्रसिद्धं चेचकरणं यथा सावित्रस्यैताव- ५
 देव नाना । नात्र लेखा भवन्त्यथ पुरस्तादुदौचीर्दशहोत्रेष्टका
 उपदधाति चित्तिः सुक्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद चित्त-
 माज्यं तथा देतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति दशाथ हृदयेष्टका-
 मुपदधाति सुवर्णं घर्मं परिवेद वेनमित्यनुद्रुत्य देवैः स
 मानसौन आत्मा जनानामित्यातो । ॥ यथ यजुरिष्टके उपदधा- १०
 त्यग्निर्धनुर्भिन्नाया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद सविता सोमै-
 स्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पञ्चौष्टके उपदधाति
 सेनेन्द्रस्य तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद धेना बृहस्पतेस्तया
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति । सर्वासां पारे सूददोऽसः करो-
 त्यथ दक्षिणतः प्राचीयतुर्होत्रेष्टका उपदधाति पृथिवी होता १५
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद द्यौरध्वर्युस्तया देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौदेति चतस्रो । ॥ यथ हृदयेष्टकामुपदधाति त्र्येन्द्र-
 मग्निमित्यनुद्रुत्य यज्ञमेतं चतुर्होत्राणामात्मानं कवयो निचि-
 क्कुरित्यातो । ॥ यथ यजुरिष्टके उपदधातीन्द्र उक्थामदैस्तया
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद मित्रावरुणावाग्निषा तथा देवत- २०

- याङ्गिरस्सहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति पथ्या पूष्णस्तया
 देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद वाग्वायोस्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 सौदेति ^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ पश्चादुदीचीः
 पञ्चहोत्रेष्टका उपदधात्यग्निर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 ५ सौदाश्विनाध्वर्यू तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति चतस्रो
 ऽपि वाश्विनाध्वर्यू इत्येतेनैव मन्त्रेण दे इष्टके समानतयादेवते
 उपदधाति ^१ तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवे सौदतमिति ^१ मन्त्रः ^१
 संनमयत्यथ ^१ हृदयेष्टकामुपदधाति शतं नियुतः परिवेदे-
 त्यनुद्रुत्य प्राणमुत्सवं तेन कुष्ठो ऽमृतेनाहमस्मीत्यातो ^१ ऽथ
 १० यजुरिष्टके उपदधात्यङ्गिरसो धिष्णिचैरग्निभिस्तया देवतया-
 ङ्गिरस्सहुवा सौद मरुतः सदोहविधानाभ्यां तथा देवतया-
 ङ्गिरस्सहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति दौचा सोमस्य
 तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद पृथिव्यग्नेस्तया देवतयाङ्गिर-
 स्सहुवा सौदेति ^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोत्तरतः
 १५ प्राचीः षड्दोत्रेष्टका उपदधाति वाग्घोता तथा देवतयाङ्गिर-
 स्सहुवा सौद दौचा पत्नी तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति
 षडथ हृदयेष्टकामुपदधाति सुवर्णं कोशः रजसा परीवृत-
 मित्यनुद्रुत्येन्द्रस्यात्मानः शतधा चरन्मित्यातो ^१ ऽथ यजु-
 रिष्टके उपदधात्यापः प्रोक्षणीभिस्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 २० सौदौषधयो बर्हिषा तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेत्यथ

१ इत्यथ संनमयत्य० M; इति मन्त्रं संनमयत्य० H Be Ben. U (pr. m.);
 संनमत्य० BU (acc. m.).

पन्नौष्टके उपदधाति वसूनां गायत्री तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 सौद रुद्राणां त्रिष्टुक्त्वा^१ देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोपरिष्ठात्प्राचीः सप्तहोत्रे-
 ष्टका उपदधाति महाहविर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 सौद सत्यहविरध्वर्युस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति षडपि ५
 वानाष्टस्यस्याप्रतिष्टस्य यज्ञस्याभिग्रावित्येतेन मन्त्रेण दे इष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवे सौद-
 तमिति मन्त्रः संनमयत्यथ^२ इदयेष्टकामुपदधातीन्द्रो राजा
 जगतो य ईश इत्यान्तादनुवाकस्याथ यजुरिष्टका उपदधा-
 त्यदितिर्वेद्या तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद सोमो दीक्षया १०
 तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति त्रयोदशाय पन्नौष्टका
 उपदधात्यादित्यानां जगती तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद
 विष्णोरनुष्टुक्त्वा^३ देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेत्यष्टादश^१ सर्वासां
 पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशं गृहेष्टका उपदधाति
 वाचस्यते विधे नाम्निति दशहोतुर्वाचस्यते वाचो वीर्य- १५
 णेति चतुर्होतुः सोमः सोमस्य पुरोगा इति पञ्चहोतुर्भू-
 भुवः सुवरिति षड्होतुर्वाचस्यते इद्विधे नाम्निति सप्तहोतुः^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशमेव प्रतिगृहे-
 ष्टका उपदधाति^१ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यनुष्टुप्त्वेषा ते

१ त्रिष्टुक्त्वा M.

२ Thus MH; संनमत्य the other MSS.

३ अनुष्टुक्त्वा

काम दक्षिणोत्तानस्त्राङ्गिरसः प्रतिगृह्णात्वित्येकान्नविष्णमपि
 वा गन्धर्वाप्सराभ्यः स्रगलङ्कारणे इत्येतेन मन्त्रेण दे इष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्रुवे सौद-
 तमिति मन्त्रः संनमयति^२ । स्वयमावृणाभ्यः प्रभृति सिद्ध-
 ५ मत ऊर्ध्वः^३ संतिष्ठते ब्रह्मचित् ॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथ समस्तस्य^४ प्रसिद्धं चेत्तत्करणं यथा सावित्रस्यैतावदेव
 नाना^५ सावित्रो ऽग्निः प्रथमा चित्तिर्लोकं पृणा^६ द्वितीया^७
 नाचिकेतस्तृतीया^८ लोकं पृणा^९ चतुर्थी^{१०} ब्रह्मचित्पञ्चमी^{११}
 सर्वांस्तु चितिषु स्वयमावृणा^{१२} । पुरौषान्ताश्चितयो^{१३} ऽग्रे देवाः
 १० इहावहेत्येताभिः पञ्च^{१४} चित्तैरभिष्टयति^{१५} । तं चेत्सौम्ये ऽध्वर
 उत्तम^{१६} एव चक्रे चिन्वीत प्राग्दौचणीयायै दिवः श्वेनौभि-
 ५ र्यजेतोद्वसानीयाया^{१७} अपाघाभिः^{१८} । सकृत्प्रयुज्य^{१९} समस्यति^{२०}
 संतिष्ठते समस्तः^{२१} ॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

१ Thus U (pr. m.); संनमति the other MSS.; M om. this passage.

२ ऽवृणाभिर् (०भिर्) M Be UH, but cp. Ap. xix. 15. 11.

३ ऽवृणाः M.

४ Thus H; पञ्चभिः पञ्च चित्तैर् U; पञ्च चित्तयो भिष्टयति Be Ben;
 पञ्च चित्तयोभिष्टयते M; पञ्चभिश्चित्तैरभिष्टयति B.

५ उत्तमे U; instead of उत्तम एव चक्रे M has उत्तरवेद्या ।

६ Thus HU (sec. m.); ऽसानीयायापा M Ben Be U (pr. m.);
 ऽसायायापा B; cp. Sāyana on T Br., vol. iii, p. 815; अपाघाभिः MU
 Be; the other MSS. indistinctly (ष or ष).

७ प्रयुज्यते UH; प्रयुज्य M.

अथ वैश्वजस्य ^१ प्रसिद्धं चेत्तत्करणं यथा सावित्रस्यैताव-
 देव नाना ^२ तिस्रो लेखा भवन्त्येतान्तमायां लेखायामुप-
 दधाति यच्चास्यतं यच्च मर्त्यमित्यष्टादश ^३ सर्वासां पारे सूद-
 दोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां ^४ लेखायामुपदधाति सर्वा दिशो
 दिव्यमिति पञ्चदश ^५ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्य-
 न्तरायां लेखायामुपदधाति सर्वान्दिवः सर्वान्देवान्दिवीति
 नव ^६ सर्वासां पारे सूददोहसः करोति ^७ स्वयमावृत्त्याभ्यः
 प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वं ^८ तं चेद्यहीने ^९ सत्त्वं वा चिन्वीत
 शतरात्रे ^{१०} विश्वजिति सर्वपृष्ठे दक्षिणानां काले ब्रह्मा सद्-
 स्यामीनो वैश्वजान्याचष्ट ^{११} अष्टां प्राची महती दिगुच्यत ^{१२}
 इति ^{१३} पञ्चो ऽर्धर्चशो ब्राह्मणे ^{१४} वाक्यशस्तस्मा अर्धर्चः
 प्रतिगृणात्यो ^{१५} बृहद्दृतं ^{१६} बृहत्सत्यं बृहदरात्म बृहदिति ^{१७}
 तस्योत्तमे पर्याये ऽरात्म ^{१८} बृहत्संपद्यते ^{१९} संतिष्ठते
 वैश्वजः ^{२०} ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१. एतांमायां M.

२. चेदुदौचौनाविचे Be Ben.

३. सत्तत्तरात्रे ins. M.

४. वैश्वजान् Be Ben ; विश्वजान् UHB ; वैश्वजं M.

५. दत्तं M.

६. ब्राह्मणे B.

७. Thus BUH ; Be Ben have each time तद् after वृत् and M reads everywhere ब्राह्मन् instead of वृत् ।

८. परात्मसंप M.

एतेनारुणकेतुको व्याख्यातो^१ यावन्मन्त्रमवौष्टका^२ लोकं-
 पृणाञ्च स्वयमावृणाञ्चाप एव^३ पुष्करपर्णः^४ रुक्मः^५ हिरण्मयः^६
 पुरुषं कूर्ममित्यातपति वर्या इति यथासमाप्तातः^७ पत्न्या
 इत्यविशोऽप्या^८ इत्यर्थ^९ उत्तरवेद्यावपनकाले तां तृष्णीं जानु-
 ५ दग्नौ^{१०} खालान्यत्र नृदं निवपति^{११} विदेरग्निरित्यादि कुप्यते^{१२}
 भुवासौति प्रतिपद्यते^{१३} हस्तघाहमवौष्टका उपदध्याद्भृङ्गं कर्णे-
 भिरिति दाभ्याः^{१४} शान्तिं कृत्वा ताभ्यामुपदधात्यापमापा-
 मिति पञ्चभिर्महानास्त्रौभिरुष्णोदकः^{१५} शिवा न शनमेति
 सौषधो^{१६} ऽपो^{१७} ऽध्वर्यवे ददाति^{१८} स ताः प्रतिगृह्य शिवा न
 १० इत्युपदधाति^{१९} सुमृडौकेति भूमिवतीमुपदध्यादेताः पुरस्ता-
 त्स्तरितिः प्रत्यक्षमित्यष्टौ मध्ये शुक्रं ते अन्वदिति च^{२०} साकं-
 जानामित्येकादश पुरस्ताद्दिशिणतो ऽचिदुःखोत्थितस्यैवेति
 षड्विहेह वः स्तपस इति चातितासाणीति चतस्रो मदनौ-
 स्तप्ताः प्रवर्ग्यवदाद्यन्तयोः शान्तिं कृत्वात्यूर्ध्वाच इति त्रौण्यतु-
 १५ मण्डलान्यव द्रुम इति चारोग इत्यष्टौ^{२१} सूर्यनामभिः^{२२} पदशो

१ यावन्मात्रम० MU.

२ om. MB Be Ben.

३ ०ज्ञाता M.

४ इत्यविशोऽप्या MU BH.

५ ०दग्नं MU (sec. m.).

६ त्रौषधोपो B ; सौषध्या चापो UH ; सौषध्या चापो M ; त्रौषध्या चापो Be ;
 सौषध्या चापो Ben.

७ Thus B Ben ; इति सप्त सूर्ये० Be ; इत्यष्टौ सप्त सूर्ये० HU ; M om.
 सूर्यनामभिः ।

यत्ने शिष्यमिति च । व्याहृतौर्जपित्वापो व इति यजमान
उपतिष्ठत । एवमुत्तरैरुपस्थानं व्याहृतौर्जपित्वा । सप्त सूर्याः
सप्त दिशो नानासूर्या यद् द्यावस्थिचं देवानामिति चतस्रः
धौरौः पुरस्तात्कोदमभ्रमित्येकामर्धमासा इत्युपरिष्ठात्काला
अप्सु निविशन्त इति^१ दक्षिणतः । किं स्विद्वेति पञ्च
वैष्णवैः^२ । पृच्छामि त्वा परं मृत्युमिति चतस्रो मृत्युमतीः ।
पृच्छामि त्वा पापहत इति चतस्रो निरयवतीरः^३ यस्मिन्मये
नयेति द्वे । अग्निश्च जातवेदाश्चेत्यष्टौ दिक्षा दिशो व इति
यजमानः । प्रभ्राजमाना इत्येकादश रुद्राः । प्रभ्राजमान्य
इत्येकादश रुद्राण्यः पदशो मध्ये । रूपाणि व इति यज- १०
मानः । स्नानभ्राडित्येकादश गन्धर्वगणाः पदशः पश्चाद्भौरौ
मिमायेत्येका^४ । वराहवः स्वतपस इति सप्त वाताः पदशः ।
समानमेतदिति वृष्टिमती^५ । यदक्षरमिति लोको । जम-
दग्निरित्याप्यायितस्तृच्योरिति ग्रंथुः । महस्त्वृदित्यष्टौ
संयानौः । स संयाम इति द्वे च^६ । पविचवन्तः पविचं ते ११
ब्रह्मा देवानाममतः सद्यः इति चतस्रः पविचवत्य उत्तरतो ।
ऽमौ य ऋचा इति सप्त मध्ये । ऽन्धो मणिमिति पञ्च

१ द्वे ins. M.

२ Thus BHU ; वैष्णवाः M Be Ben.

३ निरयवतीः B ; पयवतीरः Ben ; यमवतीरः Be.

४ यका H Be Ben U.

५ ०मीं HU ; वृष्टिभिर् M ; Ba Ben om. the word.

६ om. B.

- वैश्वदेवौत्तरत ' आ तमग्ने रथमिति तिस्र ' आतनुष्वति
 चतस्र ' आ मन्त्रैरित्येकां यजमान उपदध्यादणुभिश्चेति द्वे '
 सुब्रह्मण्योमित्येकामरुणाया इति चतस्रो रेवतौर्ब्रह्मण उद-
 रणमसीति चतस्रो ब्रह्मसदना ' अष्टयोनीमित्यष्टौ दिग्धा '
 ५ मिचक्ष वरुणश्चेत्यष्टौ दिग्धाः ' पुष्करपर्णः रुक्मः हिरण्यमयं
 पुरुषं कूर्ममिति महाग्निवदेव ' तान्युपधाय हः सः शुचिष-
 दिति द्वे दूरोद्वणे पुरुषमभितस्तदित्यदमिति द्वे मध्ये '
 वसुनाः रुद्राणामित्यष्टावुत्तरतो ' रश्मयो व इति यजमान '
 आरोगस्तेत्यष्टावुपरिष्ठादापो व इति यजमानः ' प्रभाज-
 १० मानानामित्येकादश प्रभाजमानौनामिति चैकादश मध्ये '
 रूपाणि व इति यजमानो ' अग्नेः पूर्वदिग्धस्तेत्यष्टौ दिग्धा '
 दिग्धो व इति यजमानो ' दक्षिणपूर्वस्यामिति चतस्रो
 नरकवतौर्यथाजिह्वमा यस्मिन्निन्द्रियाणि शतकतविति द्वे
 दक्षिणत ' इन्द्रघोषा वः संज्ञानमिति षड् दिग्धा ' आदित्य
 १५ सर्वे इति पञ्च दिग्धा ' एवा स्तेवेति षड् दिग्धा ' आप-
 मापामिति नवोपरिष्ठादपाः रसमित्येकां ' कामस्तदथ इति
 संकल्पवतौमापो हि यदित्योघवतौ ' विधाय लोकानिति
 स्तस्मन्नवतौ ' केतव इत्येकामिमा नु कमिति तिस्र ' आप्नव-
 स्तेति सप्तदश क्षपण्यो ' विशीर्ष्योमिति द्वे ' पर्जन्यायेति

१ Thus H Be; *वदैव B; M Ben U om. एव, but M has इतानि instead of the following तानि ।

तिस्रः^१ पुनर्माभैत्विति च तिस्रः^१ । स्वयमादृष्टादि समान-
मुत्तरः सावित्रेण^२ स्वयमादृष्टा लोकं पृष्ठाद्यैता अपः पञ्च
चित्तयो भवन्ति^३ प्रतिदिशं चित्तौः^४ पुष्करपर्णादिभिः
प्रच्छादनं^५ लोकं पृष्ठाद्यैव द्वितीयामन्याः प्रथमचित्तिवत्
पुष्करपर्णादयः^६ उत्तरतो^७ लोकं पृष्ठाद्यापवर्गो^८ दीर्घदाहभि-
र्मन्त्रं^९ कृत्वा पृष्ठो द्वितीति पुरीषयूहनमन्येष्टके^{१०} शतरुद्रीय-
होमो^{११} । ऽनुग्रहमनान्ते ऽग्निप्रणयनः^{१२} । हव्यमानायां^{१३} वैश्रवण-
यज्ञो ब्राह्मणेन^{१४} व्याख्यातो ऽन्नकामस्य सर्वकामस्य^{१५} वा
पर्वणिपर्वणि वैश्रवणयज्ञः^{१६} । सोत्तरवेदिषु क्रतुषु चिन्वीतेति
यथाब्राह्मणं^{१७} । तस्यैतद्भूतमिति यथाब्राह्मणं संमिताश्च^{१८} । व्रत-
समुच्चया^{१९} । आपो न बीभत्सा यथाब्राह्मणमेककामः^{२०}

१ चतस्रः M ; चतिस्रः the other MSS.

२ चित्तिं H चित्तिः U.

३ उत्तर Be Ben.

४ मन्त्रं M.

५ मन्त्रेष्टकोर्ध्वं MUH.

६ Uncertain reading ; हव्यमानायां U Be BU ; हव्यमानायां M ;
हव्यमानायां Ben.

७ Thus Sāyaṇa (comm. on Taitt. Ār.) ; ब्राह्मणं MUH ; ब्राह्मणे
Be Ben ; B om. the word.

८ सर्वं M.

९ चेतयच् ins. M.

१० Uncertain reading ; HU read as given in the text ; संमितं व्रत-
समुच्चय B ; सममितं व्रतसमुच्चय Be Ben ; संमितव्रतसमुच्चय M.

११ यथाब्राह्मणमेककामः Be Ben ; यथाब्राह्मणकामः HBUM.

सर्वकामो वा^१ आपो^२ वा इदं^३ सर्वमिति ब्राह्मणं^४ विज्ञा-
यते ब्रह्म वा आपो यदाप^५ उपधीयन्ते ब्रह्म^६ वै^७ तदात्म-
न्वत्ते ब्रह्मणः सायुज्यः सलोकतामाप्नोति य एतमग्निं^८
चितुत इति^९ संतिष्ठत आरुणकेतुकः संतिष्ठत आरुण-
केतुकः^१ ॥ १० ॥ अष्टमः ॥^१

॥ इत्यत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

१ वापो UBH वा आपो Be.

२ om. M.

३ Thus MU (pr. m.); इदं all the other MSS.

४ ब्रह्मैव M.

५ Be Ben ins. चित्वा ।

६ Adhyāya numbers for this prāśna are found only in M.; the MSS. agree all in designing this prāśna as काठकसूत्रम् or काठकम् ।

CORRIGENDA.

Page	20,	l. 8,	<i>read</i>	तन्नः	<i>instead of</i>	तन्न
"	70,	l. 12	"	•धारयत्•	"	•धारयत्•
"	96,	l. 10	"	बोद्धयन्त्य	"	•तर्ह
"	187,	l. 4	"	ज्जो•	"	ज्जो•
"	200,	l. 1	"	उवेवेव	"	उवेवेव
"	226,	l. 5	"	मुवर्णमवे		
"	336,	note ६	"	•स्वरि•		

INDEX.

Agnicāyanam	Praśna X.		
Vājapeyah	XI.		
Rājasūyah	XII.		
Iṣṭikalpah	XIII.		
Āpānāvākyam	XIV.		
Āsvamedhah	XV.		
Dvādśābāh	XVI.	1-12	(adhy. 1-3).
Gavām ayanam	"	13-23	(" 4-6).
Ahīnāh	"	24-6n.	
dvirātrah, trirātrah	"	24-27	(" 7).
caturātrah	"	28	
pañcarātrah, sārvasvātām aya-	"	29	(" 8).
nam	"	30	
munyayanam	"	31	
saptarātrah-daśarātrah	"	31	
ekādaśarātrah-trayodaśarā-	"	32	(" 9).
trah	"	33	
caturdaśarātrah-viṃśatirātrah	"	33	(" 10).
caturviṃśatirātrah-catastrim-	"	34-35	(" 11).
śadrātrah	"	36	(" 12).
ṣattrimśadrātrah-sāhasrarā-	"	36	(" 12).
trah	"	36	(" 12).
Uttarā tatih	Praśnas XVII and XVIII.		
atirātrah	Praśna XVII.	1-10	(adhy. 1).
ekādaśini	"	11-16	(" 2-3).
punaścitiḥ	"	17	(" 4).
sarpasattvam	"	18	(" 5).
viśvasrjām sattvam	"	19	(" 6).
knḍapāyinām ayanam	"	20, 21	(" 7).
ntsarginām ayanam	"	22	(" 8).
tapascitām ayanam	"	23	
aharahaścāyanam	"	24	
upariṣṭānmāsam	"	25	(" 9).
parastānmāsam	"	26	
brahmaṇo 'yanam	"	27	
kāmyāś cītayah	"	28-30	(" 10).
sautrāmaṇi	"	31-38	(" 11).
samāvartanam	"	39-44	(" 12, 13).
naiṣṭyayanāni	"	45-46	(" 14).
kāmyā darśapūrṇamāśāh	"	47-54	(" 15).
cāturmāsyāḥ samāḥ	"	55-58	(" 16).
jyotiṛayanam	"	59-60	(" 17).
mahāyajñāh	"	61-62	(" 18).
Ekābāh	XVIII.		
brhaspatisavah	"	1-2	
sthapatisavah	"	3	(" 1).
sūtasavah	"	4	

somasavah	Praśna XVII,	5	} (adhy. 2).
prthiasavah	"	6	
gosavah	"	7	
odanasavah	"	8-10	(" 3).
pañcaśaradiyah	"	11	} (" 4).
agniśtut	"	12-13	
indrastut	"	14	
aptoryāmah	"	15	} (" 5).
mptyūsavah	"	16-19	
sadyaskri, anukri, parikri, atikri	"	20-23	(" 6).
vrātyastomāh	"	24-26	} (" 7).
bhāllavistomāh	"	27	
upahavyah	"	28	
tivrasomah	}	29-30	} (" 8).
vighanah		31	
udbhīd, valabhīd	"	32-35	(" 9).
śapeyah, diśām catuṣṭomah, chaudasām ekatrikah, sto- mānām ekatrikah, indrā- gūyo stomah	"	36	} (" 10).
śyenah, iṣah, indravajrah	"	37-39	
duraśah, dūrpāśah, apacitih, tyiśih	"	40-41	
raśābhaḥ, vaniṣṭhusavah, kā- nāndhayañjuh	"	42	} (" 11).
manuṣyañjuh, vāca stomah	"	43	
yamastomah	"	44	(" 12).
śādupaśādan	"	45-47	(" 13).
paūrūravasaḥ, prājāpatyaḥ, naidhrvasya kasyapasya	"	48-49	(" 14).
punastomān	"	50	(" 15).
prapodaḥ, vibhādhah, pratino- dah, agner ativyādhah, in- dravajrah, śanaskarnaya- ñjah, rāśimarāyan, āñjanā- bhyañjanaḥ, viśūcināśālah, sarvatomukhah, sahasraśālah	"	51-53	(" 16).
yamaḥ stomah, agnyādityayo stomah (?)	"	54	(" 17).
peyāni, diśām stomah, rīgāṃ st., rīṣāṃ st., devatānām st., darśapūrnamasayor nam	"	55	(" 18).
Kāthakam	"	56	(adhy. 1-3).
sāvitrāh	"	57	(" 4).
nāciketah	"	58	(" 5).
brahmaeit	"	59	(" 6).
sumastah	"	60	(" 7).
vaiśvasṛjah	"	61	(" 8).
ārupaketnakah	"	62	(" 9).

W.C.

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.